

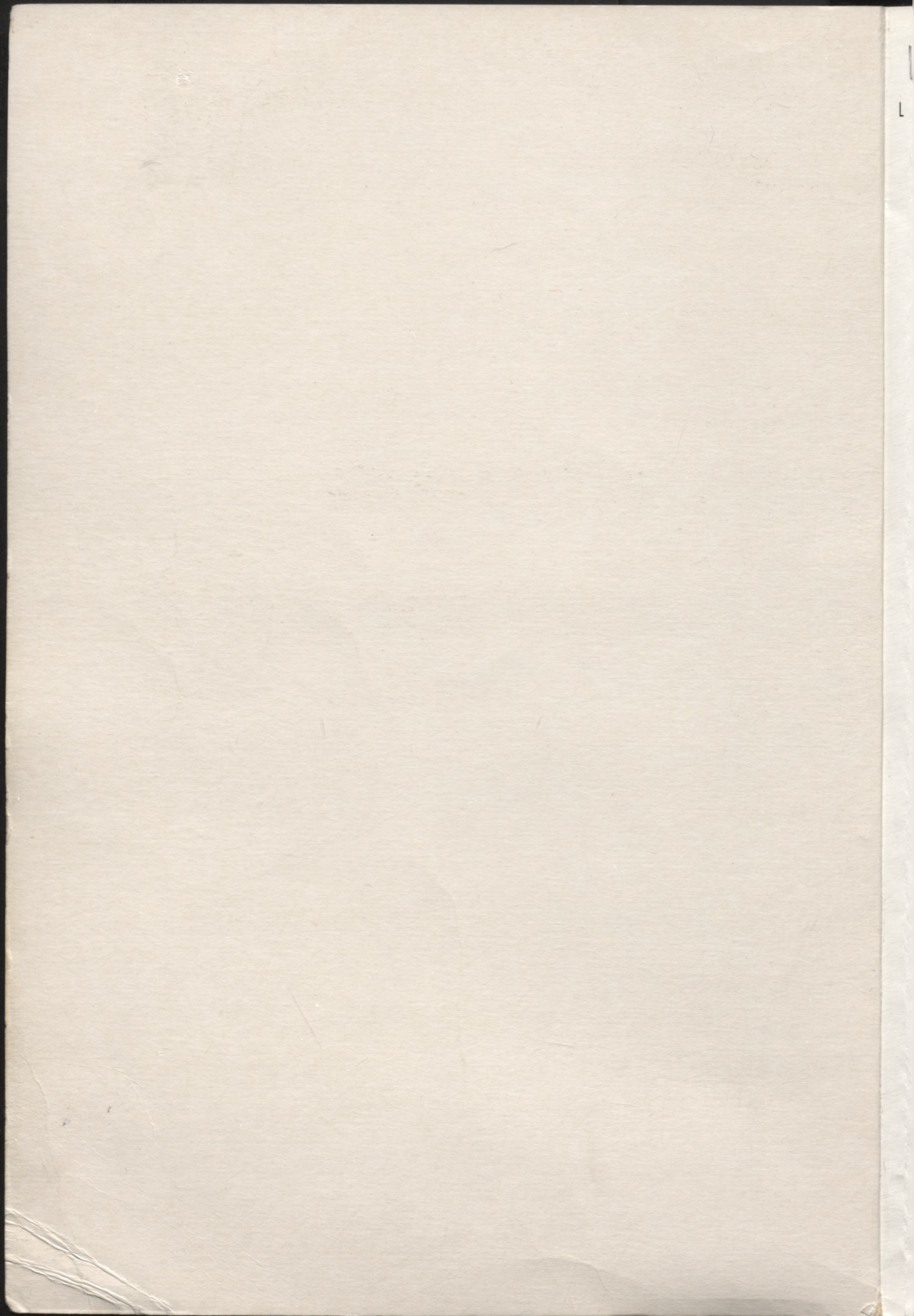
RĪGA - 800 GADAGRĀMATA

1994/1995

Rīga 800

96-6
L 131

L
9

L A T V I J A S   K U L T Ū R A S   F O N D S

RĪGA-800
GADAGRĀMATA

1994/1995

RĪGA, 1996

Latvijas Nacionālā
BIBLIOTĒKA

46-15-304

IZDEVUMS TAPIS AR MoDo Paper Latvia AS ATBALSTU

0301009560

MoDo Paper

MoDo Paper Latvia

Vāks iespiests uz papīra Invercote GX 340g/m²
leklāpas – uz papīra Silverblade Matt 150g/m²

ISBN 9984-9114-1-1

Sastādītāja un redaktore J. Treile

Atbildīgā par izdevumu M. Daneberga

Gadagrāmatā izmantoti M. Kundziņa, J. Bula, I. Gradovska, R. Kaniņa, K. Pakārķļa, S. Budanova foto, fotogrāfijas no Rīgas vēstures un kuģniecības muzeja, Rīgas kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcijas arhīva un rakstu autoru arhīviem

- 5 levads
- 9 L. Azarova
Piezīmes uz vēstures, tagadnes un nākotnes buramvārdu malām
- 11 Programmas Rīgas astoņsimtgade otrais gads.
Hronika 1994
- 13 Programmas Rīgas astoņsimtgade koncepcija un iesniegto priekšlikumu saraksts
- Konference "Rīga — finansu metropole gadsimtu mijā":**
- 19 E.Zālite
Rīga— finansu metropole gadsimtu mijā
- 20 V.Kocere
Materiāli par Rīgas kredītiestāžu darbības attīstību
- Konference "Pārdaugavas vēsture un kultūras mantojums":**
- 23 A.Holste
✓ Atklājot Pārdaugavu
- 24 A.Poriete
✓ Pārdaugavas portrets
- 26 G.Resnais
✓ Ko stāsta muzeja priekšmeti par Pārdaugavu
- 31 I.Štamgute
✓ Pārdaugava 20.gadsimta sākumā iespiestajās pastkartēs
- 36 I.Miklāva, J.Štrauhmanis
Senie kartogrāfiskie materiāli par Pārdaugavu Rīgas vēstures un kuģniecības muzejā
- 40 E.Pučīņš
Vecais Āgenskalns — priekšpilsētas relikts Pārdaugavā
- 43 V.Caune
Vecā Āgenskalna koka apbūve
- 47 A.Vīksna
Ārstniecības iestādes Pārdaugavā līdz pēdējam pasaules karam
- 50 A.Rožkalne
✓ Pārdaugava — rakstnieka Kārļa Zariņa dzīves vēsturiskais un literārais konteksts
- 55 J.Stradiņš
Pauls Stradiņš un Pārdaugava
- 63 R.Čaupova
Tēlnieku aktivitātes Pārdaugavā
- Latvijas Radio un TV Rīgas astoņsimtgadei:**
- 67 B.Krone, R.Ādmīdiņš
"Saule Rīgas zelta gaiļos"
- 68 I.Lepeško
TV versijas par Rīgu
- Veco rīdzinieku atmiņas:**
- 69 TV raidījums "Zīmes". No skatītāju vēstulēm
- 74 Rīgas vēsture un kultūras mantojums.
1994. gada publikācijas. Bibliogrāfija

- 89 Programmas Rīgas astoņsimtgade trešais gads.
Hronika 1995
- 91 *R.Umblija*
Rīgas astoņi gadsimti monētās
- 92 *A. Poriete*
Visi Rīgas nami skan (Ieskats Rīgas grāmatās)
- 93 *Z.Krastiņa*
Par Rīgas 700 gadu jubileju
- 99 *D.Strazdiņa*
Jugendstils Rīgas mākslā un sadzīvē 19.gs. beigās un
20.gs. sākumā
- 104 *E.Pučīņš*
"Ja man kādreiz sagrūt būs,
Mani atkal celiet jūs"
- 110 *A.Caune, G.Jansons, I.Ose*
Ko uzzinājām jaunu par Melngalvju namu,
arheoloģiskos izrakumus beidzot
- 115 *G.Asaris*
Rīgas nākotnes vīzija
- 117 *I.Zelmane*
Rīgas Senās mūzikas centrs Rīgas astoņsimtgadei
- 119 Rīgas pieminēkļi ceļā no pagātnes uz nākotni
- 120 *A.Skujiņa*
Rīdzenes iezīmēšana
- 121 TV un radio Rīgas astoņsimtgadei 1995. gadā
Veco rīdzinieku atmiņas:
- 122 *M. Taube*
Zvejnieku sadzīve Pārdaugavā 19.gs.
- 129 Rīgas vēsture un kultūras mantojums.
1995. gada publikācijas. Bibliogrāfija
- 142 Summary

Programmas Rīgas astoņsimtgade otrais un trešais gads ceļā uz Rīgas jubileju nu jau pieder pagātnei un ļauj atskatīties uz paveikto.

Šis ir bijis cilvēku iekustināšanas laiks, rīdzinieku patriotisma uzjundīšanas laiks.

To apliecina gan daudzie priekšlikumi, kurus saņēma jubilejas rīcības komiteja, gan arī ļaužu atsaucība, darbojoties līdz lielos un mazos darbos, kas tuvina mūs gaidāmajiem Rīgas svētkiem.

1994. gads aizvadīts Rīgas pagātnes apceres zīmē. Pilsētas bagāto mantojumu apjēgt līdzēja divas apjomīgas konferences: "Rīga - finansu metropole", kur līdzās vēsturniekiem piedalījās arī pašreizējie valsts finansu dzīves veidotāji, un "Pārdaugavas vēsture un kultūras mantojums", kas deva klātesošajiem ne tikai plašas zināšanas par šo Rīgas daļu, bet arī lielu emocionālu lādiņu. Varbūt tāpēc, ka Pārdaugava atrodas Rīgai sirds pusē, tā saņēma tik daudz mīlestības apliecinājumu? Gadagrāmatā nozīmīga vieta atvēlēta konferences materiāliem.

Pārdaugavu šajā izdevumā iespējams izstaigāt ne tikai ar seno pastkaršu un fotogrāfiju palīdzību, bet arī sekojot vecajiem pārdaugaviešiem viņu atmiņu takās.

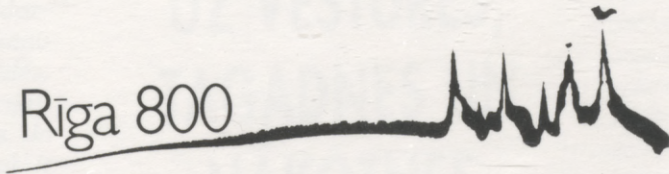
1995. gadu iezīmē nākotnes plānu kalšana - ar ministru prezidenta rīkojumu nodibināta valstiska Rīgas astoņsimtgades rīcības komiteja, ielikti pamati jauncelamajam Melngalvju namam, kas aizsāks Rīgas senā centra - Rātslaukuma rekonstrukciju. Rīgas dome pieņēmusi pilsētas attīstības plānu turpmākajiem desmit gadiem.

Rosīgi strādājuši Latvijas Radio un Latvijas TV, Rīgas vēstures un kuģniecības muzejs, Latvijas Akadēmiskās bibliotēkas Misiņa nodaļa, Rīgas Senās mūzikas centrs un daudzi citi darbīgi Rīgas patrioti. Viņu darba pēdas atrodamas šajā gadagrāmatā.

1994

Rīga 800

Šīs subjektīvās pārdomas to haotiskajā nesakārtotībā radās, gaidot Kultūras fonda organizēto konferenci "Pārdaugavas vēsture un kultūras mantojums". Kad dzima konferences ideja, sirds dziļumos cerējām uz atsaucību, tomēr lielās atsaucības plašums mūs pārsteidza. Bet varbūt šajās izjūtās nekā pārsteidzoša nav, jo blakus radošajai enerģijai mūsdienās pastāv stindzinošais nospiesības gars un bezcerības rēgs. Visiespaidīgāk uz šodienas fona izskatās snobs, cinīķis un mizantrops – tāds pašaudzēts pareģis, kas ar neizprotamu, īpatnēji jaunu prieku mums vēsta – šai tautai nav nākotnes, tāpēc jo ātrāk, jo labāk... Klausies tādā, un trula adata lēni duras sirdī.

Tomēr cerība uz pretestību bezcerībai, uz veselo saprātu paliek. Šīs divas konferences dienas – cilvēki, kas sagatavojuši ziņojumus un iekārtojuši izstādes, tāpat kā cilvēki, kas tos uzklausīs – rada jaunu realitāti, dod impulsu saprātīgai darbībai. Būs turpinājums skaņu ierakstos un radiopārraidēs, televīzijas sižetos, publikācijās. Jācer – vārdi pārtaps darbos. Un nostiprinās domu – tautai ir nākote.

Pārdaugava mostas no rīta. Paver plakstiņus, un ikreiz viņas izbrīnītajam skatienam virs Daugavas ūdeņiem paveras neatkārtojamais Rīgas siluets. Skatīties uz to var bezgalīgi, katru reizi no jauna, un tā – visu mūžu. Rīga pati sevi neredz, Rīgu redz Pārdaugava. Un tā ir viņas rīta lūgšana.

Pārdaugava atrodas vidū, pašā laika viducī, un skatās gan uz priekšu, gan atpakaļ. Pārdaugavas pretrunas – tās ir pretrunas mūsos. Gluži cilvēciski ir brīdi pa brīdim atbrīvoties no vecām lietām, no apnikušiem krāmiem, no vecmodīga interjera un no koka būdelēm avārijas stāvoklī. Mums tik ļoti nepieciešams pārmaiņu vējš, pārgalvīgas idejas. Mēs nebaidāmies satricināt pamatus, nebaidāmies no paradoksāliem risinājumiem un vienlaikus esam gatavi rūgti raudāt par satrunējušiem graustiņiem, uzzinādami, ka vēl pirms pieciem gadiem tie varēja būt Eiropas nozīmes arhitektūras pieminekļi. Ziņa par senā īpašuma bēdīgo likteni rada apjukumu mūsu jūtās – mums atņemts mantojums, mēs esam apzagti! Bet tieši šajā pašā laikā arhitektu sauciens – glābt veselu unikālas koka apbūves rajonu – pārvēršas par saucēja balsi tuksnesī.

Dzimst jaunas paaudzes un uzdod naivus un tiešus jautājumus: varbūt nevajadzēja līdz pamatiem nojaukt Rīgas cietokšņa sienas, bet vajadzēja tām vienkārši pārkāpt pāri un turpināt būvēt pilsētu? Varbūt bija jāglābta saglabāt skaistos Pārdaugavas diķus, tikai vajadzēja nostiprināt to krastus? Varbūt nebija prātīgi šķirties no vēja un ūdensdzirnavām, bet gan tās restaurēt? Varbūt valsts

galvaspilsētai neklājās tik barbariski izrēķināties ar lielas Eiropas upes salām un krastiem, ar savu dzimto Daugavu – likteņupi? Taču mums jau ir sagatavotas gudras atbildes uz tamlīdzīgām "mulķībām"...

Pārdaugava visā pilnībā ir izbaudījusi milzīgas citādi runājošas iedzīvotāju masas iebrukuma dramatismu. Ikvienam jautājumu – saglabāt vai iznīcināt kultūrvidi – risināja buldozers. Ābeļu un ķiršu dārzos grimstošo nomaļu vietā radās "barako" stilā celtie, ar savu masu nomācošie kvartāli. Pats sāpīgākais vietējiem iedzīvotājiem bija tas, ka radās sveša sadzīves un galvenais – valodas vide. Zinātniekiem un praktiķiem tā ir aksioma: neviens putns,

zvērs, kukainis nespēs iedzīvoties, ja dabas vidē indivīdam netiks radīts vesels komplekss dažādu ērtību un sadzīves komforta elementu, kas ar neapbruņotu aci un ausi nemaz nav uztverami. Cilvēks, kas piepilsētas birztalā liek būrīšus, nevar būt pārliecināts, ka putni apmetīsies tajos uz dzīvi. Šķiet, viss ir aprēķināts – saulaina plaviņa, zāle, koki, diķis un pietiekams attālums no šosejas, tomēr putni neiedzīvojas... Blakus atrodas neliela mehāniskā darbnīca, kas periodiski rada nepatīkamas skaņu svārstības, kuras cilvēka ausij nav lemts uztvert.

O, žurku un tarakānu izturība ir nieks salīdzinājumā ar cilvēka fantastisko piemērošanās spēju! Ak, sūnas uz klintīm un kukainīši kailajā stepē! Kas gan ir jūsu dzīvīgums un pieticība, salīdzinot ar cilvēku ilgcietību! Pieredzējis dārznieks brīdina: kartupeļi draudzējas ar pupām, bet ķildojas ar tomātiem; gurķi

draudzējas ar rutkiem, bet ķildojas ar mētrām. Nekur neesmu dzirdējusi līdzīgus padomus, kas būtu attiecināti uz cilvēkiem. O, cilvēks ir spējīgs izturēt visu un pat vēl vairāk! Tikai valoda... Kur gan ir psiholoģiskie pētījumi, kas konstatētu, cik smagus dvēseles satricinājumus pārdzīvo cilvēks, pēkšņi mainoties valodas fonam viņa dzimtenē? Kāda bezgalīga, laikā izstiepta un nogurdinoša depresija iestājas apdullināto cilvēku apziņā, kad kļūst skaidrs: nav vairs iespējams dzimtajā valodā sarunāties ar ārstu, pārdevēju, namu pārvaldnieku, kad bērni pagalmā sāk runāt ar akcentu un stostīdamies izrunā drausmīgus lamuvārdus svešā valodā, nesaprotot to nozīmi. Vai mediķi pēta šo pārdzīvojumu nopietnību un ietekmi uz visu mūžu?

Pārdaugavai ilgu laiku izdevās saglabāt neskartas vecās apbūves saliņas un savus pastāvīgos iedzīvotājus, savu humāno vidi un gleznaino apkārtni. Ja labā krasta Rīga aizbēra savas upītes un nolīdzināja pakalnus, tad kreisā krasta Rīga saglabāja savu Dzegužkalnu, Āgenskalnu, Torņakalnu, Ziepniekkalnu, Katlakalnu un daļu no saviem ūdeņiem, to vidū – vērtīgo Māras ezeru un Mārupīti – džungļupīti. Un, protams, šeit vēl skanēja latviešu valoda.

Tikai Pārdaugavā vēl tagad var dzirdēt vecīņas

Ludmila Azarova

PIEZĪMES UZ VĒSTURES, TAGADNES UN NĀKOTNES BURAMVĀRDU MALĀM

sakām: "Kalna veikalā miltu nav, jums jāiet uz Lejas veikalu." Tikai šeit bija iespējama aizraujoša un aizkustinoša apkārtnes iedzīvotāju diskusija, kas vēlāk ielauzās pat avīzes slejās: "Kā īsti ir – Māras ezers vai Māras dīķis? Vai tas ir cilvēku veidots dzirnavu dīķis vai dabīgs ezers ar avotiem? Varbūt – gan viens, gan otrs...?"

Varbūt esam tuvu mīklas atminējumam, kāpēc Pārdaugava glabā šeit mitušo ievērojamo cilvēku pēdas? Kāpēc tai ir laba atmiņa? Patiešām: Barons, Broce, Rainis, Aspazija, Vāgners, Canders, Stradiņi, Straubergs, Dārziņš, Purvītis, Tone, Plūdons, Merķelis, Akuraters, Brīvēznieks, Mauriņa, Raudive un vēl, un vēl. Šī vārdu koncentrācija, to pastāvīgā garīgā un neredzamā klāt būtnē rada vēsturisko fonu, un uz šīs piemiņas plāksnes dabiski un ierasti tiek rakstīti jauni autogrāfi.

Neaizmirsīsim, ka mūsu pilsētu nereti satricina murgainas idejas un avantūristiski plāni. Savulaik radās doma, ka slavenais Rīgas siluets nav nekas vairāk kā svešās vācu kultūras mantojums, tādēļ tas, maigi izsakoties, "jāpārskata". Tā kā sagraut var he tikai nojaucot, bet arī ceļot, tad daļēji tika realizēts nu jau aizmirsts projekts, uzstādot Daugavas labajā krastā divus četrkantīgus briesmoņus. Man bija izdevība redzēt centra rekonstrukcijas plānu, kas bija izlikts kādā no muzejiem vispārējai āpskatei (tas nebija sen). Puslīdz uzmanīgs vērotājs varēja pārlicināties, ka varenie projektētāji par paraugu ņēmuši viesnīcu "Latvija" un izvietojusi šādus "skapjus" visā Elizabetes ielas garumā – no Daugavas līdz stacijai, bez šaubīšanās noslaukot no zemesvirsmas unikālas ēkas. Patiesi, nezinu, kas traucēja viņu sapņus īstenot.

Atceros, kā kaunējāties par lielisko jūgendstila kolekciju, kā presē tika publicēti grēkus nožēlojoši raksti, kā ēku fasādes tika slēptas aiz liepiņām, tādējādi aizsedzot "nesmukumu". Nepaspējām rehabilitēt jūgendu, kad radās metro ideja. Izrakt bedri ir vienkārši, bet aizrakt – tas jau ir uzdevums. Vēl mazu druscīņu, vēl pavisam nedaudz, un tieši līdz šodienai arī būtu paguvuši visu izrakt. Rīga atgādinātu pilsētu pēc zemestrīces vai pēc raķešu uzbrukuma (tāda laikam ir aktuālā terminoloģija).

Arī līdz Pārdaugavai nonāca ielu pārdēvēšanas epidēmija. Parādījās Stučenko iela (ne jau bez indes kāds poļu rakstnieks man pajautāja, kāpēc rīdzinieki tā aizrāvušies ar Stučenko – Stučkas ielu nosaukumiem).

1985.gadā radās pilnīgi reāla iespēja - ielu blakus Uzvaras bulvāra piemineklim nosaukt Rīgas "atbrīvotāja" ģenerāļa Zahvatajeva vārdā. To pieprasīja veterāni. Nosaukuma absurds un divdomība viņus nemulsināja. Ja kāds to uzskata par Jaunu joku, varu aicināt apskatīt dokumentus.

Pilsēta ir dzīva būtne. Tā elpo, saslimst, reizumis gandrīz vai nomirst, bet atkal izveseļojas. No rīta tai ir viens veidols, dienas vidū cits, bet naktī tā kļūst par svešinieci maskā. Cilvēks to veido paša rokām, gribēdams kļūt par tās saimnieku, bet te pēkšņi - metamorfoze – viņš kļūst par tās vergu. Cilvēks cēlis pilsētu kā patvērumu, tomēr kara un mēra gados tā kļūst par slazdu. Un pilsētnieki tiecas pēc brīves, tuvāk zemei un maizei. Vēl nesenā pagātnē pilsēta vairāk nozīmēja mistiku, ikdienu un familiaritāti, vēl nebija mainījušās dievišķās un velnišķās asociācijas. Pievērsīsimies V.Toporova, pazīstamā baltu valodu un kultūras reāliju pētnieka dotajam pilsētas fenomena skaidrojumam. Viņš raksta, ka cilvēks, šī evolūcijas bultas smaile, savai eksistencei visadekvātāko formu mainīgajā un attīstībai pakļautajā pasaulē atrod pilsētas fenomenā. Ilgu laiku cilvēks ar pilsētu (un tikai ar to) saistījis progresa ideju, uzplaukumu, labklājību, visas iespējas, lai arī pilsētas dziļākajā būtībā gandrīz vienmēr ir iesakņojusies tās nolādētība un traģisms, tās pagrimums un izlaidība, tajā atvertie bezdibeni un debess sodi. Jo lielāka, bagātāka, un daudzslāņaināka ir pilsēta, jo briesmīgāks tās liktenis urbanistiskajos pareģojumos no senatnes līdz mūsdienām. Sodi, kas nāk pār pilsētu, ir atriebība par saikņu saraušanu ar dabu, par sava veida faustisko darījumu ar svešu karaļvalsti, par asinīm un slepkavībām, kas iegūlušas pilsētas pamatos.

Bet šis traģēdijas pašās dzīlēs – mēs topam par tās lieciniekiem – attīstās pretējs psiholoģisks process. Tā ir pilsētnieka – brīvības un jaunu ētisku un estētisku normu ieviešana – rašanās. Viņš nāk ar pavisam citādu priekšstatu par mājokli, siltumu, par cilvēku jūtām un labām kaimiņattiecībām. Māju sablīvējumi, šaurās un greizās ieliņas nerada viņā vēlmi novērsties, bēgt, tieši otrādi, brīžiem raisa laimes un apbrīnas jūtas. Briesmīgo Bībeles pareģojumu vietā nāk smalka pilsoniska literatūra, kas ķeras pie sava jaunā uzdevuma – pilsētas apdziedāšanas, aprakstot tās ainavu, mājas, telpas, kāpnes un durvju rokturus līdz pat sīkākajām detaļām...

18.janvāris:

Paplašināta Rīcības komitejas sēde, kurā piedalās Rīgas pilsētas galvenais arhitekts G.Asaris, Latvijas Radio ģenerāldirektors A.Klotiņš un Komercbanku asociācijas prezidents T.Tverijonas.

Tiek apspriesti G.Asara priekšlikumi un Latvijas Radio līdzdalība programmas "Rīgas astoņsimtgade" īstenošanā.

T.Tverijonas informē par konferences "Rīga – finansu metropole gadsimtu mijā" un izdevuma "Latvijas Kredītiestādes" organizatoriskajiem jautājumiem.

Tiek apstiprināts 1994.gada darba plāns. Nozīmīgākie pasākumi: konference "Rīga – finansu metropole gadsimtu mijā" (24.-25.maijs), izdevuma "Latvijas kredītiestādes" un rakstu krājuma par Rīcības komitejas darbu 1993.gadā izveide.

22.februāris:

Paplašināta Rīcības komitejas sēde, kurā piedalās Valsts kultūras ministrs J.Dripe, pārstāvji no Rīgas domes (A.Teikmanis, B.Lāce, M.Galdiņa).

Tiek apstiprināta mākslinieka G.Lūša veidotā Rīgas 800 gadu jubilejas grafiskā zīme.

15.marts:

Paplašināta Rīcības komitejas sēde, kurā piedalās "Latvijas Pasta" ģenerāldirektors A.Droiskis, Latvijas grāmatu izdevniecību un apgādu pārstāvji ("Zinātne", "Zvaigzne", "Preses nams", "Latvijas Enciklopēdija" u.c.).

Tiek apspriesta Rīgas jubilejas pastmarku sērijas tematika.

Rīcības komiteja vienojas sadarboties ar izdevniecībām un apgādiem Rīgas jubilejai veltīto grāmatu izdošanā un sērijas "Bibliotheca Rigensis" veidošanā.

Tiek nolemts novembrī rīkot konferenci "Pārdaugavas vēsture un kultūras mantojums".

19.aprīlis:

Rīcības komitejas sēde, kurā nolemj Rīgas jubilejai veltītajā grāmatu sērijā "Bibliotheca Rigensis" pirmo izdot B.Pliņija poēmu "Slavinājums Rīgai".

O.Spārītis informē par koka pieminekļa "Lielais Kristaps" atjaunošanas iespējamo gaitu.

Tiek izskatīta konferencei "Pārdaugavas vēsture un kultūras mantojums" iesniegtās referātu tēmas.

3.maijs:

Rīcības komitejas sēde, kurā izskata nolikumu par Rīgas 800 gadu jubilejas zīmes izmantošanu.

Tiek nolemts veidot Rīgas jubilejas programmai iesniegto priekšlikumu sarakstu.

24.-25.maijs:

Reitera namā notiek Latvijas Kultūras fonda un Latvijas Komercbanku asociācijas organizētā konference "Rīga – finansu metropole gadsimtu mijā". Ar komercbanku atbalstu iznāk konferencei veltīts izdevums "Latvijas kredītiestādes 20.gs. sākumā un šodien".

24.maijs:

Latvijas Akadēmiskajā bibliotēkā atklāj izstādi "Materiāli par Rīgas banku attīstību".

3.jūnijs:

Rīcības komitejas sēde, kurā atkārtoti izskata Rīgas 800 gadu jubilejas zīmes nolikumu.

7.jūnijs:

Rīcības komitejas sēde, kurā nolemj izstrādāt Rīgas 800 gades jubilejas koncepcijas projektu.

Tiek nolemts izveidot Gadagrāmatas Rīga-800 (1993) redkolēģiju šādā sastāvā: J.Mackova, K.Radziņa, M.Baltiņa, A.Caune, R.Umblija.

14.jūnijs:

Rīcības komitejas sēde, kurā tiek izskatīts Rīgas 800 gades jubilejas koncepcijas teksts.

Rīcības komiteja nolemj izstrādāt nolikumu par "Zelta grāmatu", kurā ierakstīs Rīgas jubilejas programmas sponsorus. Grāmata glabāsies Rīgas vēstures un kuģniecības muzejā.

21.jūnijs:

Rīcības komitejas sēde, kurā papildina un atkārtoti izskata Rīgas 800 gades jubilejas koncepciju.

5.jūlijs:

Rīcības komitejas sēde, kurā apstiprina Gadagrāmatas Rīga-800 (1993) saturu un māksliniecisko iekārtojumu (mākslinieks G.Smelters).

L.Šēnbergs informē par Rīgas jubilejas monētu un pastmarku sērijas izdošanas gaitu.

9.augusts:

Paplašināta Rīcības komitejas sēde, kurā piedalās Valsts kultūras ministrs J.Dripe, Rīgas domes priekšsēdētājs M.Purgailis, Zemgales un Kurzemes priekšpilsētu pašvaldību vadītāji, Rīgas muzeju un radošo savienību pārstāvji.

LKF priekšsēdētāja R.Umblija iepazīstina klātesošos ar Rīcības komitejas izstrādāto Rīgas 800 gades jubilejas koncepciju.

Tiek izskatīti konferences "Pārdaugavas vēsture un kultūras mantojums" organizatoriskie un idejiskie jautājumi. Konferences sagatavošanā piekrīt piedalīties pašvaldību, Rīgas muzeju un radošo savienību pārstāvji.

Tiek nolemts konferenci papildināt ar Pārdaugavas mākslinieku darbu izstādi un grāmatu izstādi Akadēmiskajā bibliotēkā.

13.septembris:

Rīcības komitejas sēde, kurā Rīgas Senās mūzikas centra direktors B.Avramecs iepazīstina klātesošos ar RSMC priekšlikumiem Rīgas jubilejas programmai.

Rīcības komiteja nolemj konferenci "Pārdaugavas vēsture un kultūras mantojums" organizēt 15. un 16.decembrī.

11.oktobris:

Rīcības komitejas sēde, kurā nolemj sagatavot nolikuma projektu par valstiskas Rīcības komitejas nodibināšanu un nodot to Ministru Kabinetam.

Tiek apstiprināti galvenie pasākumi, kas veicami Rīgas jubilejas programmas ietvaros 1998. un 2001.gadā.

8.novembris:

Rīcības komitejas sēde, kurā precizē konferences "Pārdaugavas vēsture un kultūras mantojums" gaitu, izstāžu laikus, publikācijas presē.

13.decembris:

Latvijas Akadēmiskajā bibliotēkā atklāj Pārdaugavas vēsturei un kultūrai veltītu grāmatu izstādi "Orman, nedzen savu zirgu...".

14.decembris:

Rīgas vēstures un kuģniecības muzejā atklāj izstādi "Pārdaugava".

15.-16.decembris:

Pārdaugavas Bērnu un jauniešu kultūras centrā notiek konference "Pārdaugavas vēsture un kultūras mantojums".

16.decembris:

G.Šķiltera memoriālajā muzejā atklāj izstādi "Pārdaugavas tēma latviešu glezniecībā. 20.-30.gadi".

PROGRAMMAS RĪGAS ASTOŅSIMTGADE KONCEPCIJA

(pieņemta 1994. gadā)

PROJEKTS RĪGAS 800 GADU JUBILEJAS KONCEPCIJAI

Latvijas Kultūras fonda rosināti, 1993.gada pavasarī kopā sanāca dažādu institūciju pārstāvji – no Latvijas Zinātņu akadēmijas, Rīgas domes, Rīgas Latviešu biedrības, augstskolām, muzejiem, radošajām savienībām, masu medijiem, lai dibinātu Rīgas astoņsimtgades Rīcības Komiteju. Tika izstrādāti galvenie darbības virzieni un uzsākts darbs.

Sabiedrība ir sarosījusies, to apliecina organizācijas un personas, kas ar saviem priekšlikumiem un ierosmēm nāk uz LKF. Taču Rīgas 800 gades programmas pašreizējai Rīcības Komitejai nereti nav ne juridisku un administratīvu tiesību, ne finansiālu iespēju, lai palīdzētu šīs ierosmes realizēt. Tā galvenokārt sniedz morālu atbalstu un profesionālu ekspertu konsultācijas. (Pirms dažiem mēnešiem arī Rīgas pilsētas Dome ir izveidojusi savu Rīgas 800 gades komisiju.)

LKF Rīcības Komiteja ir darbojusies divus gadus — pa šo laiku konkursa ceļā ir radīta Rīgas 800 gades jubilejas zīme (mākslinieks G.Lūsis), ir notikušas trīs zinātniskas konferences, sagatavoti pirmie izdevumi, veiktas iestrādes jubilejas monētu un pastmarku izveidei, aktivizējusies masu mediju darbība, izdota gadagrāmata, izveidota sistematizēta priekšlikumu un ideju uzskaitē.

Divu aizvadīto gadu pieredzē ir radusies atziņa par nepieciešamību veidot konkrētu, visaptverošu jubilejas koncepciju, kuras izstrādē piedalītos nozaru speciālisti un īstenošanā iesaistītos visas ieinteresētās institūcijas — sākot ar atsevišķu pilsētas patriotu vai sabiedrisku organizāciju līdz pašvaldībai un Ministru Kabinetam.

LKF Rīcības Komitejas izveidotā koncepcijas projekta pamatā ir likta sistēmpieeja, kas ļauj aptvert un pārskatīt visu veicamo darbu apjomu kopumā un palīdz sekmīgāk katram atrast savu vietu kopīgi darāmajā darbā.

RĪGAS 800 GADES JUBILEJAS KONCEPCIJA

Latvijas neatkarīgās valsts atjaunošanas laiks vēsturiski sakrīt ar kādu visai Latvijai nozīmīgu notikumu — Rīgas 800 gades jubileju. Tā aptvers laika posmu no 1998.gada, kad pirms 800 gadiem rakstos pirmo reizi minēts Rīgas vārds un kad pieminēsim Rīgas vietas vissenākos iedzīvotājus — lībiešus un senlatviešus — pilsētas latvisko tradīciju iedibinātājus, līdz 2001.gadam — Rīgas kā pilsētas dibināšanas gadam, kad bīskaps Alberts te lika pamatus Eiropas kultūras pilsētai.

Pats jubilejas fakts ir pietiekami spēcīgs impulss pilsē-

tas ekonomikas un visu sabiedrības slāņu līdzdalībai jaunam Rīgas, un līdz ar to arī visas Latvijas, uzplaukumam.

Neilgais laika posms ir pietiekams, lai, gudri un saliedēti rīkojoties, atmodinātu rīdzinieku patriotismu, pagūtu sakopt pilsētas vidi, apgūtu tās kultūrvēsturisko mantojumu, iezīmētu jaunus vaibstus tās savdabīgajā sejā tā, lai 2001.gadā Rīga varētu iegūt Eiropas kultūras galvaspilsētas vārdu.

GALVENIE MĒRKI

1. Palīdzēt Rīgai atrast savu vietu mūsdienu Eiropā, kuru patlaban raksturo pārmaiņu procesi — veidojas jauni reģioni, pieaug saimnieciskās un informatīvās integrācijas tempi, vienlaikus pieaugot interesei par "mazo" kultūru savdabību. Rīgai, kas atrodas krustcelēs starp Rietumiem un Austrumiem, starp Ziemeļiem un Dienvidiem, šī situācija atklāj jaunas iespējas. Rīgas vēsturiskās nozīmes izpratnē, tās attīstības perspektīvas atklāsmē, mūsdienu pasaules ieinteresētības veicināšana sekmētu Rīgas kā dinamiskas trešā gadu tūkstoša pilsētas veidošanos.

2. Izvērtēt Rīgas vēsturisko un pašreizējo lomu Latvijā. Veicināt latviskās kultūras izkopšanu un Rīgas latviešu tradīciju izpēti, līdztekus saglabājot un kopjot pilsētas multikulturālās tradīcijas. Ierosināt iesniegt Saeimai likumprojektu par Rīgas kā Latvijas galvaspilsētas īpašo statusu.

3. Aktivizēt Rīgas sakopšanu, veidot Rīgas vizuālo tēlu, celt pilsētvides kvalitāti ar modernās mākslas un arhitektūras objektiem, gan arī restaurējot vai atjaunojot Rīgas "simbolceltnes", piemēram, Melngalvju namu.

4. Veicināt rīdzinieku patriotismu, palīdzēt Rīgas un Latvijas iedzīvotājiem iegūt zināšanas par Rīgas pretrunīgo un daudzveidīgo pagātņi, sekmēt emocionālu, personisku interesi par pilsētas vēsturi, tagadni, nākotni.

5. Panākt Eiropas kultūras galvaspilsētas statusa piešķiršanu Rīgai 2001.gadā.

DARBĪBAS VIRZIENI:

1. Rīgas izpēte.
2. Jubilejas izdevumu un pasākumu sagatavošana.
3. Rīgas sakopšana.
4. Rīgas vēstures un tradīciju popularizēšana.
5. Rīgas jubilejas mākslinieciskā tēla veidošana.
6. Rīgas kā Eiropas kultūras galvaspilsētas statusa iegūšana.

LKF programmas Rīgas astoņsimtgade rīcības komitejai
1994.gadā iesniegtie priekšlikumi

Projekta nosaukums

Projekta pieteicējs un izpildītājs

I. Grāmatas

Jubilejas grāmatu sērija Bibliotheca Rigensis:

1. Bazīlijs Plīnijs "Slavinājums Rīgai"

Latvijas Kultūras fonds.
Izdevuma sastādītāja – I.Ķemere;
tulkoātāji – L.Azarova, L.Briedis, P.Cedriņš, M.Knolls;
komentāru autors – G.Straube

2. Alvils Augstkalns
"Dažas 16. un 17.gs. Rīgas raģanu un burvju prāvas"

Izdevuma sastādītāja – M.Baltiņa;
komentāru autors – G.Straube;
māksliniece – M.Tabaka

3. Kazimirs Ulrihs Bēlendorfs "Baltvācu dzeja"

Izdevuma sastādītāja – S.Pijola;
atdzejojātājs – V.Bisenieks;
mākslinieks V.Villerušs.

4. "Rīgas ziņģes"

Izdevuma sastādītāja un
komentāru autore – I.Klekere

Ilustrēti oriģinālizdevumi:

5. "Rīga 20.gs. sākuma pastkartēs"

Rīgas vēstures un kuģniecības muzejs; I.Štamgute

6. "Rīga kartēs un plānos"

I.Miklāva, J.Štrauhmanis

7. "Rīgas Doms"

E.Grosmane
(ZA Literatūras, folkloras un mākslas institūts).

8. "Rīdzinieku apģērbs un aksesuāri gadsimtu gaitā"

Izdevniecība "Zvaigzne";
I.Kalniņa (Rīgas vēstures un kuģniecības muzejs)

9. "Karogi Latvijā"

Izdevniecība "Zvaigzne";
A.Gailiņa (Rīgas vēstures un kuģniecības muzejs)

10. "Senās Rīgas grāmatniecība un kultūra"

O.Zanders (Latvijas Akadēmiskā bibliotēka)

11. "Rīgas pieminekļi gadsimtu gaitā"

O.Spārītis
(Latvijas Dabas un pieminekļu aizsardzības biedrība)

12. "Rīgas jūģendstils"

J.Krastiņš

13. "Rīgas muižas"

P.Blūms

14. "Zinātnes pasaule un Rīga"

J.Stradiņš

15. "Rīgas vēsture"

Latvijas vēstures institūta autoru kolektīvs

Populāru izdevumu sērija par Rīgas vēsturi:

16. "Mana Rīga"

Rīgas vēstures un kuģniecības muzeja
autoru kolektīvs

17. "Rīgas vārdnīca" J.Lejnieks (arhitekts)
18. "Rīgas bibliotēkas" V.Zanders (Latvijas Nacionālā bibliotēka)
19. "Rīga senajās gravīrās" E.Grosmāne
(ZA Literatūras, folkloras un mākslas institūts)
20. "Rīga manā jaunībā" K.Karulis
21. Enciklopēdija "Rīga" Izdevniecība "Latvijas Enciklopēdija"
22. "Teātris senajā Rīgā" Raiņa Literatūras un mākslas vēstures muzeja apgāds
"Teātra anekdotes". I.Breģe (ZA Literatūras, folkloras un mākslas institūts)
23. "Kinodzīve Rīgā no 19.gs. beigām līdz mūsu dienām" Rīgas Kino muzejs. I.Pērkone, A.Redovičs
24. "Jūgendstils. Laiks un telpa." (Rīga 19.-20.gs. mijā) S.Grosa (ZA Literatūras, folkloras un mākslas institūts)
25. "Rīgas aktieri stāsta anekdotes" Raiņa Literatūras un mākslas vēstures muzeja apgāds
"Teātra anekdotes";
izdevuma sastādītāja – S.Drukeine
26. "Rīga skaistākajos dzejoļos" Raiņa Literatūras un mākslas vēstures muzeja apgāds
"Teātra anekdotes";
izdevuma sastādītājs – P.Zirnītis
27. "Rīgas skolas gadsimtu gaitā" A.Staris
- Pierīgas vēsturei veltīti izdevumi:**
28. "Mangajsala" ZA Literatūras, folkloras un mākslas institūts;
D.Bula, E.Melne, J.Buls
29. "Mežaparks" S.Viese
30. "Pārdaugava" L.Azarova
- Izdevumi par valodu Rīgā gadsimtu gaitā:**
31. "Rīdzinieku slengs" J.Baldunčiks
(ZA Literatūras, folkloras un mākslas institūts)
32. "Valoda Daugavas mutē" B.Laumane
(ZA Literatūras, folkloras un mākslas institūts)

Saņemtie ierosinājumi dažu ar Rīgas vēsturi saistītu bibliogrāfisku retumu atkārtotai izdošanai:

1. J.Bodecker "Chronik Livlandischer und Rigaischer Ereignisse (1593-1638)"
2. Breviarum Rigensis. 1513.g. (Amsterdama)
3. W.Neuman "Das mittelalterliche Riga". Berlin, 1892
4. "Riga und seine Bauten". Riga, 1903
5. "Garīgās dziesmas Daugavgrīvas garnizona somu kareivjiem". 1662
6. Missale Rigense. 1500.g. (Lībeka)

II. Muzikālie pasākumi

1. Hanzas pilsētu savienības mūzika:
koncerts – "Lineburgas un Lībekas mūzika 16.-17.gs."
un koncertsērija "Hanzas pilsētu savienības un
Rīgas sadraudzības pilsētu mūzika 13.-18.gs."
(ciklā 5 koncerti).
M.Birziņa, A.Veismanis
(Rīgas Senās mūzikas centrs (RSMC)),
RSMC ansamblis "Ludus"
2. Koncertsērijas "Rīgas komponistu mūzika 15.-18.gs."
ietvaros Johana Fišera "Himmlische Seele-Lust",
"Tafelmusic", "Musicalisch Divertissement"
M.Kupčs (RSMC),
ansamblis "Collegium Musicum Riga"
3. Koncertsērijas "Rīgas komponistu mūzika 15.-18.gs."
ietvaros Johana Valentīna Mēdera Motetes.
M.Kupčs, N.Šnē (RSMC),
Rīgas Doma zēnu koris,
"Rīgas kameramūziķi"
4. Koncertsērijas "Rīgas komponistu mūzika 15.-18.gs."
ietvaros – Paula Bucēna – "Passio Domini Jesu Christi."
A.Veismanis (RSMC),
kamerkoris "Sacrum"
5. Koncertsērijas "Mūzika Rīgā 16.-18.gs."
ietvaros – G.F.Telemāna daiļradei veltīts koncerts
kantāte "Die Donnerode"; kantāte "Die Tageszeiten"
J.Vaivods,
N.Šnē (RSMC),
kamerkoris "Versija",
orķestris "Rīgas kameramūziķi"
6. J.Fišers – Tafelmūzika. Madrigāli.
RSMC,
"Collegium Musicum Riga"
7. J.V.Mēders "Pasija"
RSMC, ansamblis
"William Byrd Consort" un
"Collegium Musicum Riga"
8. J.Mītels "Dziesmas"
A.Veismanis (RSMC),
"Collegium Musicum Riga"
9. J.V.Mēders. Opera "Agonija"
RSMC,
"Sacrum",
"Rīgas kameramūziķi"
10. G.M.Telemāns – Ērģelmūzika, Trio sonātes
RSMC,
"Collegium Musicum Riga"
11. 13.gs. viduslaiku drāma – "Daniela spēles."
RSMC,
"Sacrum",
"Ludus"
12. Scēniska oratorija "Livonijas hronika"
J.Ābols (Latvijas Komponistu savienība)
13. Oratorija jauktajam korim "Jaunu dziesmu"
ar A.Eglīša vārdiem.
P.Dambis (Latvijas Komponistu savienība)

III. Latvijas Radio un TV priekšlikumi

1. Literāro raidījumu cikls "Saule Rīgas Zelta gaiļos":

Latvijas Radio literāro raidījumu redakcija

- 1) Rīga ārzemju latviešu rakstnieku skatījumā – A.Johansons ("Rīgas svārki mugurā"), A.Eglīša, A.Ivaskas, R.Gāles, A.Irbes, A.Ruņģa, N.Kalniņa prozā, dzejā, atmiņās;
- 2) A.Upīts "Plaša mākoņos" (dramatizējuma fragmenti);
- 3) A.Deglava romāna "Rīga" dramatizējums vairāk kā 20 turpinājumos;
- 4) teikas un leģendas par Rīgu mūsdienu vēsturnieku skatījumā;
- 5) raidlugu konkurss.

2. TV raidījumu cikls "Rīgas kalendārs"

Latvijas TV 2.programmas direkcija.
Radošā grupa – I.Lepeško, I.Aare.

IV. Pilsētas attēlojums filmās un fotogrāfijās

1. Dokumentāla filma par Rīgu. (Filmas projektu konkurss)

A.Redovičs
(Latvijas Nacionālās kinematogrāfijas centrs)

2. Starptautisks urbānistisko filmu festivāls

A.Redovičs

3. Retrospekcija "Rīga – kino starā"

A.Redovičs

4. Kino svētki
(pasākums veltīts pirmā kinoseansa Rīgā 100.gadskārtai)

A.Redovičs

5. Fotoprojekts "Pilsēta"
(mērķis – nofiksēt Rīgas vizuālo koptēlu XX gs. beigās)

V.Auziņš (Latvijas Fotogrāfijas muzejs)

V. Rīgas vēstures un tradīciju propaganda masu pasākumos

1. Dažāda rakstura viduslaiku cīņu demonstrējumi,
un tiem nepieciešamā ietērpa un apbruņojuma izgatavošana

G.Skutāns (Latvijas Kara vēstures klubs)

2. Informatīvu pārgājienu un dažādu populāru pasākumu
organizēšana Rīgā un tās apkārtnes vēsturiskajās vietās.

G.Skutāns

3. Rīgas kuģniecības vēstures praktisks atspoguļojums,
veicot Latvijas seno paraugu laivu un kuģu rekonstrukcijas

G.Skutāns

4. "Vecrīgas sapņi"
(dažādu Rīgas vēsturisku sižetu uzvedumi).

A.Matjušenko,
SIA Sambo Duh

VI. Rīgas 800 gadu jubilejas monētas un pastmarkas

1. Rīgas 800 gadu jubilejas monētas

Latvijas Banka,
mākslinieku grupa L.Šēnberga vadībā

2. Pastmarkas.

Latvijas Pasts

3. Pamarkas (bez nomināla)

Latvijas Kultūras fonds

VII. Konferences

1. *Mežaparks*
Rīgas 800 gades rīcības komiteja,
Latvijas Kultūras fonds
2. *Hanzas pilsēta Rīga — tās osta
un tirdzniecība laikmeta griežos.
(Piemīņas konference vēsturniekam T.Zeidam)*
Rīgas 800 gades rīcības komiteja,
Latvijas Kultūras fonds
3. *Rīgas grāmatniecība*
Rīgas 800 gades rīcības komiteja,
Latvijas Kultūras fonds
4. *Rīga – Latvija – Eiropa*
Rīgas 800 gades rīcības komiteja,
Latvijas Kultūras fonds
5. *Rīgas Doma baznīca*
Rīgas 800 gades rīcības komiteja,
Latvijas Kultūras fonds
6. *Rīgas arhitektūras mantojums*
Rīgas 800 gades rīcības komiteja,
Latvijas Kultūras fonds
7. *Pilsētu rašanās problēmas Baltijas jūras krastos*
Rīgas 800 gades rīcības komiteja,
Latvijas Kultūras fonds
8. *17.gs. Rīga kā Zviedrijas pilsēta*
Rīgas 800 gades rīcības komiteja,
Latvijas Kultūras fonds
9. *Pilsētas tēls kino*
A.Redovičs
(Latvijas Nacionālais kinematogrāfijas centrs)
10. *Par fotoattēla lomu Rīgas kultūrvēsturiskā mantojuma
saglabāšanā un līdzdalību pilsētas koptēla veidošanā.
(Trīs konferences)*
V.Auziņš (Latvijas Fotogrāfijas muzejs)

VIII. Izstādes

1. *Jūgendstils Rīgā*
D.Strazdiņa (Rīgas vēstures un kuģniecības muzejs)
2. *Zviedru laiki Rīgā 17.gs.*
Rīgas 800 gades rīcības komiteja,
Latvijas Kultūras fonds
3. *Rīga – mana mīlestības pilsēta*
A.Redovičs
(Latvijas Nacionālais kinematogrāfijas centrs)
4. *Rīga – no limjēriem līdz šodienai*
A.Redovičs
(Latvijas Nacionālais kinematogrāfijas centrs)
5. *Rīga. Kultūraudi. Fotoizstāde*
V.Auziņš (Latvijas Fotogrāfijas muzejs)
6. *Rīga - kultūrslāņu bilance. Fotoizstāde*
V.Auziņš (Latvijas Fotogrāfijas muzejs)
7. *Rīga. XX gs. atklājums Eiropā. Fotoizstāde*
V.Auziņš (Latvijas Fotogrāfijas muzejs)

1994. gada 24.—25.maijā
Rīgā Reiterna namā
notika Latvijas
Kultūras fonda, Latvi-

jas Komerčbanku asociācijas un Latvijas vēstures
institūta rīkotā konference "Rīga — finansu metropole
gadsimtu mijā", viens no pirmajiem Rīgas 800 gadu
jubilejas sagatavošanas pasākumiem.

Konferences pirmā diena bija veltīta aktuāliem Latvijas finan-
su jautājumiem. Ar referātu "Latvijas Bankas naudas politika"
uzstājās Latvijas Bankas prezidents **E.Repše**, referātu "Latvijas
banku sistēma šodien" nolasīja Latvijas Bankas padomnieks
U.Klāuss. Džordžtaunas univer-
sitātes (ASV) profesora, Latvijas Bankas konsultanta **J.Viksniņa**
tēma — "Latvijas lats — todien,
šodien un rīt." Referātā tika rak-
sturota lata kā nacionālas valūtas
attīstība starpkaru laikā un pēc
neatkarības atgūšanas, izsekojot
lata vērtības svārstībām abos peri-
odos. Tika skarts jautājums par
lata konvertējamību un saistību ar
vispārējo saimniecisko politiku
Latvijā. Arī ekonomista **O.Krastiņa**
(Latvijas Statistikas institūts) referātā
"1938.gada Kredītlikums mūsdie-
nu skatījumā" aktuālās politikas
analīze saistījās ar vēsturiskām
paralēlēm. Autors uzskata, ka
30.gadu Kredītlikums no atbilstošām 20.gadu likumu nor-
mām un deviņdesmito gadu prakses visbūtiskāk atšķiras
jautājumos par ārvalstu maksāšanas līdzekļu
izmantošanas regulēšanu.

Tajā pašā dienā Latvijas Akadēmiskajā bibliotēkā,
Rūpniecības ielā 10, atklāja izstādi "Materiāli par Rīgas
banku attīstību." Interesenti varēja noklausīties **V.Koceres**
— bibliotēkas direktora vietnieces zinātniskajā darbā —
stāstījumu par ekspozīciju.

Konferences otrā diena bija pilnībā veltīta banku
jautājumiem. Senākais moderno banku vēstures posms
tika skarts **Dz.Ozoliņas** (Latvijas Vēstures institūts) referātā
"Rīgas pašvaldības kredītiestādes un to klientūra (19.—
20.gs mija — 1.pasaules karš)". Autore analizēja arī
Diskonta bankas (viena no Rīgas trim pirmajām
komercbankām) darbību un statusu.

I.Ronis (LVI) referātā "Rīgas kredītiestādes un
nacionālais jautājums 19.—20.gs.mijā" analizēja
jautājumu par kredītiestāžu (krājaizdevu kases un sav-
starpējā kredīta biedrības) nozīmi latviešu nācijas
veidošanās un attīstības procesā. Tāpat referents
pievērsās jautājumam par nacionālā faktora vietu Latvijas
saimnieciskajā dzīvē, kad tā atradās Krievijas impērijas
sastāvā.

Pārējie referāti atspoguļoja
20.—30.gadu Rīgas banku
attīstības problēmas. Par Latvijas
Tautas bankas vēstures īpatnībām
referēja **S.Keiiss** (Latvijas Tautas
banka). Dibināta 1920.g. martā
kā akciju banka, tā pildīja
kredītkooperatīvu centrāles funkci-
jas. Bankas akcionāri bija tikai
kooperatīvi, pašvaldības,
sabiedriskas iestādes un orga-
nizācijas.

30.gadu Latvijas banku
sistēmā īpaša vieta bija Latvijas
Kredītbankai, kas juridiski bija
privāta akciju banka, bet faktiski
valsts banka. Tieši Latvijas
Kredītbanka kļuva par vienu no
galvenajiem instrumentiem valsts
ekonomiskās politikas reorganizā-
cijā autoritārisma apstākļos. Par to
referēja **Ē.Žagars** (LVI).

E.Šumilo (Latvijas Universi-
tāte, Ekonomikas fakultāte) referā-
ta "Rūpniecības kreditēšana
Latvijas Republikā" uzmanības

lokā bija valsts kredīta politikas veidošanas pamatprincipi
attiecībā uz rūpniecību, prioritāšu noteikšana kredītu
izsniegšanā.

Vairāki referāti parādīja Latvijas banku saistību ar
Eiropas finanšu struktūrām. Stokholmas universitātes zināt-
niskā līdzstrādnieka **K.Kangera** tēma bija "Londonas
banka Brāji Lazardi un Co un Rīgas pilsētas 1914.g.obli-
gācijas: pārvērtība no normāla kredītīguma uz starp-
tautisku problēmu. (1920—1934)". Referātā tika parādīta
negatīvā ietekme, kādu Rīgas pilsētas parāds Londonas
bankai 20.gados atstāja uz Latvijas valdības mēģināju-
miem izdarīt aizņēmumus ārzemēs. **E.Zālītes** (LVI) referāts
"Ārzemju kapitāls Latvijas akciju bankās. 1920.—1930"
atspoguļoja valdības pozīciju un tās maiņu ārzemju
kapitāla piesaistīšanas jautājumā. Tika raksturoti kapitāla
ieguldīšanas pamatveidi, apjomi un gaita.

Elga Zālīte

RĪGA- FINANSU METROPOLE GADSIMTU MIJĀ

IESKATS BANKU KONFERENCEI VĒLTĪTĀJĀ IZSTĀDĒ LATVIJAS AKADĒMISKAJĀ BIBLIOTĒKĀ

Misiņa bibliotēkas izstādē varēja iepazīt vairāk nekā 500 eksponātu, kuri raksturo Rīgas pilsētas finansiālo stāvokli laikā, kad Rīga atradās cariskās Krievijas pakļautībā (I pasaules kara laikā), kā arī laikā no Latvijas valsts dibināšanas līdz 1940. gadam. Ekspozīcijas literatūru var iedalīt vairākās grupās:

- 1) Rīgas birža un bankas;
- 2) krājaizdevumu kases;
- 3) savstarpējā kredīta biedrības.

RĪGAS BIRŽA UN BANKAS

Saglabājušies interesanti materiāli par Rīgas biržu, Biržas komiteju un Rīgas Biržas banku (dib. 1862.g.). No materiāliem redzams, ka Rīgas biržas komiteja sekmīgi darbojusies visās lieltirdzniecības un kuģniecības lietās.

Sakarā ar 145 gadu atceres gadījumu, Rīgas pilsētas **Diskonta banka** ļoti greznā izdevumā 1939.gadā izdevusi pārskatu par Rīgas kredīta attīstību vispār un par Diskonta banku atsevišķi. Pārskata sākumā rakstīts: "Rīgai pieder gods, ka viņas pilsonis Jānis Vitmahers 1656.g. ierosināja karali Gustavu X nodibināt banku Stokholmā pēc Amsterdamas bankas parauga. 1657.g. tā uzsāka savu darbību valsts uzraudzībā un 1661.g. izlaida pirmās banknotes Eiropā. No šīs Palmstruha bankas 1668.g. izveidojās tagadējā Zviedrijas banka." Pati Rīga pie savas bankas tika gan tikai 80 gadus vēlāk. 1736.gadā Rīgas rāte saziņā ar Lielo un Mazo ģildi parakstīja Krievijas ķeizarienei prasīto drošības rakstu, kam sekoja Tirdzniecības kases atklāšana 1736.gada 19.februārī. Šī Tirdzniecības kase tad arī tiek uzskatīta par Rīgas Diskonta bankas pirmsākumu, kas savu darbību kā Diskonta kase uzsāka 1794.gada 8.jūnijā. Pakāpeniski pārveidojoties, Diskonta banka kļuva par trešo lielāko privāto kredītiestādi Rīgā. Rīgas pilsētas Diskonta bankas darbības pārskats cauri gadu simteņiem paver interesantas lappuses. Bibliotēkā glabājas arī šīs bankas statūti un pārskati, kas raksturo tās attīstību gadu gaitā.

Pie vecākajām Latvijas akciju bankām pieskaitāma **Rīgas Komerbanka** (dib. 1871.g.). Kā redzams no materiāliem, pirmie komercbankas statūti izdoti Pēterburgā vācu un krievu valodā. Agrākās Krievijas provinces banku vidū šī kredītiestāde ieņēma otro vietu, bet 20.gadu beigās bija lielākā privātā banka Latvijā. Par to liecina daudzie bankas darbības gada pārskati.

Latviešu akciju banka kopš 1903.gada darbojās kā Rīgas latviešu biedrības krājaizdevumu sabiedrība. 1907.gadā tā pārveidojās par **Latviešu savstarpējo kredītbiedrību**, bet no 1922.gada darbojās kā **Akciju banka**. Izstādē redzamas šīs bankas 1939.gada akcijas.

Visvairāk literatūras par Rīgas lielajām bankām izdots 20.–30.gados, kad sāka darboties Latvijas banka, Valsts Zemes banka, Hipotēku banka, Tautas banka u.c.

Latvijas Bankas pārskati (1922–1940) izsmeltoši raksturo Latvijas saimnieciskās dzīves nozares, tie ir bagāti ar vērtīgu informāciju, sniedz ziņas par bankas pārvaldi, darbību, apgrozījumiem, peļņu un zaudējumiem. Līdzās bilancēm un citiem specifiskiem banku datiem pārskatos ievietoti arī apskati par saimniecisko dzīvi – naudas tirgu un privātām kredītiestādēm, akciju sabiedrībām, ārējo tirdzniecību, rūpniecību, lauksaimniecību un kuģniecību.

Piemēram, Latvijas bankas 10 gadu jubilejas izdevumā 1932. gadā publicēts tās darbības pārskats, kurā tiešā bankas darbības analīze aizņem tikai 1/3 grāmatas, bet pārējās 2/3 dots plašs vispārējā finansiālā un saimnieciskā stāvokļa raksturojums.

Izstādē redzami **Valsts Zemes bankas** statūti, instrukcijas, noteikumi, 1925.gadā izdots "Jaunais būvkredītu likums", bankas lēmumi, pārvaldnieka rīkojumi, darījumi ar banku ķīlu zīmēm, lauku nekustamo mantu saraksti. Zemes bankas gada pārskatos kopsavilkumā atrodamas tās ziņas, kuras jau gada laikā parādījušās žurnālā "Ekonomists". Interesantus faktus pārskati sniedz par lauksaimniecību, sevišķi agrāro reformu.

1937.gadā Zemes banka svinēja savu 15 gadu jubileju, kurai veltīja plašu pārskatu par valsts banku ilgtermiņa kredītu un tā organizāciju. Greznā jubilejas grāmata drukāta Valsts papīru spiestuvē. Valsts un Ministru prezidenta K.Ulmaņa un Valsts Zemes bankas pārvaldnieka H.Dzelziņa ģimenes izgatavotas vara spiedumā.

Hipotēku bankas gada pārskati aptver apgrozījumu kontus, peļņas un zaudējumu kontu un banku bilanci. Paskaidrojumu teksts par bankas darbību attiecīgajā gadā papildināts ar diagrammām un statistiskām tabulām. Bankas pārskati sniedz vērtīgus faktus par namniecību, rūpniecību un kuģniecības kredītu. Sākot ar 1931.gadu banka gada pārskatos ievieto arī grāmatvedības datus kopā ar statistikas tabulām, bet bez paskaidrojumiem tekstā. Vērojot Hipotēku bankas attīstības gaitu, redzams, ka tās kredīta politika bijusi stabila.

Latvijas Tautas bankas (dib. 1920.g.) mērķis bija gādāt tirdzniecības un rūpniecības kredītu kooperatīvām organizācijām, pašvaldības iestādēm, kā arī dažādām biedrībām, kurām nav peļņas nolūku. Tās darbību izstādē ļauj vērtēt budžeta pārskati, procentu tabeles, kā arī dalības karte atklātai un aizklātai balsošanai Latvijas Tautas bankas akcionāru sapulcē 1936.gadā. 1939.gadā bankas akcionāru sapulce pieņēma lēmumu pievienoties Vispārējai lauksaimniecības bankai.

Ar Ministru Kabineta likumu 1935.gadā tika nodibināta un darbojās **Latvijas kredītbanka**. Jau nākamajā

Venta Kocere

MATERIĀLI PAR RĪGAS KREDĪTIESTĀŽU DARBĪBAS ATTĪSTĪBU

gadā parādījās šīs bankas darbības pārskats – 406 lpp. bieža grāmata, kurā bankas vadība sīki iepazīstina plašākas interesentu aprindas ar savu iekārtu, uzdevumiem un darbību. Šādi pārskati iznākuši katru gadu līdz 1940.gadam. Šajā laikā ik gadu izdots arī "Likums par Latvijas kredītbanku", kā arī Latvijas kredītbankas pilnvaroto personu parakstu paraugi.

Interesanti fakti un fotoattēli liecina par to, ka, piemēram, **Zemnieku banka** 30.gadu beigās kreditējusi lauku būvniecību – Bauskas, Neretas, Burtnieku u.c. pamatskolu celtniecību.

KRĀJAIZDEVU KASES

Izstādes nākamā daļa atvēlēta Rīgas pilsētas krājkasēm kā kredītkooperatīvu priekštečēm, to dibināšanas vēsturei un darbības attīstībai.

Vācijas ietekmē pirmo krājksi Latvijā pēc mācītāja Tiela ierosinājuma nodibināja Literāriski praktiskā pilsoņu biedrība 1832.gadā Rīgā. Cik var spriest pēc esošajiem materiāliem, krājkases dibinātāju motīvi bijuši humāni – vēlēšanās palīdzēt zemākiem slāņiem. Zīmīga ir emblēma uz **Rīgas krājkases** statūtu titullapas: divas sadotas rokas ar uzrakstu "Nos aliis" ("Mēs – citiem").

Arī "Latviešu Avīzes" propagandēja taupību un krāšanu, apsveica krājksu dibināšanu un rakstīja par jaundibināto kasi: "Pie mums tagad arī viena krāšanas lāde ir iecelta, tā Rīgas birģeru biedrība 400 rubelu kā pirmo iesākumu ir devusi". Sakarā ar Rīgas krājkases

nodibināšanu "Latviešu Avīzes" izsaka savas domas par krājksu labumiem: 1) dienesta bērni un citi mazi ļaudis daudzreiz zaudē, aizdodami naudu neuzticamiem cilvēkiem, kas ar krājksi tikšot novērsti; 2) bez krājkases augļiem nauda mājā guļot kā šķirstā.

Arī citi izdevumi latviešu valodā propagandē taupību un krāšanu. To vidū: "Tas Latviešu ļaužu Draugs" – laikraksts, kurā sastopami arī raksti par krāšanas lādēm: "Augsti apstiprināti likumi priekš krāšanas šķirsta Rīgā" (1824), ko tulkojis G.Bergmanis; "Ciems, kur zeltu taisa" (1830); "Kā Paleju Jānis savu būšanu kopis" (1844), "Kā prāfīgs cilvēks savu naudu glabā, kad Dievs viņam kādu mazumu atlicinājis. Padoms visiem Vidzemes iedzīvotājiem" (1849).

1861.gadā galdniekmeistars Augusts Steinbahs nāk ar ierosinājumu dibināt kooperatīvu. 33 amata biedri apvienojas un nodibina uzreiz divus kooperatīvus, tostarp "**Aizdevu kasi priekš amatniekiem Rīgā**" (Vorschusskasse für Handwerker zu Riga), kuras Statūti veidoti pēc Vācijas parauga.

Kase tomēr nav attīstījies tā, kā cerēts, tāpēc 1865.gadā Literāriski praktiskā pilsoņu biedrībā radās projekts par vispārējās aizdevu kases dibināšanu. Tā saplūda ar jaundibināto kredītbiedrību, kas tautas mutē bija dabūjusi "Šusterbankas" nosaukumu.

SAVSTARPĒJĀ KREDĪTA BIEDRĪBAS

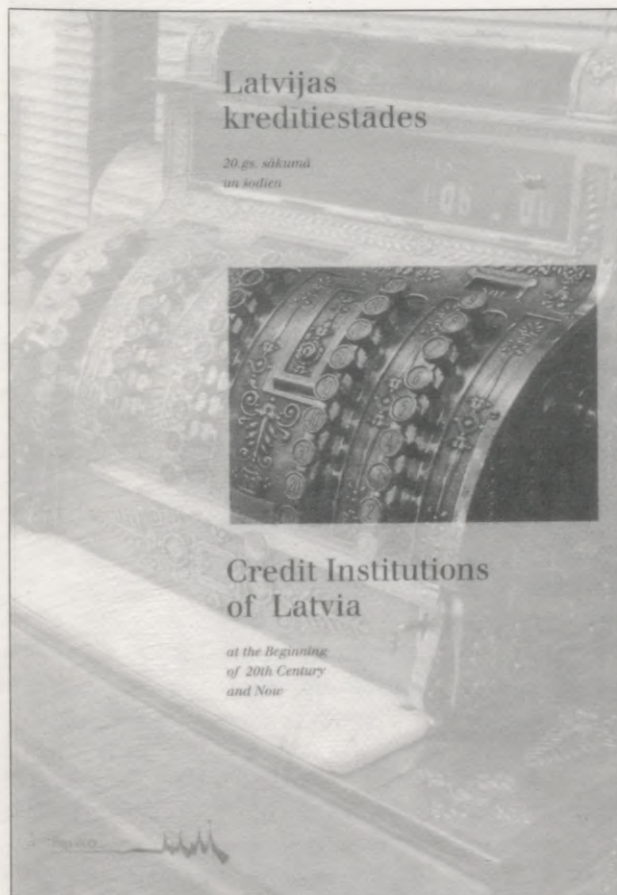
Jau pagājušā gadsimta otrajā pusē Rīgas sabiedrībā radās un nobrieda doma, ka vajadzētu izveidot īpašu kredītiestādi, kas vāktu brīvos kapitālus Rīgas celtniecībai. Rosinājums nodibināt ilgtermiņa kredītiestādi atrodams G.Hernmarka sarakstītā un V.Haekera iesietā, bet anonīmi 1861.gadā Rīgā izdotā brošūrā "Vorschlage zur Gründung eines Kreditvereins des Hausbesitzes in Riga". Drīz pēc tam Rīgas rāte iecēla komisiju ilgtermiņa kredītiestādes statūtu izstrādāšanai. Anonīmā brošūrā komisijai derējusi tik labi, ka vairāk nekā 10 paragrāfi projektā pārņemti nemainīti, bet pārējie pārstrādāti tikai tehniski. 1864.gadā šiem statūtiem piešķirts nosaukums "**Рижское городское кредитное общество**". **Rīgas pilsētas kredītbiedrība** – vēlāk Rīgas privāta ķīlu zīmju kredītbiedrība (dib. 1864.g.) – bija vecākā šāda veida kredītbiedrība Rīgā. 1940.gadā izdots tās 75 gadu darbības pārskats.

Par cittautiešu izveidotajiem kooperatīviem liecina 1862.gadā vāciešu dibinātā **Rīgas amatnieku aizdevu kase**, kā arī krievu dibinātā **Rīgas kredītsabiedrība** (1862).

Pagājušā gadsimta 80.gados izdoti Rīgas krājkases statūti un pārskati, krāšanas aizdošanas biedrības statūti un Rīgas latviešu amatnieku palīdzības biedrības un aizdošanas kases pārskati. Izstādē redzama Latei Blusiņai 1896.gadā izdota krājgrāmata..

Sākuma posmā nebija skaidru jēdzienu par kredītkooperatīvu tipiem. Par to liecina visdažādākie nosaukumi: aizdošanas un krāšanas lādes, krājaizdevu kases, krāšanas–aizdošanas bankas, savstarpējās krāšanas aizdevu kases, krājkases, to statūti un pārskati.

Nozīmīga ir grāmata "Vēsturisks atskats uz Rīgas latviešu amatnieku palīdzības biedrības krāšanas un

Konferencē veltītais izdevums "Latvijas kredītiestādes 20. gs. sākumā un šodien"

aizdošanas kases 25 gadu darbību, 1883–1908". Liels atbalsts latviešu kredītkooperatīviem pašā sākumā bija toreizējā latviešu prese, kas par latviešu saimniecisko organizēšanos rakstīja ar lielu sajūsmu.

Rīgas pilsētas saimniecība bija bagāta ar daudzajām un dažādajām krājaizdevu un palīdzības biedrībām. Piemēram, 1934.gadā Latvijā bija 30 savstarpējās kredītbiedrības un 626 krājsabiedrības, no kurām 136 atradās Rīgā. Tās bija gan kalējiem, tirgotājiem, dzelzceļniekiem, gan namīpašniekiem, amatniekiem u.c. – gandrīz katrai nozarei, tādēļ izstādē iespējams izlikt tikai nelielu daļu no to statūtiem.

20.–30.gados iznākuši vairāki izdevumi, kas atspoguļo Rīgas finansiālo dzīvi – A.Kārklīņa grāmata "Mūsu naudas reforma" (1927), A.Kļaviņa grāmata "Nauda–kredīts–bankas" (1937).

No 1922. līdz 1940.gadam iznāca Latvijas kooperatīvu kongresa padomes izdevums "Latvijas kooperācijas gada grāmata", kurā apkopoti statistiski dati par krājaizdevumu stāvokli un darbību Rīgā. J.Jurevica sastādītais Valsts statistikas pārvaldes izdevums "Kredītiestādes, 1919–1927" (1929) raksturo visas tā laika Latvijas kredītiestādes.

Finansu un kredīta statistikas izdevumos (1936–1939) sakopoti statistiski dati par valsts un privāto kredītiestāžu darbību, naudas apgrozību, maksājumu bilanci un tautas ienākumiem. Pa atsevišķiem gadiem uzrādīts nodibināto un likvidēto kredītkooperatīvu skaits – biedru kustība, biedru izstāšanās iemesli, biedru skaits un sastāvs uz katra gada pirmo datumu.

"Pārskatā par Latvijas amatnieku krājaizdevu sabiedrības 50 gadu darbību", kurš iznāca 1933.gadā, uzsvērts, ka tie principi, kas likti sabiedrības pamatos, to dibinot, un pie kuriem tā turējusies visā savā darbības laikā, ir izrādījušies pareizi. Šie principi darīja sabiedrību populāru, radīja tai uzticību plašās aprindās, veicināja

tās uzplaukumu, mācīja sargāt un aizstāvēt savu kredītiestādi. Arī par Rīgas pilsētas krājkases darbību 100 gados (no 1832. līdz 1932.g.) stāsta fotogrāfijām bagāts 1932.gada izdevums.

Latvijas Tautas bankas 1937.gada izdevumā "Latviešu kooperatīvais kredīts" ievietoti raksti par latviešu kredītkooperācijas 60 gadu attīstību. Piemēram, prof. E.Balodis sniedz vispārīgu pārskatu par latviešu kredītkooperāciju pirms I pasaules kara, P.Geidāns apskata Latvijas Tautas bankas darbu kooperatīvā kredīta organizēšanā, J.Stalbovs – Latvijas bankas lomu kredītkooperācijā. Grāmatu grezno S.Vidberga grafika un daudz fotogrāfiju.

Runājot par 20.–30.gadu laika periodiskajiem izdevumiem, kas regulāri aplūko Rīgas kredītiestāžu darbību, pirmkārt jāmin Finanšu ministrijas izdots žurnāls "Economists", kas iznāca no 1920. līdz 1940.gadam. Viens no galvenajiem "Economista" uzdevumiem visā tā darbības laikā bija zinātniski apgaismot pētījumus tautsaimniecības politikas jautājumos tā, lai šiem pētījumiem būtu ne vien zinātniska, bet arī praktiska nozīme. Ļoti daudz ievērtības žurnāla slejās izpelnījās Latvijas naudas sistēmas pareiza uzbūve, kredīta sistēmas organizēšana. "Economists" arvien centās stāvēt tālu no ikdienas politikas mutuļojošās dzīves, lai objektīvi un lietpratīgi apgaismotu saimnieciskos jautājumus.

No 1928. līdz 1939.gadam iznāca Latvijas Tautas bankas mēnešraksts "Kooperatīvais Kredīts". Mēnešrakstā tika ievietoti vairāk nekā 300 Latvijas Tautas bankas ziņojumi un apskati no bankas dzīves. Pēdējā numurā tā redaktors P.Geidāns rakstīja: "Mūsu nolūks bija atrast un saprast citam citu, lai ar apvienotiem spēkiem, izmantojot visu krājaizdevu sabiedrību praktisko darbinieku zināšanas un piedzīvojumus, kalpotu tam lieliskajam mērķim, ko saucam par tautas kultūru."

1994. gada 14. un 15. decembrī Latvijas Kultūras fonds un Rīgas 800 gadu jubilejas komiteja rīkoja konferenci "Pārdaugavas vēsture un kultūras mantojums".

Konferences pirmajā dienā, 15. decembrī, Pārdaugavas Bērnu un jauniešu kultūras centrā (M. Altonovas ielā 6) referenti klātesošos iepazīstināja ar vairākām Pārdaugavai veltītām tēmām – Pārdaugavas vēsture, Pārdaugavas senā apbūve, Pārdaugava un rakstnieki.

Rīgas vēstures un kuģniecības muzeja speciāliste **I. Miklāva** un **J. Štrauhmanis** deva ieskatu senajos kartogrāfiskajos materiālos par Pārdaugavu, kas glabājas Rīgas vēstures un kuģniecības muzejā, **I. Štamgute** iepazīstināja ar Pārdaugavai veltītu pastkaršu kolekciju ("Pārdaugavas pilsēvide un sadzīve 20. gs. sākumā iespējams pastkartēs"). Savukārt Latvijas Kara muzeja speciālists **D. Poziņš** nolasīja referātu "Pārdaugavas nozīme Rīgas aizsardzības sistēmā". Īpaši nozīmīgs bija vēsturnieces **M. Jakovļevas** (Latvijas Vēstures institūts) pētījums – "Pārdaugavas vēsture historiogrāfijā".

Pārdaugavas senajai apbūvei bija veltīti vairāki referāti: vēsturnieka **G. Catlaka** (Latvijas Vēstures institūts) – "Pārdaugavas koka apbūve 18. un 19. gadsimtā", arhitektu **V. Caunes** un **E. Pučiņa** (Latvijas Valsts celtniecības zinātniski pētnieciskais institūts) – "Vecā Āgenskalna koka apbūve" un arhitekta **P. Blūma** – "Pārdaugavas esošās apbūves perspektīva". Latvijas Dabas muzeja speciālistes **I. Avotas** referāts "Pārdaugavas zaļā rota" deva ieskatu Pārdaugavas bijušajā un esošajā ainaviskajā veidojumā.

Visplašāk aplūkotā tēma konferencē bija – Pārdaugava un rakstnieki. Muzeju speciālisti iepazīstināja interesentus ar ievērojamāko Pārdaugavas rakstnieku dzīvi un literāro darbību: **I. Kīse** (O. Vācieša memoriālais muzejs) – "Ojārs Vācietis Pārdaugavā un Pārdaugavas muzejs O. Vācieša ielā", **Dz. Atava** (O. Vācieša memoriālais muzejs) – "No "Jeruzalemes" līdz O. Vācieša muzejam", **I. Aizupe** (J. Akuratera muzejs) – "Jānis Akuraters latviešu kultūrpolitkā", **R. Kārklīņa** (K. Barona muzejs) – "Krišjāņa Barona dzīves un darba vietas Rīgā",

E. Mucenijs (Raiņa Literatūras un mākslas muzejs) – "Zenta Mauriņa un Konstantīns Raudive Pārdaugavā", **A. Rožkalne** (Latvijas ZA Literatūras, folkloras un mākslas institūts) – "Pārdaugava – rakstnieka Kārļa Zariņa dzīves vēsturiskais un literārais konteksts", žurnāliste **V. Knospe** – "Linards Laicens Pārdaugavā un citur".

16. decembrī par Pārdaugavas kultūras aktivitātēm referēja **A. Vilks** (Latvijas Nacionālā bibliotēka) – "Grāmatnieki, grāmatnīcas un bibliotēkas Pārdaugavā", **I. Klupša** (E. Smiļģa Teātra muzejs) – "Pārdaugavas teātris. 20.-30. gadi", **A. Viksna** (P. Stradiņa Medicīnas vēstures muzejs) – "Ārstniecības iestādes Pārdaugavā līdz pēdējam karam", **J. Stradiņš** (Latvijas Zinātņu akadēmija) – "Pauls Stradiņš un Pārdaugava" un **J. Liepiņš** – "Torņakalns, šā gadsimta četrdesmito gadu otrā puse".

Konferences noslēgums notika G. Šķilterā memoriālajā muzejā. Mākslas zinātniece **R. Lapīņa** (Valsts Mākslas muzejs) un **I. Skujeniece** (G. Šķiltera memoriālais muzejs) iepazīstināja klātesošos ar Pārdaugavas gleznotāju – vecmeistaru darbiem un G. Šķiltera memoriālā muzeja aktivitātēm šodien. Mākslas zinātniece **R. Čaupova** referēja par tēlnieku veikumu un iecerēm

Pārdaugavā – "Tēlnieku aktivitātes Pārdaugavā". Par Pārdaugavas attīstības perspektīvu stāstīja arhitekts **A. Roze** (Rīgas pilsētas galvenā arhitektūras pārvalde). Noslēgumā vēsturnieks un arheologs **A. Caune** stāstīja par kādas Pārdaugavas ielas namu un cilvēku likteņiem. Pats būdams Nāras ielas pastāvīgs iemītnieks, viņš savās atmiņās saistoši savija paša pieredzēto ar citu stāstīto par daudzu šai mazajā ieliņā dzīvojušu slavenu latviešu kultūras un zinātnes darbinieku dzīves epizodēm un paradumiem.

Konferences laikā Pārdaugavai bija veltītas arī vairākas izstādes: Rīgas vēstures un kuģniecības muzejā (Palasta ielā 4) – "Pārdaugava", Latvijas Akadēmiskajā bibliotēkā (Rūpniecības ielā 10) – "Orman, nedzen savu zirgu..." (Grāmatas par Pārdaugavu), G. Šķiltera memoriālajā muzejā (Daugavgrīvas ielā 9) – "Pārdaugavas tēma latviešu glezniecībā. 20.-30. gadi", Krišjāņa Barona memoriālajā dzīvoklī (Kr. Barona ielā 3) – "Krišjāņa Barona dzīves un darba vietas Latvijā V. Auziņa gleznās".

Antra Holste

ATKLĀJOT PĀRDAUGAVU

Kā cilvēka plaukstu šķērso dzīvības līnija, tā Rīga – Daugava. Labajā krastā pilsēta izslējusi savus citadeles un baznīcu torņus. Kreisais krasts – Rīgas priekšpilsēta – Pārdaugava. Kāda ir šī klusinātā, sapņainā pilsētas daļa, kādi ir tās cilvēku likteņi?

1994.g. nogalē literatūras izstādē Latvijas Akadēmiskajā bibliotēkā, bija apkopoti materiāli par Pārdaugavas vēsturi, sadzīvi, rūpniecības un kultūras attīstību. Atverot senas kartes, pāršķirot vecas grāmatas, hronikas, kalendārus un nodzelējušu laikrakstu lappuses, veidojās šis Rīgas priekšpilsētas portrets.

Seno gravīru reprodukcijās var redzēt Pārdaugavas dzimavas, sešstāvu novērošanas torni, karavīrus un tā saucamo Kobronskansti – vienīgo militāro nocietinājumu Daugavas kreisajā krastā.

Bibliotēkā glabājas 1707.g. drukāta grāmata "Effigies corporis et animi caroli XII...", kurā vara gravīrās attēlota Spilves kauja un zviedru karaspēka pārcelšanās pār Daugavu.

Rīgas pilsētas plāni, nocietinājumi un priekšpilsētu attēli reproducēti grāmatā "Senā Rīga gleznās, zīmējumos un gravīrās" (F.Baloža un R.Šņores redakcijā, R. 1937.g.).

Ar Rīgas pilsētu un tās tuvāko apkārtni saistās liela daļa Johana Kristofa Broces zīmējumu un akvareļu, kuros redzama priekšpilsētas izbūve: ceļi, muižas, baznīcas, kapsētas.

To, kā 18.gs. beigās strauji atdzīvojās Bauskas-Jelgavas ceļa apkārtnē, kā tur ierīkoja krogus, iebraucamās vietas, dārzus, cēla vasarnīcas, atceras G.Merķelis darba "Manas dzīves tēlojumi un raksturojumi" nodaļā "Vecā un tagadējā Rīga":

"Kur senāk atradās namiņš tilta muitas ievākšanai, daži jūrnīeku krodziņi un siļķu brāķis, tagad izplešas priekšpilsēta ar vairākām ielām, kurās kūso rosīga saimnieciskā dzīve. Nu viņam ir jāizšķiras, kurp ormanim viņš vest – vai viņš vēlēšies Torcklera (pēc tam tas tika nosaukts par Hammera, tad Marlija, tagad Vasaras) dārzā dzert kafiju vai doties uz jauniekārtoto kneipi, ko kāds spekulants bija uzcēlis smilšu pakalnā trīsceturtdaļstundas gājienā no pilsētas un kas tika iesaukta par Jeruzalemi."

/Merķelis G., Izlase. R., 1969/

Rīgas arhitektūrā Pārdaugava ir savdabīga ar īpatnējo apbūvi – muižiņām. Mainoties laikiem, mainījās īpašnieki un līdz ar to arī muižu nosaukumi. Rīgas Arhitektu biedrības izdevumā "Jahrbuch der Bildenden Kunst in den Ostseeprovinzen" VI 1912.g. atrodams H.Piranga raksts par vecajām Rīgas muižām. Bet ne jau tikai muižas vien būvēja. Sastrādātas un stipras bija Pārdaugavas zvejnīeku, pārcēlāju, amatnieku un namdaru delnas. Bija laiks, kad te mala papīra dzirnas, auda zīdu un tepikus, darbojās kokzāģētavas, kaulu, cementa un sērkočiņu fab-

rikas. Vēl tagad ar apbrīnu varam lūkoties uz biežajām grāmatām ar firmas "Casella & Co" ādas un diegu krāsu paraugiem. Rīgas rūpniecības vēsturē Pārdaugavas uzņēmumiem un firmām ir sava paliekoša lappuse.

Bet bija arī svētdienas, kad iedunējās baznīcu zvani. Skati vērsās augšup, gribējās aizmirst ikdienas grūtības.

Kā pārdaugavieši tika pie savas baznīcas? 1850.gada pavasarī, kad dievlūdžēji devās pāri trauslajam Daugavas ledum uz leksrīgas dievnamiem, notika nelaime. Ledus ielūza, vairāki desmiti cilvēku noslīka. Tajā pašā gadā sāka vākt ziedojumus, un 1851.–52.g. uzcēla Mārtiņa baznīcu. Dievnamu veidošanos un darbību var pētīt ne vien no grāmatām, bet arī no dievkalpojumu lapīņām, draudžu pārskatiem, "ziņām par mīlestības darbiem draudzēs".

Raksti un zīmējumi par Rīgas baznīcu, tiltu, slimnīcu u.c. sabiedrisko ēku celšanu atrodami "Rigascher Almanach" kalendāros, kas iznāca no 1858. līdz 1915.gadam.

Ļaužu garīguma izkopšanu veicināja ne tikai skolas un baznīcas. Kā visur Rīgā, arī Pārdaugavā tika dibinātas biedrības, kurās biedriem sniedza palīdzību grūtā brīdī. Te arī spēlēja teātri, dziedāja koros. Šķirot vecus avīžu komplektus, sludināju lappusēs redzam "Cerības" biedrības, "Torņkalna latviešu palīdzības biedrības", Nordeķu un Rīgas Patrimoniālās ugunsdzēsēju b-bas u.c. aicinājumus uz sapulcēm, bazāriem, muzikāliem vakariem. Biedrības

ne vien darbojās pēc apstiprinātiem statūtiem, bet arī drukāja gada pārskatus, kuros uzskatāmi redzams, kā pa gadiem pieaudzis biedru skaits, kā izmantoti naudas līdzekļi. Pārdaugavā rosīgi darbojās Rīgas Nomaļu Savienības (dib. 1917.g.) nodaļas: Bierīņos, Šampeteī, Ilģuciemā, Ziepniekkalnā-Bišumuižā, Nordeķos, Bolderājā. Savienība izdeva savu laikrakstu "Nomaļnieku Vēstnesis", kas iznāca reizi mēnesī no 1926. līdz 1935.gadam. Tajā lasāmi nopietni raksti par pilsētas izbūves plāniem, satiksmi, nodokļu jautājumu. Publicēti Nomaļu Savienības krājaizdevu sabiedrības pārskati, bilances, kā arī saraksti par gruntsgabalu ierakstīšanu zemes grāmatā.

Savas tradīcijas Pārdaugavā ir teātra spēlēšanā. Torņkalna Palīdzības biedrībā uzstājās dažādi kolektīvi. Kopš 1929.gada Torņkalna teātris darbojās ar nosaukumu – Pārdaugavas teātris. Par tā darbību un aktieriem var izlasīt latviešu teātra vēsturē, bet bibliotēkā ir saglabājušās izrāžu programmas. Piemēram, Raiņa "Pūt, vējiņi", H.Dorbes "Gudram gudra nelaime", J.Vesela "Kur tad tu nu biji, āzīti manu?". Viesizrādes Rīgas priekšpilsētās sniedzis arī Dailes teātra mazais ansamblis: 1937.g. septembrī Ilģuciemā izrādīta M.Dišleres komēdija "Studentes vasara", 1938.g. janvārī R.Blaumaņa "Trīnes grēki". Izrāžu programmās uzsvērts, ka Rīgas

Arta Poriete

PĀRDAUGAVAS PORTRETS

priekšpilsētām arvien bijusi svarīga nozīme latviešu skatuves mākslas attīstībā. Vai kāds brīnums, ka savu sapņu pili "Hāgenskalnā" uzcēla Eduards Smilģis! Un viņš nebija vienīgais pārdaugvietis aktieru saimē.

Varbūt, ka tieši klusinātā, kokos un cerīšos ieskautā priekšpilsētas gaisotne – Dzegužkalns, Arkādija, Botāniskais dārzs – piebūra Pārdaugavai rakstniekus, māksliniekus un kultūras darbiniekus.

Daudz gleznu un studiju ar Torņkalna un Māras dīķa motīviem atstājis Vilhelms Purvītis. K.Ubānam mīļa Mūksala, Jelgavas šosejas Bierīņu apkārtnē. Savās mājās – M.Altonovas ielā 14 gleznas izstādīja L.Liberts (1934.g.). Par Rīgu un gleznotājiem var izlasīt J.Siliņa apcerējumā "Rīga latviešu mākslinieku tēlojumā" ("Senatne un Māksla". 1936.g., Nr.3).

Kamēr hronisti aprakstījuši karus un ķeizarus, dzejnieki mīlējuši un dzejojuši Pārdaugavai. Priekšpilsētas mazajās ieliņās atbalsojušies Raiņa, J.Akuratera, A.Austriņa, K.Barona soļi. Pārdaugava – tā ir Ludmilas Azaļovas un Ojāra Vācieša planēta. Ar kādu lepnumu par savu Ilģuciemu runā Raimonds Pauls un Zigmunds Skujiņš!

Iet laiks. Arvien garāka un notikumiem bagātāka top pilsētas hronika. Katra iela, ēka un koks ir sīka dzīslīņa Rīgas dzīvajā plaukstā.

Bibliotēkas pienākums ir vākt un glabāt šo pilsētas vēsturi, no bieziem foliantiem līdz sīkām lapiņām. Latvijas Akadēmiskās bibliotēkas izstāde par Pārdaugavu bija mēģinājums veidot lirisku, mainīgu Rīgas priekšpilsētas portretu.

Pārdaugavas vārds tās iedzīvotājiem droši vien izraisa ļoti atšķirīgas emocijas. Lielam vairumam, īpaši tiem, kuri te apmetušies nesen un dzīvo daudzstāvu dzelzsbetona bloku mājās, tā ir vienkārši mītnes vieta. Citādi šis vārds atbalsojas veco Pārdaugavas iedzīvotāju sirdīs. Tas viņiem saistās ar nosaltājiskām skumjām pēc tās Pārdaugavas, kādu viņi to atceras no 20.gs. pirmās puses.

Par tā laika Pārdaugavu šodien liecina daļēji saglabājušās vecās, likumotās ieliņas, parki, Mārupīte, Māras dīķis, kā arī materiālās un garīgās kultūras vērtības, kas uzkrājušās Rīgas muzejos, arhīvos un citās kultūras vērtību krātuvēs.

Rīgas vēstures un kuģniecības muzejs ir viena no krātuvēm, kura rūpīgi glabā Pārdaugavas vēstures liecības. Grūti nosaukt precīzu skaitli, taču droši var teikt, ka Pārdaugavas daļu visā muzeja krājumā (ieskaitot četrus monētu depozītus, kas atrasti tās teritorijā) veido vairāki tūkstoši vienību. Šajā fondā esošie lietiskie, rakstiskie, tēlotājas mākslas un foto materiāli protams nevar dot izsmieļošu Daugavas kreisā krasta vēstures attīstības ainu, bet tā ir daļa no kopējās avotu bāzes Pārdaugavas vēstures pētījumos.

Vissenākās Pārdaugavas vēstures liecības muzeja krājumā vērojamas karšu un plānu kolekcija, J.Broces zīmējumu kopijas un senajās gravīrās, kā arī enkurnieku, loču, pārcēlāju, zvejnieku amata piederumus. Tā ir 17.–19.gs. pirmās puses Pārdaugava. Minētie materiāli ne vienreiz vien eksponēti, kā arī publicēti albumos, katalogos, grāmatās un citos izdevumos.

Daļa no tiem bija redzama arī fondu izstādē "Pārdaugava", kas muzejā tika izveidota 1994.g. pēc Latvijas Kultūras fonda ierosmes, sakarā ar konferenci "Pārdaugavas vēsture un kultūras mantojums".

Šajā rakstā aplūkoti līdz šim npublicēti fondu materiāli, no kuriem daļa izstādē "Pārdaugava" eksponēti pirmo reizi. Ar īpašu romantisma elpu apdvestas ir lietas un attēli, kas dod mums vizuālu priekšstatu par Daugavas kreisajā krastā un tās salās nu jau tālā pagātnē dzīvojušiem enkurniekiem, kokzāģētavu strādniekiem un zvejniekiem – zemniekiem.

Savdabīgu vietu šajā materiālu klāstā ieņem Zaķusalas. 1960.gadu otrajā pusē – 1970.gadu sākumā toreizējā muzeja zinātniskā līdzstrādniece O.Loginova, it kā nojauzdamā, ka drīz tas viss aizies nebūtībā, apciemoja veco salas enkurnieku dzimtas, savācot nozīmīgus fondus. Tolaik fotouzņēmumos tika fiksēta arī salas apbūve.

20.gs. sākuma fotogrāfijās, kas tapušas Rīgā iecienītajos L.Viržikovska, J.Kovalevska, M.Voicehoviča u.c. fotosalonus, mazliet stīvās pozās, kā to prasīja tā laika

fotografēšanās maniere, mēs redzam Zaķusalas enkurnieku vīrus un sievas – goda drēbēs tērptus, smagā darbā nogurušus, bet pašapzinīgus, sevi cienošus un skaistus. Te ir Zaķusalas enkurnieku saimnieks Dāvids Puriņš ar ģimeni (par saimnieku sauca meistaru, kurš, apguvis nepieciešamās zināšanas, uzņēmis enkurnieku amatā, iegādājies vajadzīgos darba rīkus un laivas, deva darbu enkurnieku strādniekiem), enkurnieks Jānis Sēlis ar ģimeni, enkurnieks Hermanis Reņģītis, enkurnieka Jēkaba Pinnes atraitne – šuvēja Amālija Pinne ar savām mācekļēm, Zaķusalas kuģu īpašnieks Pēteris Zālītis ar dāliem, enkurnieks un laivu būvētājs Roberts Cunābels-Ābele (aktrises Almas Ābeles tēvs), enkurnieka atraitne Anna Bērziņa (operdziedātāja Rūdolfa Bērziņa māte).

Blakus salonfotogrāfijām ir amatieruzņēmumi, kuros enkurnieki redzami darbā: kraujot stāpeli, ziemā smejot ogles no Daugavas, izcērtot un kraujot mašīnās ledu, likvidējot plostu sastrēgumus, ceļot pāri Daugavai kamanās pasažierus, atpūtas brīdī, ieturot aizaidu u.c.

Tepat ir arī enkurnieku darba rīki – ķekši, āķi un cirvji balķu velšanai un tēšanai, no stipras lielopu ādas darināti, enkurnieku zābaki, kalpiņš – kraģītis zābaku novilkšanai, enkurnieka darināts spieķis, kura rokturi rotā kokgriezums cilvēka galvas veidā. Izstādē apskatāma arī boja – kalkūns, ko enkurnieki plosta iezīmēšanai parasti no-vietoja virs Daugavā iegremdētā enkura. Tā izgatavota mazas, garenas ozolkoka mucīņas veidā ar diviem

dibeniem un sastipota ar dzelzs stīpām. Lai katrs enkurnieku saimnieks atšķirtu savu boju, tās krāsoja dažādās krāsās, iegriežot arī māju zīmes. Izstādē redzamā boja-kalkūns ir zaļa, tās mājas zīme – AS. Starp enkurnieku darba rīkiem ir arī verga ledus ciršanai Daugavā. Vēl 19.gs. vidū, pavasarim tuvojoties, enkurnieki piepelnījās, izcērtot no ledus gūsta Rīgas ostā palikušos kuģus. Vēlāk šo nodarbi atmēta, jo tā traucēja ledus iešanu. 20.gs. sākumā enkurnieki izcirsto ledu piegādāja restorāniem, veikaliem u.c.

Spēcīgās, dzīves rūpēs rūdītās enkurnieku sievas parasti palīdzēja saviem vīriem pelnīt maizi, gan strādājot par veļas mazgātājām, gan audzējot dārzājus, kurus veda uz tirgu pārdot. Izstādē redzamā krāsniņa gludekļa karsēšanai un lielie koka veļas knaģi arī ir piederējuši enkurnieka sievai – veļas mazgātājai. Mazos gludeklīšus stāvus aplika ap krāsniņu. Ar viegli nopemama roktura palīdzību tos, pēc vajadzības, varēja mainīt.

Samērā liels materiālu klāsts Zaķusalas kolekcijā mums dod priekšstatu par enkurnieku sadzīves kultūru 19.gs. otrajā pusē – 20.gs. sākumā. Tie ir trauki un galda piederumi, mēbeles, apgaismes ķermeņi, pulksteņi, rokdarbi, apģērbi, apģērbu piederumi u.c.

Sevišķu uzmanību to vidū pelna krējuma kanniņa un

Guna Resnais

KO STĀSTA MUZEJA PRIEKŠMETI PAR PĀRDAUGAVU

šķīvis, kas saglabājušies no Rīgas M.Kuzņecova fabrikā izgatavotas porcelāna kafijas servīzes. Uz kanniņas ir Zaķusalas enkurnieku saimnieka Aleksandra Štrauha un viņa sievas Henrietas Marijas Štrauhas portreti, bet uz šķīvja – viņu dēla portrets. Portreti no fotogrāfijām uz porcelāna pārnesti J.Jakša firmas gravieru darbnīcā. Servīze bija bērnu dāvana vecākiem zelta kāzās 1911.gadā.

Priekšmeti, par kuriem kultūrvēsturisko un memoriālo informāciju sniedz atmiņu pieraksti, priekšmetu vēstures apraksti un cita veida izziņas materiāli, muzejam īpaši nozīmīgi. Tādi ir arī jau minētā krējuma kanniņa un šķīvis.

1993.gadā arhitekts V.Apsītis nodeva muzejam arhitekta J.Baumaņa materiālus, kurus no Šveices bija atsūtījis A. un H.Štrauhu mazmeita Izolde Morfa. Tiem bija pievienots nedaudz pārveidots izvilkums no ģimenes hronikas "Zaķusala" I.Morfā pārstāstā. Pati hronika karu un trimdas laikos gājusi bojā. Tās ir I.Morfā atmiņas par savu vecmāti, arhitekta J.Baumaņa māsu H.M.Štrauhu (1843–1927) un vecotēvu A.Štrauhu (1836–1914), par dzīvi un tās kārtību Zaķusalā, par J.Baumaņa kuplo dzimtu.

1861.gadā H.M.Baumane apprecējās ar enkurnieku A.Štrauhu. Abu dzimtas jau vairākās paaudzēs sakņojās Zaķusalā. Līdzīgi rūpniekam, mecenātam A.Dombrovskim, A.Štrauhs nekad nebija gājis skolā, pašmācības ceļā iemācījies lasīt un rakstīt, jau no 12 gadu vecuma strādājis smago enkurnieka darbu. Ar enerģiju, čaklumu, godīgumu un uzņēmību viņš kļuva par enkurnieku saimnieku un amata vecāko. 1889.gadā uz A.Štrauham piederošā gruntsgabala viņš kopā ar savu draugu Mārtiņu Krūmiņu izveidoja kokzāģētavu, bet 1895.gadā salas rietumkrastā – kuģu remontdarbnīcu, no kuras vēlāk izauga kuģu būvētava un mašīnfabrika "Štrauhs un Krūmiņš". Šajā fabrikā strādāja arī Rīgas Politehnikumu beigušais M.Krūmiņa dēls Vilis Krūmiņš, bet fabrikas tehnisko vadību uzņēmās A.Štrauha dēls Ivans. 1898.gadā te tika uzbūvēts pirmais pasažieru tvaikonis, bet 1901.–1902.g. jau pirmie lielākie tvaikoņi "Katlakalns" un "Pauls". Līdz 1912.gadam fabrikā uzbūvēja 41 kuģi.

Ap 1896.gadu, kā atceras I.Morfa, A.Štrauhs uzbūvējis jaunu dzīvojamo māju pēc arhitekta K.Pēkšēna projekta. No tās pavēries brīnišķīgs skats uz Daugavu un Rīgu. Mājā bijušas neskaitāmas istabas un blakustelpas – pagrabi, bēniņi, priekšnami un verandas. Te bijušas skaistas majolikas krāsnis un kamīni. Ēdamistabas griestus klājuši puķu un augļu apgleznojumi, starp kuriem vijušies dažādi uzraksti. Māju ietvēris trīsdalīgs dārzs – kopti mauriņi ar puķēm, augļu dārzs, kā arī sakņu un zemeņu lauki ar lecekļiem un siltumnīcu.

Bez šīs mājas A.Štrauham Zaķusalā piederēja vēl citas, kuras izīrēja un par kuru uzturēšanu kārtībā rūpējās viņa sieva Henriete.

I.Morfa atceras vecmāmiņu kā slaidu, liela auguma, ļoti elegantu, pašapzinīgu un pavēsu sievieti, kura gan drīz vienmēr valkājusi melnus apģērbus ar baltām aprocēm un mežģiņu rišām ap kaklu un melnus zīda priekšautus ar izšuvumiem. Viņa palīdzējusi savam vīram smagajā darbā, rūpēdamās ne tikai par savu māju un plašo saimi, bet arī par apmēram 40 enkurniekiem, kuri strādājuši pie viņas vīra.

A. un H.Štrauhiem bijuši 6 bērni. Ģimenes sadzīvē

valdījušas stingras tradīcijas un kārtība. Ar ļaudīm runājuši latviski, bet ģimenē – vāciski. Ārkārtīgi liela vērtība veltīta labai uzvedībai un nevainojamam apģērbam. A.Štrauhs vienmēr teicis: "Kas kā cūka izskatās, tāds arī ir".

Stingri tradīcijas ievērotas arī ēšanā. Kā atceras mazmeita, vecvecāku mājās ēduši ļoti labi un ar lielu dažādību, taču katru ceturtdienu pusdienās pasniegta zirnņu vai skābu kāpostu zupa ar vēša un cūkas gaļu, bet katru sestdienu – miežu biežputra ar speķa grauzdīņiem pirmā ēdienā un miežu biežputra ar pienu saldajā.

Centīgi darbodamies, A.Štrauhs dzīves laikā bija uzkrājis lielu bagātību, kura vēlāk karu un juku laikos tika izvazāta un zaudēta. I.Morfa savās atmiņās raksta: "...atceros, cik pārpildīta bija manu vecvecāku māja ar mēbelēm, gleznām, sudrabu, traukiem, puķveida majolikas un alabastra augļu vāzēm, kuras bija tik augstas, ka es, būdama 10 gadus veca meitene, tikko varēju tajās ieskatīties. Tālāk, ar skapjiem un lādēm, pilnām ar drēbēm un kažokiem, kurus es dabūju redzēt tikai tad, kad tos purināja un vēdināja".

Kad 1911.g. A. un H.Štrauhi svinēja savas zelta kāzas, vectēvs sakarā ar šo notikumu dāvinājis visiem savu kuģu kapteiņiem un augstākstāvošiem darbiniekiem zelta pulksteņus, zemākiem – sudraba pulksteņus, bet strādniekiem – naudu.

Zaķusalas kolekcija turpināja papildināties arī 1970.gadu otrajā pusē – 1980.gados, kad rīdnieks Vladimirs Auziņš kopā ar savām atmiņām muzejam nodeva sava tēva, Zaķusalas "Brill'a" kokzāģētavas strādnieka Jāņa Auziņa izgatavotās mēbeles, pašdarinātos galdnieka darba rīkus, ēvelsolu, kā arī fotogrāfijas.

Jānis Auziņš (1885–1960) dzimis Vidzemē, Lielnora mājās piecu bērnu ģimenē, agri sācis kalpa gaitas. Pirmā Pasaules kara laikā kopā ar bēgļu straumi viņš nonācis Pēterpilī un pēc tam Harkovā.

1920.g. rudenī J.Auziņš ar sievu un dēlu atgriezās dzimtenē un apmetās uz dzīvi Rīgā. Kā atmiņās raksta V.Auziņš: "...ieradās Rīgā tikai ar to, kas vasarā mugurā, jo uz robežas padomju robežsargi atņēma visu, pat tēva vijoli. Darbu kokzāģētavā gan dabūja drīz, bet dzīve bija jāsāk no nekā. Labi, ka toreiz bija daudz godīgu un izpalīdzīgu cilvēku".

"Brill'a" kokzāģētavā bija sezonas darbs – no maija, kad Daugava bija vaļā un pa to varēja pludināt plostus, līdz novembrim, kad tā aizsala. V.Auziņš atceras: "Kad rudenos Daugava aizsala un darbs kokzāģētavā izbeidzās, tad tēvs sāka gatavot mēbeles – gan sev, gan vēlāk arī mūsu radiem. Izgatavoja gan galdus, gan krēslus, gultas, arī pāris skapjus, kumodes un bufetskapjus. Radiem mēbeles uzdāvināja. Dažus naktsгалdīņus (virtuves skapišus) vedām uz "uteni" un pārdevām par 10 latiem gabalā. Drēbju skapji un gultas bija ātri izjaucami un saliekami, bet galdus svētku reizēs varēja pagarināt. Nepieciešamos darba rīkus tēvs izgatavoja pats, tai skaitā arī ēvelsolu".

Kokzāģētavā sāļu malku strādniekiem deva par brīvu. J.Auziņš atlasījis biežākos un platakos dēļišus un malas šķūnīti uz ārdiem tos pāris gadus zāvējis. Ja gadījies kāds izbrāķēts sauss dēļa gals, tad to tūlīt izmantoja kādas mēbeles izgatavošanai. Arī muzejam nodotās mēbeles –

L.v. Wirschikowski

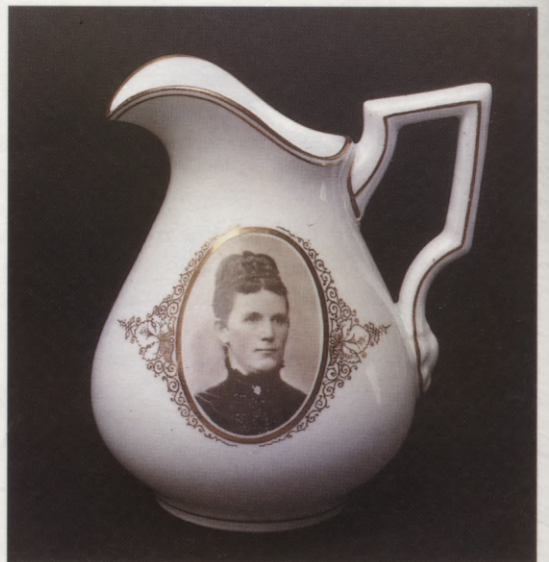
Enkurnieku saimnieks D.Puriņš ar ģimeni. L.Viržikovska foto. Rīga. 1906.

Enkurnieku zābaki un kalpiņš – kraģītis zābaku novilkšanai. 20.gs.sāk.

Boja – kalkūns, ragaviņas un krāšņiņa gludekļu karsēšanai. 20.gs.sāk.

Krējuma kanniņa un šķivis ar enkurnieku saimnieka A.Štrauha, viņa sievas H.M.Štrauhas un dēla portretiem. M.S.Kuzņecova porcelāna un fajansa fabrika. Rīga, 1911.

"Brilla" kokzāģētavas strādnieks J. Auziņš (2. rindā sestais no kreisās) 10 gadu darba jubilejā kopā ar darba biedriem. 1930.

Koka tupele kāpostu stampāšanai. 19. gs. b.

gultu, skapi, galdu, kumodi, 6 krēslus – J. Auziņš pagatavojis no kokzāģētavā atlasītiem, izžāvētiem priekšrocības koka dēlīšiem. Tās izgatavotas pašā ģimenes vajadzībām. Tumšākrūno oriģinālkrāsu saglabājusi tikai gulta, pārējās mēbeles laika gaitā pārkrāsotas gaiši brūnā tonī.

Kokzāģētavā strādājošie dalījušies vairākās grupās. Pirmajā grupā bijuši tie, ar kuriem kokzāģētavas administrācija slēgusi individuālos darba līgumus, maksājot dienas algu, bet vadošajiem speciālistiem – mēnešalgu.

Otrā grupā bijuši tā saucamie "nošćiki" – planku nesēji. Tiem bijis jāapvienojas ar artieli, un kokzāģētava līgumu slēgusi tikai ar arteļa saimnieku. Viņiem maksāts par nostrādāto darbu. Tie bija tā saucamie "akorda" darbi.

Savās atmiņās V. Auziņš raksta: "'Emolipā" (lielākā kokzāģētava Zaķusalā – aut.) ilgus gadus arteļa

saimnieks bija Auzā – liels, plecīgs vīrs. "Brill'a" saimnieks bija mans tēvs Auziņš, kas salīdzinājumā ar Auzu augumā bija mazs. Fabrikas (kokzāģētavas – aut.) ar arteli līgumus slēdza ik gadu no jauna. Kāds bija līguma teksts, to nezinu. Arī pats artelis nebalstījās ne uz kādu dokumentu parakstīšanu, bet uz savstarpēju mutisku norunu. Arteļa kodols nemainījās no gada gadā. Tēvs aptuveni zināja, cik cilvēku viņam vajadzēs, lai darbus normāli veiktu, un aprīli tie tika apzināti."

Darbs kokzāģētavā sācies 7.00 no rīta ar sviļpi. Pēc pāris stundām ēduši brokastis – "majenkaja". Visi tad gājuši uz nelielu mājiņu – "maiku", kur ēduši līdzpaņemto ēdienu. 12.00 bijušas pusdienas. Ēduši maizi ar speķi, desām vai vārītām olām, klāt piedzerot aukstu kafiju. Smēķēt kokzāģētavas "placi" – laukumā bijis kategoriski aizliegts. Darbs beidzies 17.00 arī ar sviļpi.

Planku nesēja darbs bija ļoti smags. Sākot darbu, nesējs uzlika uz kreisā pleca "bušku" – pakavveida polsterētu maisiņu, kam virspusē piešūta bieza āda ar pārlaidumu, kas pasargāja nesēja ausi un vaigu. Sevišķi smagi bija tad, ja pa stēķiem vairāku metru augstā "stāpeli" (dēļu krāvums) bija jāuznes "pungulis" (vairāki zāļi, 3,6 m gari dēļi). V. Auziņš, kurš arī pats 1934. gadā trīs mēnešus bija strādājis "Brill'a" kokzāģētavā, atceras: "Vienā laikā balansēt uz pleca smago "punguli" un noturēties pašam līdzsvarā, pārejot laipas, reizē uzmanoties, lai kāja neiesprūst kādā dēļu spraugā, prasīja lielu uzmanību, tur bija vajadzīgs savs rūdiņums. Bet par to izpeļņa bija laba. Pavasaros, kamēr "stāpeles" bija zemas, dienas alga sanāca 15 latī. Bet arī rudens pusē tā nekad nebija zemāka par 5 latiem dienā. Un, kaut

ziemā darbs nebija, naudu pietauptot, varēja dzīvot labi...". Fotografējās, kuras V.Auziņš nodeva muzejam, labi redzami šie augstie dēļu krāvumi un planku nesēji. Līdzīgs materiāls par otro Zaķusalas kokzāģētavu "Emolip" ir arī O.Loginovas savāktajā kolekcijā.

Zaķusalas "Brill'a" kokzāģētavā Jānis Auziņš nostrādāja 10 gadus. Savu darba jubileju 1930.gadā viņš svinēja darba biedru vidū Zaķusalas brīvprātīgo ugunsdzēsēju biedrības telpās. Tā ir atspoguļota muzejam nodotajās fotografijās. Kā dāvanu no darba biedriem J.Auziņš jubilejā saņēma zelta pulksteni un divus kristāla alus kausus, kas atrodas V.Auziņa ģimenes īpašumā. Būdam gleznotājs – amatieris, V.Auziņš tēvam 75 gadu jubilejā 1960.g., uzdāvināja eļļas gleznu ar "Brill'a" kokzāģētavas skatu. Tagad tā nodota muzejam.

Neliela, bet interesanta priekšmetu grupa Pārdaugavas fondā raksturo zvejnieku – zemnieku dzīvi Podragā un Ķīpsalā 19.gs.beigās – 20.gs.sākumā.

Jau sākot ar 17.gs. Daugavas piekrastes iedzīvotāji blakus zvejniecībai nodarbojušies ar dārzeņu audzēšanu ne tikai savām vajadzībām, bet arī tirgum. Lielās platībās audzēja kāpostus, ko skābēja un pārdeva.

Tāda ir bijusi arī Taubes dzimta Podragā, kuras vēstures liecības kopā ar atmiņām (pierakstījusī autore) muzejam nodevusi šīs dzimtas pēcnācēja – vēsturniece Meta Taube.

M.Taubes tēva māte Vilhelmīne Taube agri palikusi zvejnieka – zemnieka atraitne ar 6 bērniem. Sākumā viņa dzīvojusi pie pašas Daugavas, nodarbojusies ar dārzkopību, audzējusi dažādas saknes tirgum, tai skaitā arī kāpostus. Zeme Podragā bijusi laba. Kāpostu stāmpāšanai izmantotas biezas koka platformas tupeles ar ādas virsu, kuras savā saimniecībā līdz pat 1930.gadu otrajai pusei lietojis arī M.Taubes tēvs Ādolfs Taube (1871–1959). Tupeles saglabājušās no 19.gs.beigām, viena no tām 1964.g. nodota muzejam, bet otru M.Taube paturējusi kā ģimenes relikviju. Skatoties uz šo masīvo, laika gaitā daudz pieredzējušo priekšmetu, nevilus acu priekšā atainojas viss kāpostu audzēšanas un pārstrādes rituāls, sākot ar stādīšanu, beidzot ar skābēšanu.

M.Taube atceras, kā tas noticis 1920.–1930.gados viņas tēva Ā.Taubes saimniecībā. Sākumā tā atradusies Daugavas krastā blakus cementa fabrikai, bet vēlāk tēvs no pilsētas nomājis lielas zemes platības pretī Spilves plavām. Te jau kāposti audzēti vairumā, tirgus vajadzībām. Kāpostu stādīšanai, ravēšanai un laistīšanai ņemtas palīgā dienasstrādnieces. Tēvam bijusi kabatas grāmatiņa ar viņu uzvārdiem. Sestdienās strādnieces pašas pateikušas, cik daudz izdarījušas, un par padarīto tēvs viņām samaksājis. Bijusi ļoti liela uzticēšanās no abām pusēm. Ķimikālijas kāpostu audzēšanā nav lietotas, tārpus bundziņās vajadzējis lasīt bērniem. Ūdens kāpostu laistīšanai lielās mucās vests no Daugavas.

Savukārt skābēšanu veicis tēvs pats, jo viņam ir bijusi savi paņēmieni. Pie kāpostu skābēšanas bijis jābūt baltam linu uzvalkam un jau minētajām koka tupelēm. Kāpostus skābēja lielās mucās – "vātīs", tos pārdeva Rudzīša firmai Daugavas labajā krastā.

Dārzā audzēja arī pupas, zirņus, salātus, redīsus, kurus pārdeva Bērnu slimnīcai.

M.Taubes tēvam bijusi diezgan liela, labi nostādīta saimniecība. Tajā bija 4 zirgi un kādas 10 govīs. Sienu

plāva Spilves plavās. Audzējuši arī cūkas, bet tikai pašu patēriņam. Tēvs nodarbojies arī ar lašu zveju, galvenokārt ģimenes uztura vajadzībām. Tikai tajos gadījumos, kad paši nav spējuši visu izmantot, daļu loma pārdevuši. Zivis, īpaši lašus, uzturā lietojuši ļoti daudz.

Kā atceras M.Taube, tiklus zvejai tēvs audis pats no linu diegiem. Šim nolūkam viņam ir bijis darba rīku komplekts (saivas un dēliši), kurš gan nav saglabājies.

Tāču līdzīgu tiklu aužamo rīku komplektu, kā arī no linu diegiem izgatavotu tiklu lašu zvejai Daugavā un brētliņu zvejai jūrā muzejs kopā ar fotomateriālu ieguva 1958.gadā no Ķīpsalas zvejnieka un zivju uzpircēja Nariņa mājām. Pēc M.Taubes stāstījuma, viņas vecāki bijuši pazīstami ar Nariņu dzimtu un piedalījušies Nariņu sudrabskādās. Arī Nariņu dzimta Ķīpsalā, tāpat kā Taubes dzimta Podragā, dzīvojusi jau kopš 17.gs. un piederējusi pie bagātākajām Pārdaugavas latviešu vidū.

Ā.Taubes mājas saimniecību palīdzējusi vadīt viņa māsa Marija Šrēdere (1873–?). Jaunībā strādājusi par audzinātāju pie grāfa Skvorcova Krievijā, tad apprecējusies. Pirmā pasaules kara laikā viņas vīrs ir gājis bojā un viņa ar abām meitām aizbraukusi uz Krimu pie savas radnieces. Kad viena no meitām mirusi, M.Šrēdere atbraukusi atpakaļ uz Latviju, apmetusies uz dzīvi pie brāļa un vadījusi viņa saimniecību, jo M.Taubes māte Paulīne Taube (1887–?) milējusi vairāk darboties pa dārzu. Starp muzejam nodotajiem priekšmetiem ir brūna atlasa mapīte kabatas lakatu glabāšanai, ko darinājusi M.Šrēdere.

M.Taubes māte nāk no lecavas "Mazveisu" mājām, kuras atradusies pie Misas upes. Līdz pat Pirmajam pasaules karam tajās dzīvojis mātes brālis Jānis Veiss. Kad kara laikā mājas nodega, viņš pārnācis uz Rīgu un sācis nodarboties ar koku šķirošanu. Vienu laiku dzīvojis Podragā advokāta Zēberga mājā. Muzeja fondos ar M.Taubes gādību nonākusi balta vilnas un kokvilnas auduma veste, izšūta pildījuma tehnikā ar sarkaniem un pelēkiem zīda diegiem. Šo vesti J.Veissam izšuvusi M.Šrēdere.

Rakstā minētās vēsturiskās vērtības ir tikai neliela daļa no Pārdaugavas fonda. Diemžēl ne visi priekšmeti, kas ietverti šajā fondā, var lepoties ar tik bagātu kultūrvēsturisko izziņas materiālu. Tādēļ muzeja uzdevums ir vākt leģendas un atmiņas, lai priekšmeti nepaliktu anonīmi, bet stāstītu nākošām paaudzēm par konkrētiem notikumiem, cilvēkiem un viņu dzīvi.

20.

gadsimta sākumā Pārdaugavu sauca par Jelgavas priekšpilsētu. No visām Rīgas priekšpilsētām šī, Daugavas kreisajā krastā, bija visjaunākā. Pārdaugavas blīvāk apdzīvotos rajonus oficiāli, ar valdības pavēli, pilsētai pievienoja 1786.gadā.

Pārdaugavas pamatteritorija vēsturiski veidojusies 17.–19.gadsimtā, tajā ietilpa vairākas Daugavas kreisā krasta salas (Klīversala, Ķīpsala un citas), kā arī teritorija, kas radās, pamazām saplūstot nelielām, ap pārceltuvēm izaugušām apdzīvotām vietām – Āgenskalnam, Torņakalnam, Ilģuciemam, kas arī vēlāk saglabāja savdaļību. Daugavai tuvākajā Pārdaugavas daļā, kā arī ap nozīmīgākajiem ceļiem – īpaši Āgenskalnā un Torņakalnā, 19.gadsimta beigās un 20.gadsimta sākumā veidojās pilsētas tipa apbūve ar vairākstāvu koka un mūra dzīvojamajiem namiem, sabiedriskajām ēkām. Tajā pat laikā attālākajos Pārdaugavas rajonos turēja lopus, un ap nelielajiem koka namiņiem pletās sakņu un augļu dārzi.

Kāda bija Pārdaugava 20.gadsimta sākumā? To var ne vien redzēt, bet pat izjust tā laika pastkartēs. Pastkartes ir nenovērtējams izziņas avots gan pētniekam, gan arī ikvienam, kurš interesējas par Rīgu un tās rajoniem.

Pastkartes Rīgā parādījās 19.gadsimta 90.gadu vidū un, kalpodamas par lakonisku un samērā lētu sazināšanās līdzekli, ātri ieguva lielu popularitāti. Laikā, kad telefona sakari vēl nebija tik izplatīti, toties pasts strādāja ātri, tās bija patiesi neaizvietojamās. Turklāt skaidrās kartītes bija gan laba reklāma izdevējam, gan jauks iepriecinājums saņēmējam.

20.gadsimta sākumā Rīgā darbojās vairākas pastkaršu izdevniecības. Lielākās no tām – "Hebensperger & Co", "E.Weise", "August Lyra" un citas. Tomēr lielās izdevniecības savu uzmanību pārsvarā veltīja pilsētas centram. Nomales, arī Pārdaugavu, pastkartēs parasti iemūžināja mazāka mēroga vietējie izdevēji, kuri galvenokārt to darīja reklāmas nolūkos. Šīs pastkartes, kas izdotas nelielos metienos, šodien kļuvušas par reti sastopamu vērtību.

Pārdaugavu atainojošās pastkartes patlaban nav iespējams aplūkot vienkopus. Daudz lielisku pastkaršu glabājas muzejos, bibliotēkās un citās iestādēs. Viena no lielākajām valsts iestāžu glabātajām pastkaršu kolekcijām ir Rīgas vēstures un kuģniecības muzejā. Tomēr jāatzīst, ka reto pastkaršu atrašanās un saglabāšanās milzīgu darbu paveikuši tieši kolekcionāri: M.Skangals, O.Cinks, A.Zujevs, V.Eihenbaums un citi.

Pārdaugavu attēlojošo pastkaršu nav tik daudz, lai ar to palīdzību varētu soli pa solim izstaigāt visu tās teritoriju. Tomēr tās ļauj iegūt priekšstatu par to, kādi 20.gad-

simta sākumā izskatījās Āgenskalns, Torņakalns, Ķīpsala, kā dzīvoja Pārdaugavas cilvēki, kā viņi brauca uz Rīgu un no Rīgas.

Pastkartēs redzam rādzinieku tālaika iespējas šķērsot Daugavu. Dzelzs tilts, kas tika uzbūvēts 1871.–1872.gadā Rīgas–Bolderājas dzelzceļa vajadzībām, kalpoja ne tikai vilcienu un pajūgu satiksmei pār Daugavu, bet arī gājējiem. Stipri vēlāk, 1914.gadā, tam līdzās atklāja otru – Dzelzceļa tiltu. Ļoti iecienīts bija 1896.gadā atklātais Pontontilts. Tāpat kā Dzelzs tiltu, arī Pontontiltu bez maksas lietot varēja tikai gājēji. Transportam un arī lopu pārvešanai bija noteiktas bilešu

cenās. Bilešu vietā varēja iegādāties arī abonementu visam gadam. 1905.–1908.gadā vislētākā biļete maksāja 1 kapeiku, un tā bija nepieciešama siklopu pārvešanai. Rokas ratiņu pārstumšana maksāja 6 kapeikas. Tukši smagie ormaņrati tilta šķērsošanai pirka biļetes 10, bet piekrauti – 20 kapeiku vērtībā. Visdārgākās bija divzirgu smago ormaņu biļetes – 40 kapeikas.

Kad Rīgā ap 1907.gadu parādījās pirmie automobiļi, arī tiem nācās noteikt tilta šķērsošanas maksu. Ar 1910.gadu auto pielīdzināja vieglajiem ormaņiem, iekasējot 15 kapeikas par vienu tilta pārbraucienu. No Pārdaugavas uz Rīgu un atpakaļ varēja ceļot arī ar tramvaju. Elektriskā tramvaja satiksme pa Pontontiltu no Daugavmalas līdz Raņķa dambim tika atklāta 1902.gadā. 1903.gadā šo līniju pagarināja līdz Dž.Armitsteda

bēnu slimnīcai (tag. Valsts Bēnu klīniskā slimnīca).

Naktīs Pontontilts bija labi apgaismots ar Stokholmā ražotām a/s "Lux" intensīvajām 750 sveču gaismas petrolejas lampām.

Ziemā iespējas tikt pāri Daugavai palielinājās. Aukstās un noturīgās ziemās, kādas lielākoties bija 20.gadsimta sākumā, Daugavas ledu varēja pāriet kājām pa īpašu dēļu klājumu. Ja gribēja, varēja izmantot slidragaviņu stūmēju pakalpojumus. Parādījās arī tolaik pilnīgi jauns un neparasts upes šķērsošanas veids: ar 1908.gadu daži privātuņēmēji atklāja automobiļu satiksmi pa Daugavas ledu.

Laikā, kad Daugavas ūdeņus neslēdza ledus, Pārdaugavas laudis bija iecienījuši tvaikonīšus. 20.gadsimta sākumā pilsētas valdes pārziņā bija vairākas kuģīšu satiksmes līnijas, kas kopš 1884.gada savienoja Vecrīgu ar Āgenskalnu, Ilģucienu, Klīversalu un no 1895.gada – ar Zundu. Pirmā pasaules kara priekšvakarā pa šiem maršrutiem kursēja jau vairāk nekā 10 tvaikoņi, kuriem nosaukumu vietā bija alfabēta lielie burti. Pieci no šiem tvaikoņiem bija 1884.gadā būvētie ratu kuģi ar lāpstu riteņiem sānos, bet pārējie – dažāda lieluma skrūvju kuģi. Darbojās arī dažas privātas, mazāk noslogotas kuģīšu satiksmes līnijas, piemēram, uz Zaķusalu.

Inta Štamgute

PĀRDAUGAVA 20.GADSIMTA SĀKUMĀ IESPIESTAJĀS PASTKARTĒS

Visdzīvākā satiksme bija Āgenskalna līnijā, kur 1909.gadā kuģīši piestāja krastā ik pēc 6 minūtēm, bet 1910.gadā kursēja pat naktīs ar 15 minūšu intervālu. Tas bija brīnišķīgs brauciens – uz Āgenskalnu!

Dzelzs tilts un Pontontilts ziemā. Pa labi Daugavmalā – kuģīšu piestāte. Skats no Doma baznīcas torņa.

Dēļu klājums, kas pa ledu veda līdz Lielajai Klīversalai. Aiz tās tālumā redzamais tornis – Sv.Trīsvienības pareizticīgo baznīca. Pa labi – Jūrnieku nams.

Automobiļi uz Daugavas ledu. Pretī – Jahtkluba ēka Balasta dambja sākumā. Skats no Lielās Klīversalas puses.

Slidragaviņas un ragaviņu stūmējs uz Daugavas ledu pie kuģīšu piestātes Daugavmalā.

Ar pastkaršu palīdzību dosimies nelielā ceļojumā uz 20.gs. sākuma Pārdaugavu. Pēc nedaudz nervozās, steidzīgās uzkāpšanas uz kuģīša braucēju saņēma spirts Daugavas vējš. Kuģītis devās garām AB dambim, kas 1886.–1887.gadā izbūvēts upes gultnes sašaurināšanai Daugavas kreisajā krastā un paaugstināts 1891.–1896.gadā. Braucējs varēja labi apskatīt arī Jūrnieku namu Lielās Klīversalas galā. Tas uzbūvēts pēc arhitekta Heinriha Šēla projekta un atklāts 1884.gadā kā patvēruma darba nespējīgiem jūrniekiem. Šajā ēkā atradās arī jūrskola. Pēc neilga laika kuģītis caur šaurumu starp Lielo Klīversalu un Ķīpsalu jau stūrēja Āgenskalna līci iekšā, pa labi atstājot Ķīpsalu ar tās romantisko ielu – Balasta dambi.

Ķīpsala. Tās labajā pusē – Balasta dambis. Pa kreisi – Rīgas Jahtkluba ēka Balasta dambja sākumā. Skats no Jūrnieku nama pāri ieejai Āgenskalna līci.

Balasta dambis stiepjas gar Daugavas krastu gar drīz visā Ķīpsalas garumā. Šī iela izveidojusies no dambja, kurš uzbērts, sākot ar 18.gadsimtu. Te pēc precēm Rīgā iebraukušiem buriniekiem bijusi ierādīta vieta balasta izkraušanai. Dambis izbūvēts 1764.–1784.gadā inženiera Gustava Emanuela Veismaņa vadībā. Pēc ūdens un ledus nodarītajiem postījumiem tas atjaunots 1869.–1870.gadā, bet 1885.gadā krasta stāvā nogāze nostiprināta ar laukakmeņiem.

Balasta dambis. Skats Āgenskalna liča virzienā.

Kuģītis pabrauca garām Rīgas Jahtklubam, kura ēka būvēta 1898.–1899.gadā pēc arhitekta Vilhelma Neimaņa projekta, garām 1872.gadā dibinātajam Airētāju klubam, un tad jau Āgenskalna piestātne bija klāt.

Kuģiņu piestātne Āgenskalnā. Pretī – Sv.Trīsvienības pareizticīgo baznīca.

Turpat netālu atrodas 1891.–1895.gadā pēc arhitekta Vladimira Lunska projekta celtā Sv.Trīsvienības pareizticīgo baznīca, bet tai līdzās viena no lepnākajām Āgenskalna īres mājām – arhitekta Konstantīna Pēksēna projektētais, 1901.–1904.gadā uzceltais nams Meža ielā.

Sv.Trīsvienības pareizticīgo baznīca un dzīvojamā ēka Meža ielā pie Puku ielas.

Ejot pa Meža ielu gar šo ēku un atstājot aiz muguras Sv.Trīsvienības pareizticīgo baznīcu, šķērsojot ielu krustojumu, kurā savienojās Lēģeru (tagad Nometņu) un Sētas ielas, varēja nonākt pie T.Hanskinevica bazāra Sētas un Meža ielu stūrī. Hanskinevica bazāru – lielu tirdzniecības un dzīvojamo ēku – bija projektējis arhitekts Alfrēds Ašenkampfs, tā uzbūvēta 1896.–1897.gadā. Ejot tālāk pa Sētas ielu, varēja nokļūt līdz visdzīvākajai ielai Āgenskalnā – Kalnciema ielai. Nelielajos viestāva un divstāvu koka namos, tāpat kā mūra ēkās, cits aiz cita rindojās veikali, darbnīcas, kafējnīcas. Ik pa brīdim aizrībināja pajūgs, bet, samaksājot 15 kapeikas, klusumu varēja atrast Kalnciema un Kaktu ielas stūrī – Johanam Ebertam piederošajā privātajā Āgenskalna parkā. Turpat bija vācu vasaras teātris un restorāns.

Āgenskalns. Kalnciema iela. Skats Dinamīdes (tagad Daugavgrīvas) ielas virzienā. Pa kreisi, Krogas (tag. Krogus) ielas stūrī – E.Šulca konditoreja un kafējnīca.

Āgenskalns. Kalnciema iela. Pa kreisi, vienā Baložu ielas stūrī – īres nams (arhitekts Heinrihs Devendruss, 1900.gads). Pa labi, otrā Baložu ielas stūrī – īres nams (arhitekts Heinrihs Šēls, 1894.gads). Skats Švarcmeižas (tagad Melsnīla) ielas virzienā.

Āgenskalnā bija arī tirgus (dibināts 1898.gadā) un nozīmīga medicīnas iestāde – Rīgas pilsētas 2.slimnīca (tagad P.Stradiņa Valsts klīniskā slimnīca), kuru atklāja 1910.gadā. Tās korpusi ir arhitekta Reinholda Šmēlinga projektēti un būvēti no 1908. līdz 1912.gadam.

20.gadsimta sākumā Pārdaugavas Jaudis un pat Daugavas labā krasta rīdīnieki kā lielisku atpūtas vietu

Āgenskalna tirgus.

Kamaniņu kalns Āgenskalna mežā.

Sv. Mārtiņa luterāņu baznīca.

bija iecienījuši Āgenskalna mežu, kur ziemā ierīkoja kamaniņu kalniņu. Tagad šo vietu sauc par Āgenskalna priedēm. Toreiz ēkas vēl neaizsedza skatu uz diviem torņiem vainagotu celtni – Sv.Mārtiņa luterāņu baznīcu Slokas ielā. Tā celta pēc arhitekta Johana Dāniela Felsko projekta 1851.–1852.gadā, bet pārbūvēta 1887.–1888.gadā pēc arhitekta Heinriha Šēla projekta.

Līdzīgi, kā ar pastkaršu palīdzību izstaigājām Āgenskalnu, varam ieskatīties arī Torņakalnā.

Torņakalna nozīmīgākais dievnams arī 20.gadsimta sākumā bija M.Lutera baznīca. Tā celta 1888.–1891.gadā pēc arhitekta Johannesa Koha projekta. Turpat netālu, Jelgavas un Tukuma dzelzceļa līniju atzarā paceļas 1910.gadā Rīgas firmas "Wayss & Freytag" uzbūvētais Torņakalna viadukts. Torņakalna gal-

Torņakalns. M.Lutera ev.luterāņu baznīca Kapu (tagad Torņakalna) ielā starp dzelzceļu un Torņakalna kapiem. Skats pāri Indriķa ielai.

Torņakalna viadukts Kapu (tagad Torņakalna) ielā. Tas šķērso Rīgas–Jelgavas (pa kreisi) un Rīgas–Tukuma (pa labi) dzelzceļa atzarus.

Torņakalns. Jelgavas šoseja. Pa kreisi – Teodora Luca pulkstenārbūvniecība ēkā (civilinženieris Edmunds fon Trompovskis, 1894.gads) Jelgavas šosejas un Satiksmes ielas stūrī.

venā iela, kuras veikalos rosīgi tirgojās, bija Jelgavas šoseja, pa kuru braukāja pajūgi un kopš 1903.gada regulāri kursēja elektriskais tramvajs.

Jau sākot ar 19.gadsimtu, Torņakalns bija iecienīta bagāto rīdzinieku atpūtas vieta. 20.gadsimta sākumā

īpaši daudz ļaužu apmeklēja Torņkalna parku, kuru kopš 1910.gada sauc par "Arkādiju". Šī parka veidošana aizsākta jau 1852.gadā. 1896.gadā tas kļuva par pilsētas īpašumu un pēc labiekārtošanas 1898.gadā atklāts publikai. 20.gadsimta sākumā pēc ainavu arhitekta Georga Kufalta projekta parku kapitāli pārveidoja, mainot arī Mārupītes gultni – izvadot to cauri parka teritorijai. Uzcēla vairākas ēkas – restorānu, mūzikas paviljonu un citas. "Arkādija" bija lielisks ainavu parka paraugs. Tā iekārtošanu galvenajos vilcienos pabeidza 1911.gadā.

Torņkalna parks ar Mārupīti.

Torņkalna parks jeb Arkādija.

Mārupīte iztek no Marijas dzimavu diķa. Pie tā jau 13.gadsimta sākumā darbojās Rīgas domkapitula ūdens dzirnavas, kuras kopš 1573.gada kļuva par Rīgas pilsētas īpašumu. Laika gaitā Marijas dzirnavas vairākkārt pārbūvētas un 1902.gadā pārveidotas par tvaika dzirnavām. 20.gadsimta sākumā tās vēl kalpoja graudu mālšanai.

Torņkalns. Marijas dzirnavas pie Marijas dzimavu diķa.

Tāpat kā citur Pārdaugavā, arī Torņkalnā līdzās pastāvēja gan pilsētai, gan laukiem raksturīgais: tramvajī un lieli nami, bet mazliet tālāk - pļavas, dārzi un lopi... Tādu mums Pārdaugavu rāda pastkartes. Un ja vēl fantāzija tam visam drusku pieliek klāt... Pārdaugavu ir viegli iemīlēt pat jaunienācējam, tur nedzimušam un nezaugušam cilvēkam, ja vien izdodas cauri visiem laika uzsārņojumiem izprast tās dziļāko būtību un apjaust nezūdošo vērtību.

Pastkartes no Rīgas vēstures un kuģniecības muzeja fondiem un M. Skangala, A. Zujeva, G. Dzeņa, O. Cinka un V. Eihenbauma kolekcijām. R. Kaniņa un A. Štamguta fotoreprodukcijas.

Senajiem kartogrāfiskajiem materiāliem — plāniem un kartēm ir divas galvenās funkcijas. Tie, pirmkārt, ir sava laika dokumenti, un, otrkārt, šie materiāli objektīvi raksturo attiecīgās teritorijas kultūrvēsturisko situāciju. Rīgas vēstures un kuģniecības muzejam šogad palika 222 gadi. Muzeja ilgajā pastāvēšanas laikā ir veidojušās dažādas kolekcijas, vienā no tām ir kartogrāfijas kolekcija, kuras vienību skaits patlaban ir ap 2500. Tās saturs ir ļoti dažāds, bet galvenā vienmēr ir bijusi Rīgas vēsture, — ar to saistītas ap 1500 vienības.

Pārdaugavas teritoriju kolekcija pārstāv gan tikai kādas 200 vienības. Klātpievienotajā sarakstā uzskaitīta tikai daļa no materiāliem, bet tie attēlo tieši Pārdaugavas daļas un satur vērtīgu kultūrvēsturisku informāciju.

Legāts Modenas bīskaps Vijums 1226.g. 15.martā apstiprināja Rīgas lauku novada robežas Daugavas kreisajā krastā: apejot Doles salas lejasgalu, iepretim Rumbulai taisnā virzienā līdz Misai (Meisse), tālāk līdz Gātei (Babath), tad pa Lielupi līdz jūrai un pa sauszemi līdz Daugavgrīvas klostera teritorijai. Dokumentā īpaši uzsvērts, ka teritoriju pie Gātes un Lielupes ir tiesības lietot nomniekiem, krustnešiem un tirgotājiem, bet ne bīskapam, domkapitulam, ne arī Zobenbrāļu ordenim. Šodien lielu daļu šīs teritorijas saucam par Pārdaugavu.

Vecākais plāns ar Pārdaugavas attēlojumu, kas ir muzeja kolekcijā, attiecas tikai uz 1621.g. Par plānu to gan var saukt ar zināmu nosacījumu, jo Rīgas pilsētas ģeodēziskās uzmērīšanas sākums ir nedaudz vēlāk — 1650.g. Tad inženieris Francisks Murrers sastādīja pirmo pilsētas plānu ar projektēto ārējo nocietinājumu līniju. Taču Pārdaugavas teritorija tajā nav redzama. Par Pārdaugavas uzmērīšanas sākumu uzskata laiku, kad Zviedrijas valdība nolēma veikt arklu revīziju un tādēļ bija nepieciešama zemju uzmērīšana. Šos darbus pabeidza 1686.g. un sastādīja arī daudzas kartes un plānus. Atsevišķas Pārdaugavas daļas tika samērā bieži uzmērītas.

Pārdaugavas plānus un kartes var iedalīt šādās grupās: 1) senākie materiāli (līdz 17.gs beigām), 2) materiāli, kas sagatavoti 17.—18.gs. un 3) kartes un plāni, kas sastādīti (un bieži arī izdoti) 19.gs. līdz 20.gs sākumam. Arī pēc attēlotās teritorijas šie materiāli ir dažādi, un jāpiebilst, ka daudzi plāni ir rokkrastā, t.i. zīmēti (vai rasēti) ar tušu un iekrāsoti ar akvareļkrāsām.

Vispirms par materiālu grupu, kas veltīta visai Pārdaugavas teritorijai. Te jāmin Heinriha Tūma 1622.g. vara grebumā veidotais Rīgas un tās apkārtnes plāns. Tajā pirmoreiz Rīga redzama no labās upes krasta un tāpat attēlots arī kreisais. Autors mēģinājis raksturot pilsē-

tas apkārtnes topogrāfiju, bet visai neprecīzi. Interesanti ir arī J.G.Bethera 1803.g. Rīgas plāns, kurā nocietinājumi aizkrāsoti ar melnu krāsu (cenzūras apliecinājums). Plānā sīki atspoguļota arī t.s. Jelgavas priekšpilsēta un jāpiebilst, ka šis plāns ir zīmēts un iekrāsots ar akvareli.

Nākamajā grupā var iedalīt Daugavas salu plānus. Salas bija vistuvāk pilsētai, tāpēc tika visai intensīvi apsaimniekotas. Tas, mūsdiā, noteica daudzo plānu sastādīšanas nepieciešamību. Šo plānu precizitāti un saturu ir rūpīgi analizējusi M.Barzdeviča. Muzeja kolekcijā ir ap 40 Daugavas salām veltītu plānu, t.sk., vairāki Ķīpsalas plāni. Tos salīdzinot, var izsekot šīs salas teri-

torijas izmaiņām. Kolekcijā ir E.Tolka 1694.g.zīmētais Ķīpsalas (agrākais Žagaru salas) plāns, kurā redzama arī Darvas sala, ko vēlāk pievienoja Ķīpsalai. Plānā iezīmēti 13 gruntsgabali, ir arī nomnieku saraksts ar platību izmēriem. Starp nomniekiem atrodam tēva un dēla Ķīpu uzvārdus, no kā cēlies salas nosaukums. Jāpiebilst, ka šā plāna autors Eberhards Tolks bija zviedru mērnieks un Vidzemes teritorijā darbu sāka 1680.gadā. Uzmērījumos viņš strādājis līdz 1693.g., bet pēc tam bijis Rīgas rātes dienestā un aktīvi piedalījies plānu sastādīšanā.

Atsevišķā grupā var apvienot plānus, kuros attēlotas Rīgas muižas. Šādu kartogrāfisko materiālu ir ap 20, un pēc tiem var izsekot muižu īpašnieku maiņām, kā arī muižu skaita izmaiņām. Atzīmēti gruntsgabali un to izmantošana, piemēram, Klēbergas muižas 1754.g. plānā (autors J.G.Buhholcs) redzams

muižas centrs pie Māras diķa. Ir arī muižas zemes ar to robežu sīku aprakstu, sākot no Fegezaka muižas (Atgāzenes) zemes gar Rīgas—Jelgavas zemes ceļu līdz Torņkalnam.

R.Bērents 1857.g. uzmērīja un 1863.g. sastādīja Švarcmuižas teritorijas plānu, un jāpiebilst, ka uz šī plāna ir notāra atzīmes par nomas maksām.

Kopīgā grupā var apvienot arī interesantus materiālus par atsevišķiem Pārdaugavas objektiem. Piemēram, Kobronskanste kā elements attēlota daudzos plānos, bet ir plāni tikai ar šo nocietinājumu zīmējumu. 1774.g. B.Goloničeva plānā redzams, ka Kobronskanste izmantoja ne tikai militāriem mērķiem, jo te attēloti arī ķieģeļu ceplis ar laukumu, ķieģeļu šķūnis, sardzes māja, meistara māja, ķieģeļu šķīrotāja māja, māla raktuves un citi nemitāri objekti. L.Johansona—Redingera 1876.g. plānā attēlota K.Šmita cementa un eļļas fabrika Podragā, ko uzcēla 1866.—67.g., bet kura sāka darboties tikai 1868.g. Šai plānā redzams visu fabrikas ēku izvietojums un dots to sīks apraksts. Pie šīs grupas var pieskaitīt arī R.Štegmana 1872.g. Lemberga (teritorijas, ko šodien pazīstam kā Dzegužkalnu) parcelēšanas plānu, kas neti-

Ingrīda Miklāva,
Jānis Štrauhmanis

SENIE KARTOGRĀFISKIE MATERIĀLI PAR PĀRDAUGAVU RĪGAS VĒSTURES UN KUGNIECĪBAS MUZEJĀ

ka realizēts. Parku šeit sāka ierīkot 1900.g., bet līdz tam tur bija kapsēta. Plāna autors Rūdolfs Štegmans bija viens no sava laika aktīvākajiem Rīgas mērniekiem.

Liela daļa plānu veltīta atsevišķām Pārdaugavas teritorijām, piemēram, Torņakalnam, Spilvei, Ilģuciemam, Āgenskalnam. Vecākais no šādiem materiāliem muzeja kolekcijā zīmēts 1670.g. (autors Fr.Murrers) un tajā attēlotas robežas pie Hāgena un Kleisena muižām. H.Purgolda 1689.g. plānā redzama Torņakalna teritorija, latviešu pārcēlāju gruntsgabali pie Masta (tagad Kīlveina) grāvja. Ir saraksts par 86 gruntsgabaliem ar to platību un lietotāju norādi.

Kā jau minēts sākumā, Pārdaugavas kartogrāfisko materiālu skaits Rīgas vēstures un kuģniecības muzeja kolekcijā nav liels. Bet vairākums no tiem ir oriģināli, pat unikāli, un tāpēc tie nopietni jāpēfī. Pārdaugavas plānu un karšu zinātniskā izpēte muzejā jau ir uzsākta, un tās rezultāti būs apkopoti Rīgas karšu un plānu katalogā. Šis darbs būs Rīgas vēstures un kuģniecības muzeja speciālās velte galvaspilsētas jubilejai.

IZMANTOTĀ LITERĀTŪRA:

Barzdeviča M. XVII—XIX gs. vidus Daugavas lejteces salu kartes kā vēstures avots. // Feodālisma problēmas Baltijā, — LU, R., 1990. — 127.—139.lpp.

Dunsdorfs E. Lielvidzemes kartes (17. un 18.gs.). Melburnā, 1986.

Jakovļeva M. Rīgas Pārdaugava zviedru valdīšanas beigu posmā (pēc kartogrāfiskā materiāla). // Feodālisma problēmas Baltijā. — LU, R., 1990. — 98.—110.lpp.

Miklāva I. Kartes un plāni Rīgas vēstures un kuģniecības muzejā. // Zvaigžņotā Debess. Nr.122., R., 1988.

Rīgas kartes un plāni 17.gs.—19.gs.vidus. Katalogs. R., 1987.

Širants R. Rīgas kartes un plāni. Katalogs. R., 1967. Manuskripts Rīgas vēstures un kuģniecības muzejā.

PĀRDAUGAVAS PLĀNU SARAKSTS

I. LĪDZ 18.GS. SĀKUMAM:

1. Rīgas un apkārtnes skats /1621./, 2. Rīga, skats no putna lidojuma /1638./, 3. Rīgas aplenkšana /1656./, 4. Pilsētas robežas pie Hāgena un Kleisena muižām /1670./, 5. Torņakalna gruntsgabali /1689./, 6. Jura ciema gruntsgabali /1690./, 7. Fridriha un Šokmaņa muižas /1692./, 8. Bieķensala /1692., 1748., 1789./, 9. Bartela muižas un Liepiņa gruntsgabali /1692., 1693./, 10. Kīpsala /1694., 1698., 1756., 1765., 1782., 1843., 1858./, 11. Reimera kroga zeme /1696./, 12. Torņakalna gruntsgabali /1699./, 13. Rīga ar priekšpilsētām /1657./,

J. G. Bethera Rīgas 1803. gada plāns.

E. Tolka Kipsalas 1698. gada plāns

Kobronskanstes 1774. gada plāns

II. 18.GADSIMTĀ:

14. Ilģuciemis /1704., 1731., 1789., 1858./, 15. Jura ciems /1717., 1749./, 16. Fridriha muiža /1725., 1762., 1810., 1862./, 17. Mūksala /1728., 1814., 1866./, 18. Pārcēlāju gruntsgabali Torņakalnā /1734./, 19. Putrassala /1744./ 20. Klēberga muiža /1754., 1755./, 21. Kokmateriālu osta Daugavgrīvā /1759./, 22. Siena pļavas Ilģuciemā /1763./, 23. Spilve /1765./, 24. Lielā un Mazā Fridrihsala /1770./, 25. Kobronskanstis /1774., 1790., 1842./, 26. Ķīpsala, noliktavas /1778./, 27. Lucavsala, Zaķusala, Zvirgzdu sala /1785./, 28. Teritorija no Daugavas līdz Māras dīķim /1786./, 29. Grāvmuiža /1789., 1800./, 30. Jura ciems /1789./, 31. Pusāķa ciems /1789./, 32. M.Klīversala /1798./, 33. Torņakalns /1790., 1792./, 34. Teritorija aiz kobronskanstes nocietinājumiem /1790./, 35. Klīversala, Ķīpsala, Balasta dambis /1790., 1791./, 36. Zaķusala /1790., 1858./, 37. Klīversala /1794./,

III. 19. GADSIMTĀ:

38. Mūksala un L.Klīversala /1809./, 39. Akmeņu iela /1817./, 40. Jura hospitāļa gruntsgabali /1827./, 41. Strūgu osta Ķīpsalā un Ilģuciemā /1843./, 42. Mārtiņa baznīcas būvlaukumi /1850./, 43. Zolitūde /1848., 1851./, 44. Zušu muižas teritorija /1857./, 45. Pārdaugavas gruntsgabali /1858./, 46. Katlakalna kroga, Bišumuižas teritorija /1787./,

47. Rīga /1845., 1858./, 48. Rīga, Ziepniekkalns /1858./, 49. Rīga, Zasulauks /1858./, 50. Rīga, Bišumuiža, Ziepniekkalns /1858./, 51. Rīga, Pārdaugava /1858./, 52. Rīga, Torņakalns /1858./, 53. Rīga, Kuldīgas, Kalnciema, Daugavgrīvas ielu rajons /1858./, 54. Rīga, Ūdens ielas, Āgenskalna līča, Ķīpsalas teritorija /1858./, 55. Ēbeļmuižas un Līves muižas teritorija /1848./, 56. Teritorija starp Kalnciema un Mežotnes ielām /1848./, 57. Nordeķi /1848./, 58. Lieldamme un Anniņmuiža /1848./, 59. Lieldamme, Jaunā muiža, Baltā, Esenes, Spilve /1848./, 60. Mazdamme, Lieldamme, Anniņmuiža, Zolitūde /1848./, 61. Rīgas patrimoniālais apgabals kreisajā Daugavas krastā /1859./, 62. Pulka sētas teritorija /1860./, 63. Gāzes iestāde Jelgavas priekšpilsētā /1861./, 64. Švarcmuižas teritorija /1862., 1863./, 65. Golovika muiža /1863./, 66. L.Klīversala /1863./, 67. Nometņu laukums /1863./, 68. Jura hospitāļa gruntsgabali /1864./, 69. Lucavsala /1865./, 70. Pleskodāle /1865./, 71. Teritorija starp Babītes ezeru un Rīgas—Jelgavas šoseju /1866./, 72. Teritorijas, kas tiek nodotas Rīgas—Jelgavas dzelzceļam līdz Robežu ielai /1868./, 73. Raņķa dambja teritorija /1869./, 74. Kojusala /1869./, 75. Dzegužkalna parcelēšanas plāns /1872./, 76. Svētā Gara konventa gruntsgabali /1873./, 77. Uzvaras laukuma teritorija /1873./, 78. Ziepniekkalns un Bieķēnsala /1876./, 79. Ilģuciema, Ķīpsalas malkas laukumi /1877./, 80. K.Šmita cementa un eļļas fabrika Podragā /1876./, 81. Bierīni /1887./, 82. Rīga, ar atzīmētām bijušajām muižām /1899./.

Pilsētbūvniecības piemineklis. Mūsu iztēlē šis jēdziens saistās ar pasakainām Eiropas viduslaiku vecpilsētām un Krievzemes kremliem, ar renesanses un klasicisma ansambļiem... Latvijas pieminekļu sarakstā minēts arī Pārdaugavas apbūves fragments starp Nometņu, Meža, E.Smilģa un Talsu ielām. Vai tiešām pieminekļa kārtā ieceļams necilais, nodzīvotais, piesārņotais Vecais Āgenskalns?

Izcelšanās. Pirms divarpus gadsimtiem skatam uz Pārdaugavu pāri zemajām salām pavērās priedēm apaugušas senkrasta kāpas. 1757.gada Hāgena muižas plānā redzams, ka sils no Daugavas senlejas plešas tālu uz ziemeļrietumiem. Muižas ēkas izvietojusās krasta terases malā, bet zemes gabali nomniekiem izdalīti zemienā gar Zundu.

1786.gadā muižas zemes iekļāva Rīgas jaundibinātās trešās jeb Jelgavas priekšpilsētas sastāvā. Līdz 19.gs. Āgenskalns bija mazapdzīvots rajons. Silā pilsētnieki būvēja vasarnīcas. Dzīvojamo namu celtniecību Āgenskalna apkaimē veicināja 18.gs. – manufaktūru, 19.gs. – fabriku dibināšana.

Āgenskalna plānojuma pirm-sākums bija vecais tirgus laukums Daugavas pārceltuves tuvumā (pie tag. Trīsvienības baznīcas), tā struktūras mugurkauls – ceļš uz Rīgas garnizona nometnēm (tag. Nometņu iela), kas ar laiku savienoja Āgenskalnu ar citām priekšpilsētas daļām. Galvenās ielas abās pusēs, iekļaujoties reljefā, veidojās sazarotais ielu un šķērsielu tīkls ar dzīvojamo apbūvi.

1812.gadā visu Āgenskalna apbūvi, līdzīgi citām Rīgas priekšpilsētām, militāru apsvērumu dēļ nodedzināja. Bet jau 1824.gada plāns un ielu apbūves zīmējumi liecina par rajona atdzimšanu. 1853.gadā Āgenskalnā bijuši 294 apbūvēti zemes gabali (1862.gadā tagadējā pilsētbūvniecības pieminekļa areālā – 143 zemes gabali).

Vecā Āgenskalna plānojuma attīstība noslēdzās 19.gs. nogalē, kad izveidojās Dārtas iela un kilometra attālumā no vecā tirgus, Nometņu un Bāriņu ielas stūrī, iekārtoja jauno Āgenskalna tirgu. 1930.gadā Slokas ielas caurlauzums pārtrauca dažas šķērsielas un iedragāja vēsturiskā kompleksa vienotību.

Vērtība. Vecajam Āgenskalnam piemīt īpatnības, kuras pilnīgi vai lielā mērā zaudējušas citas Rīgas priekšpilsētas, tāpēc primāra ir tā reliktā vērtība.

Vispirms vērtība ir vēlāko regulāciju neskartais pirmatnējais plānojums, kas saglabājis savu dabisko struktūru un ļauj saskatīt izcelšanās priekšnoteikumus un iekšējo subordināciju. Centrus savieno mērķtiecīgi nosprausta galvenā iela. Pakārtotās šaurās līkloču ieliņas ietver nelielus kvartālus ar neregulāru apveidu un sīkiem atsevišķu namu zemes gabaliem. Ielu tīklā un kvartālu

dalījumā viegli ieraugāmi un rekonstruējami iepriekšējo plānojuma un apbūves stāvokļi.

Otrkārt – apbūves dažādība. Divas trešdaļas no 270 ēkām vecais Āgenskalns mantojis no 19.gs. un 20.gs. paša sākuma (līdz 1914.g.), tikai nedaudzas ēkas celtas pēc otrā pasaules kara. Apbūvē pārstāvēti vis 19.–20.gs. stilistiskie virzieni: klasicisma atskaņas, eklektika, jūgendstils, 20.–30.g. racionālisms, jaunākā laika utilitārisms. Atšķirībā no bijušajām Pēterburgas un Maskavas priekšpilsētām Vecā Āgenskalna ainavā noteicošo lomu nav zaudējuši brīvi stāvoši mazstāvu koka nami. Šeit dominē dzīvojamā apbūve ar visdažādākiem ēku un dzīvokļu tipiem, bet ir arī dažas sabiedriskas ēkas, veikalu un aprūpes iestāžu telpas pirmajos stāvos.

Āgenskalnā vēl jūtamas pirmatnējās dabas iezīmes. Priedes gan aizstājuši vareni lapukoki, kas vasarā ieslēpj ēku lielāko daļu. Reljefā vēl izceļas daži kāpu paguri. Kontrastā ar Uzvaras parka līdzenumu vārds "kalns" šīs vietas nosaukumā ir vairāk attaisnot nekā nolīdzinātā Āgenskalna priekš dzīvojamā masīva kvartālos.

Reljefs, kokaudzes, zemā, izklaidētā koka apbūve, ēku dažādība, skatam noslēgtās, šaurās līkloču ieliņas – kopsakarā te atklājas lielpilsētas centram neparasti gleznaini, arhitektoniski ainaviski pilsētvides veidojumi. Relatīvi plašie, savstarpēji nodalītie zemes gabali gandrīz pie katras mājas rada priekšnoteikumus atšķirīgai āgenskalniešu sadzīves organizācijai, salīdzinot ar citiem

pilsētas rajoniem. Tomēr šīs iespējas palikušas neizmanto-
tas, un vecā Āgenskalna degradācija turpinās.

Problēmas. Pilsētbūvniecības pieminekļa izpēti kopā ar zinātnisku pārskatu noslēdza divi plāni, kuros rezumēti Vecā Āgenskalna aizsardzības un reģenerācijas uzdevumi. Pieminekļa pamatplāns parāda visus saglabājamus un aizsargājamus kompleksa elementus (ielas, ēkas, reljefu, kokus), nosakot to uzturēšanas režīmu. Pieminekļa deformāciju plānā redzamas mūsu laikā pazudušās ēkas, pajukušās ielu frontes, tas atsedz telpiskās disonanses, ko rada piesārņojusā apbūve.

Zemes un ēku privātīpašuma atjaunošana un tirgus saimniecība, cerams, stimulēs Vecā Āgenskalna atdzimšanu, uzkopšanu. Denacionalizācija atjaunos un nostiprinās kvartālu vēsturisko parcelāciju, ielu tīklu un būvlaiides. Tomēr Vecā Āgenskalna piekļausnās Rīgas centram, krasi ceļoties zemes un apbūves vērtībai, var radīt sarežģījumus un problēmas pieminekļa aizsargāšanā un mērķtiecīgā veidošanā. Raksturīgo koka ēku saglabāšanu nespēs nodrošināt tikai izmantošanas, uzturēšanas un rekonstrukcijas reglamentācija. Būtu jāparāda īpašniekiem piemineklim atbilstošas zemes gabalu apbūves iespējas, jāparedz dotācijas vai atvieglojumi, kas palīdzētu restaurēt un saglabāt vecās ēkas.

Edgars Pučiņš

VECAIS ĀGENSKALNS – PRIEKŠPILSĒTAS RELIKTS PĀRDAUGAVĀ

Jāveic arī Vecā Āgenskalna pilsēt būvnieciskas aizsargāšanas pasākumi.

Viens no tiem būtu pieminekļa zonas paplašināšana, pieslēdzot tai kvartālus Nometņu ielas ziemeļrietumu pusē un Āgenskalna tirgus kvartālu, jo agrāk noteiktā zona neatbilst Vecā Āgenskalna plānojuma struktūras būtībai.

Otrs – būtu jāīsteno sen iecerēts pasākums – Rainberga bulvāra trases iekārtošana, kas ļautu pilnīgi atbrīvot pieminekļa zonu no transporta tranzītkustības, uzlabot tās apkalpošanas režīmu, pārvērst Nometņu ielu par gājēju ielu ar atbilstošām sabiedriskām funkcijām.

Vecā Āgenskalna aizsargāšanas un reģenerācijas uzdevumiem jāmeklē risinājumi, kas nebūtu pretrunā ar tā vietu un lomu pilsētā.

Pārdaugavas skats 1796. gads.

Āgenskalns. 1843. gads. Rīgas plāna fragments.

Āgenskalna tirgus.

Vecais Āgenskalns. Pilsēt būvniecības pieminējamā zona un tās vēlamais paplašinājums.

Vecā tirgus vieta pie Sv. Trīsvienības baznīcas.

Koka celtnes vairāk nekā tūkstoš gadu veidojušas plašu mūsu materiālās kultūras daļu. To apliecina no dzilēm izceltā ezerpils Āraišos, mājīgas omulības apņemtās senās koka ēkas Latvijas lauku ainavā un mazpilsētu vēsturiskajos centros, kā arī mūra un dzelzsbetona arhitektūras ieskaute koka apbūves iecirkņi Rīgas bijušajās priekšpilsētās.

Saglabājusies senā celtnē sniedz mums ļoti vērtīgu izzināšanas materiālu – precīzu un daudzpusīgu informāciju par plānojumu, arhitektonisko un konstruktīvo apjomu risinājumu, dekoratīvo apdari. Šādā kontekstā vērtējama arī pilsētbūvniecības pieminekļa – Vecā Āgenskalna – vēsturiskās apbūves loma mūsdienu lielpilsētā.

53% no pilsētbūvniecības pieminekļa pamatapbūves – 270 saglabājamiem namiem – celti no koka vai jaukta materiāla konstrukcijām. Īpaši nozīmīgi te izceļas 19.gs. un 20.gs. sākumā priekšpilsētu apbūvei raksturīgie koka dzīvojamie ēku tipi. Koncentrēti vienkopus nelielajā pilsētbūvniecības pieminekļa teritorijā, tie ļauj atšķirt šādas apbūves ģenēzi no savrupmājas līdz saslēgtas apbūves namiem, no ģimenes mājas līdz lieliem īres namiem, no klasicisma garā veidotām ēkām līdz jūgendstila arhitektūrai, kā arī māju risinājumiem ierindas un specifiski situētos gruntsgabalos.

19.gs. pirmās puses apbūve ar klasicisma arhitektūras iezīmēm, kas fiksēta 1823.gada un 1843.gada plānos vai ēku fasāžu zīmējumos, maz saglabājusies – tikai 11 ēkas. Tās ir ģimenes vajadzībām celtas vienkārtas dzīvojamās ēkas, dažām no tām ir izbūves jumta vai mezonīns. Šo apbūvi raksturo brīvs ēkas izvietojums gruntsgabālā, ar garensienu pret ielu, kā arī simetrija ēkas trīsdalīgā plānojumā un fasāžu risinājumā, minimāls dekors. (1., 2.zīm.) Namu augstie divslīpju jumti (lielākoties ar pusšļauptiem galiem) toreiz bijuši daļa no apbūves kopējā silueta, kas izcēlās uz kādreiz Āgenskalna kāpās augošo priežu fona. Atsevišķi šīs apbūves eksemplāri, kas izklaidus saglabājusies Vecā Āgenskalna teritorijā, šodien vairs nerada viengabalainas apbūves kopiespaidu.

Līdz ar jaunceltnu parādīšanos ap 19.gadsimta vidū nereti notika sākotnējo ēku pārbūves, ko izraisīja nepieciešamība pielāgot namu jaunajām laika prasībām un uzdevumiem.

Visplašāk Vecā Āgenskalna apbūvē pārstāvēta 19.gs. otrā puse – ar 76 koka un jaukta materiāla ēkām. To augstums sasniedzis pilnus divus stāvus, bet plānojums un izvietojums zemes gabalā kļuvis daudzveidīgāks.

Tipoloģiski interesants paraugs šī perioda apbūvē ir gruntsgabālā brīvi stāvoša divstāvu vairākdzīvokļu savrupmāja ar kāpņu piebūvēm ēkas abos galos un sadalītām ieejām no dārza pirmā un otrā stāva dzīvokļos (4.zīm.). Mūsdienu mazstāvu apbūves paraugos saskatāmas šī plānojuma atskaņas.

Pagājušā gadsimta otrās puses jaunbūvju vidū

nozīmīgu vietu sāk ieņemt īres nami. Atšķirībā no greznajiem un dārgajiem dzīvokļiem pilsētas centra ēkās Vecajā Āgenskalnā saglabājusies priekšpilsētas iedzīvotāju pieticīgākām prasībām un ierobežotai rocībai celtie īres nami ar strādnieku dzīvokļiem. Šo namu plānojumu struktūru un arhitektonisko izveidojumu noteicis izplatītais mājokļa tips, kurā bija caurstaigājama virtuve un viena dzīvojamā istaba.

Nelielie vienveidīgie dzīvokļi šajos īres namos grupējas ap kopēju iekšējo gaiteni vai arī tos savieno gar ēkas ārsienu izvietota galerija. Vecā Āgenskalna pilsētbūvniecības pieminekļa zonā saglabājusies vairākas divstāvu galerijtipa ēkas ar daudziem vienistabas dzīvokļiem (5.zīm.).

Mūsdienu standartiem atbilstošu dzīvokļu ierīkošana šajos galerijtipa īres namos iznīcinātu ēku tipoloģiskās īpatnības. Nākotnē, mainot šo ēku izmantošanas veidu, plānojuma principu varētu saglabāt un atjaunot, ierīkojot galerijtipa ēkās nelielas viesnīcas vai pielāgojot tās līdzīga rakstura funkcijām.

No šī laika apbūves saglabājusies arī divstāvu koka ēkas ar mūra kāpņu telpu, augstu mūra cokolstāvu – puspagrabu un dažādiem 1–3 istabu dzīvokļiem (6.zīm.).

Mainoties ēku apjomam, tipoloģiskajam raksturam un gruntsgabalu izmantošanas veidam, daudzdzīvokļu ēkas sāk izvietot pie gruntsgabalu robežām, veidojot ugunsdzēsības ēkas vienā galā. Vēlāk – būvē visā

gruntsgabala garumā gar ielu ar ugunsdzēsības ēkām vienā galā. Līdz ar to tiek radīti priekšnosacījumi saslēgtas apbūves veidošanai turpmāk (7.zīm.). Šo koka apbūvi vairs nevaināgo augstie, dakstiņiem segtie jumti. Jaunajām ēkām ir lēzena jumta konstrukcija. Apbūves kopaina iegūst jaunu raksturu.

Tikai nedaudz mazāk – 69 koka ēkas pilsētbūvniecības pieminekļa zonā saglabājusies no 20.gs. sākuma (nosacīti 1901.–1918.g.). Šai laikā Rīgas arhitektūrā dominējošais jūgendstils pārstāvēts arī vecā Āgenskalna apbūvē, ieskaitot koka ēkas, kaut gan tas te neizpaužas tik spilgti kā pilsētas centrā. Dzīvojamie ēku plānojums šai laikā tiek modernizēts, grupējot ap kopējo kāpņu telpu dzīvokļus ar atšķirīgu istabu skaitu (1–5) un dažādām funkcijām atbilstošu telpu sastāvu. Ēkas ar vairāku šādu struktūrelementu apvienojumu plānā var uzskatīt par aizsākumu mūsdienu sekcijtipa dzīvojamām ēkām (8.zīm.).

Vecā Āgenskalna dažādu periodu koka ēku vidū sastopami unikāli veidoti nami ierindas apbūvē (9.zīm.), kā arī pilsētbūvnieciski īpatnām situācijām piemēroti risinājumi. Stūra gabalos izmantoti dažādos leņķos savienoti būvķermeņi (10.zīm.). Ēkām izmantoti dažkārt tīri formāli celtnes apjomu bagātinājoši līdzekļi, – tornīši, jumta izbūves, kokā griezti romantisma garā ieturēti vai eklektiski dekorī, kā arī dažādas citas sīkformas. Reizēm vērojams pilnīgs dekora trūkums.

Vija Caune

VECĀ ĀGENSKALNA KOKA APBŪVE

Strauji pieaugot ekonomiskām aktivitātēm, koka apbūve savu nozīmi zaudēja. To intensīvi nomainīja ar mūra celtnēm, izjaucot kādreizējo apbūves saskaņotību.

Vecā Āgenskalna seja mainījies, taču vēsturiskā koka apbūve joprojām dominē, lai arī pakāpeniski tā iet mazumā. Pēckara gados tagadējā pilsēt būvniecības pieminekļa zonā zaudētas 40 ēkas.

Rūpīgi koptas un saudzīgi ekspluatētas, koka celtnes spēj vairākkārt pārdzīvot savu veidotāju paaudzes. Taču, mainoties sabiedrības attīstības izraisītajām prasībām, kļūst aktuāli šo ēku saglabāšanas un pārveidošanas jautājumi.

Vecā Āgenskalna vēsturisko koka ēku izmantošanas un uzturēšanas problēmas radās un saasinājās līdz ar iedzīvotāju sastāva maiņu un radikālām sociālām pārmaiņām šī gadsimta vidū. Izmaiņas komunālās saimniecības orientācijā, pilsēt būvniecības disciplīnas un būvnoteikumu pārkāpumi ir radījuši deformācijas un disonanses Vecā Āgenskalna apbūvē un vēsturiskajā vidē. Diemžēl arī īpašais pieminekļa statuss nav uzlabojis šīs zonas apbūves un labiekārtošanas kvalitāti. Tādēļ atšķirīgs vērtējums un attieksme pret Vecā Āgenskalna koka apbūvi ir arhitektam, vienkāršam garāmgājējam vai tūristam un šo namu pastāvīgajiem iedzīvotājiem.

Un tomēr, cenšoties likvidēt pašreizējo mājokļu neatbilstību mūsdienu un nākotnes standartiem, pilsēt būvniecības pieminekļa statuss nosaka nepieciešamību maksimāli saglabāt Vecā Āgenskalna raksturīgo apbūvi, īpaši vecākās ēkas, nerēķinoties ar to fiziskā nolietojuma pakāpi; ar restaurācijas līdzekļiem padarīt uzskatāmu veco ēku arhitektonisko kvalitāti, atgūt to estētisko vērtību, uzlabot to plānojumu, pēc iespējas ievērojot pirmatnējo iekārtojumu.

Restaurējamās koka ēkas arī turpmāk izmantojamas apdzīvošanai. Viens no galvenajiem uzdevumiem – uzlabot iedzīvotāju dzīves apstākļus, ēkas pārplānojot un apgādājot ar visām mūsdienu ērtībām. Lai ēku izmantošanas problēmas apvienotu ar arhitektūras pieminekļu uzturēšanas principiem, jārespektē iespējas saglabāt celtnes uzbūves un plānojuma īpatnības, kā arī ēkas lomu pilsēt būvnieciskā situācijā. Atsevišķas novirzes no mūsdienu standartiem te var kompensēt dzīvesvietas ērtais novietojums pilsētas centra zonā, dzīvokļa saikne ar mājas teritoriju un interjeru oriģinalitāte. Pieminekļu aizsardzības zonā slēpjas līdz šim vēl neizmantotas iespējas.

Vecā Āgenskalna vēsturiskā apbūve nav piemērojama muzejiskām funkcijām, bet aktīvai iesaistīšanai mūsdienu pilsētas dzīvē.

Nometņu iela 46, celta 19.gs. otrā pusē, pārbūvēta 1881. gadā.
Inž. arh. O. Dice

Strazdu iela 6, ēka no kompleksa (skat. 7.zīm.).
Arh. A. Pilemanis, 1897.g.

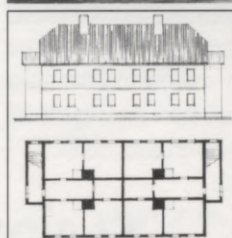
Ires nams Augļu ielā 8A. Kāpņu telpas izveidojums ar noslēdzošo torni akcentē ielas pagriezienu. Arhitekts O. Bārs, 1911. g.

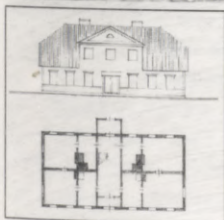
Amālijas iela 9, arhitekts A. Edelsons, 1895. g.

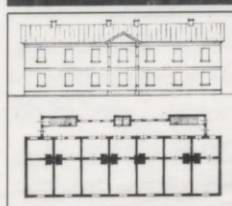
1. zīm. Vienstāva ģimenes māja
Puku ielā 4
19. gadsimta pirmā puse
*

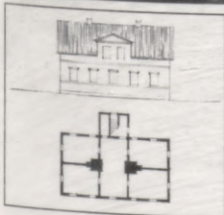
4. zīm. Divstāvu 8 dzīvokļu brīvstāvoša māja ar sadalītām izejām dārzā no 1. un 2. stāvu dzīvokļu pāriem
L. Bišu ielā 6
19. gadsimta otrā puse
*

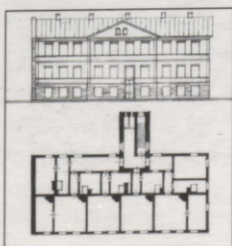
2. zīm. Pusotrstāvu (ar mezonīnu) trīsdzīvokļu māja
Nometņu ielā 13
19. gadsimta pirmā puse
*

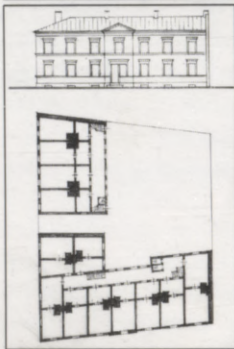
5. zīm. Divstāvu brīvstāvoša galerijas tipa māja ar 14 vienistabas dzīvokļiem
Ed. Smiļģa ielā 3
1897. g. Inž. E. fon Trompovskis

3. zīm. Pusotrstāvu (ar drempelīsienu) trīsdzīvokļu māja
Ed. Smiļģa ielā 31
1876. g. Arh. J. F. Baumanis

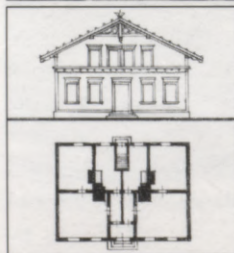
6. zīm. Divstāvu māja ar mūra cokļstāvu (puspagrabu), ugunsdzēsības vienā galā un 15 dažādiem (1-3 istabu) dzīvokļiem.
Lapu ielā 3^b, skats no pagalma.
1899. g. Arh. tehn. V. Hofmanis

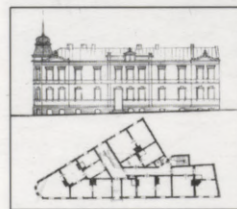
7. zīm. Divstāvu galerijas tipa namu komplekss saslēgtai apbūvei stūra gruntsgabalā (abās pusēs ugunsmūri) ar 26 dzīvokļiem divos blokos. Strazdu ielā 6
1898. g. Arh. K. Pēkšēns

8. zīm. Divstāvu māja ar trim kāpņu telpām - sekciju mājas prototips. 24 dažāda lieluma (1-5 istabu) dzīvokļi. Amālijas ielā 5^a. 1912. g.
Arh. O. Bārs

9. zīm. Unikāls divstāvu mājas tips ar gala risinājumu (zelmini) garajā fasādē. L. laicena ielā 11
1875. g. Arh. H. Geigenmillers

10. zīm. Divstāvu dzīvojamās mājas risinājums specifiskā situācijā - stūra gruntsgabalā ar ļoti šauru lenķi (līdzīgs risinājums Vecā Āgenskalnā ir vēl divās vietās). Ed. Smilģa ielā 5
1903. g. Arh. tehn. J. Alksnis

* Autors nav noskaidrots.

Jau no 18.gs. Rīgas rātskungu, namnieku, tirgotāju iemījota vasaras atpūtas vieta bija Pārdaugava ar tās muižinām un vēlāk vasarnīcām Āgenskalnā, Torņakalnā, Zaslaukā, Spilvē u.c. 19.gs. viņiem pievienojās pieticīgāk nodrošinātie sabiedrības slāņi, kuriem par iecienītāko atpūtas vietu kļuva Altona. Atšķirā no pilsētas saspiesības un pārbīvētības Pārdaugavā bija daudz labvēlīgāki dziedniecības apstākļi, un tur pakāpeniski sāka veidoties visai pilsētai nozīmīgas ārstniecības iestādes. Ne velti divu pēdējo gadsimtu mijā Pārdaugavā tika uzceltas divas tolaik modernākās slimnīcas Krievijas impērijā. Un ne velti tūlīt pēc Otrā pasaules kara profesors P.Stradiņš atzina, ka tieši Pārdaugava ir vispiemērotākais Rīgas rajons liela ārstnieciska kompleksa būvei.

Pirmā medicīnas iestāde Pārdaugavā laikam bija 1812.gadā dibinātā glābšanas stacija Daugavmalā pie Kuģu ielas. Sākotnēji tajā sniedza palīdzību slīcējiem, vēlāk arī nelaimes gadījumos un pēkšņās saslimšanās cietušiem. Stacija darbojās līdz 20.gs. divdesmitiem gadiem.

Aptuveni 1815.gadā medicīnas doktors E.V.fon Drimpelmanis nodibināja jūrnieku hospitāli, kas pastāvēja vairākus gadu desmitus. Tā vēsture ir mazpētīta, iespējamā lokalizācija – Raņķa dambis.

Pēc tam sāka veidoties privātklinikas, starp kurām divas ievērojamākās bija 1897.gadā dibinātā ārsta M.Šēnfelda nervu un psihisko slimību klinika Atgāzenē ar 60 vietām (padomju laikā – kara hospitāļa filiāle Vienības gatvē 87) un ārsta E.Sokolovska 1898.gadā dibinātā līdzīga profila klinika L.Altonovas ielā 6 ar 45 vietām (padomju laikā – tuberkulozes dispansers, tagad – katoļu skola). Abas klinikas bija pacientu vidū populāras, savam laikam moderni celtas un iekārtotas.

Līdz Pirmam pasaules karam Pārdaugavā tika nodibinātas vēl deviņas citas privātas ārstniecības iestādes ar nelielu vietu skaitu (parasti nepārsniedzot 20). Kandavas ielā atradās trīs: vecākā bija 1891.gadā dibinātā žēlsirdīgās māsas Š.Blumbergas dziednīca Kandavas ielā 10, tai sekoja ārsta J.Dītriha diētas dziednīca Kandavas ielā 6 un E.fon Rotastes nervu dziednīca Kandavas ielā 2. Pārējās bija ārsta F.Lūkina acu klinika Baložu ielā 1, O.Jurgensones plānprātīgo iestāde Kuldīgas ielā 47, Krēles jaunkundzes līdzīga profila iestāde Medus ielā 5, L.Pirangas nervu dziednīca Tapešu ielā 2, E.Erasmusas atveseļošanas iestāde Torņakalna ielā 30, kā arī vēl kāda dziednīca Ebelmuižīņā.

Rīgas pilsētas pašvaldība pirmo slimnīcu Pārdaugavā uzcēla 1899.gadā, tai ierādot plašu teritoriju Torņakalnā starp Jelgavas šoseju (Vienības gatvi) un dzelzceļu. Pirmoreiz Latvijā tika izsludināts slimnīcas

būvprojekta konkurss (piedalījās trīs), bet realizācija tika veikta arhitekta R.Šmēlinga vadībā. Līdzekļus testamentā 1859.gadā bija novēlējis ārsts J.K.Švarcs un 1879.gadā tirgotājs Dž.Armitsteds; slimnīca nosaukta pēdējā vārdā. Tā bija pirmā bērnu slimnīca Latvijā un vienlaikus modernākā bērnu klinika Krievijas impērijā, jo celtniecībā tika īstenotas daudzas Eiropas novitātes (piem., boksi, segtas pārejas starp korpusiem u.c.). Dž.Armitsteda (tagad – Valsts klīniskās) bērnu slimnīcas sākotnējā ietilpība bija 116 vietas, proti, ķirurģijas nodaļā – 23, terapijas – 23, difterijas – 20, skarlatīnas – 20, rezerves nodaļā – 24, kā arī observācijas palātā 6 vietas. Vēlāk slimnīcas jauda pieauga.

Daudz vērienīgāka bija Rīgas pilsētas 2. (tagad – P.Stradiņa Valsts klīniskās) slimnīcas celtniecība agrākā Nometņu laukumā, arī pēc R.Šmēlinga projekta. To sākotnēji ar 132 vietām (63 ķirurģijas un 69 internā nodaļā) atklāja 1910.gadā. Var teikt, ka tā tika būvēta atbilstoši labākajam pasaules standartam – plašas palātas bez slimnieku sablīvētības, elektrība, ūdensvads, centrālapkure, lifti, segtas starpkorpusu pārejas, teritorijas apzaļumošana. Straujā tempā līdz 1915.gadam uzcēla jaunus mūra korpusus, ierīkoja pirmo Pastēra staciju Baltijā, ambulanci, aptieku, laboratorijas u.c. Ne velti radās ideja pārcelt Tērbatas universitātes Medicīnas fakultāti uz Rīgu, taču domes pretestības pēc tas nenotika (par Latvijas Universitātes kliniku slimnīca kļuva 1928. gadā).

Pirmā pasaules kara laikā uzcēla

pagaidu koka barakas infekcijas slimniekiem, kā rezultātā slimnīcas ietilpība pieauga līdz 900 vietām.

Pirmo aptieku Pārdaugavā (trīspadsmi Rīgā) 1809.gadā nodibināja provizors K.E.Rozenbergs; tā atradās Akmeņu ielā 20, vēlāk līdz slēgšanai 1944.gadā – Kuģu ielā 11. Sekoja Āgenskalna aptieka, kas dibināta 1822.gadā Vecpilsētā, 1890.gadā pārcelta uz namu Daugavgrīvas ielā 3 un vēlāk līdz 1939.gadam – Slokas ielā 14. Bolderājas aptieka atvērta 1883.gadā. Ceturto Pārdaugavas aptieku 1891.gadā dibināja farmācijas maģistrs F.Lihingers, tā līdz 1939.gadam atradās Blokmuižīņā (tagad ēka Vienības gatvē 27). Ilģeciema aptieka dibināta 1900.gadā, tai pašā gadā arī Ērgļa aptieka Kalnciema ielā 62a. Šajā ēkā atradās arī doktorāts, kurā strādāja ārsts A.Canders (kosmonautikas teorētiķa F.Candera tēvs), bet vēlāk tajās pašās telpās – profesors P.Stradiņš. Vēlāk Ērgļa aptieka tika pārcelta uz jaunbūvētu ēku Kalnciema ielā 60 un darbojas līdz mūsdienām. Tātad līdz Pirmam pasaules karam Pārdaugavā bija sešas aptiekas, kas bija izvietotas iedzīvotājiem izdevīgās vietās.

Pirmās Latvijas Republikas laikā ievērojami pieauga abu pilsētas pašvaldības pakļautībā esošo slimnīcu jauda – Dž.Armitsteda bērnu slimnīca tika paplašināta līdz 500,

Arnis Viksna

ĀRSTNIECĪBAS IESTĀDES PĀRDAUGAVĀ LĪDZ PĒDĒJAM KARAM

P. Stradiņa slimnīcas galvenais korpuss

Bijusi Šēnfelda klinika ēka Vienības gatvē 87

Bērnu slimnīcas vecā pārvaldes ēka

Bijusi Krēles pansija Medus ielā 5

Dž. Armitsteda bareljefs šīs ēkas fasādē

Bijusi Sokolova klinika, tagad katoļu skola
L. Altonavas (O. Vācieša) ielā 6

Bijusi Trautmanes dziednīca Kapselju ielā 25

bet Rīgas pilsētas 2. slimnīca – līdz 630 vietām, veicot arī jaunbūves darbus. Abas slimnīcas kļuva par LU Medicīnas fakultātes klīniskām bāzēm, it īpaši Rīgas pilsētas 2. slimnīca, kurā pēc 1928. gada izvietojās desmit katedras. 1939. gadā Veselības veicināšanas biedrība pielāgotā namā Talsu ielā 7 ierīkoja pirmo vēža slimnīcu Latvijā ar 100 vietām.

Toties privātklīniku skaits no vienpadsmit bija samazinājies līdz piecām (sakarā ar pilsētas iedzīvotāju skaita sarukšanu). Darbu turpināja Šēnfelda klīnika, ko mantinieki sadalīja divās iestādēs: Atgāzenes un Torņakalna nervu klīnikā. Vēl pastāvēja ārsta M. Mēllera privātsanatorija Slokas ielā 37 un E. Trautmanes diētas dziednīca Kapselju ielā 25. Vismodernākā bija 1935. gadā uzceltā docenta J. Nīmaņa privātklīnika Daugavgrīvas ielā 6 ar 40 vietām.

Pēc 1920. gada Latvijā tika ieviesta apdrošināšanas medicīnas sistēma un izveidojās slimo kasu ambulances. Divas ievērojamākās bija Pārdaugavas kopējās slimo kases ambulance Kalnciema ielā 2a un Rīgas centrālās kopējās slimo kases 7. ambulance Kalnciema ielā 14.

Savukārt aptieku skaits 1939. gadā bija pieaudzis līdz 16. Sešām agrākām aptiekām bija pievienojušās Annīņmuižas aptieka, Āgenskalna tirgus aptieka L. Nometņu ielā 63, Jaunā Torņakalna aptieka Vienības gatvē 49, Nometņu aptieka L. Nometņu ielā 60, Nordeķu aptieka, Šampētera aptieka, Slimo kasu aptieka Slokas ielā 12, abu lielo slimnīcu aptiekas, kā arī homeopātiskā Zvaigznes aptieka M. Nometņu ielā 27. Daļa no šīm aptiekām darbību turpina mūsdienās.

Pēc Otrā pasaules kara 1946. gada martā profesors P. Stradiņš ierosināja vērienīgu medicīniskās pilsētiņas būvprojektu teritorijā starp Liepājas ielu, dzelzceļu un Māras diķi. Medicīnas augstskolas klīniskās un teorētiskās bāzes izveidošanai bija paredzēta 12 plašu korpusu (kompleksu) būvniecība. Kāpēc tas netika realizēts un kāpēc sākās jukas Rīgas ārstniecības iestāžu celtniecībā, te netiek iztirzāts.

Bijusi aptiekas un doktorāta ēka Kalnciema ielā 62a

Bijusi Torņakalna aptieka Vienības gatvē 27, Blokmužiņa ar kolonnām, tagad bibliotēka

Tā ir sagadījies, ka decembrī notiek šī konference un decembrī 105 gadi, tātad pusapaļa jubileja, ir rakstniekam Kārlim Zariņam (1889.9.XII.—1978.30.XII), kurš lielu daļu sava mūža ir nodzīvojis Pārdaugavā. Bet šī nav vienīgā saistība starp K.Zariņu un Kultūras fondu — K.Zariņš, kuru visbiežāk atceramies kā vēsturiskā romāna "Kaugurieši" autoru, bet kurš ir 9 romānu, 13 stāstu krājumu, 10 lugu un ap 200 recenziju autors, ir četras reizes saņēmis Kultūras fonda godalgu: par diviem romāniem, vienu stāstu krājumu un vienu atsevišķu stāstu. Un kaut arī pirmskara un tagadējais Kultūras fonds nav viens un tas pats, šī saistība likās atzīmēšanas vērtā.

Tātad — Kārlis Zariņš... Dzimis Liepājā, bērnībā apmēram pusgadu kopā ar vecākiem pavadījis Pēterburgā, K.Zariņš kopš 1899.gada pavasara dzīvo Rīgā un, atskaitot īsākus braucienus uz Pēterburgu un Maskavu un Pirmā pasaules kara bēgļu gaitas, kad K.Zariņš bija Odesā, dzīvo te t.i. Rīgā, līdz 1944.gadam, kad kopā ar ģimeni pārbrauc uz Talsiem. Pirmajā gadā vecāki vairākas reizes maina dzīves vietas, galvenokārt tās visas ir Āgenskalnā, tad no 1900. līdz 1904.gadam viņi dzīvo kādas Pārdaugavas slimnīcas teritorijā "Slimnīca atradās lielā priežu parkā, kas bija apžogots no visām četrām debesu pusēm ar augstu žogu. Maniem vecākiem ierādīja pavisam mazu, bet gaišu un siltu dzīvokli nelielā divstāvu namā saimniecības ēku aizmugurē..." (Karogs, 1989,

Nr.2). Tad ģimene dzīvo Graudu ielā 16, tad — Kuģu ielā 30, tad — Lavīzes vai Ludviga ielā 5 (krievu valodā rakstītais ielas nosaukums "Ludenskaja" Jauj to tulkot kā Ludviga vai kā Luīzes, t.i. Lavīzes ielu), tad parādās Ilģuciema adrese (Viļenskaja 5—5), un visilgāk — līdz pat 1944.gadam — Dārtas (Ed.Smilģa) ielā 14 dz. 9.

Policijas protokolos par rakstnieka revolucionāro darbību 1905.—1907.gadā, dokumentos, sarakstē un dienagrāmatās ir atrodamas šīs K.Zariņa dzīves vietu adreses, taču tās nav vienīgās. Nākotnē, iespējams, šo sarakstu varēs papildināt.

Bet ne ģeogrāfija tās tiešā izpausmē rakstnieka mūža mērogā ir būtiskākā. Mēs varētu runāt arī par laika nobīdēm, par laiku, kas pārveido mūsu uztveri un priekšstatus par telpu. Par telpu, kas tādējādi mainās, jo mūsu uztvere tai dod emocionālo toni jeb noskaņu. Es jums piedāvāju iespēju palūkoties uz Pārdaugavu ar K.Zariņa acīm, un vispirms — tā, kā viņš to redzēja, desmit gadu vecumā pirmoreiz iebraukdams Rīgā un mūža otrā pusē to atcerēdamies.

Tūlīt pēc kara, acīmredzot kavēdamies atmiņās par zaudēto pasauli, K.Zariņš uzsāk rakstīt manuskriptu ar nosaukumu "Jāņa Zaluma dzīves stāsts" (Karogs, 1989, Nr.2). Darba sākums datēts ar 1945.gada 18.jūniju.

Tas ir autobiogrāfisks darbs, kurā autors stāsta par savu dzīvi līdz 1904.gada rudenim, un tajā arī atrodami pirmie nākošā rakstnieka iespaidi par jauno dzīves vietu. "Rīgā iebrāucām pašā plūdu laikā, kad Daugava taisījās kāpt ārā no krastiem. Tas bija varens skats, ko es apbrīnoju tādā pat aizgrābtībā kā slaido Pētera torni, kas man manam tēvam likās visaugstākais pasaulē. Turpretī pilsētas dažādība ar lielo, moderno celtņu un veco koka būvjucekli Aleksandra ielā man lāgā nepatika, un tam es cēlu pretī Liepājas skaidrāko, izturētāko noskaņojumu."

Liepājā dzimis un audzis, Pēterburgu paspējis redzēt K.Zariņš Rīgu tomēr uztver kā pilsētu pilsētu, varbūt tāds arī viņa darbos Rīga, lai kādas tumsās puses tiktu tēlotas, nezaudējot fascinējošu mirdzumu: reizēm tas ir Bābeles jautrā trokšņa vilinājums, reizēm nomaļu dabas stūrīšu liekais maigums, bet citkārt — gan drīz fiziski izjūtams plašums. Tā kāda neuzrakstīta romāna fragmentu, kas publicēts "Brīvības Pieminekļa Gadagrāmātā" (1933), K.Zariņš sāk ar šādu ainu:

"Skrien rudenīgi mākoņi, tikko skārdami zaļganos Rīgas torņus, kas kā vecas slaidas jaunavas noraugās Daugavas ūdeņos. No kurienes nāk un kurp dodas šie tumšie, sēra piesātinātie padebeši, kuru gaita atgādina satrauktu mežoņu bēgšanu? Varbūt viņu rasa slacījusi Flandrijas laukus vai dzeltējošās Argonu birzis? Varbūt viņi nes sveicienus no Verdenas betona kapsētām vai ļaužu pilnajām Rensas katedrālēm, kurām trūkst jumtu? Mākoņi skrien un skrien, pāri siliem un pilsētām

dodas viņu bari, lai pēdīgi, kas zin, gultos Urālu klinšu aizās!"

Šī pati pasaules kopsakarības izjūta ir kādā no K.Zariņa dzejoļiem, kas tapis, domājams, pēc Pirmā pasaules kara. Sākotnēji dzejolis nosaukts "Moderns peizažs", vēlāk tas labots uz "Ekspresīvs motīvs". Dzejoli fiksēta tipiska pilsētas ainava — bulvāris, eleganta dāma ar sārta mufi, tramvajzvans, automašīna, ubagviļole pie tilta, ievainots kareivis un:

Viss gaisis pilns lielpilsētas vakarelpas ar smaidu nīgru — naidu aizmaskotu, Un pāri visam — bezgalības telpas.

Iespējams, ka tieši šī pasaules saistības izjūta ir organiska K.Zariņam kā cilvēkam un rakstniekam vispār, tikai atšķirīgi skatīta bērnībā, jaunībā, brieduma gados un vecumā. Bērnības un vecuma gadi, divi cilvēka mūža poli, ir kaut kādā ziņā radniecīgi ar nesteidzīgāku ritējumu, ļaušanos pašas dzīves straumei, līdz ar to arī iespaidu dabiskajai secībai, mazāk tajā vēlēšanās iejaukties, lai pārveidotu, sev pielāgotu apkārtni. "Jāņa Zaluma dzīves stāsts" K.Zariņš raksta par pirmo vasaru Pārdaugavā, kad dzīvoklis bija jau pašā ūdens malā: "... lai nu kā, ūdens malā dzīve man šķita kā pati paradīze, un, lai gan es nebiju sevišķi sentimentāls, taču

Anita Rožkalne

PĀRDAUGAVA- RAKSTNIEKA KĀRĻA ZARIŅA DZĪVES VĒSTURISKAIS UN LITERĀRAIS KONTEKSTS

Kārlis Zariņš, 20-tie – 30-tie gadi

labprāt milēju sēdēt vientulā laivā un ļauties visvisādām desmitgadīga puikas fantāzijām [...] Tiesa, savādnieks jau es drusku biju, bet tikai tai ziņā, ka aizvien gribēju redzēt lietas no tā viedokļa, no kura cilvēki labprāt neraudzījās. Par šo savādniecību es tad nu nedz daudz brīnos, nedz bēdāju, jo bez tās, varbūt, es nebūtu nekas."

Turpat līdzās parādās kontrasts ar Pēterburgu: "Arī tās nedrošības un bailu izjūtas man nebija, kas nesen Pēterburgā, kur tālie sirēnu kaucieni likās kā divaini kosmiski biedinājuma signāli."

Liriskas epizodes šai atmiņu stāstījumā veltītas makšķerēšanai Daugavā pie Katlakalna, laiviņas nogādāšanai no Lucavsalas vai Bišumuižas tuvāk dzīvoklim. Vēls vakars kopā ar draugu uz upes, ar laivu tuvojoties savai dārza piestāmei, un gandrīz intīma dabas izjūta: "Cik dziļš, netraucēts klusums te valdīja! Pār zalgano Daugavas attekas krastu nokarājās sirno vītolu zarainās rokas, kaut kur iepretī attekai — lielajās pilsētas plavās — kā bērns iebrocās nezināms putns, pēc kam klusums ietinās vēl ciešāk savā zilganojā sedzenē un kļuva vēl dziļāks un nopietnāks, kā kad arī viņš postos uz dusu. Vienīgi sīkspārņi, līdzīgi neredzamām pasaku parādībām, zibinīgā ātrumā slidēja pār ūdeņiem, un kad pacēla irkli un kādu britiņu turēja to gaisā, tad bieži gadījās, ka sīkspārņi atsitās pret irkļa plakano pusi un iekrita dzelmē. Ka visa šī bilde bija ļoti skaista, to, cik atminos, es sapratu jau toreiz. Bet mans lielais draugs, papirosu kūpinādams, vēl ilgi un sapņaini stāstīja par Lestenes baznīcā apraktiem bruņiniekiem, par zemē apslēptu mantu, par sumpurņu alām un

citiem brīnumiem, kas sastopami viņa dzimtas novadā, un tikai pēc tam, kad viņpus Daugavas smailajā Pētera tornī dobji un nopietni nosita divpadsmito stundu, mēs, irklus pievākuši, devāmies katrs uz savu dzīvokli."

Saplūsme ar vidi, ar dabu, kas gluži liktenīgi notika Pārdaugavā, bija K.Zariņa bērnības vadmotīvs, ar kuru kontrastēja gan agrākā saskarsme ar Pēterburgu, gan vēlākā, jau ilgstošākā, dzīve Pēterburgā un Maskavā, vēl vēlāk — Odesā. Visuzskatāmākais šis salīdzinājums ir ar Pēterburgu, jo par to pats rakstnieks ir atstājis vairāk liecību. Sākotnējā Pēterburgas izjūta ir biedējoša svešā vide, vēlāk, 1906.gadā, kad K.Zariņš jau 17 gadu vecumā tajā nodzīvo aptuveni pusgadu, šim iespaidam pievienojas kultūrvides izjūta. K.Zariņa meita Mirdza Zariņa atceras, ka tad, kad viņa 50.gadu vidū brauca uz Ļeņingradu ekskursijā, tēvs sīki stāstīja par bijušās Pēterburgas pilīm, laukumiem, ielām, muzejiem, kvartāliem, tiltiem. Topošais rakstnieks, pirms Pirmā pasaules kara vairākkārt būdams Pēterburgā, iepazīs arī ar turienes literāro vidi. Atmosfēras un noskaņu ziņā Pēterburga K.Zariņam ir Puškina, Dostojevska, Bloka un Brjusova pilsēta. Stāstā "Viešņa pēc četrdesmit gadiem" (otrs nosaukums "Pēterpils stāsts") ir jaušama šī atmosfēra.

Arī romānā "Brāļu dēli" (1922) vairākkārt sekojam Ojāra Krācuma izjūtām, Pēterburgas ainavas vērojot: "Tā bija tā pati Pēterpils, kuru apdziedājis Puškins un kura nav bijusi sveša arī latvju dzejniekiem. Tūkstoš pavedienu saistās latvju inteliģences un bēgļu atmiņās ar šo pasaules pilsētu, viņas nāvējošo gaisu, smago granīta stilu un starptautisko kultūru" (12.lpp.). *Varam pieņemt, ka ar Krācuma skatījumu daļēji saskan arī K.Zariņa emocionālā tonkārtā, tik daudz lirisma ir šai vērojumā:* "Rīts bija silts un miglains, caur miglu spīdēja saule. Ojārs nesteigdamies gāja pa ielām, kuras bija tikko aplaistītas un tāpēc izskatījās svaigas un tīras. Pateicoties miglai, necik tālu nevarēja saredzēt, bet no visām pusēm skanēja cilvēku balsis, ratu troksnis un auto rēcieni. [...] Soļojot pa Augšāmcelsānās prospektu, Ojārs izgāja uz Senāta laukumu, kurš tam likās vistīrākais un gaišākais kvartāls visā Pēterpilī. Cauri miglai laistījās baznīcu kupoli un netīrie Ņevas vijņi. Īzaks bija tikko beidzis zvanīt, un viņam sāka atbildēt kādi zvani viņpus Ņevas, kur pacēlās Akadēmija un Birža" (56.lpp.).

Otrs emocionālais slānis, kas saistās ar Pēterburgu, ir 1905.—1907.gada revolūcijas radītā trauksme, saspringums, kam pievienojas 20.gadsimta literatūrai tipiskā modernā pilsētas cilvēka eksistenciālā bezizejas izjūta (stāsts "Pēdējais cēliens"). Iespējams, tieši šīs bērnības idilles un sašķeltā cilvēka izjūtu kontrasts licis rakstniekam 1933.gada 10.decembrī ierakstīt piezīmju grāmatiņā: "Pēterburga un Ņujorka — divas mākslīgas pilsētas, kuras samina cilvēka dvēseli. Cilvēks vispār šais pilsētās bija nulle, daudz lielāka nulle nekā visur citur. Tas tāpēc, ka šim Bābelēm — šim pasaules pilsētām — nebija nacionāla pamata. Ņujorka aizies bojā tāpat kā Pēterburga."

K.Zariņa spriedumi nereti ir saasināti, arī — šoreiz. Līdzīgi K.Zariņš uztvēra to, kā mainījās Rīga pēc Otrā pasaules kara, savā dienasgrāmatā šo ainu tēlodams jau lielā abstrakcijas pakāpē: "Katram laikmetam savs stils, mūsējam — kvadrātība vai, ja gribat, kubisms. Klasiskais reālisms, šķiet, aizgājis līdz ar XIX gadu simteni, un tagad mums jāsamierinās vai nu ar kubismu (glezniecībā, arhitektūrā, skatuvē), vai ar dažādiem sociālistiskiem reālismiem,

kas, atklāti sakot, ir viss, tikai ne realisms. (14.1.1958.)"

Tomēr, ja pārspilējumus ignorējam, paliek atziņa, ka aplamību, jaunumu un sašķeltības pasaulē Pārdaugava ir palikusi kā neizjaukta līdzsvara vieta. Interesanti, ka šāds secinājums ir spēkā, skatot arī lauku un mazpilsētas vides tēlojumu K.Zariņa darbos: ja gandrīz stilizētās lauku ainās ar raksturīgajiem lauku darbiem, darba rīkiem un norisēm atgādina I.Zeberiņa zīmējumus vārdos, tad mazpilsētas tēlojumā jaušama gandrīz netverama un nepierādāma miegainība, kas aizstājusi lauku dzīves vienkāršo, gandrīz primitīvo enerģiju un lielpilsētas dzīves nervozo pulsējumu. K.Zariņa tēlotā Pārdaugava pasaules izjūtas līmenī fiksē viduspunktu starp cilvēka pilnīgu izzušanu dabas un darba ritumā un viņa nespēju atrast pat visminimālāko saskaņu ar apkārtni. Cilvēks Pārdaugavā jūtas līdzsvarā ar sevi un vidi.

Kāda tad ir bijusi tā konkrētā vide, kurā K.Zariņš ir dzīvojis? Kā tā ir ienākusi viņa literārajos darbos dažādos viņa dzīves posmos? Par bērnības liriskajiem iespaidiem jau runāts. Kaut kas no šī romantiskā skatījuma ienāk 1920.gadā sarakstītajā stāstā "Skrejošais holandietis", kura galvenais varonis, kas jaunībā bijis jūnieks, atceras: "Cik skaisti smaržoja toreiz Daugavas piekrastes ielas! Tas bija deguts, trāns un pikis, kas izplatīja savu ēterisko smaržu tālu jo tālu pār kuģniecības veikalu slieģeņiem." K.Zariņš pats kādreiz gribēja kļūt par jūnieku, tikai vājās redzes dēļ tas neizdevās, un minētā stāsta sižeta un vecā jūnieka teiksmainība varbūt ir atskaņas no nerealizēta sapņa.

Var piebilst, ka "Jāņa Zaluma dzīves stāstā" vēstīts par to, kā zēni spēlējušies Pārdaugavas nomalē, kā aizkļidusi pat uz 10 kilometrus attālo Baložkrogu, tur spēlēdami savas

Ar sievu Mildu un vecāko meitu Mirdzu, 30-tie gadi

spēles. Interesanti, ka Baložkrogu, Jelgavas ceļu ieraugām K.Zariņa stāstos, kuros vēstīts par 1905.—1907.gada notikumiem. Baiguma, bailu, un azarta atmosfēra ir stāstā "Neredzamā", kurā tēlota melnās sotņas tuvošanās. Tajā stāstīts, kā Baložu krogā 1905.gada revolucionāro notikumu laikā kādā naktī nonāk apbruņotu cilvēku grupa, to vidi arī skolas vecuma zēni. Krogā jau ir priekšā apbruņoti vīri — kam ir medību bise, kam — liela, paštaisīta pistole, un visi taisās iet meklēt melno sotņu: "Melnā sotņa nedevās rokā, bet nāca kā migla, kā neredzams mākonis, tistidama zemi kvēlošu asiņu garaiņos." Lakoniski stāstīts, kā pa vienam nozūd cīnītāji — kurš krit, kurš pazūd, un pēdējais teikums: "Melnā neredzamā bija uzvarējusi."

Romānā "Dzīvība un trīs nāves" (1921) arī tēlots šis pats laiks, tā centrā ir Valdis, kurš varētu būt K.Zariņa līdzinieks biogrāfijas, pasaules izjūtas ziņā, tāds pats sapņotājs, kuram: "Istaba pamazām piepildījās ar spridzīgām fantāzijas dzirkstīm, kas pakāra cilvēku uz neredzamām rokām un aiznesa savā atspoguļ valstībā: tā bija tā pati dzīve, tikai uzvarēta un veidota pēc cilvēka iedomu neaprobežotās gribas" (80.lpp.). Arī Valdis ir ierauts revolucionāro notikumu virpulī, kopā ar 50—60 vīru grupu iet meklēt melno sotņu. Pārdaugavai cauri, uz Jelgavas ceļu ved viņu maršruts, un viens no centrālajiem romāna objektiem ir maza muižiņa, kura dēvēta par folvarku un kuru viņi atrod pa ceļam uz muižu-K., — tā atrodas klajumā, pusversti no meža, netālu no Rīgas Jelgavas ceļa, skaidrā laikā no tās var saredzēt Rīgas torņus, un kalponei gājiens uz pilsētu aizņem 2—3 stundas: "... Valdis tikai caur nejaušību zināja, ka tur dzīvo veca, sen dzīvē aizmirsta aktrise. Folvarkā viss bija kā izmiris. Saimniecības ēkas jau sen, jādūmā, bija noplēstas, tikai pats flīģelis vēl turējās uz savām resnajām ozolu kolonnām, kādas bija modē XVIII g. simtenī. Bet kādreiz te, varbūt, dzīvoja strādīgi saimnieki, ko liecināja dažas vecas liepas, kas auga rindā gar folvarka gatvi" (124.lpp.). Muižiņas apraksts ir tik precīzs, ka tā pamatā, jādūmā, ir reāla celtne. Šķiet, ka tā varētu būt Švarcmuiža.

K.Zariņa paša dzīvē ir saistība ar revolucionāriem, viņš par to ir ticis apcietināts, izsūtīts uz Smolensku, tiesāts, ieslodzīts cietoksnī, tādēļ ir pamats domāt, ka arī tādām gājienam meklēt melno sotņu, tāpat citiem tēlotājiem notikumiem ir reāls sakņojums rakstnieka biogrāfijā, un šie notikumi piešķir bailu un azarta, un neziņas atmosfēru visam tēlotājam, arī videi. Laikmets ir uzlicis savu zīmogu idillei, gluži tāpat kā savu zīmogu tai piešķir cilvēku raksturi, viņu psiholoģiskās kolīzijas. Stāstu ciklā "Roberta dzīves sākums", piemēram, tēloti Pārdaugavā dzīvojoša zēna bērnības spilgtākie (raksturīgākie) notikumi — viņa mājas iedzīvotāji, Daugavmalas dzīve, kuģi, skolas biedri, un zēna raksturā slēptais jaunums, egoisms uzslāņo neitrālajam vides tēlojumam drūmuma toni.

Vairākos darbos K.Zariņš tēlojis neatkarības cīņās, to norisi Daugavas kreisajā krastā, visplašākais tāds tēlojums ir garajā stāstā "Cilvēka bērni": redzam nacionālo spēku aiziešanu no Rīgas pāri kādreizējam Lībekas tiltam, pa Jelgavas šoseju, studentu rotas gājieni Baložu krogā virzienā, vācu daļu pulcēšanos Torņkalna stacijā. Vēlreiz redzam Baložu krogu, jo tajā studentu rota apmetas uz atpūtu, Piņķu mežus. Lai arī šajā darbā gaišāku noskaņu rada galvenā varoņa mīlestības tēlojums — cauri kara radītajām jūkām un ciešanām, cilvēku pārdzīvojumu,

tieksmju, varmācības, utt. atmosfēra radījusi jaunu vidi, kas ir krasi atšķirīga no cilvēka neskartās, varētu teikt — nepiesārņotās vides.

Līdz ar Latvijas republikas nostabilizēšanos varētu sākties jauna dzīve, tā arī sākas, taču arī tajā ir pietiekoši daudz pretrunu, nereti K.Zariņa tēlotie varoņi ir ieslēgti šaurā, viņu dvēseles tieksmēm neatbilstošā, materiāli nenodrošinātā vidē, kas viņus noved līdz pašnāvībai (stāsts "Jauna dzīve"). Paša rakstnieka dzīvē ir iestājies relatīva miera posms, kad viņš 1920.gadā nodibina ģimeni un dzīvo Dārtas ielā 14—9. K.Zariņa meita M.Zariņa atceras, ka šī māja piederējusi namsaimniekam Upeniekam, viņa dēls Valdis Upenieks bijis mūziķis. Rakstnieka meitu atmiņās rodām liecības par pēdējā dzīvokļa iekārtojumu, par sadzīves norisēm un dzīves veidu, kas bija tipiski tā laika Pārdaugavas iemītniekiem. Mirdza Zariņa stāsta, piemēram, ka pulksten 18-os, kad Valdemāra jūrskolas tornī apļa veidā iedegušās lampiņas, tēvs allaž iegājis meitu istabā un, galvu piešķiebis, pārbaudījis savu pulksteni, vai tas ir pareizs: "Mūsu trīsstābu dzīvokli ģimenei tēvs bija atvēlējis saulaino pusi, ar logiem uz Uzvaras laukumu, dārzu, pretī tāls skats uz Torņkalna staciju, pa kreisi uz Āgenskalna liča kuģu būvētavu un Kr.Valdemāra jūrskolas pusi. Tēva istaba bija ziemeļu pusē, logs uz sētu, istaba bija pavēsa un ne tik gaiša. Šajā telpā viņš rakstīja caurām naktīm, jo dienu bija maizes darbā. Vakaros vienmēr pārbaudīja, vai esam gultās, un tad ķērās pie darba. Viņa istabā gar visām sienām bija milzīgi, speciāli būvēti grāmatu plaukti, piekrauti grāmatām, arī rakstāmgalds bija nokrauts grāmatām un papīriem."

M.Zariņas atmiņās iezīmējas tuvāko ielu noskaņas, līdzsvarots, mierīgs ritms, nesteidzība:

"Bija jau autiņi ar', bet visvairāk tomēr smagie ormaņi bija uz visas tās ielas. Es tik' atceros, kā smagie vilcēji, tādi lepnī zīrgi ar misiņā kaltām streņģēm, un tad viņi tā klok—klok, klok—klok, klok—klok pa visu to ielu. Liela jau nebija tā kustība, visu varēja dzirdēt. Pavasaros tādi rasaini rīti, maijā... Piena vedēji brauca, petroleju veda..."

No tām vietām, kur mēs gājām staigāt, Arkādija bija vispopulārākā, tā jau nebija tālu. Pa Dārtas ielu gāja līdz galam, tad nogriezās pa Mazo Nometņu ielu, un tad bija Arkādija. Toreiz man likās viņa ļoti liela, un tad bija tas stāvais kalns — Torņkalna stacijas pusē. Nu, un tad, kur mēs vēl gājām — uz kuģišu piestātni. Par cik tas bija Āgenskalna līcis, mums tas bija netālu no stacijas, un mēs ar tramvaju nemaz tik bieži nebraucām. Āgenskalna līci bija divas tādas būdas, tur pārdeva biļetes — pirmā šķira, otrā šķira, un tad kuģītis no tā liča gāja gar to ragu, AB dambi, un iznāca pretī Kalķu ielai. Vecais pontonu tilts jau bija pretī Kalķu ielai. Tie kuģīši bija dažādi: no sākuma bija ar tiem lielajiem riteniem. Augšā bija augšējais klājs, un apakšā bija divas klases — pirmā klase un otrā, tā bija lētāka. Bija jābrauc minūtes piecpadsmit, kamēr tika pāri. Mums bija vienmēr jāskrien, jo kuģītis aiziet prom, un tad bija tādas redelītes, tur papēdis ar' varēja aizķerties, un tad bija jālec uz to kuģīti, un tad matrozis paņēma to biļeti un aizliek tavu priekšā. Uz apakšējā klāja bija tāda liela, plata bleķa lampa, un tā šitā šūpojās, un soli visapkārt. Un augšā atkal šausmīgi vējš pūta: kad no liča, tad vēl nekas, bet pret Daugavas muti, ui, kā tad zēvelēja! Un tad Rīgā atkal izkāpi ārā un tad iet augšā pa redelītēm uz Kalķu ielu iekšā, un tur ir Rātsnams, un Rātslaukumam ir tie lielie

ziedru dižgabali, melni, tos es atceros. Tādi lieli, melni dižgabali, pa visu ielu trotuāra malā. Un tad pretī pa labi roki bija Rolands, tāds pelēks un stipri augsts. Rātslaukumam pretī bija Jakša veikals.

Trešā vieta, kur mums bija staigāšana, tas jau bija mazliet tālāk — uz Švarcuižu, tā ir Melsila iela, Āgenskalna priedes, tā bija agrāk tā Švarcuiža. Gāja pa Ernestīnes ielu, tad pa Švarcuižas ielu, bet nebija jau tur tādas lielas apbūves kā tagad, smilšu kalni, tos noraka tikai pēc kara. Un tur bija viscaur visādas slēpošanas trases, kamanīņu braukšanas un bobslejs — Rīgas bobslejs. Mēs redzējām tās bobsleja kamanas ar lokāmo priekšgalu jau apmēram trīsdesmito gadu pašā sākumā. Un kas to bija ierīkojis? — Vācu biedrība. Pārdaugavā jau bija vairāk vāciešu nekā Rīgā, jo Pārdaugavu viņi taisni bija iecienījuši, vācu ģimnāzija arī bija Pārdaugavā. Un mūsu sētā arī bija vācieši, mums ne prātā nenāca runāt vāciski, tikai latviski, bet savās ģimenēs jau viņi runāja vāciski." (Saruna 1991.gada pavasarī.)

K.Zariņa dienasgrāmatā nereti vīd piezīmes, ka viņš ir bijis pastaigāties uz Arkādiju vai bijis klausīties Arkādijā simfonisko koncertu, viņa varoņi šad tad sēž Arkādijā un pārdomā dzīvi. Vairākos darbos tēlots kāds kalns, no kura paveras skats uz Rīgas torniem Daugavas otrā pusē, un tas varēja būt Arkādijā, jo tur bija uzcelta terase ar akmens kāpnēm, no kuras varēja redzēt Vecrīgas siluetu. Daudzi notikumi K.Zariņa dzīvē saistās ar viņa dzīves vietu, kaut vai tas, ka 1941.gadā, naktī no jūnija uz jūliju, kad vācieši ienāca Rīgā un visus Pārdaugavas vīriešus izdzina Torņkalna stacijas apkārtnē uz filtrāciju, apšaudē K.Zariņš pazaudēja laulības gredzenu un to pieminēja visu mūžu.

Kolorītas epizodes saistās ar to, ka K.Zariņš strādāja par akcīzes ierēdni tabakas fabrikā, kas bija Daugavas labajā krastā, un, kā raksta K.Lesiņš: "Rītos viņam bija jāat-slēdz tabakas krājumu noliktava, pēcpusdienā jānoslēdz. Starplaikā būtu brīvas stundas rakstīšanai. Kārlis Zariņš dzīvoja Pārdaugavā, un šīs divas reizes dienā, kad bija jābūt uz mata noteiktā laikā un vietā, sagādāja viņam pulka nervozēšanas. Viņam vispār nepatika iziet no mājām, bet ja izgāja, tad patika pasēdēt kādā krogū draugu sabiedrībā, stundām aizritot nemanāmi. Kādu reizi dzīvu pārrunu laikā viņš paskatījās pulksteni, iesaukdamies: Nudien neatceros, vai esmu to fabriku jau noslēdzis jeb nē. — Citu reizi, pulksteni pētījot, viņš teica: Jā, esmu nokavējis vienu stundu mājās braukšanai un — vienu dienu..." (Tilts, 1969, Nr.96/97).

Atsevišķa tēma ir K.Zariņa paziņas un draugi Pārdaugavā — gan tur dzīvojošie, gan tie, kuri pie viņa viesojās. Jaunākā meita Aija Zariņa stāsta par pārsteigumu, kādu viņai sagādājusi Ed.Smilģa "pils", kad viņa kopā ar vecākiem gājusi ciemos pie režisora, un kāda neliela mājiņa bijusi Mediņiem. Netālu dzīvojis Jānis Lejiņš. Dažās kolorītas epizodes atceras A.Johansons. Vieta no tām liecina par rakstnieka noslēgto un impulsīvo raksturu. A.Johansons vēstulē K.Zariņam (31.VII.73.) raksta: "Es vēl tagad brižiem pasmaidu, atcerēdamies, kādās nevilnotās šausmās Jūs aizcirtāt durvis, kad mēs reiz ar K.Strautu — Čūsku bijām uzdrošinājušies pie tām piekraudzināt. Toreiz gan man smaidīt negribējās, bet Čūska tikai purinājās un atkātoja: "Dostojevščina! Johan, es tev saku, dostojevščina!" Nākošā dienā gaidīju garu izskaidrošanos, bet Jūs, ne vārda neteikdams un viltīgi

Kārļa Zariņa dzīves vieta Dārtas ielā 14

smīnēdams, izvilcāt no porfeļa pusstopu un nolikāt galda vidū. Tad zvaniņām Strautu, aizgājām uz zināmo leksrīgas klubiņu un to iztukšojām. Strautam šī notikumu attīstība deva jo lielāku iemeslu atkal atkārtot to pašu vārdu, lai gan ne jums dzirdot. Priekšā viņš jums skaitīja pantiņu, kas esot vienīgais dzejolis, ko viņš savā mūžā sacerējis:

Beidzot atspīd cerīb's stariņš:

Alu maksās Kārlis Zariņš." (RLMVM, 421212)

Pie K.Zariņa viesojušies viņa draugi, visbiežāk K.Students un J.Vainovskis. Arī pēc kara, kad K.Zariņš jau dzīvoja Talsos, uz Rīgu atbraucis, viņš nereti devās uz Pārdaugavu, paciemojās pie A.Gobas, ārstējās P.Stradiņa klīniskajā slimnīcā. Jau sava Pārdaugavas dzīves posma beigās K.Zariņš uzraksta darbu, kurā tēlota Rīga un Pārdaugava 17.—18.gadsimtā. Tas ir romāns "Kāvu gādi", kas periodikā publicēts 1943.gadā un pie kurā rakstnieks turpināja darbu arī pēc Otrā pasaules kara. Romānā tēlotas Ziemeļu kara (1700—1721) norises, un viena no centrālajām epizodēm ir Spilves kauja. Atainojot tā laika Rīgu, rakstnieks tēlojis gan Bolderāju, gan Ilģuciemu, gan citas vietas Pārdaugavā, šos aprakstus balstot rūpīgās vēstures studijās. Viņa lasīto un konspektēto autoru vidū ir N.Ustrjalovs, K.Vališeviskis, K.Bartcs, V.Boldirevs, K.Kelhs, S.Solovjovs, H.J.Hanzens, M.Stepermanis, J.Juškevičs, E.Dunsdorfs un daudzi citi. Loks it kā noslēdzas, jo tā laika pilsētas un Pārdaugavas tēlojumā dominē gaiši, akvareliski toņi. Romāna varoņi daudz pārvietojas, un rakstnieks iezīmē vidi, kurai viņi dodas cauri. Piemēram, galvenais varonis Ģērts jāz uz Ilģuciemu: "Ceļš uz Jura ciemu bija tas pats, pa kuru Ģērts kādreiz sekoja karabiedriem uz Jelgavu, bet no Melnsila muižiņas jau bija jānogriežas uz kāpu pusi, kur šalkoja retas, vientuļas priedes. Un jo tālāk, jo klusāka tapa sniegainā apkaime, līdz pēdīgi aiz augstā un kailā Avju jeb Dzegužu kalna atkal parādījās apdzīvotas sētas. Bet kas

tās bija par sētām! Visapkārt augsti guljkoka žogi ar jo augstākiem vārtiem, aiz kuriem tikko varēja saredzēt nelielo māju jumtus un rudos dūmeņus. Likās — tie bija mazi, bet neieņemami cietokšņi."

Tā pati Pārdaugava, kuru redzējām 20.gadsimta tēlojumā, tas pats Jelgavas ceļš, tikai laiks, laikmets licis rakstniekam meklēt cilvēka un tautas esamības jēgu tālākā vēsturē, un tur arī vide ir cita — gan gluži vēsturiskajā, faktūras nozīmē, gan arī emocionāli. Literārā piesaiste konkrētai vietai rada gan vizuālās interpretācijas iespējas, gan palīdz uzburt laikmeta kolorītu. Vienlaikus tā sniedz pamatu spriedumam par šīs konkrētās vietas nozīmi rakstnieka pasaulē, pat par pašu rakstnieka pasaules izjūtas tipu.

Braucieni uz priekšu un atpakaļ pāri Daugavai — kā robeža starp svešo un savējo, arī tā var skatīt rakstnieka ikdienas gaitas. Vienlaikus — tā ir iespēja būt līdzās pilsētas dzīvajam pulsējumam, iespēja tajā tūlīt ienirt, kas tik ļoti K.Zariņam pietrūka pēc kara, dzīvojot Talsos. Skats no kalna pāri Daugavai uz Rīgas torņiem. Skats uz mākoņiem pilsētai pāri, uz debess jumu pār to. Šie skatījumi K.Zariņa daiļradē apvienojas, kaut arī katrā viņa dzīves posmā to proporcijas ir atšķirīgas.

K.Zariņam kā cilvēkam raksturīgā noslēgtība, kas mijas ar bohēmiskiem uzplaisnījumiem, viņa nopietnā iedzījināšanās vēsturē un skeptiskā attieksme pret sava laika sabiedrību un valsts politiku, viņa līdzjūtība tā sauktajam "mazajam cilvēkam" un dramatisma saskatīšana ikdienas norisēs, — tas viss kļūst labāk izprotams un iegūst organiskas likumsakarības veidolu, zinot viņa pieķeršanās Pārdaugavai, apzinoties, ka viņa ikdienas uzvere — vizuālā un sadzīviskā — ir piemērojusies Pārdaugavas skatījumam. Salīdzinot ar centra apbūvi, dominējošā nelielo celtnu horizontālā tiecība, nesteidzība, dabas it kā neredzamais tuvums — šīs ir tikai dažas, bieži vien K.Zariņa prozas struktūrā uzreiz pat nepamanāmas vietas iezīmes, bet tās veido literārā darba atmosfēru.

Daugava nes savus ūdeņus no Valdaja augstienes uz Baltijas jūru, un savā tecējumā tā ir asimetriska: visas lielās pilsētas atrodas upes labajā krastā (izņemot Vitebsku un Jēkabpili, kas radusies kā vecicībnieku un plostnieku sloboda). Arī Rīga ir asimetriska – centrs veidojies Daugavas labajā krastā, kreisajā – Jelgavas priekšpilsēta ar latviešiem. Asimetriskas jau ir arī cilvēka smadzenes: katra puslode atbild par savu sfēru, viena par intelektu, prātu, otra – par emocijām un izjūtām. Tomēr nevar īsti identificēt Pārdaugavu kā latviešu Rīgu, bet Labo krastu – kā vācu un krievu Rīgu, Pārdaugavu – kā emociju Rīgu un Labo krastu – kā intelekta Rīgu.

Jā, patiešām, zinātne Rīgā galvenokārt ir attīstījusies labajā krastā. Taču arī Pārdaugavā jau kopš 18.gadsimta mituši mas-tubrāķeri Steinhaueri un pirmais latviešu dabzinātnieks D.H.Grindelis. Filozofu alejā (kur tagad garāžas pie Zunda) pastaigājušies Hāmanis, Herders, Bērenss. Vēlāk te bijusi biomehānikas pamatlicēja Otto Tilo (ievērojams ar pētījumu par putna skeleta uzbūves sakaru ar viņa spējām lidot un zivju – ar spējām peldēt, 1896) un vairāku Rīgas Politehnikuma profesoru (O.Luca, E.Iegrīves, O.Hābermaņa u.c.) mītnes vieta. Te strādājis Dr. Arturs Canders un viņa dēls ģeniālais astronautikas celmlauzis Frīdrihs Canders (Zasulaukā, Bārtas ielā), arī aviācijas motoru konstruktors Teodors Kaleps. Te, pie Anniņmuižas, tapuši pirmie aviācijas motori Krievijas impērijā. Arī Fr.Brīvzemnieks un Kr.Barons, dižie mūsu tautas garamantu vākšanas pionieri, kas savā ziņā uzlūkojami par amatierzinātniekiem, mituši Pārdaugavā.

Neatkarīgās Latvijas laikā Pārdaugavā veidojušās arī pirmās zinātniskās iestādes – Botāniskais dārzs bij. Zasulauka muižā, dib. 1922.g. (profesors Nikolajs Malta), Sērumstacija Kleistu muižā 1926.gadā (profesors Augusts Kirhenšteins un viņa palīgs Egons Dārziņš), Valsts arhīvs Slokas ielā, bij. Lombardā, 1919.gada septembrī. Atjaunojot Rīgas pilsētas II slimnīcu 1928.gadā (dibināta 1910.g., jau toreiz bija domāts to veidot par zinātnes centru, bet 1919.g. līdzekļu trūkuma dēļ tā slēgta), te bija paredzēta Latvijas Universitātes Medicīnas fakultātes zinātniskā bāze. Un te nu medicīnas un tās fakultātes vēsture cieši saistās ar Paulu Stradiņu, bet it īpaši slimnīca, kura kopš 1958.gada nes viņa vārdu.

Pauls Stradiņš (1896–1958) Pārdaugavā dzīvoja un darbojās 32 gadus, no 1926.gada līdz 1958.gadam, te viņš arī mira. Sēlijā dzimis un sēlis būdams, viņš drīzāk dēvējams par pārdaugavieti (bet ir jau arī ziņas, ka sēju izplatības areāls iesniedzies līdz pat Baldonei, Daugmalei un Rīgai).

Pirmā P.Stradiņa mītne Pārdaugavā bija Kalnciema ielā 62a (pie tagadējā lielā viadukta), kur viņš apmetās

1926.g. vasarā tūdaļ pēc atgriešanās no Rokfellerā stipendijas brauciena ASV. Te viņš uzsāka savu privātpraksi, bija slimo kasu ārsts, Babītes–Beberbeķu iecirkņa ārsts (un, protams, pamatdarbā strādāja LU Medicīnas fakultātē Rīgā). Sakritības dēļ viņš iekārtojās dzīvoklī ar ārsta kabinetu tur, kur 20 gadus iepriekš bija atradies Dr.Artūra Candera ārsta kabinets. Te arī sākas P.Stradiņa leģendārie velosipēda braucieni pa visu Pārdaugavu un apkaimi. Līdztekus ārsta darbam P.Stradiņš turpināja rakstīt savu otro doktora disertāciju par spontānās gangrēnas (obliterējošā endarterīta) izcelsmi un ārstēšanu, uz Petrogradas, Amerikas (Maijo klīnikas) un Latvijas

pieredzes pamata. 1927.g. novembrī aizstāvētā Dr.med. disertācija gadu vēlāk izpelnījās Kultūras fonda balvu. 1931.–32.g. P.Stradiņš ar tēva palīdzību uzcēla paša māju Pārdaugavā, Ventspils ielā 17d (vēlāk 19), kur nodzīvoja līdz mūža beigām. Māju projektēja viņa draugs arhitekts prof. Pauls Kundziņš, tika iekārtots plašs, jauks dārzs. Mājā apgrozījās daudz viesu, arī no ārzemēm (tā kļuva par P.Stradiņa māju tradīciju līdz pat mūža galam, un vēlāk to turpina Dr.Nina Stradiņa).

Pēc R.Štegmaņa sastādītā Rīgas pilsētas 1876.g. plāna mūsu dārza robeža sakrita tieši ar pilsētas robežu. Netālu gāja vecais Grāvesmuižas ceļš (daļa – tag. Pārslas iela) un atradās Ansonu zemnieku saimniecība, no kuras P.Stradiņš atpirka gabalu pēc gabala, līdz izveidoja parkveida dārzu apm. 1 ha platībā (kādreiz

bija nodoms šajā teritorijā celt nelielu privātklīniku).

1929.g. P.Stradiņš kļuva par propedeutiskās ķirurģiskās klīnikas vadītāju Rīgas pils. II slimnīcā, bet 1931.g. – arī par Rīgas pils. II slimnīcas direktoru, ko vadīja līdz 1947.g. (ar pārtraukumu vācu okupācijas laikā). Šajā laikā viņš izveidoja slimnīcu par LU Medicīnas fakultātes zinātnisko bāzi, 1939.gadā lika pamatus "vecjaunajai" ūstāvu ēkai (iecerēts kā ginekoloģijas un dzemdību korpus), rosināja pētniecisko darbību. P.Stradiņš arī uzsāka organizētu pretvēža cīņu Latvijā, 1935.gadā dibināja pirmo onkoloģijas (38.) nodalījuma barakā, 1939.gadā – žēlsirdīgo māsu skolu (tagad P.Stradiņa 2.Rīgas Medicīnas skolu), 1941.gadā – pirmo asinspārlišanas staciju Latvijā.

Šajā laikā P.Stradiņam bija jo cieša saistība ar pazīstamo pedagogu, folkloristu, literatūrvēsturnieku, teologu prof. Ludi Bērziņu, kura vadītais Rīgas skolotāju institūts toreiz bija izmitināts 2.pilsētas slimnīcas teritorijā, barakās (ar centru tag. slimnīcas poliklīnikas ēkā; tur viesojušies arī Rainis, Virza, citas nozīmīgas kultūras personības). Arī P.Stradiņš kādu laiku bija higiēnas pasniezdētājs Bērziņa Skolotāju institūtā, un saprašanās abu iestāžu starpā bija laba.

Kad Rīgas skolotāju institūts 1938.gadā tika pārcelts

Jānis Stradiņš

PAULS STRADIŅŠ UN PĀRDAUGAVA*

Profesors Pauls Stradiņš (pēdējais fotouzņēmums)

uz Cēsīm, atbrīvojās ne tikai telpas II pilsētas slimnīcā, bet arī ēka Talsu ielā 7a, ko Skolotāju institūts pirms tam bija īrējis no vācbaltiešu labdarības organizācijas Pychlau-Stift, kur atradās institūta kopmītnes. Pateicoties vācu pataloganatomā Makša Branta gādībai, P.Stradiņš varēja pārņemt šo ēku paša vadītās Veselības veicināšanas biedrības rīcībā un tur iekārtot Latvijā pirmo Vēža slimnīcu. Tika veikta pārbūve, iekārtotas bioķīmiskās laboratorijas (ar prof. Leopoldu Daninu, emigrantu no Hitlera Vācijas, priekšgalā), pirmoreiz Latvijā sagādāts rādījs (doc. Vilis Pampe). Ēkas vestibulu greznoja uzraksts "Salus aegroti – suprema lex".

Ar Pārdaugavu, ar 2.pilsētas slimnīcu, P.Stradiņam bija saistīti divi dramatiski mūža momenti – arests 1941.gada jūlijā par krievu civilbēgļu un ievainoto sarkanarmiešu, arī ebreju aprūpēšanu (atbrīvošanu panāca vācu militārārstis Vērts) un pirmā tikšanās ar krievu karavīriem – atbrīvotājiem 1944.gada 15.oktobrī, kuras laikā viņam atņēma pulksteni un pildspalvu. Šīs epizodes ir jau stāstītas un aprakstītas. Mazāk zināmas ir epizodes ar daudzu Latvijas laika darbinieku (A.Valdmaņa, R.Bangerska, J.Druvas, Zentas Mauriņas u.c.) nobēdzināšanu slimnīcā, lai paglābtu no aresta, tāpat ar pēckara laikā atrastajiem dažādu valstu karogiem slimnīcas veļas mājā, ar kratiņšānām topošajā medicīnas muzejā.

Rīgas vispārējo problēmu kontekstā vērienīgi bija P.Stradiņa ierosinājumi Pārdaugavas problēmu risināšanā,

tāpat arī domas par dziedniecības iestāžu izvietošanu Pārdaugavā bij. Nometņu laukumā un aiz Māras diķa. Šīs idejas tika izsacītas divos P.Stradiņa referātos LVU 1.zinātniskajā sesijā 1945.gada jūlijā: "Rīgas izbūve no ārsta viedokļa" un "Par medicīnas iestāžu izvietošanu Rīgas pilsētā". Abus šos referātus savā literārā apstrādē esmu publicējis grāmatā "Profesors Pauls Stradiņš dzīvē un darbā" (Rīga, 1961; konseptu oriģināli, šķiet, toreiz tika nodoti Rīgas vēstures un kuģniecības muzejam), par šo tēmu pēdējā laikā rakstījis arī Dr. Arnis Viksna (Latvijas medicīnas augstskola, Rīga, 1995, 125.–128.lpp.).

Tāču nevaru atturēties, necitējis Pārdaugavas konferencē un Rīgas vēstures krājumā abu rakstu nedaudz īsinātās versijas, jo no tiem izriet P.Stradiņa ticība Rīgas nākotnei arī visgrūtākajos pēckara gados. Viņš redzēja Rīgu XX gadsimta beigās kā "kontinenta pilsētu" ar rosīgu ostu, industriju, bet arī ar atrisinātām vai vismaz risināmām cilvēku veselības problēmām – zaļumu joslām, ērtiem mājokļiem, racionālu pilsētas un transporta plānojumu, kas tik ļoti palīdz ietaupīt laiku. Liela ticība P.Stradiņam bija tieši Pārdaugavas nākotnei, abos Daugavas krastos līdzsvarotai Rīgai.

Lūk, ko domā prof. P.Stradiņš par Rīgas nākotni referātā "Rīgas izbūve no ārsta viedokļa":

"Pilsēta ir dzīvs organisms, un nākotnes paredzēšanai jau laikus jāpēti tās likteņi.

Vai Rīgai ir sava seja? Izņemot leksrīgas stūrišus, līdz šim mums bijusi tikai viena kopaina – Rātsnama rajons, tagad tā nav. Rīgas seja jārada no jauna, lai tā būtu skaista, praktiska, īpatnēja, ekonomiska.

Ir runājuši arhitekti, inženieri, zemes pētnieki, arheologi, nav runājuši ārsti. Būdam tik ilgi saistīts ar Rīgas iedzīvotājiem, dzīvojis abās pusēs, kā ārsts 20 gadu laikā apmeklējis pacientus gan Grīziņkalnā, gan Čiekurkalnā, gan Biķerniekos, gan Mežaparkā, gan Jaunciemā, bet it sevišķi Torņakalnā, Šampēterī, redzējis, kā dzīvo cilvēki, – es iedrošinos izteikt dažas piezīmes.

Pilsētu atjaunošanā un plānošanā ir divējāda veida grūtības: 1) jārēķinās ar veciem vēsturiskiem dotumiem; 2) atjaunošanas darbi tiek veikti pārāk straujā tempā un trūkst laika pārdomāt visas nākotnē iespējamās grūtības. Tā kā kapitālai celtni jāpārdzīvo vismaz trīs cilvēku paaudzes, pilsēta jāplāno vismaz 100 gadus uz priekšu vispārējās līnijās un pamatbūvēs un vismaz 50 gadus uz priekšu sīkākā iepļānojumā.

Kā Rīgai jāizskatās 2000.gadā? Paredzējumi grūti, jo, no vienas puses, varam ieslīgt utopijās, no otras, – varam būt par daudz konservatīvi. Ja pavēro, kā Rīga augusi iedzīvotāju skaita ziņā (laikā no 1897. līdz 1913.g., t.i., 16 gadu laikā, to skaits divkāršojies), tad droši var teikt, ka Rīgā būs miljons vai pusotra miliona cilvēku; bet no miljona jau jārēķinās ar kontinenta mēroga pilsētas raksturu un tai atbilstošām problēmām. Ja apskatām, kādos virzienos ģeogrāfiski Rīga var augt, kādas ir dabiskās dotības, tad redzam, ka iespējamības augt ir ar zināmiem ierobežojumiem visos virzienos.

Neizslēdzot daudzus citus faktoros, tomēr viens no svarīgākajiem, ja ne pats svarīgākais, ir attālums – mājokļa attālums no darba vietas, no galvenajām administratīvajām iestādēm, skolas bērniem – no skolas. Kā cilvēka organismā vienkāršais muskuļu kamols – sirds, izpildīdams sūkņa vietu, ir viens no svarīgākajiem, tā

P. Stradiņa mājā Pārdaugavā

modernā pilsētā šāds svarīgs faktors ir transports. Tātad nevar pārāk tālu atrauties no centra. Daugavas labajā krastā pie Juglas jau gandrīz sasniegts maksimālais: var iet uz Milgrāvi, pāri Ķīšezeram, līdz Biķeriem, bet galvenais virziens tomēr būs Daugavas kreisais krasts. Rīgas nākotne ir Pārdaugavā.

Patlaban Pārdaugavā, man šķiet, būs 1/4–1/3 Rīgas iedzīvotāju. Tā ir veidojusies 100 gadus, kamēr Rīgas vēsture pārsniedz jau 700 gadu. Ja šis temps pieturēsies, tad nākošajos 100, varbūt pat 50 gados abi krasti līdzsvarosies, un tas būs pareizi. Pārdaugava noteiks jaunās Rīgas seju (izcēlums mans, J.S.). Galvenie pamati tam – brīva ekspansijas iespēja, tuvošanās Jūrmalai un Ķemeriem – dabiskajiem veselšanās centriem, un tuvošanās Jelgavai. Nav šaubu, ka Jelgava plauks un ziedēs saistībā ar intensīvo Zemgales lopkopību, un ir ļoti iespējams, ka ap 2000. gadu abu šo pilsētu priekšnovadi jau saskarsies, kā to redzam bieži apdzīvotās zemēs.

Ja nu mēs skatām nākotnē līdzsvarotu Rīgu labajā un kreisajā Daugavas krastā, tad pirmais un pamata likums ir savienojumi starp abiem krastiem. Tieši jābrīnās, cik Rīga pēdējā pusgadsimtā ir maz domājusi par šo jautājumu. Grūti būs atrast citu kādu Rīgas lieluma pusmiljona pilsētu, kas aprobežotos ar pāris tiltiem blakus viens otram pāri tik platai upei.

Tuvāko 10–20 gadu laikā jādodomā vismaz par provizorisks pārējām 4 vietās: tagadējā pontonā tilta vietā, kaut kur Ilģuciema – Eksporta ielas rajonā, kaut kur starp Šķīrotavu – Katlakalni. Doma, ko aizstāv daži speciālisti, ka tilta vietā izdevīgāks būtu tunelis zem Daugavas, jāuzskata par visai reālu un rūpīgi pārbaudāmu, ja arī tas maksātu 1 1/2 vai pat 2 reizes dārgāk nekā tilts. Šis apstākļi sevišķi jāapsver tādēļ, ka agri vai vēl 1–1,5

miljonu pilsētā jādodomā par apakšzemes dzelzceļu. Kas būtu Maskava bez metro? To pašu tagad uzsāk Ļeņingrada. Metro rūpīgi jāapsver: Jugla–Zasulauks.

Sakarā ar tiltiem nepieciešamas 3–4 lielas maģistrāles, kas šķērso Rīgu nepārtraukti 10–15 km garumā. Darba cilvēkam vissvarīgākais tikt savā darba vietā pēc iespējs ātrāk. Ideāli būtu, ja tas, augstākais, pusstundas laikā no attālākā mājokļa tiktu jau darbā. Šim mērķim vajadzīgi labi tramvaju un trolejbusu vai autobusu un apakšzemes dzelzceļa savienojumi. Bez šiem 3–4 šķērsceļiem 1–2 lieliem ceļiem jāiet līdztekus Daugavai.

Šiem galvenajiem ceļiem jābūt platiem, drīzāk pēc gatves vai bulvāru tipa, ar labiem velosipēdu ceļiem. Pēdējais satiksmes veids jāpropagandē kā viens no lētākajiem, ātrākajiem, izdevīgākajiem. Paskatieties Dānijā, Holandē, Beļģijā, tur katra maza pilsētiņa mudž no velosipēdistiem un, kas brīnīgākais, velosipēdus ļoti reti zog. Rīgas ielās pēc 10 gadiem jābūt desmitiem tūkstošiem velosipēdu. Mazauto nepropagandēsim, jo nelabie dūmi kaitīgi ietekmē pilsētas veselību.

Līdztekus jāpropagandē ūdens satiksme. Kamēr nav tiltu, būtu maksimāli jāizveido mūsu kuģišu satiksme, padarot to ātrāku un rūpējoties, lai nebūtu liekas gaidīšanas. No veselības viedokļa viens no labākajiem atpūtas veidiem, kad var 5–10 minūtes pavadīt ārpus lielajiem putekļiem uz ūdens, vismaz atpūtinot savus nervus, izskatot laikrakstu vai palasot kādu grāmatu. Modernais cilvēks maz rūpējas par savas nervu sistēmas saglabāšanu. Kāda starpība ar braucieniem tramvajā, kur jūs grūsta, bīda, min uz kājām, kur jūs apkārt redzat ignas sejas un dzirdat asus vārdus!

Nākamais uzdevums pēc galvenajiem ceļiem – izdalīt galvenās pilsētas sastāvdaļas. Pilsēta pielīdzināma kādam komplicētam mehānismam, kurš vislabāk darbosies tad, ja katra daļa būs savā vietā. Mēs nevaram iedomāties, piemēram, elektrostaciju, kur nebūtu sīki iedalīta katra nodaļa savā savstarpēju attiecību novietnē, vai – man tuvāks piemērs – slimnīcu, kur nekārtībā būtu sajauktas galvenās sastāvdaļas: uzņemšanas nodaļa blakus lipīgu slimību korpusam, nervu klinika blakus morgam, dzemdību zāle blakus netirās veļas dezinfekcijas mājai. Par nejēgu un nemākuli uzskatītu tādu slimnīcas vadītāju, kas pieļautu šādu iedalījumu. Un ko redzam mūsu pilsētās? Taisni šādu pašu ainu: rūpniecības iestādes blakus dzīvojamām mājām, tad nāk skola, tad atkal fabrika, gaļas veikals, pirts, parks, atkal dzīvokļi – viss raibā rindā un juceklī. Nerunājot jau nemaz par veselības viedokli, pajautāsim sev, kāds laika un transporta zaudējums ceļas ar šādu bezplāna saimniekošanu.

Neskarot jautājumu par Daugavas labo krastu, gribētu aizrādīt uz to, ka Pārdaugavā vajadzētu rūpniecību novirzīt divos virzienos – uz Podragu un Bišumuižu. Vislielākā vēriba jāpiegriež zaļumu joslu iepilnošanai. Patlaban Rīga gan vēlas saukt sevi par dārzu pilsētu, bet īstenībā šo dārzu ir gaužām maz, tikai mūsu brīnīgā apstādījumu josla. Ja uzkāpsit šīs ēkas [Universitātes] torni un paskatīsities uz visām pusēm, tad redzēsiet, ka, izņemot jauko ainavu pie pašām kājām, uz visām pusēm tikai dūmakā fitas ēku rindas. Pēc prof. Lamzes aprēķina, ieskaitot Mežparku, tagadējā publikai pieejamo dārzu platība ir tikai 3 m² uz iedzīvotāju, turpretī pēc paredzētajām normām vajadzētu būt vismaz 10

reizes vairāk: starp 30–45 m². Tiesa, arī citas Eiropas lielpilsētas nevar lepoties ar pārāk plašu zaļumu joslu, bet tā jau nav mērķa.

Būtu jāparedz publiski parki, garākas zaļumu joslas un, ko sevišķi gribētu uzsvērt, nelieli skvēri, tādi kā, piemēram, Londonā, kur blakus skaistajam Haidparkam vai Ridžentparkam ir vesela rinda nelielu skvēru nelielu ēku kvartālu vai pat atsevišķas ēkas lielumā. Tādus tagad vajadzētu paredzēt daudzās vietās noplēsto māju vietā. Pārdaugavā liela zaļumu josla varētu sākties no Kalnciema ielas, Uzvaras laukuma, Arkādijas un ietu uz Oskara ielu. Šeit iespējams sevišķi skaisti tos izveidot, jo ūdens un zaļumi kombinācijās dod vislielākās iespējas. Lauksaimniecība un dārzniecība – nosusinātās vietās, vecajās gultnēs (Lucavsala, Bierīni, Rumpmuiža). Ciešā sakarībā ar dārzu joslu un ģimenes dārziņiem jāatrodas sporta laukumiem. Maksimāli jāattīsta ūdens sports: vismaz 3-4 jahtklubi, divi – Daugavā, viens – Ķīsezerā.

Pareizi jāizvieto dzīvojamās ēkas, tās nekādā ziņā nedrīkst būt augstākas par 10 stāviem. Varētu būt četru tipu ēkas: 1) 6–10 stāvu ar liftu, 2) 3–4 stāvu nami, 3) grupu ģimenes nami, 4) savrupmājas – visas iekombinētas zaļumu joslās. Noteikti jāievēro pareizās attiecības pret debess pusēm, jātaisa horizontāli, plati logi, kas labāk izgaismo. Jāizstrādā vairāki dažādām prasībām atbilstoši tipi.

Pāris vārdu par estētisko pusi. Vesela kvartāla stilam jābūt vienādam, tas ir skaidrs. Bet arhitekts nedrīkst veidot tikai fasādi. Kas iznāk, to redzam kara nopostītajos kvartālos – kaimiņi tagad noplēsti, baigi rēgojas sānu sienas. Jāizbeidz dziļās akas, akmens maiši, kam no sētas puses visatbaidošākais izskats. Jāizveido visas puses, ņemot palīgā formu un krāsu. Vairāk izmantot ūdeni dažādu strūklaku veidā, kombinācijā ar figūrām, pieminekļiem. Ēkas jāapstāda vītenaugiem. Skvēros jābūt pieminekļiem – sabiedriskajiem darbiniekiem, otas un skaņu māksliniekiem, zinātniekiem, pilsētu cēlājiem. Lieli pieminekļi nav novietojami uz galvenās satiksmes līnijas; tiem jābūt skatāmiem pietiekamā atstatumā un tā, lai viņus var vērot ne steigā, bet atpūtā.

Ko darīt ar Vecrīgu? Tā ir neveselīga dzīvošanai; vajadzīga kā centrs, varbūt tirdzniecībai. Šķelt divās daļās, atstāt divus senatnes rezervātus, tos pabeidzot un izveidojot pēc noteikta stila.

Galvenais: plānojot modernu pilsētu, pirmajā vietā stādāmas darbaļaužu ērtības, nodarbību laika saīsināšana un brīvā laika vislietderīgākā izmantošana."

Par šīm problēmām P.Stradiņš daudz diskutējis ar saviem domubiedriem – arhitektiem E.Štālbergu, A.Lamzi, P.Bērskalnu, I.Plaučiņu, A.Dogadkinu (E.Laubes asistentu), arī ar toreizējo Rīgas izpildu komitejas priekšsēdētāju Arnoldu Deglavu. P.Stradiņš uzstājies Izpildkomitejas rīkotajās apspriedēs un arhitektu sanāksmēs. Protams, šajos atzinumos ir daudz diskutējama, nereālistiska, bet jāievēro, ka tie izsacīti 1945.gadā, tūdaļ pēc kara, izpostītās Rīgas nākotnes variantus meklējot.

Ne mazāk interesanti šķiet arī P.Stradiņa ierosinājumi dziedniecības iestāžu izvietojumam Rīgas pilsētā, kas šoreiz nu gan galvenokārt saistās ar Pārdaugavu. Lūk, šī projekta īsināts izklāsts (arī pēc referāta "Dziedniecības iestāžu izvietojuma projekts Rīgas pilsētā" LVU zinātniskajā sesijā 1945.g. vasarā):

"Ir laiks, ka par to domā tagad, kad ēkas nopostītas un atjaunojamas. Jāatjauno pēc zināma plāna, lai vēlāk nerastos nepārvarami sarežģījumi. Jādomā ne tikai par šodien, bet arī par rītdienu. Sociālistiskā industrializācija, Rīgas kā ostas un rūpniecības pilsētas ģeogrāfiskais stāvoklis dod pārliecību, ka tuvāko 10 gadu laikā te būs ap miljons iedzīvotāju. Pilsētas saimniecībā dziedniecības iestādēm ir ievērojama loma, jo padomju iekārta svarīgākais ir tautas dzīvais spēks. Tādēļ no liela svarā tās ir pareizi ielānot, un tas jādara steidzami.

No otras puses, liels jautājums ir Medicīnas fakultātes tālākā izveidošana. Dienas kārtībā agri vai vēlāk būs Medicīnas institūta organizēšana, kurai jau veicam priekšdarbi.

Jāmācās no paraugiem. Institūtu uzbūves shēmas Padomju Savienībā ir labas, taču dažbrīd tām ir viens trūkums – pārāk komplicēti, pārāk lieli štati; jābūt elastīgākiem. Slimnīcu būves un novietojuma plānu gan vēl nekur pasaulē nevar uzskatīt par atrisinātu.

Kādēļ es iedrošinos par to runāt? Esmu beidzis augstskolu Ļeņingradā, man ir labi pazīstama slimnīcu iekārta Ļeņingradā, Maskavā – ne tikai cara laikos, bet arī tagad; esmu daudz interesējies par šī jautājuma kārtošanu Vakareiropā (Somijā, Zviedrijā, Dānijā, Holandē, Vācijā, Francijā), Anglijā un Amerikā; kā lokālis speciālā izbūves komisijā esmu sekojis Rīgas pilsētas dziedniecības iestāžu plānošanai.

Jau pirms kara Rīgā būtu bijis laiks uzsākt lielu pārorganizēšanas darbu. Ir zināma lieta, ka dziedniecības iestādes vecums ir 50 gadu; tad tā jāatjauno vai jāceļ no jauna. Rīgā visas slimnīcas, izņemot varbūt Sarkanā krusta un daļēji I un II Rīgas pilsētas slimnīcu, ir novecojušas. Daudzas slimnīcas izvietojas gadījuma telpās, bet remonts, pārbūves galu galā maksā vairāk nekā jauncelšana. Trešais trūkums: sasmalcinātās vienības, jo bija 7–8 mazas iestādes ar 40–50 gultām, kas saimnieciski neattaisnojas.

Cik Rīgai vajag slimnīcu gultu? Uz šo jautājumu grūti atbildēt. Cik ātri veidosies pilsēta? Ko paredzēt, vai tikai nepieciešamo palīdzību, vai arī tuberkulozes un psihiatriskās slimnīcas Rīgā un apkārtnē? Ciktāl pārējās republikas iedzīvotāji ārstēsies Rīgā? Līdz šim Republikāniskajā kliniskajā slimnīcā apaļa puse slimnieku bija iebraucēji I pilsētas slimnīcā – 1/3. Jādomā, ka centri Jelgavā, Daugavpilī, Liepājā tik ātri neizvērsīsies, tātad arī pārējā republika jāieskaita, un visa slodze būs jānes Rīgā.

Pēc aptuvena aprēķina, Rīgai būtu vajadzīgas vismaz 5000–6000 gultas. Tagad gultu skaits ir 4600, no tām 3500 gultas piemērotās telpās, pārējās jāpārbūvē. Tātad vajadzētu izveidot vēl apmēram 2000 gultu jaunās ēkās. Kur to lai dara? Kādreiz Rīgā tika ierosināts jautājums par III Rīgas slimnīcu Biķernieku ielas rajonā – Vidzemes šosejā, lai apkalpotu Juglu. Neapstājoties pie tā, tagad tikai konstatēšu, ka vajadzība pēc papildu gultām ir.

Kā Rīga patlaban iedalīta iedzīvotāju ziņā, kā virzīsies nākotnē? Patlaban 1/3 iedzīvotāju ir Pārdaugavā, 2/3 Rīgā. Turpmāk, jādomā, būs jāpiegriež lielāka vēriba Pārdaugavas priekšrocībām un rūpniecība jānovirza Nordeķu, Bolderājas un Torņakalna virzienā; arī dzīvojamie kvartāli, jādomā, pletīsies uz Jūrmalas, Ķemeru pusi. Jādomā, ka nākotnes Rīgā 2/5 iedzīvotāju būs Pārdaugavā, 3/5 – Rīgā.

P. Stradiņa kabinets viņa mājā Pārdaugavā

Apskatišu vispirms Pārdaugavas problēmu. Tur pēc nākotnes plāna būtu jāparedz 2000–2500 gultu, ap 1500 jau ir, tātad nāktu klāt apmēram 1000 jaunu gultu. Kas šīs gultas lai iekārto? Te izvirzās jauns jautājums – par nākošā Medicīnas institūta izveidošanu.

Dzīve prasa ārstus, lielākus izlaidumus nekā citās fakultātēs; prasa labus ārstus, jo viņu rokās ir tautas dārgākais kapitāls – cilvēku dzīvības. Ir liela nelaime, ja slikti izplānota tiltu, fabriku, dzelzceļa līniju, spēkstaciju celtniecība, bet vēl daudz lielāka – ja nepareizi nostādīta ārstnieciskā palīdzība, ja nav nokārtots bērnu mirstības, tuberkulozes, akūtu lipīgu slimību jautājums utt.

Līdz šim Medicīnas fakultāte mūsu šaurajiem apstākļiem ārstu sagatavošanu veikusi samērā sekmīgi, devusi tos pietiekami izglītotus un pietiekamā skaitā. Bet divos virzienos mūsu medicīnas apmācība bija ļoti vāja: 1) teorētiskajā daļā – bakterioloģijā, mikrobioloģijā, epidemioloģijā, higiēnā; 2) profilaktiskā darba ziņā.

Sava vaina te ir pienācīgu telpu un institūta trūkumā. Zinātniskā dzīve bija minimāla, teorētiski nebija materiāli pietiekami nodrošināti, tādās rūpniecības nozares, kurām bija jābūt ārstu un farmaceitu rokās (piemēram, medikamentu ražošana), bija privātu uzņēmēju lieta. Medicīnas fakultāte bija novietota pagaidu, absolūti nepiemērotās telpās – anatomija, fizioloģija, farmakoloģija bijušā garīgā semināra ēkā; higiēna, patanatomija, bakterioloģija – pilnīgi nepiemērotās mazās barakās.

Tātad slimnieku gultu trūkums nākamo gadu uzplaukstošajā Rīgā un pilnīgs medicīnas teorētisko disciplīnu trūkums prasa jaunu celtniecību.

Kur to veikt? Pirmais uzdevums – koncentrēt vienuviet medicīnisko apmācību, lai studentiem skraidot nav jātērē laiks un lai teorētiskās disciplīnas saistītu ar kliniku. To rāda Padomju Savienības un ārzemju pieredze. Tas ir t.s. **клинический городок**. Arī Rīgā to vajadzētu ieviest, piekļaujot esošajam.

Rīgas centrā slimnīca ir par vecu un par mazu; lielais troksnis traucē apmācību, ap slimnīcām nav zaļumu joslā. No otras puses, arī par tālu no centra nedrīkst būt, jo zinātniski nostādītām fakultātes ambulancēm jābūt ērti pieejamām visiem strādniekiem.

Šīnī zinā Pārdaugavai ir priekšrocības (izcēlums mans, J.S.) – ir jau pamats valsts kliniskajā slimnīcā, kur uzsāka jaunā ginekoloģiskā korpusa būve; ir plašas neapbūvētas platības; ir plaša dārzu josla – Arkādija, Holmsa fabrika (tag. "Aurora"), Bāriņu nams (vēlākā

Milicijas skola), Uzvaras laukums; ir ūdens baseins – Māras diķis hidroterapijas un klimatiskās terapijas pasniegšanai; ir tuvu centram (8 minūtes ar tramvaju); ir divas dzelzceļa stacijas – Zaslauks un Torņakalns; Pārdaugavai patlaban piemīt vairāk aprīnāta pilsētas – Jelgavas, Cēsu nokrāsa.

Pārdaugavas centrā, kam ir lielas centra un arī nākošās dārzu pilsētas daļas priekšrocības, jāieplāno liela daļa dziedniecības iestāžu sistēmas un jānodod tās studentu apmācībai. Veco fabriku atjaunošana un jaunu izbūve jāvirza vairāk gar Daugavas krastu vienā vai otrā virzienā; centrs jāatstāj sīkākai rūpniecībai un amatniecībai, kas netraucē dziedniecības iestāžu izveidošanos. Šai dziedniecības tikla izveidošanai jāparedz zināma zemes platība.

Kur varētu atrasties nākošais Medicīnas institūta centrs? Tas varētu būt vecajā Nometņu laukumā, vidū starp trim lielām zaļumu joslām – Arkādiju, "Holmsu", neapbūvētajiem laukumiem aiz dzelzceļa. Tuvumā esošo dažu samērā nelielu rūpniecības iestāžu likvidēšanu attaisnos tās priekšrocības, kādu Rīgā citur nekur nav:

1) visplašākā dārzu un parku josla ar ūdeni samērā tuvu centram;

2) jau samērā modernu dziedniecības iestāžu pastāvēšana – Valsts kliniskā slimnīca, Bērnu slimnīca, Altonavas iela, Vēža slimnīca (jāpievieno Bāriņu nams).

Šai platībā būtu iekļaujams viss Nometņu laukums, viss Māras diķa laukums, daļa Holmsa fabrikas parka, Bāriņu nama parks, varbūt arī ģimenes dārziņi pāri dzelzceļam starp Liepājas, Krūzes un Ventspils ielām medicīniskā botāniskā dārza ierīkošanai.

Kā izveidot nākošo Medicīnas institūtu? Valsts kliniskajā slimnīcā jāpabeidz ginekoloģiskais korpus, jāuzceļ jauns tikpat liels ķirurģijas korpus, pārējais jāparedz iekšķīgām slimībām, bērnu slimībām un, varbūt, barakas psihiatrijai. Uz lielā laukuma atrastos medicīnas institūta centrālā ēka, tad anatomijas institūts, fizioloģijas institūts, higiēnas un profilaktiskās medicīnas institūts, bakterioloģijas un mikrobioloģijas institūts, farmācijas un farmakognozijas institūts, stomatoloģijas institūts, asinspārliešanas institūts, eksperimentālās ķirurģijas institūts, onkoloģijas institūts, kas ar apakšzemes eju savienots ar Valsts klinisko slimnīcu, bez tam studentu kopmītnes telpas. Pie Māras diķa un parkā būtu fizikālās un hidroterapijas institūts (iespējama dūņu izmantošana, klimatiskā ārstēšana, apsaulošanās), fiziskās audzināšanas institūts, varbūt bērnu iekšķīgo slimību klinika. Bāriņu parkā – plaušu tbc klinika ar plaušu ķirurģisko ārstēšanu (pneimotoraku utt.). Kompleksā ietilptu arī Bērnu slimnīca, kura paliks kā bērnu lipīgu slimību klinika, pievienojot varbūt tur arī pārējās infekcijas; kaulu un locītavu tbc paliktu vecajā vietā.

Ēkas jāceļ paviljona tipa kā atsevišķas vienības, savienojot ar apakšzemes tuneļiem, apmēram trīs stāvu augstumā.

Uz šīs bāzes būtu jāizvērs ārstu papildināšanās kursi, laborantu, māsu, feldšeru skolas, zemākā medicīnas personāla skola, māsu kopmītnes telpas. Te būtu jārada arī profilaktiskās medicīnas fakultāte.

Kas attiecas uz pārējām Rīgas dziedniecības iestādēm, tad Rīgas slimnīca jāpievieno medicīnas institūta apmācību darbam. Gultu skaita ziņā to nevajadzētu kāpināt, slimnīca nosmok savās telpās – jāpatura

1000–1200 gultu. Jānoplēš vecās barakas, kas nav Rīgas cienīgas. Jāceļ jauns operāciju bloks; jāizveido ķirurģiskās klinikas un pirmajā vietā steidzamās ķirurģijas institūts (Институт неотложной хирургии) ciešākā saskarē ar ātro palīdzību; tikai otrā palīdzība jāvienkāršo un jāpakļauj slimnīcas administrācijai. Jāuzceļ jauns ambulanču vai polikliniku bloks gar Brīvības ielu, un tas jāpievieno slimnīcai cieši organizatoriskā ziņā. Jāceļ vai jāizveido centrālā laboratorijas ēka, tā ir sliktā stāvoklī.

Pilsētai jāpārņem bij. Diakonisu slimnīca un jāierīko tur bērnu nelipīgo slimību nodaļa. Tā ir laba, ne visai liela slimnīca ar 200 gultām, labs parks, tur jānovieto vecmāšu, žēlsirdīgo māsu un kopēju skola, varbūt saimnieciski saistot ar I pilsētas slimnīcu.

Sarkankalns jāparedz kā psihokolonija un hronisku slimnieku nodaļa darba terapijai.

Medicīnas pilsētiņas izbūves plānu Pārdaugavā, protams, var mainīt, tempu var kāpināt vai gausināt. Uzmetu savas domas tikai tādēļ, lai atzīmētu, ka Rīgai jau nebūs dziedniecības iestāžu bēdas vien, bet bezgala daudz citu uzdevumu.

Bet mums jau jāaudzina klinikas, institūtu un laboratoriju vadītāji, katra ēka jāizplāno un jāapsver; jārunā līdz ne tikai arhitektam, bet arī ārstam un saimniecības vadītājam. Mums trūkst slimnīcu arhitektu, tādēļ es arī proponēju nelielas celtnes, kur nevar neko daudz sabojāt. Vajadzīgie slimnīcu arhitektu kadri jāaudzina, tādu nav daudz arī Eiropā. Jāredz citu sasniegumi, no viņu kļūdām jāmacās; labākās slimnīcas ir Somijā, Zviedrijā un Anglijā; Francijā – neįēdzība (Lillē 10 gadus klinika stāv uz vietas, milzīgas naudas). Ir nepieciešama dārzu zaļumu josla, jāieaudzē 4–5 gadi. Tam ir milzīga nozīme: mājīgums, parkā citāda mācīšanās. Tad nu mēs savienosim Rīgas priekšrocības ar kādas mazas universitātes pilsētiņas – Tērbatas tipu.

Tagadnes uzdevumi: jāieplāno apbūves gabali, lai tos neizmantotu citiem mērķiem, jāieplāno fabriku būve, jāizplāno novietnes parku un dārzu daļai, jāuzdod katedru vadītājiem sagatavot plānus institūtiem un klinikām, šie plāni rūpīgi jāapsver un jāiztirzā kopīgi ar arhitektiem, jāsadarbojas ar Arhitektūras fakultāti.

Ja šis plāns pēc tagadējā Rīgas saimniecības vēriena ir varbūt drusku par plašu un viens otrs no vecajiem Rīgas saimniecības darbiniekiem uzskatīs to pat par fantastisku, tad mana dziļa pārliecība ir, ka pēc 5–10 gadiem viņš ne tik vien izrādīsies par tieši pietiekamu, bet varbūt pat par šauru.

Saprotams, detaļās varētu to grozīt, bet nevajadzētu plašuma ziņā to ierobežot un, par katru cenu, nevajadzētu augšminētos gruntsgabalus ielānot citiem mērķiem.

Pilsēta ir dzīvs organisms, tā aug un veidojas; mūsu visu – Rīgas un Latvijas iedzīvotāju vēlēšanās ir, lai mūsu sirmā, vēsturiskā metropole, kurai padomju iekārtas apstākļos paredzama tik liela nākotne pie Baltijas jūras, būtu godam nostādīta arī veselības aizsardzības ziņā. Neaizmirsīsim, ka Padomju Savienībai būs dzīva satiksmē ar pārējo Eiropu. Rīga būs viena no pirmajām stacijām, kur ārzemnieks gūs jēdzienu par Savienības pilsētu saimniecību. Ja Rīga nevarēs sacensties ar lielajām pilsētām – Maskavu, Ļeņingradu, Harkovu savu iestāžu lieluma ziņā, tad mēs ļoti daudz varam darīt kā zināmā

mērā paraugsaimniecība, jo aptuveni Rīgas lieluma pilsētu Savienībā ir daudz un būs vēl vairāk; katra tāda paraugsaimniecība, ar mīlestību izveidota, dod ne tikai pašiem lielāku praktisku guvumu, bet ir arī citiem par ierosinājumu.”

Saprotams, šis projekts, arī P.Stradiņa skatījums uz Rīgas un Pārdaugavas nākotni komunistiskā režīma apstākļos bija utopisks, aplama izrādījās arī doma par Padomju Savienības “dzīvo satiksmi” ar Rietumiem caur Rīgu tuvākajā nākotnē – jau pēc gada sākās “aukstais karš”. Kas attiecas uz medicīnas pilsētiņu Pārdaugavā, tād drīz vien sākās nevienlīdzīga cīņa ar PSRS militārie jiem resoriem par bij. Nometņu laukuma daļu pie Arsenāla, par teritorijām pie Mārupes un Liepājas ielām pie Sv.Alberta baznīcas. Uzvarēja, saprotams, “militāristi”, arī P.Stradiņš drīz vien tika atstādināts no slimnīcas un visas Latvijas medicīnas idejiskās vadības. Paredzētajās vietās jaundibinātais Rīgas Medicīnas institūts dabūja uzcelt tikai pāris studentu–medīku kopmītņu ēkas. Pie Māras diķa izveidojās lielās zeķu fabrika “Aurora” korpusi, un no P.Stradiņa idejām tikpat kā nekas netika īstenots, un netiks arī – vismaz tuvākajā nākotnē ne.

Varbūt vienīgi varētu piezīmēt, ka tika izveidots Zinātņu akadēmijas Bioloģijas un eksperimentālās medicīnas institūts, kas 1946.–51.g. darbojās P.Stradiņa vadībā, Republikas klīniskās slimnīcas (bij. 2.pilsētas slimnīcas) barakās; vēlāk Altonavas ielā tam tika iekārtota īpaša ēka bij. nervu slimnīcas telpās, kur gan P.Stradiņš nav strādājis, tikai staigājis uz direktiju un zinātniskām sēdēm.

Toties īstenojās Medicīnas vēstures muzeja ideja, un sākotnēji – Pārdaugavā. Sākās ar neliela patoloģijas muzeja veidošanu II pilsētas slimnīcas telpās (tur glabājās daudzi preparāti, arī Antona Austrīņa niere, skulptora Kārļa Jansona u.c. veidotas mulžas), pēc tam kopš 1931.–35.g. sāka veidoties topošā Medicīnas vēstures muzeja ekspozīcija foajē virs slimnīcas jaunizbūvētās lielās auditorijas (tag. P.Stradiņa auditorija). Pastāvīgā ekspozīcija 25 telpās tika izveidota 1945.gadā bij. vācu okupantu lazaretes atušošanas darbnīcā. Jaunajam muzejam gleznas, diorāmas, skulpturālus veidojumus kā pasūtījumus darinājuši daudzi pazīstami latviešu mākslinieki – Leo Kokle, Gunārs Cilītis, Tāivaldis Strautmanis, Irēne Stradiņa, Nikolajs Kūlainis, Mārtiņš Zauris, Pāvils Gludāns, Voldemārs Caune (pazīstamā arheologa tēvs), Marga Leitlande–Lejaskraste, pat Jānis Brekte, Hilda Vīka, Jēkabs Strazdiņš, Kārlis Zemdega, Auseklis Baušķenieks, Oļģerts Krūmiņš u.c. Muzeja mākslinieciskais konsultants bija prof. J.R.Tilbergs, arī pārdaugavietis. Muzejs atradās daļēji ZA, vēlāk RMI pakļautībā, kopš 1957.g. kļuva neatkarīgs, saņemot plašu ēku Rīgā, Antonijas ielā 1. P.Stradiņš nepieredzēja muzeja galīgo pārvākšanos uz Rīgu 1961.gadā. Taču būtībā tas izveidojās 1930.–60.g. Pārdaugavā, Stradiņa slimnīcas plašajās telpās, un var pat sacīt, ka tas ir pirmais plaša mēroga muzejs, kas tapis Pārdaugavā.

P.Stradiņam bija cieši sakari arī ar Jelgavas teātri, kas pēc 1945.gada izvietojās Pārdaugavā, bij. Igaunp biedrības (vēlākajā Rīgas televīzijas) ēkā, ar Pēteri Lūci, kuram P.Stradiņš un viņa asistenti mācīja, kā “jāoperē pacients, veidojot lugu “Platons Krečets”.

Kāds vārds jāsaka arī par P.Stradiņa pacientiem – pārdaugaviešiem, kuru skaitā dažādos laikos bija Antons

Paula Stradiņa slimnīca

Austrīņš, Jānis Veselis, Linards Laicens, Teodors Lejas-Krūmiņš, Kārlis Zemdega. Zenta Mauriņa bija profesora aprūpē kopš 1939.gada, viņa uzrakstīja slimnīcā romānu "Dzīves vilcienā" (1941). Pie daudzajiem pacientiem P.Stradiņš devās uz divriteņa. Ir saglabājušās 8 biezum biezas viņa pacientu grāmatas, kurā sarakstītas neskaitāmas pārdaugaviešu dzimtas, būtībā – šo dzimtu medicīniskā hronika. No grāmatām izriet, ka profesors pieņēmis dažbrīd pat 33 pacientus dienā, pirms un pēc darba cēliena klīnikā un studentu auditorijā. Ierakstos parādās mākslinieka Tilberga, Griķa, Zemdegas, Leo Kokles u.c. uzvārdi, arī "Zigmonts" Skujiņš (kurš dzīvoja turpat līdzās M.Nometņu ielā) parādās jau 1,5 g. vecumā. P.Stradiņa draugu un pacientu skaitā bija Ed.Smilģis, Arv.Miķelsons ("Rutku tēvs"). Bet tās varētu būt atsevišķas tēmas, tāpat kā tēma par Leo Kokli Pārdaugavā.

Tāpat kā par profesora draugiem un konfilistriem – mediķiem Pārdaugavā – Kristapu Rudzīti, Aleksandru Bieziņu, Gediminu Ēbeli, Miķeli Veidemani, inženierzinātnieku Alfredu Viṭolu, vīndari profesoru Pēteri Delli, arī ķīmijas profesoriem Mārtiņu Eduardu Straumani un Paulu Kalniņu.

1956.g. 21.decembrī P.Stradiņu piemeklēja smags insults pēc nepārtrauktām sēdēm, arī kādas arod biedrības apspriedes, kur viņam kā Augstākās Padomes deputātam tika pārņemta Podraga cementa rūpnīcas vai Āgenskalna priekšu jaunceltās pirts dūmošana. Taču liktenis bija atvēlējis vēl pusotru gadu dzīves pēdējo ieceru realizēšanai. Šajā laikā bija arī zīmīgas tikšanās slimnīcā ar ģenerāli Jāni Balodi, gaišreģi Finku (kurš te izteica slavēno paredzējumu par 1991.gadu), ar dziedātāju Robertu Vizbuli ("Burbultēvu") u.c. neparastiem cilvēkiem; bija neparasta sarakste ar latviešu trimdiniekiem, garas vakara pastaigas pa Pārdaugavas ieliņām, kurās bieži vien varēju pavadīt tēvu.

1958.g. 14.augustā P.Stradiņš mira savā slimnīcā, nodalā, kurā bija Pārdaugavā sācis savu ķirurga darbu. Viņa šķirsts vienu vakaru, 18.augustā, bija nolikts mājās, ēdamistabā, un pie tā atvadoties līdz vēlai naktij nāca vai viss Āgenskalns, pa verandas durvīm, cauri ēdamistabai, pa parādes durvīm ārā. Nākamajā rītā māsiņu ierinda stāvēja no mājas līdz klīnikas galvenajiem vārtiem, tad oficiālā atvadīšanās Universitātes aulā un gājieni uz Meža (ne Raiņa) kapiem. Profesora tēvs Jānis bija apbedīts Torņakalna kapos, šķiet, profesors pats arī domāja tur atrast pēdējo mūža vietu, taču tajā laikā

Torņakalna kapi bija slēgti. No valdības nāca ierosme P.Stradiņu apbedīt Raiņa kapos, pēdīgi vienojāties par Meža kapiem, kuros pārāpbedīja arī tēvu Jāni.

Vēlāk P.Stradiņam tika uzcelts piemineklis slimnīcā (tēlniece Aleksandra Briede, arī pārdaugaviete), viņa vārdā nosauca Pārdaugavas slimnīcu, medicīnas muzeju, vēlāk arī medicīnas skolu. Kādu laiku bija nodoms P.Stradiņa vārdā nosaukt arī kādu no Pārdaugavas ielām. Vēsturnieks profesors H.Strods bija ierosinājis P.Stradiņa vārdu piešķirt Ventpils ielas daļai gar slimnīcu, jo dzelzceļa pārbrauktuves slēgšana Ventpils ielu bija sašķēlusi divās daļās un taksometra šoferiem bija smaga meklēšana. 1984.gadā Latvijas Dabas un pieminekļu aizsardzības biedrība bija ierosinājusi jaunajā Zolitūdes masīvā nosaukt vairākas ielas zinātnieku (Jāņa Endzelīna, Pauļa Lejiņa, Aleksandra Bieziņa, Paula Stradiņa) vārdā un bija jau iezīmēta plānā P.Stradiņa iela gar pašu dzelzceļu – kā Čuguna ielas turpinājums. Taču A.Rubikam nākot par Rīgas mēru, tika atzīts, ka P.Stradiņa vārdā jau tā nosaukts par daudz, varētu arī rasties pārpratumi ar slimnīcas lokalizāciju, un viņa uzvārds no ielu pārdēvēšanas projekta tika svītrots. Personīgi šodien esmu dzīvi pateicīgs liktenim un Rubikam, ka tā iznācis. Jaunceļamajā Zolitūdes masīvā P.Stradiņa vārdā nosaukta iela nepavisam neiederētos, jo viņš mīlēja Pārdaugavu kā mazpilsētu, kā Rīgas "nomali zaļo", kuras atribūts pats bija bijis vairākus gadu desmitus. Pārdaugava jau nav īsti Rīga, un mēs visu laiku ierasti esam runājuši: "Jābrauc uz pilsētu", ja bija jādodas pāri Daugavai uz labā krasta Rīgu.

Šodien daudzus satrauc P.Stradiņa slimnīcas liktenis (pacientu vidū ap 70% lauku iedzīvotāji), ko finansēt no Rīgas pašvaldības kases nav iespējams. Domāju, ka to vajadzētu finansēt vismaz daļēji no valsts budžeta, veidot par Latvijas Medicīnas akadēmijas zinātnisko bāzi. Rakstīju par to, tāpat par Bēnu slimnīcu Pārdaugavā, Saeimas priekšsēdim Anatolijam Gorbunovam, saņēmu laipnu, saprotošu atbildi (šī vēstule līdz ar slimnīcas problēmām vēltītiem rakstiem ievietota laikrakstā "Mūsu Jūrmala").

Sanāca tā, ka šīs Pārdaugavas konferences dienas man bija jāpavada slimnīcā, tieši Pārdaugavā, P.Stradiņa slimnīcā, un varēju izrunāties ar cilvēkiem no Barkavas, Saldus, Līgatnes, Limbažiem un citām Latvijas vietām, arī par slimnīcu. Režīms bija samērā brīvs, varēju pēc izmeklēšanām arī staigāt ārpus slimnīcas. Un tā atgriezās Pārdaugavā, kur biju dzimis un nodzīvojis tēva mājā līdz 52 gadu vecumam – 52 gadus esmu bijis pārdaugavietis un tāds mazliet palikšu arī līdz mūža pēdējai stundai. Izstaigāju Pārslas un Margrietas ielas līdz Kalnciema ielas vecajai mājai, Liepājas ielu, Ventpils, Mārupes, Talsu, Zelliju, abas Nometņu ielas, Magoņu ielu, domāju, domāju. Kā viss te pārvērties pēdējos gados, kādas bodītes, privātuzņēmumi, būdas te nav saceltas! Gandrīz visus rakstā pieminētos cilvēkus arī es esmu pazinis, vismaz vērojis. Atcerējos vecos pārdaugaviešus, pēdējo Raņķi (kura vārdā nosaukts Raņķa dambis), veco arhivāru Jenšu, dārznieku Rībeli (Rībela dārzniecība ar brīnišķīgajām rozēm!), grāmattirgotāju Kubeli, profesorus Egonu Dārziņu un Augustu Kirhenšteinu pie vecās Bierīņu muižas, leģendāro Heinriha Rautenfelda atraitni – Emīliju Kuģenieci, sanitāri bērnu slimnīcā turpat, "Rutku tēvu", Kārli

Krūzu, matemātiķi Fogeli, Rūdolfu Akeru, daudzus. Atcerējos 1946.gada februāri, kad sagaidānās dēļ nonācu Uzvaras laukumā ar karātavām un redzēju tur pakaram SS brigadenfireru Jekelnu un vēl 6 vācu ģenerāļus. Atcerējos Ojāru Vācieti, Ludmilu Azarovu un "Latvju Atēnas" Torņakalnā, Induli Ranku Bierīnos, Leo Kokles dzīvespriecīgo dzīvoklīti Valguma ielā (līdzās izdaudzīnātajai Grāvju ielas meitu mājai), Birutas Baumanes brīnumaino bohēmu Dārza ielas mājiņā, Ausekļa Baušķenieka darbnīcu ar dūjām aiz loga, Viļa Lāča un Hošimina viesošanas manā, Rīgas 5.vidusskolā, skolas gadus, Āgenskalna šņabja bodes, "zabegalovkas", "pelmeņus", Hruščova sagaidīšanu Spilves lidostā, mūsu veco klavieru pārdošanu Uldim Stabulniekam, kurš šķīroties nospēlēja "Nāk rudens iekrāsot Latviju", Pētera Blūma organizētās talkas Mārtiņa kapos, pirmā latviešu dabaspētnieka Grindeļa dzimtas zārku ārācelšanu un izstādīšanu Oļega Tillberga avangardiskajās mākslas akcijās Jāņa sētā, Frīdriha Candra un Vernera Bergengrīna pēdu meklējumus Pārdaugavā. Tam gan vairs nav sakara ar Paulu Stradiņu, un tā nu ir mana Pārdaugava. Tikai vienu gan piebildīšu, ka tēvs mani, 5-7 gadu vecu puiku, ņēma līdz uz divriteņa bagāžnieka, braukalējot pie pacientiem, jo toreiz es krāju Pārdaugavas ielu nosaukumus un izbraukalēju visu Pārdaugavu no Bišumuižas un Bierīniem līdz Ilguciemam un Beberbeķiem.

Tikai nupat uzzināju, ka Pārdaugavā, L.Akmeņu ielā 20, dzimis arī mans skolotājs – akadēmiķis Solomons Hillers, vecā aptiekas mājā, viņa mātes tēvs Dr. Kopelovičs tika te apmeties pēc ierašanās no Pakrojas, bet tēvs Ārons Hillers no Grodņas, 1915.gadā. Uzzināju, ka pavisam tuvu mūsu mājai, Ventpils un Kurzemes (Mārupes) ielā dzimusi slavenā aktrise Marija Leiko. Viņas ārlaulības dēļ esot bijis slavenais grieķu politiķis A.Papandreu. Šādu vēstures sakrītību ir bezgala daudz, un tam nav nekāda sakara ar P.Stradiņu. Bet P.Stradiņš bija Pārdaugavas patriots, un arī viņu šādas lietas būtu bezgala interesējušas.

Manuprāt, mums jāveicina Pārdaugavas tradīciju atdzimšana, kopāvērkšana, jāveido Pārdaugavas muzejs un grāmata par Pārdaugavu, jāsakārto vecie Āgenskalna, Torņakalna un vēl citi kapi. Šī ir varbūt pati dzīvīgākā Rīgas daļa, lielpilsēta un mazpilsēta reizē. Un tā mums jāsauglabā – vēsturē, ikdienā, nākotnē.

* Referāta teksts paplašināts ar divu P.Stradiņa runu (1945) iespraudumiem.

Lai gan salīdzinājumā ar Vecrīgu un pilsētas centru Pārdaugava kā kultūrvide ir bijusi daudz pieticīgāk attīstīta, kopta un uzturēta, tomēr šai Rīgas daļai allaž piemītusi pievilcīguma aura, sava kultūrvides vēsturiskā un autentiskuma vērtība. Ar likumotajām, daudzviet klusajām ieliņām, ar privāto dārzu un ielu stādījumu zaļumu bagātību, ar it kā necilo, bet daudzviet savdabīgo apbūvi Pārdaugava arvien saistījusi radošo profesiju cilvēkus. Vai nu pateicoties apstākļu sakritībai, vai arī apzināti, daudzi mākslinieki, jo īpaši tēlnieki, gan 20.–30.gados, gan pēckara laikā tieši Pārdaugavu izvēlējušies par savu dzīves un radošās darbības vietu.

Tēlniecībā saikne ar Pārdaugavu, šim mākslas veidam atbilstoši, ir izpaudusies ne tik daudz motīvu un konkrētu vietu tēlojumā kā, piemēram, glezniecībā, bet gan lietiskāk un tiešāk – reālā darbībā, saistībā ar vidi.

Daudzi tēlnieki, no kuriem daži jau mūžībā aizgājuši, savas darbnīcas ir vai nu cēlušī Pārdaugavā, vai arī iekārtojuši tās esošās ēkās. Starp tiem minami mūsu vecmeistari – Gustavs Šķilters, Kārlis Zemdega, Emīls Melderis, Aleksandra un Jānis Brieži, gan vēlāko paaudžu pārstāvji: Egons Zvirbulis, Arnolds Skribkovskis, Ilga Zandberga un Kārlis Baumanis, Jānis Zariņš, Harijs Sprincis, Indulis Ranka, Ojārs Feldbergs, Ligita Ulmane un Ojārs Breģis, Pārsla Zalkalne, Jānis Nagliņš, Kārlis Stārasts, Harijs Fišers, Lilija Līce, Irma Lāčgalva–Kaminska.

Pārdaugavā savos dzīvokļos vai namu augšējo stāvu darbnīcās dzīvo un strādā arī Vija Mikāne, Guna Zvaigznīte, Rasma Bruzīte, Mirdza un Imants Lukaži, Leons Tomašickis. Uz Pārdaugavu pārcelties gatavojas Pauls Jaunzems, tur savu darbnīcu iesācis būvēt Igors Dobičins. Jāatzīst, ka tā ir patiešām unikāla situācija. Latvijā nav nevienas citas vietas, kurā dzīvot un darbotos tik daudzi tēlnieki, kuri, protams, savu radošo spēju, interešu un darbošanās izpausmju ziņā, kā arī saistībā ar vidi ir bijuši un ir atšķirīgi.

Diezgan bieži teritorija ap tēlnieku darbnīcām kalpo tikai praktiskiem uzdevumiem – instrumentu un materiālu novietošanai, darbu izkalšanai akmenī – tā var būt arī diezgan nesakārtota.

Tomēr vairāki tēlnieki – kā to 30.gados aizsāka Kārlis Zemdega, arī tēlnieku Briežu ģimene, bet vēlāk Jānis Zariņš un Indulis Ranka – veidojuši vidi ap savu darbnīcu kā iekoptu dārzu vai kā īpašu zaļumu zonu, novietojot tajā skulptūras, bagātinot Pārdaugavu ar savdabīgiem kultūrvides fragmentiem, tādējādi īstenojot tēlnieku allaž izjusto vēlmi novietot skulptūras dabā, āra apgaismojumā.

Zīmīgi, ka tieši Pārdaugavas vidē, tās atmosfērā 70.gados radās ideja par plašāka tēlniecības centra un skulptūru parka izveidi Mārupītes apkārtnē. Projektā bija paredzēts iesaistīt arī parka teritorijā esošās tēlnieku mājas – darbnīcas, kur apmeklētāji varētu iepazīties ar tēlniecības

darbu tapšanu, akmens apstrādes paņēmieniem, kā arī latviešu akmenstēlniecības (granīttēlniecības) īpatnībām. Šī saistošā (un Rīgas kontekstā arī pirmreizīgā) ideja pauda vēlmi, izmantojot pasaulē līdzīga rakstura objektos un simpoziju praksē plaši kultivēto atklātuma principu, parādīt apmeklētājiem saikni starp tēlniecības darbu tapšanas norisēm un skulptūru izkārtojumu brīvdabas ekspozīcijā, dodot iespēju gūt gan emocionālu, estētisku pārdzīvojumu, gan arī praktiskas zināšanas un informāciju.

Toreizējās varas institūcijas – Rīgas pilsētas izpildkomiteja, tagadējā Zemgales, toreizējā Ļeņina rajona izpildkomiteja, arī pilsētas projektēšanas un labiekārtošanas dienesti izrādīja pretimnākšanu un savu iespēju robežās sniedza atbalstu, dažkārt pat diezgan lielu.

Bez šāda atbalsta nekāda darbošanās pilsētas vidē, protams, nebūtu iespējama. Īsajā pārskatā diemžēl nav iespējams sīkāk izskatīt visu to sarežģīto attiecību kopumu, kas pastāvēja starp tēlniekiem un varas pārstāvjiem. No vienas puses – liela loma bija tēlnieku aktīvajai iniciatīvai, viņu spējai ikreiz, varas pārstāvjiem mainoties, pārliecināt tos par vērienīgāku vides risinājumu nepieciešamību un tēlniecības lomu šādos risinājumos. No otras puses – jāatzīst, ka varas institūciju palīdzība mākslinieku ideju atbalstīšanā lielā mērā tomēr bija atkarīga no atsevišķu varas pārstāvju personiskās atsaucības un sapratnes.

70., 80.gados labvēlīgu ievirzi šo attiecību, iniciatīvu un

darbību regulēšanai radīja arī tas, ka skulptūru iesaiste vidē, skulptūru uzstādīšana no centra attālākajos rajonos šajā periodā tika arī oficiāli ieteikta un propagandēta pat kā sava veida kampaņa. Kopumā 70., 80.gados tēlnieku un pilsētas varas un pārvaldes institūciju sadarbība Pārdaugavā – Zemgales, toreizējā Ļeņina rajona teritorijā – īstenojās rosīgāk, vērienīgāk un mērķtiecīgāk nekā jebkurā citā Rīgas nostūrī. Diemžēl tagad, kad Mārupītes tēlnieku parka lielais projekts ir pilnīgi apstādināts un apsīcis, mēs redzam un saprotam arī to, cik lielā mērā tēlnieku līdzdarbība vides veidošanā ir pakļauta gan ekonomiskajām iespējām, gan arī nejausībām, ikreizējām apstākļu sakritībām un maiņām. Varbūt tieši tādēļ ir vērts atcerēties to aizrautību, degsmi un neapšaubāmi arī praktisko pieredzi, kas, pateicoties tēlnieku iniciatīvai, koncentrējās un izvērsās Pārdaugavā.

Atceroties pirmsākumu vairāku granīttēlniecības jomā strādājošo tēlnieku kopdarbībai Pārdaugavā, kas iezīmējās 70., 80.gados, var minēt laiku 60.gadu nogalē, kad Zāles ielā, kur savu darbnīcu un vietu akmeņu kalšanai iekārtojis tēlnieks Harijs Sprincis, diezgan bieži sastapās un nāca kalt akmeņus Indulis Ranka, kurš tolaik pārgāja no glezniecības uz tēlniecību, Ojārs Feldbergs, Juris Tiščenko (Rapa), Vilnis Titāns, Ojārs Breģis un vairāki citi jaunieši,

Ruta Čaupova

TĒLNIEKU AKTIVITĀTES PĀRDAUGAVĀ

kuri domāja par tēlnieka profesijas izvēli un šeit iepazinās ar akmensapstrādes iemaņām. Acīmredzot jau tad radās doma par to, ka Pārdaugava, kur dažviet vēl bija brīvi, neapbūvēti zemes gabali un laukumi, varētu kļūt par labvēlīgu vietu tēlnieku darbošanās izvērsumam.

Šī darbošanās vēlme ieguva konkrētu virzību, kad Indulis Ranka, saņēmis 1970.gadā zemes gabalu Mārupītes apkārtnē un uzcēlis tur māju (arhitekta Regīna Bula), sāka kalt pagalmā savus akmeņus un 1975.gada septembrī pie savas mājas Amulas ielā iedibināja pastāvīgu granītskulptūru ekspozīciju. Tas bija pirmsākums savdabīgam brīvdabas parka modelim ar trim svarīgām sastāvdaļām: tēlnieka darbnīcu, akmeņu kalšanas laukumu un skulptūru ekspozīciju brīvā dabā netālu no tēlnieka darba vietas. Šis sākotnējais, vienkāršais un dabiskais funkciju izkārtojuma modelis būtiski ietekmēja turpmāko tēlniecības parka izveidi un rosināja vairāku tēlnieku individuālo māju – darbnīcu celtniecību šajā apkārtnē. Tajā laikā Induļa Rankas skulptūru plaviņas ekspozīcija Mārupīlē izpelnījās ļoti pozitīvu sabiedrības vērtējumu – arī preses publikācijās. Tā bija visā Latvijā pamanīta un ļoti atzinīgi novērtēta iniciatīva. Šī popularitāte palīdzēja iegūt arī vietējās varas atbalstu idejai par tēlniecības centra izveidi ap Mārupīti. Šeit 70.gadu otrajā pusē, Induļa Rankas aicināts, apmetās un māju – darbnīcu uzbūvēja Ojārs Feldbergs, nedaudz vēlāk Ligita Ulmane un Ojārs Bregis, Pārsla Zalkalne, vēlāk arī Jānis Nagliņš. Pārdaugavā aktīvi darbojās Pauls Jaunzems, 80.gados arī Igors Dobičins. Veidojās reāla bāze lielam, oriģinālam un drosmīgam projektam – savdabīgi plānotai plaša brīvdabas parka izveidei. Tika noskatīta arī ēka, kurā bija paredzēts izveidot kopīgu tēlnieku studiju un nelielu izstāžu zāli, taču šo māju tēlniekiem nepiešķīra.

Apmēram 12 gadu ilgā laika posmā no 1978.gada līdz 1990.gadam tēlnieku aktīvā un mērķtiecīgā darbošanās Mārupītes apkārtnē izpaudās vairākos virzienos. Lielā mērā pateicoties tēlnieku pašu iniciatīvai, tika panākta parka apkārtnes ģeoloģiskā izpēte un iecerētā brīvdabas parka projekta izstrāde, kuru veica biroja "Komunālprojekts" speciālisti. Projektā ietverta ideju attīstīšanā iesaistījās arhitekti Ausma Skujiņa, Jānis Lejnietis. Bija iecerēts zaļo atpūtas un sporta zonu, tēlniecības parka un simpozija centra kompleksu veidot kā turpinājumu vēsturiskajai Pārdaugavas apstādījumu un parku joslai no Arkādijas parka un Māras diķa līdz pat Rīgas robežai.

Lielu enerģiju tēlnieki ieguldīja granīttēlniecības simpozija rīkošanā. Šo simpoziju laikā tapušie darbi veido

I. Ranka. Es karā aiziedams. Granīts. 1986.

I. Ranka. Es karā aiziedams. Fragments. Granīts. 1986.

V. Titāns. Raiņa motifs. Granīts. 1987.

parka aizsākumu. 1986.gadā notika pirmais granīta tēlnieku simpozijis, kurā piedalījās 6 tēlnieki – Ojārs Breģis, Ojārs Feldbergs, Gvido Buls, Andris Vārpa, Pauls Jaunzems, Indulis Ranka. Tapa pirmās 6 parka sākumdaļā novietotās skulptūras, arī Induļa Rankas pamatīgi komponētā, patriotisma tēmai veltītā, nelielam piemineklim līdzīgā granītskulptūra "Es karā aiziedams" un Ojāra Feldberga simboliskā skulptūra "Pie ugunsкура". Vienlaicīgi regulāri notika talkas un vides sakopšanas akcijas (iedzīvotāji tika radināti nemest atkritumus Mārupītē).

Nākamajā, 1987.gada vasarā notika otrais simpozijis, kurā piedalījās Igors Dobičins, Jānis Nagliņš, Juris Švalbe, Modris Rozenblūms, Vilnis Titāns. Trešais simpozijis jau bija starptautisks – tajā iesaistījās tēlnieki no Norvēģijas, Bulgārijas, Polijas un Vācijas, atstājot Mārupītes krastos savus darbus.

Ojārs Feldbergs, būdams viens no visaktīvākajiem šī parka un tēlnieku centra idejas virzītājiem un īstenotājiem, rīkoja Mārupītes apkārtnē vairākus īpašus pasākumus. Neitālu no savas darbnīcas viņš uzstādīja milzīgo, sportistiem veltīto akmeni, kuru dāvāja pilsētai un sportistiem. Mākslas dienu laikā šeit notika tradicionālais pavasara skrējienis. Mārupītes tēlnieku parka apkārtnē Ojārs Feldbergs 1989.gadā sarīkoja arī akciju "Parasts akmens", veltot to sava tēva izsūtījumā izciesto pārdzīvojamu atcerei.

Ar lielākām vai mazākām cīņām, ar šķēršļiem un dažādu organizatorisku grūtību pārvarēšanu tēlnieku aktivitātes Mārupītes apkārtnē turpinājās 12 gadus. Šajā laikā nomainījās pieci izpildkomitejas priekšsēdētāji, tomēr katrs no viņiem kaut kā mēģināja tēlnieku darbošanos atbalstīt. Kā īpaši atsaucīgu cilvēku tēlnieki atceras izpildkomitejas darbinieci Jогitu Strunci, kura vistiešāk piedalījās simpoziju, izpildkomitejas telpās rīkoto tēlniecības izstāžu un citu pasākumu organizēšanā.

Tēlnieku parka izveide, simpoziju rīkošana un citas

J. Švalbe. Etnogrāfiskais motīvs. Granīts. 1987.

aktivitātes Mārupītes apkārtnē tika pārtrauktas pēkšņi un pilnīgi. Jaunā laika deputāti, nākot pie varas, pārtrauca jebkuras sarunas ar tēlniekiem par parka izveides turpināšanu. Šādu attieksmi diktēja līdzekļu trūkums, taču tādējādi, acīmredzot, izpaudās arī godmaņlaikam raksturīgā kategoriskā kultūras vajadzību noliegšana. Zināma loma, acīmredzot, bija arī dažādu interešu sadurēm. Piemēram, konfliktam starp Bierīņu mototrases atbalstītājiem un tēlniekiem. Tagad, kad zemi atgūst īpašnieki, iespēja saglabāt un attīstīt tēlnieku centru un skulptūru parku Mārupītē kļūst vēl neskaidrāka un sarežģītāka. Arī pēc nesen izstrādātā Rīgas Attīstības plāna sniegtajām norādēm ir visai grūti saprast un nolasīt šīs teritorijas attīstības perspektīvu. Bierīņu apkārtnē veicamo pasākumu komplekss apzīmēts ar jēdzienu – sakārtošana. Uz šo rajonu nav attiecināta humanizācija, kas daudz plašāk pavērtu ceļu tēlniecības centra un tēlniecības parka iesaistījumam vidē. Pagaidām, šķiet, nav arī precīzāku apsvērumu par to, kāda

Tēlnieka I. Rankas darbu ekspozīcija Amulas ielā pie mākslinieka darbnīcas

P. Jaunzems. Pārrāvums. Granīts. 1986.

loma šim objektam varētu būt tūrisma attīstībā.

Laikā kopš tēlnieku centra veidošanās sākuma man bijusi iespēja bieži vest uz šejieni citzemju tēlniekus, viesus, interesentus un vērot, kā viņi ar lielu interesi uzver šo, tik tiešām unikālo iespēju gan viesoties Induļa Rankas, Ojāra Feldberga darbnīcās, gan aplūkot skulptūru ekspozīciju, iepazīties ar latviešu granīttēlniecības raksturu un ievirzēm. No tūrisma attīstības viedokļa raugoties, šis tēlniecības centrs atrodas ļoti izdevīgā vietā. Tas ir viens no saistošākajiem, intriģējošākajiem objektiem, kuru vērts parādīt Rīgas viesiem.

Plašākās kopsakarībās skatot, īpaši jāuzsver arī Mārupītes tēlnieku centra ciešā saistība ar diviem Latvijas lielākajiem un vērienīgākajiem brīvdabas skulptūru parku projektiem – Dainu kalnu Turaidā un Ojāra Feldberga veidoto brīvdabas muzeju un ainavu parku Pedvālē. Pēc Dainu kalna parādīšanas kādiem mūsu viesiem, allaž bijusi vēlme parādīt arī Induļa Rankas darbnīcu – to vietu, kur Dainu kalna skulptūras ir tapušas un gandrīz visas pirms pārvešanas uz Dainu kalnu arī izstādītas. Neatkarīgi no tā, kā turpmāk veidosies Mārupītes Tēlnieku parka nākotne, šo vietu kā granīttēlniecības centru būtu obligāti jā saglabā un jā sargā kaut vai tādēļ, ka šeit varam iepazīt Dainu kalna skulptūru tapšanas vidi un to autora dzīvesvietu. Savukārt, domājot par Pedvāles projektu, jāatzīst, ka tieši Pārdaugavas tēlnieku aktivitātēs gūtā pieredze (arī rūgtā un sāpīgā) palīdzējusi Ojāram Feldbergam tik aktīvi un arī tik metodoloģiski precīzi īstenot vērienīgas un oriģinālas idejas Pedvāles projektā Abavas ielejā.

No mākslas vēstures viedokļa veroties, Mārupītes granīta tēlniecības simpozijiem ir bijusi būtiska loma simpoziju kustības attīstībā Latvijā. Šeit varam rast uzskaitāmākos pierādījumus tā dēvētās tiešās akmeņu kalšanas metodes pielietojumam, jo tieši Indulis Ranka ir viens no šīs granīttēlniecības metodes aizsācējiem un aizrautīgākajiem īstenotājiem.

Atzīmējot citas tēlnieku darbības Pārdaugavā, jāmin tēlnieku līdzdalība mākslas akcijās barikāžu laikā. No savas darbnīcas Pārdaugavā Ojārs Feldbergs aizveda uz Jēkaba ielu lielos akmeņus, kur tie bloķēja tankiem pieeju Saeimas ēkai. Saistībā ar barikāžu laiku Ojārs Feldbergs pārvietoja savu simbolisko skulptūru "Ugunskurs" no tēlniecības parka Mārupītē uz Televīzijas centra teritoriju Zaķusalā. Tas bija rets un īpašs gadījums, kad agrāk radītas skulptūras simboliskā, vienotību izsakošā nozīme precīzi atbilda barikāžu laika apstākļiem un izjūtām. Barikāžu laika izjūtas rada turpinājumu Igora Dobičina īpatni piezemētajā dolomīta krāvumu kompozīcijā "Acis" Televīzijas apkārtnē. Pēdējos gados Pārdaugavā arī citviet uzstādītas vairākas dekoratīvas skulptūras – Ojāra Feldberga "Tautas dziesma" pie Arkādijas parka, Paula Jaunzema granīta skulptūra padomju karavīra ģipša tēla vietā skvērā pie Kokles ielas. Ojārs Feldbergs ir uzstādījis piemiņas akmeni izsūtītajiem Torņakalna stacijā. Visai bieži tēlnieki savas skulptūras ir dāvinājuši, paši tās uzstādījuši kā dāvinājumu pilsētai, paši meklējuši sponsorus savu ideju īstenošanai.

Šāds piemērs ir arī Paula Jaunzema spēcīgo granītskulptūru novietošana AB dambja teritorijā. Tēlnieks ir izteicis priekšlikumu turpat izkalt arī citus darbus, kuri varētu rotāt šo vietu, taču oficiālu atsaucību šī tēlnieka iniciatīva nav guvusi. Vides iekārtojums, iekļaujot tajā skulptūras, ir palicis pusceļā. Šāda situācija pašlaik ir raksturīga – vides

R. Bolights. Nospiedumi akmenī. 1987.

G. Buls. XXX 1987.

plānotājiem pietrūkst skaidras sabiedriskas un arī profesionālas izpratnes par to, kā Rīgas kultūrvīdē varētu iesaistīties mūsdienīga tēlniecība Rīgas Attīstības plānā nav minētas nekādas norādes uz to, ka tēlniecībai kā vieniņam humanizējošam faktoram būtu jā piedalās vides veidošanā.

Gan ar asociatīvo un semantisko saikņu kopumu, kas mūsu kultūrtradīcijās piemīt akmenim kā materiālam, gan ar senā mākslas veida ciešo iesaisti mūsdienīgā uzverē un mūsdienīgās telpiskās situācijās granīttēlniecība Latvijā var kļūt un tai būtu jā kļūst par sevišķi vērtīgu un būtisku vides risinājumu sastāvdaļu. Jo īpaši Rīgā, kur lielpilsētas vide pat nomaļākajās vietās pakļauta svešādo ietekmju uzmaiņai.

Granīttēlniecības centrā Pārdaugavā, Mārupītē, ir vērojams apsūkums, pieklusums, neziņa. Atbalsta un līdzekļu trūkums māt tēlniekus un liedz viņiem darboties aktīvāk. Taču asfaltētais simpoziju laukums ir savā vietā. Lielie akmeņi nekur vēl nav aizlidojuši. Indulim Rankam un citiem tēlniekiem pēdējo gadu laikā veidojušās tiešākas saiknes ar simpoziju kustību un simpoziju centriem Norvēģijā un daudzās citās valstīs. Simpoziju centru Pārdaugavā un kaut vai nelielu skulptūru eksponēšanu Mārupītē ir iespējams atdzīvināt. Nav grūti iedomāties rosību (starptautisko sakaru, arī tūristu plūsmu rosību), kāda varētu ap šo vietu izvērsties, piesaistot tai plašu un pelnītu (arī starptautisku) ievērību un uzmanību.

Šķiet, ka gan viss tas, ko tēlnieki Pārdaugavā ir padarījuši – gan nākotnes iespējas, kuras neapšaubāmi ir -- liek un rosina domāt par to, ka Pārdaugavā (jo īpaši saistībā ar Zemgales priekšpilsētas pašvaldību) noteikti vajadzētu darboties sabiedriskai tēlnieku vai, plašākā nozīmē, vides mākslinieku padomei, kura spētu tiešāk un būtiskāk, arī uzmundrinotāk un prasīgāk ietekmēt tēlniecību un tēlnieku turpmāko līdzdalību Pārdaugavas vides saglabāšanā un veidošanā.

Latvijas Radio Literatūras un mākslas raidījumu redakcijas cikls, veltīts Rīgas astoņsimtgadei, aizsākās 1994.gada sākumā un turpinās joprojām. Raidījumi stundas garumā skan svētdienās divreiz mēnesī un top ciešā sadarbībā ar Latvijas Kultūras fondu. Par aktualitātēm Rīgas astoņsimtgades sakarā regulāri informē Ramona Umblija, Valdis Tauriņš, Andris Caune.

Rīgas pētnieks un lieliskais pazinējs Andris Caune ir sevišķi biežs un atsaucīgs radio studijas viesis, kurš allaž saistoši pratis stāstīt ne vien par arheoloģiskajiem izrakumiem, par to, kas ir "zem Rīgas" (tā sauc arī A.Drēģera dziesmu ar Ojāra Vācieša vārdiem, kas skan katra raidījuma ievadā), bet arī par Rīgas virszemes dzīvi un pārmaiņām gadu ritējumā.

Skaņu lentē iespējams saglabāt balsis to neatkārtojamās un uz papīra neattēlojamās intonācijās, tā brīža noskaņu.

Klausītāji tika iepazīstināti ar ierakstu, kas tapa M.Vētras atmiņu grāmatas "Rīga toreiz..." svētkos. Raidījumā skanēja ne tikai grāmatas fragmenti, bet arī dziedāja talanta tālāika pielūdzēju atmiņas – gaišas, tīras, ar jaunības dienu atblāzmu balsis.

Cikla veidotāji ieskaņoja konferences "Pārdaugavas vēsture un kultūras mantojums" norisi 1994.gada nogalē, un šie ieraksti tika izmantoti vairākās pārraidēs. Tādējādi daudzajiem interesentiem, kuri konferencē nevarēja būt klāt, bija iespēja iepazīties ar vēsturnieku, literātu, muzeju darbinieku pētījumiem.

Allaž ļoti interesanti klausīties, kā cilvēks pats stāsta savas atmiņas. Lai cik nevainojams, aktiera vai diktora lasījums salīdzinājumā zaudē. Jau ar pirmajiem raidījumiem ieskanējās veco rīdzinieku atmiņas. Bet ne tikai viņu vien. Cikla veidotāji aicināja un joprojām mudina atsaukties gan dzimušus rīdziniekus, gan ienācējus Rīgā, gan arī lauciniekus stāstīt savas atmiņas par Rīgu. Visatsaucīgākais līdz šim bijis Kārlis Pamše. Viņa atmiņās dažādas personiskās dzīves epizodes (īpaši 30.gadu Rīgā) atklāj arī pašas Rīgas dzīvi, cilvēku savstarpējās attiecības, laucinieka un rīdzinieka atšķirīgo parādību uzveri.

Ļoti interesanti par savu mīļoto Pārdaugavu klausītājiem stāstījusi Dagnija Zigmonte.

Daudzi rīdzinieki, kuri ciklam "Saulē Rīgas zelta gaiļos" adresējuši vēstules, rakstījuši ne tik daudz par saviem personiskajiem pārdzīvojumiem un piedzīvojumiem, bet gan vairāk par pārmaiņām pilsētas vaibstos laika gaitā, par ielām, namiem, par Grīziņkalna apkaimi

un Sarkandaugavu, par Čiekurkalnu un Daugavas abām malām... Ne tikai vēsturnieku un arhitektu pētījumi un secinājumi, bet ikviena rīdzinieka vērojumi ir svarīgi, jo vērigāka paraudzīšanās apkārt un savas tuvākās apkārtnes izziņāšana veicina arī tās kopšanu un saglabāšanu.

Ļoti plaši cikla raidījumos izmantota literatūra – A.Čaka un O.Vācieša dzeja, V.Noimana "Viena diena Rīgā" ar Gunāra Cīruļa komentāriem, lieliskā vizuālajā noformējumā izdotās "Zinātnes" grāmatas. Arī izdevniecības direktors Ivars Riekstiņš bieži piedalījies raidījumos.

Var sacīt – raidījumos skanējušo darbu amplitūda ir visai plaša: no Broces "Rīgas vēstures ainām" un A.Caunes "Rīgas vecpilsētas pirms 100 gadiem" līdz Ā.Ersa "Jautrajām rīdzinieciņām" un A.Johansona "Vecrīgas ziņģu grāmatai".

Turpināsim!

Biruta Krone
Reinis Ādmidiņš

"SAULE RĪGAS ZELTA GAIĻOS"

Cikla "Saulē Rīgas zelta gaiļos" veidotāji (no kreisās): V. Tauriņš, Z. Zeltkalne, I. Riekstiņš, B. Krone, R. Ādmidiņš, G. Cīrulis. 1. rinda: A. Caune, D. Zigmonte, K. Pamše

Rīga – pilsēta, kurā bieži vien ir apstājies laiks, pilsēta, kurā bieži ir jāapstājas pašiem, lai apjaustu, apzinātos, ka Rīga ir mūsu mūžīgā vērtība.

TV versijas par Rīgu radās jau 1991.gada augustā, tāpēc 1994.gads radošajai grupai – redaktorei Ivetai Lepeško un režisorei Ingunai Aarei – drīzāk bija pieredzes apkopošanas un rezultātu izvērtēšanas gads.

Raidījums "Rīga videoversijā" 1994.gadā bija skatāms Latvijas TV 2.programmā divas reizes mēnesī. Vienu reizi kā konkurss skatītājiem, kura galvenais jautājums vienmēr palicis nemainīgs – "Vai Tu pazīsti Rīgu?", otru – kā izglītojoša, informatīva programma par pilsētas vēsturi un arī šodien. Konkursa tēmas aptvēra Rīgas transporta pagātņi un tagadni, pilsētas teātru vēsturi, dārzu un parku izveidošanos un pastāvēšanu, kā arī daudzus citus jautājumus.

Atskatoties uz pagājušo gadu, pat mūs pašus nedaudz pārsteidz "Rīga videoversijā" raidījumos skarto tēmu daudzveidība. Rīgas neskaitāmie tilti un tiltiņi, vecie un jaunie Rīgas lifti un to savdabīgais muzejs, mazā planēta "Rīga", pamestie un aizmirstie Vecrīgas nami, Melngalvju nama liktenis, Zaķusalas cilvēku dzīves pagriezieni... Raidījumā vienmēr centāmies arī informēt par svarīgāko, kas noticis Kultūras fondā un Rīgas Domē, gatavojoties Rīgas 800 gadei. Un vēl: katrā raidījumā tika atvēlēta vieta arī aprakstiem par Rīgas sadraudzības pilsētām. Neizbraucot no Rīgas, tapa sižeti par Kalē, Helsinkiem, Olborgu u.c.

Lai gan šķiet, ka tēmu un informācijas par Rīgu nekad nepietrūks, raidījuma veidotāji jūta, ka versija jāmaina, lai tā pārtaptu jaunā kvalitātē. Līdz ar lēmumu nomainīt raidījuma nosaukumu (tagad tas ir "Rīgas kalendārs") mainījās arī sižetu tematiskais plānojums. Nu katrs ieskats Rīgas dzīvē tiek piesaistīts noteiktām ikmēneša norisēm pilsētā. Septembrī, laikā, kad Rīgas strūklakas tiek sagatavotas ziemas mēnešiem, skatītājiem tika piedāvāti apraksti par tām. Vecās, slavenās Kuzņecova fabrikas darba atsākšanas datums sakrita ar

oktobra raidījuma ēteru. Tajā iekļāvās arī Rīgas molu atjaunošanas notikumi un sižets par Rīgas jūras vārtiem un to sargu – Daugavgrīvas cietokni. Novembris – nozīmīgs laiks Rīgas būv vēsturē. Pirms vairāk nekā simts gadiem šajā mēnesī tika uzsākti aizsardzības vajpju norakšanas darbi, tāpēc tapa sižets par šo notikumu. Novembrī vajā tika vērtas "Kolonādes" kafējnicas durvis, tās vidi un pagātņi bija iespēja izvērtēt arī TV skatītājiem. 1994.gada decembri varēja nosaukt par Pārdaugavas mēnesi Rīgā. Protams, tāds tas atspoguļojās arī "Rīgas kalendāra" sižetos.

Raidījuma skatītājiem allaž dota iespēja uzzināt arī daudzus sīkus faktus par Rīgu – katrā raidījumā ietverti vismaz 30 notikumi no Rīgas dzīves gadsimtu gaitā.

Vai tas ir daudz, vai maz – jāizvērtē skatītājiem, bet skaidrs ir viens – "Rīgas kalendārs" arī turpmāk grib stāstīt par Rīgu, jo ceram, ka zināšanas par savu pilsētu radīs arī jaunu attieksmi pret to. Tad pilsētā biežāk varēs dzirdēt rīdziniekus lepnī sakām: "Vai Jūs zināt, ka Rīga..."

Iveta Lepeško

TV VERSIJAS PAR RĪGU

RAKSTA ELIZABETE BALODE...

Vēl līdz šai dienai man liekas, ka Rīgā nav skaistākas vietas par Pārdaugavu. Daudzi cilvēki nicinoši savilka seju, kad tika minēts Pārdaugavas vārds. Tā likās kā tāda tāla cita pasaule, atgriezta no centra. Mēs arī paši, braukdami uz centru, vēl līdz šai dienai teicam "brauksim uz pilsētu".

Jāsaka, te tiešām bija cita pasaule, bet vislabākā nozīmē. Te bija tīrs gaiss, jo auga ļoti daudz lielu koku, un pavasarī viscaur ziedēja ceriņi. Dzīvojamās mājas bija nelielas, bet pie katras mājas liels augļu dārzs. Tas jau arī laikam bija Dārza ielas nosaukuma pamatā. Pati Dārza iela sākās no Slokas ielas un mazliet likumota beidzās pie toreizējās Anniņmuižas ielas. Pie Dārza ielas Slokas ielā bija tramvāja pietura. Otrā galā – Anniņmuižas aptieka. Abi ielas gali mazliet asfaltēti, bet pa vidu smilšaina iela. Daudzreiz pukojamies, kad apavi pildījās ar smiltīm, bet tagad, liekas, būtu ar mieru brist smiltīs, kaut tikai viss atgrieztos, kā toreiz... Pavasarī visa ieliņa slīga ziedošo augļu koku dārzos. Nemaz nevajadzēja braukt uz Siguldu, jo gar trotuāra malām auga lieli koki. Te bija kļavas, ozoli, kastaņi, liepas, bērzi. Rudeņos visa iela mirdzēja rudens zelta krāsās. Staigājām kā pa aleju. Dārza ielas labajā pusē – no Slokas ielas – dažas 30-to

gadus vecas mājas. Ķiršu ielas stūrī eleganta "Radiotehnikas" ceha māja, tālāk Bumbieru iela. Dārza ielas kreisajā pusē liels parks. Tur divstāvu koka ēkā bija Bērnu nams. Parks aizņēma lielu platību no Dārza ielas līdz pat Konsulu ielai, kas gāja paralēli Dārza ielai. Vēl Dārza ielas labajā pusē, koku ieskauda, atradās divstāvu koka māja, kas piederēja Miļgrāvja kokzāģētavas īpašniekam Milmanim. Vēl uz priekšu – divstāvu mūra māja, kurā arvien atradās veikals. Tā piederējusi Dižūram. Šajā mājā bijusi iemūrēta zviedru krāsns. Aiz Dižūra mājas, tagadējās Dzirciema ielas stūrī bija interesanta sarkanbrūna divstāvu koka māja, ko kāds ārziņnieks cēlis savai mīļākajai. Tagad uz šī lielā gruntsgabala uzcelta Rīgas Medicīnas akadēmija. Visas mazās mājas nojauktas, un akadēmijas celtnes Dārza ielu pārdalījušas uz pusēm. Pa vidu no Kandavas ielas puses stiepjas Dzirciema iela, kas iet līdz pat Spilves rajonam. Medicīnas akadēmijai blakus uzbūvēta Stomatoloģijas poliklīnika un pilsētas 6. slimnīca. Šo celtni vietā 40.gados bija smilšu kalni, apauguši lielām liepām. Ziemā te bērni braukāja ar ragaviņām un slēpēm. Kad ierīkoja plato Dzirciema ielu, mājas tika atdalītas nost no dārziem. Vienā pusē ielai atstāta māja, otrā dārzs, pa vidu iela. Dzirciema un Dārza ielas kreisajā stūrī tika nojaukta laba divstāvu māja, kas piederēja Triječiem. Lielais parks, kas piederējis mājai, nopostīts. Vēl palicis dīķis, kur bijušais īpašnieks

audzējis zivis, bet augļu koki un lazdas nopostīti. Tur gar ielas malu saceltas 5 un 12 stāvu mājas.

No Dzirciema ielas ejot uz Jūrmalas gatves pusi, nonākam pie 32.numura mājas. Šī ir aktiera Jāņa Oša māja. Kādreiz nolemta nojaukšanai, bet laimīga gadījuma dēļ atstāta. Nogriezts viss lielais augļu dārzs, ko kopā ar Jāni apsaimniekoja viņa brālis Herberts. Tagad daļa dārza apbūvēta ar lielpaneļu mājām, daļa izbrādāta. Palicis vien tikai mazs dārza gabaliņš pie pašiem Oša loģiem.

Pazudusi arī Dārza un Eiženijas ielas stūra apbūve, kurā atradās piecas dzīvojamās mājas. Vienā no tām dzīvoja rakstnieks Laimonis Vāczemnieks, kurš kopā ar savu nākamo sievu Veltu ganīja kazas Jaunsaules ielā. Blakus mūsu mājai Dārza ielā vēl atrodas divstāvu veca koka māja, kurā dzīvoja vecā Zirģeļu māte ar meitām. Pie mājas bija liels augļu dārzs un liela neapstrādāta dārza daļa, ko Zirģeļu māte izdalīja mājās īrniekiem. Arī mums tika nodota 600m² liela dārza daļa. Audzējām zemenes, ābeles, bumbieres, plūmes, kā arī cidoniju, ērkšķogu, upeņu un jāņogu krūmus. Bija vēl dārzeni un sevišķi daudz puķu. Koki bija sagādāti no Pūres dārzkopības izmēģinājumu stacijas. Ļoti labas šķimmes. Dārzs tika bagātīgi mēslots, jo pēckara laikā gandrīz katrā Dārza ielas mājā tika turētas govīs. Mūsu mājā pat veselas trīs.

Herbertam Osim bija divas un man viena govjs. Vēl tagad teātra kritiķis Gunārs Treimanis nesen rakstīja, kā braucis uz mūsu māju pēc mēsliem. Zirģeļu sētā ilgi stāvēja nenojaukta mūra celtnē, kur kādreiz bijusi maizes ceptuve. Aug vēl arī dažas vecas egles, kuru paēnā viens no īrniekiem, vārdā Duncis, pazīstams arī kā mūziķis, bija uzcēlis pirtiņu. (Kādā B.Baumanes gleznā "Kāzas" attēlots šis mūziķis.) Bērni visu bērniību pavadīja sētā, dārzā un zaļajā Eiženijas ieliņā rotājoties. Visi staigājām basām kājām kā laukos. Dārzs vairākus gadus deva bagātu ražu. Vīrs sevišķi mīlēja un kopa puķes. Bet, krieviem ienākot, sākām just "augstās kultūras ietekmi". Reiz no rīta, atnākot no dārza, vīrs nosēdās pie galda un raudāja. Bija nolauztas viņa skaistās dālijas. Mēs reti kādu puķi dārzā nogriezām. Tās kā svētums tika saglabātas dārzā, lai atpūtas brīžos priecētu acis.

Reiz rudenī, sēdot pie brokastu galda, pa virtuves logu ieraudzījām, ka mūsu dārzā iebrauc traktors un, nevienu iepriekš nebrīdinot, sāk dārzu uzrakt. Gatavoja būvbedres lielajām paneļu mājām. Manīgākie kaimiņi, krievu tautības cilvēki, kas bija iebūvējušies blakus mūsu dārzam Jaunsaules ielā, steigšus metās dārzā un rāva ārā, ko vien var izraut. Vēl tagad šur tur redzamas augam mūsu bumbieres. Sajūta tāda, ka no dzīvas miesas izrauts pa gabalam. Vēl rudenī vīrs dārzā bija iestādījis daudz narcīšu sīpolu. Pēc neilga laika traktors uzara arī Oša

TV RAIDĪJUMS "ZĪMES". NO SKATĪTĀJU VĒSTULĒM

dārzu. No pārdzīvotuma J.Osis smagi saslima.

Mūsu māja, sevišķi rietumu puse un ziemeļu gals, tagad pilnīgi aizsegta ar paneļu mājām. Mans dzīvoklis, kur agrāk bija saule no pusdienas līdz pat rietam, tagad ir tumšs, jo saule tajā iespīd uz pavisam īsu brīdi. Paneļu mājas gul virs mūsu iekoptajiem dārziem, daļa dārzu nomīdītas. Mazajā dārza gabaliņā, ko jaunā vara viszēlīgi atstāja Jānim Osim, viņš vēl stādīja un kopa puķes. Uz krūmu zariem uzlicis lugu eksemplārus, rūpīgi iestudēja jaunās lomas.

Redzot to barbarismu, kas notiek vēl atstātajos dārza gabaliņos, es metu krustu un pateicos Dievam, ka man vairs šeit dārza nav.

Pie Jāņa Oša redzēju ciemojamies daudz slavenību – tie bija ārsti, gleznotāji, rakstnieki un teātru ļaudis. Bieži viesi bija dakteris Jēgermanis ar dzīves draugu Annu Ūdri, arī ķirurgi, kurus sirsnīgi uzņēma J.Oša dzīvesbiedre Irma Vainovska.

Pirms televizoru ēras uzrašanās J.Osim bija pirmais televizors mūsu mājā. Mēs ļoti labi satikām ar Ošiem un Vainovska kundzi. Katru reizi tikām ieaicināti uz interesantākām televīzijas pārraidēm. Jānis Osis sēdēja priekšējā rindā. Vainovska kundze kā čakla skudriņa Osi aptekāja, vai nu piensdama tēju, vai istabas čības. Kaut gan Vainovska kundzei bija vāja veselība, viņa par Jāni ļoti rūpējās. Pats Jānis izteicās: ja Vainovska aizietu no dzīves pirms viņa, viņš bēgtu no mājas uz mežu. Bieži naktīs Jānis, piecēlies un stāvēdams pie viņas gultas, klausījies, vai viņa elpo. Vainovskas sirdsraudzene bija Ludmila Špilberga. Mūsu māju bieži apciemoja kaimiņos dzīvojošais gleznotājs Kārlis Miesnieks. Būdam piebaldzēns – liela auguma, baltu bārdu un matiem, lielu, platu, baltu mēteļi mugurā, baltu, resnu kūju pie rokas, un lielām koka tupelēm

K. Miesnieks. J. Oša portrets

kājās, Miesnieks klikināja pa asfaltu Dzirciema ielā kā tādā senlatviešu Dieviņš.

Reiz, gleznojot Jāni Osi, kas sēdēja pie savas verandas uz sola zem ziedošas ābeles, noklausījās šādā sarunā. Mans virtuves logs bija vajā un veranda atradās tam blakus.

K.Miesnieks: "Tu, Jāni, nu ej uzvelc to balto kreklu mugurā."

Kad Jānis kaut kā atrunājās, ka baltais kreklis neesot gluži tīrs, Miesnieks savā piebaldzēna mēlē atteica: "Nu utu pilns tak nava, velc vien mugurā." Ka Osis Miesniekam paklausījis, varam pārliecināties, aplūkojot gleznu.

Kad Jānis Osis iegādājās automašīnu "Moskvičs", mani bērni sētā steigušies, kurš ātrāk atvērs vārtus izbraukšanai, jo Osis tos bagātīgi atalgojis ar šokolādes konfektiem, kas tam atradās kabatā. Mazais "Moskvičs" Osim kalpoja diezgan labu laiku, kaut gan motoram bija ko vilkt, jo vadītājs Osis un viņa līdzbraucēja Irma Vainovska bija miesās varen kupli.

Tagad nu varētu teikt "Jā, tas viss reiz bija!"

Nav vairs Pārdaugavas romantikas. Nav vairs daudzo mazo ieliņu, piemēram, Eizenijas ieliņas no Dārza līdz Jaunsaules ielai. Tās viens gals vēl palicis aiz Dzirciema ielas no slimnīcas līdz Slokas ielai. Nav tik daudzo, lielo, skaisto koku. Gandrīz izzuduši arī ceriņi, kas tikai pa retam vēl ierugāmi bijušo māju vietās. Visu Pārdaugavas romantiku bojā lielo dzīvojamo māju masīvi, kuros vairums – krievu tautības iedzīvotāji. Mūsu māja apmūrēta ar lielajām "kazarmām", kā man gribas nosaukt paneļu mājas.

Gandrīz viss mūžs nodzīvots šai vienā vietā. 55 gadi nodzīvoti vienā dzīvoklī. Šajā mājā esmu palikusi vienīgā no vecajiem iemītniekiem.

RAKSTA ELLA GALENIECE...

Esmu dzimusi pašā Ilģuciema centrā – Baltāsmuižas, Daugavgrīvas un Liliņas ielas trīsstūrī, gaišā, diezgan lielā divstāvu koka mājā, kura piederēja a/s "Tekstils" īpašniekiem ar Posteļa k-ģu priekšgalā. Mājai bija tikai trīs īmieki: Sprinģa kundze, kurai piederēja arī audumu, galantērijas un rotallietu veikals no Liliņas un Daugavgrīvas ielas puses (man tas ļoti patika), Petrova kundze ar meitu un znotu Jansoniem un mēs – Šteinmaņu ģimene. Zem mums bija lielais gaļas skāmis, Ģelza kundzes mazais veikaliņš (ko tur pārdeva, es aizmirsu) un maziņa kurpniekdarbnīca ar ļoti simpātisku, smaidošu kurpniekmeistaru. Aiz kurpnieka darbnīcas dzīvoja mūsu mīļais bērnu dakteris Vertiņš (īstā vārdā Dr.Verts), židiņš (tolaik tādus ebrejus nepazīna, ebrejus sākām pazīt tikai 1945.g.). Viņš ar savu dzīvokli, ārsta kabinetu un uzgaidāmo istabu aizņēma visu mājas otru galu. Mums labas atmiņas par viņu. Blakus Vertiņa dzīvoklim sākās liela, augsta sēta ar aizslēdzamiem vārtiem. Vārti gandrīz vienmēr bija slēgti, vai nu mūsu, bērnu, dēļ (bijām tikai divi) vai arī čigānu, vai kādu citu iemeslu dēļ. Mēs savu ārpusaules pasauli vērojām, uzrāpušies uz augstās sētas. Un bija jau arī ko tur redzēt! Katru dienu strādnieku straume plūda šurpu un turpu. Tad visā savā krāsū košumā noslidēja mums garām "Tekstila" mazgabariņa automašīna ar audumu baķiem. Vēda jau arī ar zirgiem uz tuviem un tāliem veikaliem. Mašīna – tas mums bija ievērības cienīgs objekts.

Mājai piederēja liels, skaists dārzs ar augļu kokiem un

ogu krūmiem, arī ar košuma krūmiem kā jasmīniem, ceļiniem un manis stādīto kastanīti, kurš beidza dzīvi vardarbībā. Ierīkojot tramvaja loka līniju, viņu likvidēja. Vēl mums bija pūpolu koks, liela ieva (kāds fragments no tās vēl samanāms). Tramvaja gala punktā vēl atlikuši arī daži bērzi. Visiem trim dzīvokļiem zeme bija diezgan lielās platībās, varēja audzēt arī kartupeļus tūlītējai lietošanai. Mūsu mātei bija garas zemeņu dobes un milzumdaudz puķu no pavasara līdz vēlam rudenim. Sprinģa kundze audzināja ūdens baseinā pīles un turēja lielu melnu dobermanu – Reksi. Pagalmam pa vidu gāja betona celiņš uz mazmājiņu. Pagalms bija klāts ar garu, mīkstu, zaļu zāli. Tas par mūsu māju.

Preiļi uz Daugavgrīvas un Tvaikoņu ielas stūra lielā teritorijā atradās Ilģuciema tirgus ar augstu zaļu sētu un diviem lieliem iebraucamiem vārtiem. Vieni vārti bija uz Daugavgrīvas ielas, tieši preiļi Ziga Skujiņa vecāku avīžu kioskam, bet otri – Tvaikoņu ielā. Tirgū pārdeva visādas preces, lielāko tiesu – pārtikas. Labā atmiņā vēl lieli miltu tornīši – spicītes vai piramīdas: kad pircējam svēra miltus, tie skaisti slīdēja un izzuda. Tad vēl atmiņā lielas, brūnas, smaržīgas žāvētas reņģes un dažādas svaigas zivis. Saknes, saknes un puķes – tās jau nevar nepieminēt. Laucinieku vezumi no Piņķiem, no Babītes ar svaigu krējumu, pienu. Un vēl daudz, daudz izkārtu plīvojošu drēbju kioskos. Atceros, ka gandrīz katram pārdevējam bija savas "kundes". Mūsu māte arī vienmēr gāja pie sava, jau pārbaudīta pārdevēja. Tā kā mūsu mājas logi pa diagonāli bija tieši preiļi tirgum, tad mūsu "novērošanas postenis" jau ziņoja, kas atbraucis. Protams, tā bija vasarā, jo ziemu bija skola – mūsu Spilves 7. pamatskola ar Pēteri Turjāni – direktoru un dziedāšanas skolotāju vienā personā.

Tad vēl par tirgu. Tas bija notikums, kad tirgum tuvojās mākslinieks Irbīte un bērnu bars skrēja nopakaļus. Jā,

Ilģuciema tirgus

protams, arī mēs tur netrūkām. Tur viņš savā īpatnējā, ne visai pieklājīgā apjērbā noturēja glezniecības stundas, gleznoja un pārdeva savus darbus. Mēs gan nevienu nenopirkām. Bet ko mēs knīpas sapratām no mākslas!

Mūsu mājai preiļi Baltāsmuižas un Daugavgrīvas ielas otrā pusē atradās dzeltenīga divstāvu mūra māja, kura piederēja kādam Skoleva kungam. Nekad viņu neredzēju, bet vakaros otrā stāva logā dega svētā uguntiņa. Vecāki teica, tur dzīvojis priesteris, bet kāds – pareizticīgais vai katoļi, nezinu. Mājai pirmā stāvā bija liels galantērijas veikals, kas piederēja Melnalksnim. Aiz tā uz Daugavgrīvas ielas lielais Ilģuciema Kraukļa krogs ar mūžīgu kliegšanu, bļausanu un pat kaušanos. Mēs, bērni,

lielās bailēs skrējām garām. Arī šī māja kara laikā gāja bojā. Pašreiz tur ir avīžu kiosks. Tālāk arī dzeltenīga trīsstāvu māja (vēl šodien), kurā, cik atceros, bija skārnis, tad atkal galantērija, un aptiekas preču veikals, saukts "ankambaris" (kāpēc, nezinu). Un tālākais mazais pārtikas veikaliņš piederēja Raimonda Paula vecmāmiņai (ļoti simpātiskai, vienmēr smaidīgai kundzītei). Mēs tur iepirkāmies. Pauliem bija daudz bērnu, ar pēdējo – Olgu Pauls, sauktu Oļu, mācījāmies vienā klasē. Viņa bija arī vienīgā, kas drīkstēja ienākt mūsu sētā. Bet reti gan, jo viņai, kā jau lielas ģimenes bērnam, bija daudz darba. Kopā arī beidzām skolu. Olgas brāļa dēlu Raimondu Paulu atceros kā augumā mazu puisīti ar lielu portfeli. Pēc vācu laika atceros, kā viņš spēlēja klavieres – vingrinājumus, ejot garām viņu mājai Riekstu ielā. Aiz Paulu veikala atradās policijas iecirknis. Un vēl nākamā mājā – "Tekstila" klubs ar lielo zāli, ar Ziemassvētku eglīti, kuru mēs vienmēr apmeklējām, jo mūsu tēvs strādāja "Tekstilā". Tur viesizrādes sniedza mazais Strādnieku teātris. Atceros dziesmotās izrādes un vēl divus uzvārdus – Bramberga un Pabriks, jo pāris reizi mūs tur aizveda. Tas arī ir viss.

Ielas otrā pusē, aiz tirgus bija privātmājas, bet parāli Daugavgrīvas ielai mazā Jūlija ieliņa, kur lielā Ilģuciema stikla fabrika un lielā kokzāģētava, saukta "Lamaniņš", ar "Roņu dīki" un "Varžu dīki", kur "Lamaniņš" pludināja savus kokus. Kokzāģētavas īpašniekam aiz milzīgi augstas sētas bija skaista savrupmāja ar lielu, krāšņu dārzu, fazānietiem un stimiņām. Dārzam preiļi bija Riekstu iela un tur preiļi, mazu gabaliņu no Daugavgrīvas ielas preiļi mazai Piltenes ielai, atradās mūsu Ilģuciema dabas daktere, kā toreiz sauca – vārdotāja, Grienkundze. Viņai bija mīļas, siltas rokas, jo man bieži sāpēja auss un dažreiz zobi. Pie viņas nāca cilvēki rindām. Un ļoti palīdzēja, varbūt tā iedvesma un smaržas, ar kurām viņa saziēda.

Tad vēl pastāstu par savu dzimteni uz Rīgas pusi. Pie Sprinģa kundzes audumu veikala bija otrs avīžu kiosks. Un tramvaja gala punkts. Brauca tikai viens vagonis, kuram gala punktā mainīja stangu, un vadītājs ar savu kloķi pārgāja uz otru galu. Ar vārdu sakot, vagonis brauca no abiem galiem. Līlijas ielai šinī pusē pie tramvaja bija mūsu lielais dārzs, bet otrā pusē Rekes šokolādes un saldumu veikals, un nākamā mājā pa trepīti augšā liela aptieka, kura piederēja Villaret kungam (laikam vācietim). Lai kur mēs tādi knauķi gājām (ja vecāki sūtīja), vienmēr ar mums laipni aprunājās un bez laba vārda nepavadīja. Tad nākošā mājā uz Rīgas pusi Līlijas ielā bija skautu un gaidu saiešanas vieta. Vakaros logi neaizklāti, varēja redzēt viņu nodarbības, bet tēvs neļāva lūrēt, jo tas esot nepieklājīgi. Kad paaugšoties, arī mēs tur varēšot iet. Tās mājas sētas mājā bija veļas rullis, kur mēs vienmēr gājām mātei līdz. Tas bija varens iestādījums, apmeklētāju tur nekad netrūka. Lielie, smaržojošie baltās veļas kurvjī. Tas tik labā atmiņā.

No Līlijas ielas stūra uz Rīgas pusi Daugavgrīvas ielā bija Rubeņa pārtikas veikals un konditoreja ar smaržojošām siltām maizītēm un kūkām. Gabaliņu tālāk, kalniņā, Poļu skola un kreisā pusē gabaliņu tālāk "Vitra" fabrika ar galveno ķimīķi inž. Kalniņu. It kā viņš mūsu Pēterim Krilovam esot vectētiņš. Nezinu, vai taisnība. Preiļi Dzeguzkalns un blakus (arī otrā pusē ielai) Ilģuciema alus darītava. Tad atkal Tvaikoņu iela preiļi tirgus vārtiem un uz Daugavgrīvas ielas stūra liela fabrika, saukta "Loderis", bijusi aušanas fabrika, tagad sieviešu cietums. Pa Tvaikoņu ielu uz Daugavas

Piestātne Ilģuciema kuģiņiem pie Centrāltirgus

pusi – labā pusē Vulfsona ādas fabrika ar specifisku smaku. Kreisā pusē tūlīt rauga fabrika, aiz tās miltu fabrika. Labā pusē kaut kas no mehānikas (nezinu, kas, vienmēr tur bija dzelži). Un tieši pretī – Ilģuciema kuģiņa pietura, saukta "Steķi". Laivinieks pie atkritumu kanalizācijas lielās mutes, sauktas "rīdziņas", par pāris santīmiem pārveda uz Ķīpsalu ar laivu. Tur bija milzīgi koku (apaļkoku) krāvumi un īpatnēja meža smarža. Ļoti patika. Kuģītis brauca no Ilģuciema uz Rīgu ar pieturām: Cementfabrika, Siļķu brāķis (Andreja osta), Balasta dambis un Centrāltirgus. Maksāja 0,05 sant. Ilģuciemā gala punkts atradās tā sauktajā Zunda kanālā, lai gan mums tā bija mazā Daugava. Izstaigāti abi krasti gan kopā ar tēvu, gan uz savu roku (pēc tam brāziens).

Visu šo skaisto bērniņu kādā saulainā dienā sagrāva viena vācu lidmašīna, kura nometa bumbu pie mūsu mājas tieši Baltāsmuižas ielas vidū starp mūsu un Skoleva kunga māju. Paldies Dievam, ka mēs visi bijām dārzā un ka tā nebija degošā, bet ārdošā bumba. Atceros, mēs pirms lidmašīnu rukoņas paspējām izskriet dārzā, kur tēvs raka glābšanas bedri. Ātri uzmeta dažus dēļus un mūsu lielo bleķa vannu virsū bedrei, un mēs salīdām mātei padusē. Tad atskanēja varens blīkšķis, gaisa trūkums, baiga sajūta un milzīgs troksnis. Mūs pats Dieviņš pasargāja. Tas viss bija tik zibenīgi, un atkal viss kluss. Mūsu māja no šrapneliem bija cauršauta kā sietiņš. Nebija ne logu, ne durvju, viens lupatu, papīru, koku un stiklu juceklis. Mūsu un, protams, kaimiņu dzīvokļus pazīt nevarēja. Neatceros, kā un kur pavadījām nākošās nakts. Pēc tam tikām mētāti no viena dzīvokļa uz otru. Varējām dabūt labu trīsistabu dzīvokli Nordeķu ielā, bet blakus un pretī bija divas arī tikko kā sabombardētas un nodegušas mājas. Es lūdzu mammu tanī dzīvoklī neiet, jo tā apkārtnē bija skumja, un viņa mani klausīja. Dabūjām mazu, mazu dzīvoklīti, kurā vēl līdz 1985.gadam dzīvoja brālis ar ģimeni.

Ilģuciema autobuss

Tanī dienā iemeta degbumbu arī "Tekstila" lielā korpusā, galīgi viņu likvidējot. Tanī dienā dažās minūtēs beidzās mūsu skaistā bērniņa, skaistais dārzns un brīve. Sākās mājas dēļu izvazāšana, neviens vairs nedomāja un arī nevarēja atjaunot. Vēl lielā sēta apkārt dārzam kaut cik turējās. Vēl cilvēki nemācēja zagt. Bet, sākoties 1944.g. rudenim, vairs nebija ne mājas, ne sētas, dārzns izlaupts, puķes ziemcietes, krūmiņi, visi visi izzagti un izvazāti. Ilģuciemu mēs atstājām 1959.g.31.decembrī. Vēl manas abas meitas skaitās iedzimtās ilģuciemietes, arī viņām ir savas atmiņas. Tad mēs dzīvojam Riekstu ielā, gandrīz kaimiņos ar Paulu ģimeni. Varētu jau vēl pastāstīt par Balto muižu, tās vareno sētu, dzelzs kaltiem vārtiem, skaisto Ozolkalnu, kuram tagad cauri iet Spilves iela, jo kalnu noraka. Vēl tur manā bērniņā bija baronu kapenes, kuras zagli izlaupija, atraka un izvazāja. Tad jau gāju skolā pēdējās klasēs.

Ja tagad uz šo rajonu atnāktu mūsu vecāki, viņi nesaprastu, kas šī par vietu. Cik ļoti viss ir pārvērties, nopostīts, arī no jauna uzbūvēts. Mani tēva senči šeit dzīvojuši vairākas paaudzes un piederējuši arī Sv.Jāņa draudzē vairākās paaudzēs.

RAKSTA AUSTRA ŠTEINBERGA...

Gribu nedaudz uzrakstīt par savu skaisto Ilģuciemu, jo visa mana dzīve kopš 1924.g. ir pagājusi Baltā ielā trīsētā mājā, kurā piedzimu un nodzīvoju līdz 1991.gadam, kad no šīs mājas ieradīja visiem jaunus dzīvokļus. Māja bija veca, bez labierīcībām, bet vēl tagad man zēl šīs dzīves vietas. Vecu koku grūti pārstādīt.

Skaists bija Ilģuciems! Esmu uzaugusi pie kazas piena, kuru veda ganīt uz Spilves pļavām. Te bija tā sauktais Ozolkalns, kur auga daudz lielu, vecu ozolu, bet daudziem ilģuciemiešiem tur bija ģimenes dārzīni – arī mums. Par tiem bija jāmaksā. Kaza piesieta ganītās lejā pļavā, bet paši strādāja dārzīnā. Raža bija laba. Rudeņos lasīju ozolzīles. Lejā bija grāvji ar skaistiem, tīriem ūdeņiem, un parks, aiz tā Baltāsmuižas divstāvu māja, kurā dzīvoja baigā muižas īpašniece, kura, ieraugot bērnus, izliecās pa logu un briesmīgi kļiedza. Mums visiem bija lielas bailes, pametām parku, pļavas puķu lasīšanu un metāmies bēgt. Šai mājā dzīvoja arī Cukurs, kurš aizlidoja uz Gambiju. Kad viņš pārradās, tika izlaistas konfektes, iepildītas mazā, nelielā kastītē, līdzīgā globusam. (Zēl, ka nav saglabāta.) Šeit, Ozolkalnā, bija arī barona kapi, kur it ka apglabāti tēvs un meita. Kapa virsa bija nosepta ar akmeni. Nelieši nelika pīšļiem mieru, atraka, rādīja kaulus, ļaudis stāvēja un skatījās. Skaista aleja pa Baltāsmuižas ielu veda uz kalnu. Nu viss ir beigts. Arī muižas dārzā izgāza skaistas ziedošas ābeles, kuru skatu vēl šodien, pēc tik daudziem gadiem, nevaru aizmirst.

Mūsu bērnu prieks bija smilšu kalni. Kāpām augšā un lecām, kurš tālāk aizlēks. Vasarā pieaugušo pavadībā gājām peldēties uz Rācupi. Ziemas prieki bija kalni un ragaviņas. Tēvs zināja stāstīt, ka viņa bērniņā līdz dzelzceļam, kas iet uz Bolderāju, esot bijis mežs no pusaugu priedītēm, kur viņi darijuši blēņas. Ilģuciemā atskanējusi svilpe par darba beigām, bet viņi bijuši vēl mežā. Skrējuši uz māju, cik spēka, jo nav bijuši izpildījuši uzdotos darbus. Brāziens liels! Kad laiks bija kluss, varēja dzirdēt kapu zvanu lācara kapos, kad kādu pavadīja

mūža dusā. Sestdienās vai svētdienās skanēja pūtēju orķestris "pažarnieku tornīti", kur bija balles. Skolas gaitas man bija tajā pašā 7. Spilves pamatskolā, kura bija arī Raimonda Paula skola, tikai skolotāji citi. Skaista skola! Spilgtā atmiņā man brīdis (tikai neatceros gadu), kad skola tika paplašināta ar piebūvi un Baltās ielas pusē lika pamataktmeni. Bija mācītājs, izglītības ministrs Tentelis. Visi skolēni bija ārā, bija svētki. Dabūju mācīties šai gaišajā skolā. Ieliekumā (apaļajā), kas atrodas Baltās ielas pusē, bija Rīgas pilsētas ģērbonis, kas dažus cilvēkus traucēja, un tā tur vairs nav. No skolas laika atceros arī mākslinieku lrbīti, kurš sēdēja un gleznoja mūsu skolu no pretējās ielas puses. Skrējām viņu apbrīnot. Satiksme šai laikā bija tramvajs un kuģītis. Liels notikums bija lidotāju svētki. Tad mūsu ciemā bija daudz ļaužu. Arī mans krusttēvs no Rīgas un krustmāte no Ķīpsalas brauca uz šiem svētkiem. Visi devāmies uz Ozolkalnu. Pēc tam bija labas pusdienas un ciemiņu pavadīšana uz kuģīti. Dzegužkalnā bija bērnu svētki, kuros ieradās Kārlis Ulmanis. Redzēju viņu tuvumā. Labā atmiņā ir Raimonds Pauls, mazs puīšelis (12 g. jaunāks par mani), kurš, savu smago somu nesdams, gāja uz tramvaja gala punktu, lai brauktu smelties gudrības. Tāpat viņa māsa Edīte, kura skraidīja, ka mati vien lec. Bet Raimonda māmuļa! Kā var viņu nepiemīnēt, kad viņa staigāja ar Edītes Ulīti. Ar Raimonda meitiņu Aneti viņa tika redzēta mazāk. Un tad tie skaistie ziedi, ko viņa audzēja! Spilgti atceros arī Raimonda vecomammu un vecotēvu un labi uzturēto divstāvu māju Garā ielā. Nekā vairs nav. Viss noārdīts. Palikušas tikai atmiņas par skaistām mājīnām ar košiem dārziem. Nāca gadi, kas nepazīna skaistumu, bet postīja mūsu lļģuciemu.

Skola lļģuciemā. Baltā iela 10. Ap 1936. g.

P.S. Iedomājos, ka esmu kristīta mēnesi veca 1924. g. 28. septembrī Rīgā, Jāņa baznīcā. Uz baznīcu esmu vesta ar kuģīti, kas gājis vienu reizi stundā. Tāpat vēl atceros, ka Zigmunda Skujiņa māmuļa tēvu invalīda ratiņos (viņam nebija kājas) veda uz mājām no kioska. Tāpat futbolists Vadims Ulbergs ir uzaudzis Ozolkalnā, spēlēdams bumbu.

RAKSTA MALVĪNE STANA...

Bērības atmiņas cauri visai dzīvei, cauri visiem, vēlāk pat krēslainiem dzīves periodiem vijas kā gaišs, mirdzošs pavediens.

Rīga – lauku bērnam tas bija tāls, tāls sapnis. Uz Rīgu brauca vecāki (arī gan ļoti reti un tikai kādas īpašas vajadzības dēļ), bet bērniem bija stingri noteikts: pirms neiemācīsies lasīt ābeci – Rīgu neredzēt! Protams, tas bija varens stimulē – mācīties lasīt. Un kad lasīšanas māku biju

Aleksandra arka Pleskavas šosejā. Foto Rob. Johansons

labi apguvusi (skolā iešanas laiks vēl pienācis nebija), varēju posties tēvam līdzī uz Rīgu. Pirms tam divas dienas bija čakli jālasa dārzā jāņogas, lai būtu vezums pilns ogām.

Brauciens sākās ļoti agrā rīta stundā. Jābrauc bija ilgi, ilgi – vairāk nekā 50 km. Beidzot tomēr jau bija saskatāmi Rīgas vārti (kaut kur ap Juglu – masīvi, lieli vārti). Kad tiem braucām cauri, izjutu savādu bijību. Ogas tika pārdotas Vidzemes tirgū. Pēc tam vajadzēja iepirkties – sāli, petroleju u.c. saimniecībā nepieciešamo. Braucām pa pilsētas centra ielām. Bijām Kr. Barona un Aspazijas bulv. krustojumā, kur braukšanas virzienu norādīja būdā stāvošs policists. Bet mums vajadzēja braukt ne viņa rādītā virzienā. Tēvs piegāja pie policista un palūdza: "Vai Jūs nevarat aizgriezties tā, lai es varu ar zirdziņu te aizbraukt pa bulvāri?" Policists bija laipns pret lauciniekiem, pagriezās ar muguru pret mums un laimīgi aizbraucām, kur mums vajadzēja. Tāda – tik laipna bij mana pirmā tikšanās ar Rīgu. Ielu uzrakstus, protams, visus jau mācēju izlasīt, un biju itin lepna par savu varēšanu. Daudzas Rīgas ielas jau no šīs pirmās tikšanās iegaumēju – un, cik labi, ka tagad Rīgas ielām ir tie paši mīļie nosaukumi, kā toreiz manā bērībā iegaumēti! Pārnākšņošana notika iepretī Vidzemes tirgum Matīsa ielā. Tur bija vietas gan zirgiem un ratiem, gan braucējiem. Nākamās dienas vakarā atgriezāmies mājās. lļģi vēl varēju stāstīt gan mājās, gan saviem ganugaitu draugiem par visu, ko redzēju un dzirdēju Rīgā – lielajā brīnumu pārpilnajā pilsētā.

P.S. Šis brauciens varēja notikt 1927. vai 1928. gadā no Skultes pagasta "Jaunsaimniekiem", apmēram pa tagadējo Tallinas šoseju, jo zemes ceļš toreiz vēl nebija tik iztaisnots kā šoseja tagad.

Aspazijas bulv. un Kr. Barona ielas krustojums. 1937. g. Foto Rob. Johansons

RĪGAS VĒSTURE UN KULTŪRAS MANTOJUMS

1994. GADA PUBLIKĀCIJAS *

BIBLIOGRĀFIJA

I. GRĀMATAS

Caune A. Rīgas vecpilsēta pirms 100 gadiem: Pilsēta un pilsētnieki 19.gs. beigū un 20.gs. sākuma atklātnēs.— R.: Zinātne, 1994.— 254 lpp.: il.

Rec.: Ose I. Pastaiga pa Vecrīgu pirms gadu simta // Labrīt.— 1994.— 3.jūn.— Nr.129.

Ose I. Kāda bija Rīga pirms gadu simta // Jaunā Balss.— 1994.— Nr.7 (jūl.).

Daugavas raksti: No Rīgas līdz jūrai / Sast. V.Villeruša; LKF,— R.: Zinātne, 1994.— 194 lpp., 12 lpp. il.: il.

Saturs: Ziedonis I. Ievadvārdi. Ancelāne A. Rīga atvīz Daugavas ūdeņos: [Folkloras materiālu kopojums par Rīgu]. Zagorska I. Vissenākie atradumi Rīgas pilsētas teritorijā. Bormane D.K. Cik rāda pulkstenis Daugavas krastos. Caune A. Rīgas pirmās ostas krastmalas. Strazdiņš G. Par dažām Rīgā ap Daugavu ligzdojošām putnu sugām. Svarāne M. Rīgas mastu škirotāju dzimtas. Brambis A. Rīgas ūdensapgāde gadsimtu gaitā. Bernsone I. Rīgas osta cauri gadsimtiem. Cepurīte B. Sargāsim orhidejas Daugavgrīvas salā. Sieceniēce V. Klīversala. Pope A. Daugavgrīva. Liepiņa Dz. Spilves kauja. Karma T. Septiņi lībiski vietvārdi Daugavas krastos. Jakovļeva M. Kur satikās pilsēta ar laukiem...: (Rīgas Pārdaugava 17. un 18.gs.). Lodziņa I. Sala upē un pilsētā: [Vecdaugavas sala]. Pelkaus E. Bermonts pie Daugavas. Grasmāne I. Daugava un Rīgas eksports 19.gadsimta pirmajā pusē. Barzdeviča M. Daugavas lejteces salas pirms 300 gadiem.

Iohansons A. Vecrīgas ziņģu grāmata / Sastādītāja priekšv. un koment.— R.: Zinātne, 1994.— 236 lpp.: il.

Iušķēvičs J. Vecā Rīga / A.Holcmaņa priekšv. un koment.— 2. pārstr. un papild. izd.— R.: Zvaigzne, 1994.— 99 lpp.: il., kartosh.

Mežaparks — nami, cilvēki, likteni: [Rakstu krāj.] / Sast. S.Viese, I.Vijupe.— R.: Preses nams, 1994.— 62 lpp.: il.

Pētera baznīcas atdzimšana / Sast. A.Holcmanis.— R.: Avots, 1994.— 104 lpp.: il.

Rīgas Valsts ģimnāzija, 1920—1944: Atmiņu krāj. / Sast. S.Sirsone, E.Rauhvarģers.— R.: Zinātne, 1994.— 191 lpp., 28 lpp. il., ģīm.

Rīga — 800: Gadagrāmata, 1993 / LKF; Sast. J.Mackova.— R., 1994.— 53 lpp.: il., ģīm.— Bibliogr.: 43.—52.lpp.— Kopsav. angļu val.

Saturs: Stradiņš J. Mana Rīga — divas vēstures alternatīvas. Programmas Rīgas astoņsimtgade. Programmas "Rīgas astoņsimtgade" pirmais darba gads: Hronika. Umblija R. Rīgas astoņsimtgades grafiskās zīmes konkurss.

Baltiņa M. Būs "Bibliotheca Rigensis". Spāritis O. Ceļš uz konferenci. Konferences "Rīga — 800, kultūras mantojums un Rīgas vizuālais tēls" rezolūcija 1993.gada 9.decembrī. Caune A. Melngalvju nama arheoloģiskie izrakumi. Eihe M. Ridzinieku sadzīves tradīciju liecības muzejā. Spāritis O. Rīgas kultūras simbolu likteņi konjunktūras svārstībās. Pētersons J. Atmiņas par Alfrēdu Andersonu — Rīgas pilsētas galvu.

Sen to Rīgu daudzinaja: Rīga latv. tautas daiļradē / Sast., iev. un koment. aut. A.Ancelāne.— 2.izd.— R.: Zinātne, 1994.— 218.lpp.: il.

Vaivods J. Katoļu baznīca caru valstī — Krievijā: [Arī Rīgā].— R.: Rīgas Metropolijas kūrīja, 1994.— 367 lpp.— (Katoļu baznīcas vēst. Latvijā).

Vaivods J. Kristīgās baznīcas vēsture senajā Livonijā: [Arī Rīgā].— R.: Rīgas Metropolijas kūrīja, 1994.— 502 lpp.— (Katoļu baznīcas vēst. Latvijā).

Vētra M. Rīga toreiz ...: Atmiņas / A.Aļķes pēcv.— R.: Liesma, 1994.— 311 lpp.: ģīm.

Стодесятилетию со дня основания русского театра в Риге посвящается: [Альбом] / Авт. З.Сегаль.— Рига, 1994.— 87 с. ил. и текста.

II. RAKSTI NO PERIODIKAS UN GRĀMATĀM

1. Gatavošanās Rīgas 800 gadu jubilejai

Ābele E. Latvijas Banka kals jaunas monētas: [Par Rīgas 800 g.jub. un Atlantas olimpiskajām spēlēm velt. monētām] // Vakara Ziņas.— 1994.— 7.okt.

Abeta L. Rīgas autogrāfs jubilejas zīmē: [Par jub. zīmi — Rīgas 800—gades simbolu: Konkursa rezult.] // Rīgas Balss.— 1994.— 23.febr.— Nr.38.

Dripe J. Rīgas 800 gadu jubileja un kultūrpolitika: Ref. nolasīts konf. "Rīga — 800, kultūras mantojums un Rīgas vizuālais tēls" 1993.g. 9.dec. // Izgl. un Kult.— 1994.— 17.febr.— Nr.7.

Ceļā uz Rīgu 2001: [Sakarā ar Rīgas 800 g. jub.: Apcere] // Diena. Piel. Stils.— 1994.— 26.aug.— Nr.198.: il.

Mackova J. Rīgas jubilejai sava zīme // Lit. un Māksla.— 1994.— 11.marts.— Nr.10.

Stradiņš J., Stradiņš P. Kad svinēsim Rīgas dibināšanas 800—gadi? // Jūras Vēstis.— 1994.— 21., 28.apr.— 5.maijs.— Nr.16—18.

Stradiņš J., Stradiņš P. Rīga rigat gentes: Pārdomas par Rīgu Latvijā un Eiropā, pilsētas 800 gadus sagaidot // Rīgas Laiks.— 1994.— Nr. 11.— 26.—32.lpp.: il.

Straziņa D. Rīgas 800 gadu jubileju gaidot: [Par izst. "Jugendstils Rīgas mākslā un sadzīvē" Rīgas Vēst. un kuģn. muzejā] // Labrīt.— 1994.— 19.apr.— Nr. 90.

Абета Л. Автограф Риги на юбилейной эмблеме: [О юбилейной эмблеме 800—летия Риги: Результаты конкурса] // Ригас бапсс.— 1994.— 23 февр.— Nr. 38.

Лейниекс Я. Жаль, а впрочем, наверное, закономерно // Суббот. день: Прил. к газ. Диена.— 1994.— 22 янв.— Nr. 18.

Страдиньш Я., Страдиньш П. Когда будем праздновать 800—летие Риги? // Юрас вестис.— 1994.— 21, 28 апр.; 5, 12 мая. Nr. 16—19: ил.

Умблия Р. Рига: юбилей длиной три года: [В связи с подготовкой к 800—летию Риги: Беседа с Р. Умблией / Записала Л. Анисимова] // Express.— 1994.— 17/23 июня.— Nr. 24/25.

Ateroties Rīgas 700 gadu jubileju

Grīnberga M. [Ieskats Rīgas pilsētas 700 gadu jubilejas svinībās: M. Grīnbergas atmiņas] // Lit. un Māksla.— 1994.— 29.apr.— Nr. 17.

Krastiņš J. Rīga. 1901.gads: [Par rūpniec. un amatn. izst.] // SestDiēna: Dienas piel.— 1994.— 12.martā.— Nr. 60: il.

Krastiņš J. Rīgas 700 gadu jubilejas arhitektoniskais veidols // Latvijas ZA Vēstis. A daļa.— 1994.— Nr. 1.— 12.—14.lpp.: zīm.— Kopsav. angļu val.

Крастиньш Я. Год 1901. Рига: [О выставке промышленности и ремесленничества] // Суббот. день: Прил. к газ. Диена.— 1994.— 12 марта.— Nr. 60: ил.

2. Konferences

a) Konference "Rīgas centrs — pilsētībūvniecības piemineklis"

[Par starptautisko konferenci "Rīgas centrs — pilsētībūvniecības piemineklis" (Rīgā, 1993, 26.—27.nov.): Raksti] // Latvijas ZA Vēstis. A daļa.— 1994.— Nr. 1.— 40.—43.lpp.

Saturs: Krastiņš J. Rīgas centrs — pilsētībūvniecības piemineklis. Rīgas centrs — pilsētībūvniecības piemineklis: Konf. rezolūcija. Rīga — jūgendstila metropole: Piel.— Konf. rezolūcija un piel. paral. angļu val.

Григорьева Р. Рига — метрополия югендстиля // Суббот. день: Прил. к газ. Диена.— 1994.— 22 янв.— Nr. 18.

Крастиньш Я. Центр — памятник градостроительства // Суббот. день: Прил. к газ. Диена.— 1994.— 22 янв.— Nr. 18: ил.

b) Konference "Rīga — finansu metropole gadsimtu mijā"

[Konferencē "Rīga — finansu metropole gadsimtu mijā" (Rīgā 1994.g. 24.—25.maijā) nolasītie referāti: Saīs. publ.] // Neatkarīgā Cīņa.— 1994.— 23.maijā.— Nr. 118: il.

Saturs: Zālīte E. Kredītiestāžu arhitektūra; Finansu vēsture un kultūra. Vīksniņš J. Lats — todien, šodien, rīt.

Mackova J. Cerībā uz jaunu Rīgas uzplaukumu // Lit. un Māksla.— 1994.— 3.jūn.— Nr. 23.

Zālīte E. Rīga — finansu metropole gadsimtu mijā // Latvijas ZA Vēstis. A daļa.— 1994.— Nr. 7/8.— 73.lpp.

Zālīte E., Lapa L. Zinātniska konference "Rīga — finansu metropole gadsimtu mijā" // Latvijas Vēst. Inst. Žurn.— 1994.— Nr. 4.— 183.—185.lpp.

c) Konference "Pārdaugavas vēsture un kultūras mantojums"

Klupša I. Par Rīgas daļu — Pārdaugavu: [Par paredzamo zin.konf. "Pārdaugavas vēst. un kult.mantojums"] // Atmoda Atpūtai.— 1994.— 20.aug.— Nr. 64 (268).

Azarova L. Piezīmes uz vēstures, tagadnes un nākotnes buramvārdu malām. Konferences "Pārdaugavas vēsture un kultūras mantojums" Programmā // Labrīt.— 1994.— 14.dec.— Nr. 289: il.

[Par konferenci "Pārdaugavas vēsture un kultūras mantojums": Programmā. Izstādes // Neatkarīgā Cīņa.— 1994.— 14.dec.— Nr. 290.

3. Raksti par Rīgas pagātni

a) Arheoloģiskie atradumi Rīgā

Caune A. Jaunas arheoloģiskās liecības par 13.—14.gs. mūra namiem Rīgā // Latvijas ZA Vēstis. A daļa.— 1994.— Nr. 4.— 14.—18.lpp.: zīm.— Kopsav. vācu val.

Caune A. Rīgas vecpilsētā atrastie viduslaiku dzirnavu spēles galdiņi // Latvijas ZA Vēstis. A daļa.— 1994.— Nr. 5/6.— 55.—59.lpp.: zīm.— Kopsav. vācu val.

Caune A. 13.—14.gs. Rīgas keramika ar antropomorfo dekoru // Arheol. un Etnogr.— 1994.— 16.laid.— 116.—130.lpp.: sh., tab., zīm.— Kopsav. vācu val.

Celminš A. Arheoloģiskās uzraudzības darbi Rīgā, Mārstaļu ielā 21 // Zinātniskās atskaites sesijas materiāli par arheologu 1992. un 1993.g. pētīj. rezultātiem.— R., 1994.— 46.—48.lpp.: il.

Eglāja B. Arheoloģiskā uzraudzība Vecrīgā // Zinātniskās atskaites sesijas materiāli par arheologu 1992. un 1993.g. pētīj. rezultātiem.— R., 1994.— 51.—54.lpp.: il.

Ose I. Jaunas liecības par akmenstēlnieku darbību Rīgā 17.gadsimtā // Latvijas ZA Vēstis. A daļa.— 1994.— Nr.5/6.— 51.-54.lpp.: il.— Kopsav. vācu val.

Ose I., Celmiņš A. Unikāla 16.gadsimta krāsns podiņa atradums Rīgā, [Mārstaļu ielā 21] // Latvijas Vēst. Inst. Žurn.— 1994.— Nr.2.— 9.-15.lpp.: il.— Kopsav. vācu val.

Rūklis K. Arheoloģiskie izrakumi pie Rīgas pils // Labrīt.— 1994.— 19.aug.— Nr.191: il.

Svarāne D. Dažas jaunas liecības par juvelieru un metāllējēju darbību Rīgā 15.-16.gadsimtā // Latvijas Vēst. Inst. Žurn.— 1994.— Nr.4.— 45.-53.lpp.: il.— Kopsav. vācu val.

Svarāne D. Rīgas 13.-14.gs. lejamveidnes un tīģeļi // Arheol. un Etnogr.— 1994.— 17.laid.— 97.-104.lpp.: il.— Kopsav. angļu val.

b) Rīga 13.-17.gs.

Caune M. Rīgas pilsēta, arhibīskaps un ordeņa mestrs: Atziņas un probl. // Latvijas ZA Vēstis. A daļa.— 1994.— Nr.7/8.— 60.-64.lpp.— Kopsav. vācu val.

Gudrike B. 13.gadsimta Rīga Kārļa Janševska skatījumā // Janševskis K. Sv. Māras baznīcas cēlāji: Romāns no senās Rīgas.— R., 1994.—3.-11.lpp.

Reimo T. Books, printed in Riga till 1800 in the Library of the Estonian Academy of Sciences // Latvijas Akadēmiskās bibliotēkas 470 gadu jubilejas zin. konf. Rīgā, 1994.g. 8.-9.marts.— R., 1994.— 53.-57.lpp.

Šterns I. Rīgas saimniecība viduslaikos // Latvijas Vēsture.— 1994.— Nr.2.— 13.-17.lpp.; Nr.3.— 10.-13.lpp.; Nr.4.— 8.-12.lpp.— kopsav. angļu val.

Treijs R. Iz Latvijas galvaspilsētas preses vēstures: Pirmais laikraksts Rīgā // Rīgas Balss.— 1994.— 1.aug.— Nr.148.

Vikena hronika par Polijas karaļa Stefana Batorija uzturēšanos Rīgā / M.Jakovļevas publ. un koment. // Latvijas Arhīvi.— 1994.— Nr.3.— 42.-43.lpp.

Zanders O. Mārtiņš Luters un Rīga // Svētdienas Rīts.— 1994.— 14.aug.— Nr.20/21.: il.

Дорофеева О. Всегда готовы к услугам... палач: [Наказания в древней Риге] // Балт. газ.— 1994.— 25 нояб.— Nr. 46: ил.

Федосеев Л. Масленица в средневековой Риге // Балт. газ.— 1994.— 25 февр.— Nr. 8: ил.

Шихман А. Дом напротив Саломеи ....: [Из истории Риги] // Суббот. день: Прил. к газ. Диена.— 1994.— 9 июля.— Nr. 157: ил.

Шихман А. Рига и королева Кристина: [Из истории Риги] // Суббот. день: Прил. к газ. Диена.— 1994.— 23 июля.— Nr. 169: ил.

Шихман А. Рига и королева Кристина; Рига — Дерпт: 100-летняя война; [Из истории Риги] // Суббот. день: Прил. к газ. Диена.— 1994.— 17 сент.— Nr. 217: ил.

c) Rīga 18.-20.gs. sāk.

Breģe J. Par Rīgas Pilsētas teātra orķestra atļaišanu no darba 1845.gadā un jauno orķestri // Lit. un Māksla.— 1994.— 4.nov.— Nr.41/42.

Čalpa I. Par Rīgas Kristapu, tiltiņiem un tiltiem // Tava Pasaule.— 1994.— 18./24.okt.— Nr.43: il.

Dimenšteins J. Rīga, 1894...: [Par atklātnēm ar Rīgas skatiem] // Rīgas Balss.— 1994.— 1.dec.— Nr.235: il.

Kieznerns A. Ugunsdzēsība Rīgā: [No grām. "Rīga kā Latvijas galvaspilsēta (R., 1932)"] // Ugunsdzēsējs.— 1994.— Nr.11/12.

Kraule E. Ūdens, ko rīdzinieki gaida: [No Rīgas ūdensapgādes vēst.] // Elpa.— 1994.— 11.nov.— Nr.40.

Ozolīna Dz. Rīgas pilsētas pašvaldības kredītiestādes un to klientūra. 19. un 20.gs. mija.— pirmais pasaules karš // Latvijas ZA Vēstis. A daļa.— 1994.— Nr.9/10.— 38.-45.lpp.— Kopsav. vācu val.

Ozoliņš A.S. Pieminot Rīgas atbrīvošanas kaujas [1919.gadā] // Elpa.— 1994.— 28.okt.— Nr.38.

Pētersone V. Rīgas pilsētas pārvalde Katrīnas II reformu laikā (1783—1796) // Latvijas Arhīvi.— 1994.— Nr.3.— 18.-24.lpp.— Kopsav. vācu val.

Rīgas Melnais balzāms: [No izgatavošanas vēst.] // Latvija — Baltijas valsts.— 1994.— Nr.1.— 72.lpp.

Romanovska A. Kuzņecovs, Jensens, "Porcelāns": [Par Rīgas porcelāna ražošanas vēst. un tagadni] // Labrīt.— 1994.— 14.okt.— Nr.239: il.

Sieceniece V. Soda ierīču atjaunošanas rituāls 18.gadsimtā Rīgā // Dabas un vēstures kalendārs 1995.gadam.— R., 1994.— 141.-143.lpp.

Straube G. "Ja esi nabags, tev ātrāk jāmirst": [Par nespējnieku hospitāļiem Rīgā] // Kultūras Av.— 1994.— Nr.1: il.

Treijs R. Ulmaņa valdības atgriešanās Rīgā [1919.gadā] // Labrīt.— 1994.— 5.jūl.— Nr. 153: il.

Vība S. Kā rīdzinieki senāk svinēja Ziemassvētkus // Rīgas Balss.— 1994.— 23.dec.— Nr.248.

Vijupe E. Gāzes liesmas spožā gaisma: [Rīgas ielu apgaismošana 19.gs. otrajā pusē] // Kultūras Av.— 1994.— Nr.3/4: il.

Zīderblats T. Ja prāts nenesas iet kājām: [Par Rīgas pils. transportu] // Rīgas Balss.— 1994.— 9.martā.— Nr.48.

Виба С. Как рижане в старину праздновали Рождество // Ригас Балсс.— 1994.— 23 дек.— Nr. 248.

Дименштейн И. Рига, год 1894...: [О почтовых открытках с видами Риги] // Ригас Балсс.— 1994.— 1 дек.— Nr. 235: ил.

Дорофеева О. Грешная и неземная: [О свадеб. традициях в Риге] // Балт. газ.— 1994.— 9 сент.— Nr. 35: ил.

Дорофеева О. Притяжение времени: [О часах Риги] // Балт. газ.— 1994.— 27 мая.— Nr.21: ил.

Дорофеева О. Украдено у Отто Шварца: [О рижских кафе] // Балт. газ.— 1994.— 28 янв.— Nr.4: ил.

Зидерблатс Т. Кто не любил ходить пешком...: [О транспорте г. Риги] // Ригас Балсс.— 1994.— 9 марта.— Nr.48.

Стенбок—Фермор А. Рижские страницы: Из "Автобиографии" / Публ. И.Миллер.— 1994.— Nr.5.— С.168-192; Nr.6.— С.164-189: портр.

Хаенко С. Рижский фарфор // Даугава.— 1994.— Nr.6.— С.153-158: ил.

d) Rīga 20.gs. 20.-40.gadu sāk.

Čaks A. Publicistiska un tēlojumi: [Arī par Rīgu, rīdziniekiem, dzīvi Rīgā] // Čaks A. Kopoti raksti.— R., 1994.— 3.sēj.— 505.-718.lpp.

Karulis K. Žīdi un žīdiņi: No atmiņu krāj. par divdesmito gadu Rīgu "Toreiz Marijas ielā" // Rīgas Laiks.— 1994.— Nr.2.— 52.-59.lpp.: il.

Kočaņe S. Kalmju kaujās drīkstēja ievainot tikai sirdis: [Par Jāņu svinēšanu Rīgā 20.-30.g.] // Diena.— 1994.— 21.jūn.— Nr.144: il.

Liepiņš E., Jansons V. Tādi ormaņi un taksometri bija vienīgi Latvijā: [Par taksometriem Rīgā 20.-30.g.] // Auto.— 1994.— Nr.5— 30.-32.lpp.: il.

Miezītis P. Tā bija sākumā: [Ieskats Rīgas kinoteātru vēst.] // Maskas.— 1994.— Nr.1 (janv.).

Osis L. Kolekcionāra pastaigas pa antikvariātiem un citām Rīgas senlietu tirgotavām // Labrīt.— 1994.— 5.aug.— Nr.179: il.; 12.dec.— Nr.287: il. Ar nos.: Kolekcionārs antikvariātā.

Ozoliņš B. Vēlreiz par Doma laukumu 1943.gada novembrī: Aculiecinieka atmiņas: [Par I.Sudmaļa organizēto mīnas sprādzienu] // Neatkarīgā Cīņa.— 1994.— 6.aug.— Nr.180.

Pētersons A. Mīts par Rīgas atbrīvošanu [1944.gada 13.oktobrī] // Neatkarīgā Cīņa.— 1994.— 12.okt.— Nr.237.

Riekstiņš J. Izlaupītās garāžas: [1940.-1941.g.: Par vieglo un kravas automobiļu nacionalizāciju Rīgā] // Neatkarīgā Cīņa.— 1994.— 16.martā.— Nr.63.

Šmits U. Par krēsliem Rīgas domē — kārotajiem un sadauzītajiem: [Par Rīgas domi un tās vēlēšanām 1931.g. No Valsts vēst. arh. dok.] // Lauku Av.— 1994.— 27.maijā.— Nr.42.

Zvirbulis I. Tālajā [1941.gada] jūnija dienās: Rīga [2.pasauls] kara sāk.; Kauja par Rīgu // Latviešu Strēlnieks.— 1994.— Nr.6 (jūn.), 7 (jūl.).

Гроссен Г. Жизнь в Риге [20-30-х годов] Извлечение из семейной хроники и воспоминаний Г.И.Гроссена (Нео—Сильвестра) / Публ. Ю.Абызова // Даугава.— 1994.— Nr.1—С. 156-187; Nr.2.—С. 167-192; Nr.3.—С. 169-192; Nr.4.—С. 165-192: ил.

e) Rīgas muzeji, biedrības, iestādes

Berga L. Vecākā Rīgas skola [Rīgas 1.ģimnāzija] svin svētkus // Izglīt. un Kult.— 1994.— 10.nov.— Nr.42: il.

Bužinska I. Par kādu izstādi Rīgā pirms vairāk nekā 80 gadiem: [Par V.Izdebska sarīkoto izstādi "Salons" 1910.gadā Rīgā] // Lit. un Māksla.— 1994.— 12.aug.— Nr.31.

Kancāns A. Rīgas 1.ģimnāzijai — [75.(750.)] dzimšanas diena // Rīgas Balss.— 1994.— 10.nov.— Nr.221: il.

Lindberga R. Museum Anatomicum Rigense // Latvija — Baltijas valsts.— 1994.— Nr.1.— 60.-61.lpp.: il.

Pakalns D., Eihe M. Rīgas sudrabs: [Par dārgmetālu kol. Rīgas Vēst. un kuģn. muzejā] // Latvija — Baltijas valsts.— 1994.— Nr. 5/6— 20.-24.lpp.: il.

Pliksa D. "Pastaiga pa Hanzas pilsētas Rīgas vēsturi": LVA dok. izstāde Brēmenes Valsts arhīvā // Latvijas Arhīvi.— 1994.— Nr.3.— 94.lpp.

Purēns V. Lielajā ģildē uzņēma turīgus vācu tirgotājus, literātus un zeltkaļus: [No Lielās ģildes vēst.] // Lauku Av.— 1994.— 15.febr.— Nr.13.

Purviņa A. Par mazu, bet ļoti mīļu piemiņu...: [Par Rīgas Vēst. un kuģn. muzeja miniatūru kol.] // Labrīt.— 1994.— 3.jūn.— Nr.129: il.

Purviņa A. Rīdzinieki no XVII gadsimta: [Par izst. "XVII gs. portreti no Rīgas Vēst. un kuģn. muzeja fondiem"]

Mencendorfa namā" // Labrīt.— 1994.— 12.febr.— Nr.36: il.

Pussare B. Vārds vēstures vējos: [Sakarā ar Rīgas Latv. b—bas 125 g. jub.] // Labrīt.— 1994.— 25.jūl.— Nr.170.

Spuris Z. Rīgas dabaspētnieku biedrībai — 150 // Dabas un vēstures kalendārs 1995.gadam.— R., 1994.— 40.—52.lpp.

Stradiņš J. Rīgas Politehnikums (Rīgas Politehniskais institūts, 1862—1919) // Latvijas Universitāte. 75.— R., 1994.— 21.—32.lpp.: il.

Širants R. No šķēpa līdz šautenei jeb ko stāsta Rīgas Vēstures un kuģniecības muzeja ieroču kolekcija: [No R.Širanta grām. "Rīgas Vēstures un kuģniecības muzeja ieroču kolekcija"] / Mater. sagat. J.Petajs // Atmoda Atpūtai.— 1994.— 30.jūl.; 6., 13., 20.aug.— Nr.58 (262), 60 (264), 62 (266).

Zanders O. Bibliotheca Rigensis darbības pirmie pieci gadsimti (16.gs.—18.gs.) // Latvijas Akadēmiskās bibliotēkas 470 gadu jubilejas zin. konference Rīgā, 1994.g. 8.—9.marts.— R., 1994.— 16.—19.lpp.— Kopsav. angļu val.

Дорофеева О. Не от мира сего...: [Из ист. создания Музея истории г. Риги и мореходства] // Балт. газ.— 1994.— 18 марта.— Nr.11: ил.

Канцанс А. У рижской I гимназии — [75—ой (750—ой)] день рождения! // Ригас балсс.— 1994.— 10 нояб.— Nr.221.

Brīvdabas muzejs

Čerkašina M. Brīvdabas muzejā spēru svētki: [Atjauno Rīzgu riju] // Neatkarīgā Cīņa.— 1994.— 24.nov.— Nr.273: il.

Indāns J. Par likumsakarībām, personībām un dažiem blakusapstākļiem Brīvdabas muzeja vēsturē // Latv. Vēst. Inst. Žurn.— 1994.— Nr.3.— 74.—85.lpp.— Kopsav. vācu val.

Indāns J. Tautas sendienu redzamās liecības: [No Brīvdabas muzeja vēst.] // Latv. Vēstnesis.— 1994.— 12.febr.— Nr.19.

Indāns J. Vai mūsu pils nav atrodama Brīvdabas muzejā? [No muzeja vēst.] // Lauku Av.— 1994.— 4.febr.— Nr.10: il.

Kristsons Z. Vēsture miniatūrā: [Par Brīvdabas muzeju] // Latvija — Baltijas valsts.— 1994.— Nr.3.— 15.—17.lpp.: il.

Lūsis O. Kas senatni pētī — nākotni svētī: [Brīvdabas muzejam — 70] // Neatkarīgā Cīņa.— 1994.— 2.febr.— Nr.27: il.

4.Rīgas atsevišķas vietas un celtnes

a) Vecrīga

Andersons U. Atdzims Konventa sēta // Rīgas Balss.— 1994.— 5.aug.— Nr.152.

Audere I. Mencendorfa nams [restaurēts] // Māksla.— 1994.— Nr.5.— 19.—22.lpp.: il.

Bākule I. Rātsnami Latvijā — arhaisms vai aktualitāte? [Par Rīgas un Bauskas rātsnamiem] // Izglīt. un Kult. Piel. Kultūrvēstis.— 1994.— 10.febr.— Nr. 6: il.

Bērzina A. Atjaunos Konventa sētu // Diena. Piel. Diena Rīgai un Jūrmalai.— 1994.— 16.aug.— Nr.189: il.

Čoldere D. Mazā pils iela 4: [Par ēku Mazās Pils un Klosters ielu stūrī] // Svētdienas Rīts.— 1994.— 25.dec.— Nr.34: il.

Dimenšteins J. Jaunais vecais laukums: [Par pils laukumu] // Rīgas Balss.— 1994.— 5.sept.— Nr.173: il.

Grinbergs A. Vecrīga no sētas puses: [Par Konventa sētu, Jāņa sētu, Skārņu ielu, Melngalvju namu] // Atmoda Atpūtai.— 1994.— 24.aug.— Nr.65 (269): il.

Holcmanis A. Ko darīsim ar Jēkaba kazarmu? [Par Jēkaba kazarmu rekonstrukcijas projekta konkursu] // Lit. un Māksla.— 1994.— 10.jūn.— Nr.24.

Holcmanis A. Re prezentācijas saliņas pārraugis: [Par Vecrīgu: Saruna ar A.Holcmani / Pierakst. A.Antonoviča] // Rīgas Balss.— 1994.— 13.jūn.— Nr.115.

Holcmanis A. Vecrīga — laikmeta vaibsti vai grimases: [Par Vecrīgas restaurēšanu: Saruna ar A.Holcmani / Pierakst. A.Antonoviča] // Latvijas Vēstnesis.— 1994.— 16.apr.— Nr.46.

Jansone H. Rīgas Smilšu iela // Tava pasaule.— 1994.— 4./10.janv.— Nr.2: il.

Jēkabsons J. Skārņu iela // Tava pasaule.— 1994.— 1./7.martā.— Nr.10: il.

Krūmiņa I. Vecrīgas "Ērkšķrozīti" modinās no miega: [Par Konventa sētas rekonstrukciju] // Labrīt.— 1994.— 11.aug.— Nr.184: il.

Lanka K. Tilti... kā novilkta stīgas: [Par Rīgas tiltiem] // Diena.— 1994.— 4.okt.— Nr.231: il.

Laufenbergs H. Nesteidzīga pastaiga pa Vecrīgas laukumiem // Atmoda Atpūtai.— 1994.— 9.febr.— Nr.11 (215): il.

Laufenbergs H. Pastaiga pa Vecrīgas ieliņām // *Atmoda Atpūtai.* — 1994. — 30.apr.; 7.maijā. — Nr.33 (237), 35 (239): il.

Lejnieks J. Birža: [Par Biržas ēku] // *SestDiena: Dienas piel.* — 1994. — 26.martā. — Nr.72: il.

Lejnieks J. Senās Rīgas vaļņi un mūsdienas: [Par vaļņu atjaunošanas projektu] // *SestDiena: Dienas piel.* — 1994. — 15.janv. — Nr.12: il.

Sestule A. Kas īsti notiek Mārstaļu ielā 1? [Par ēkas restaurāciju] // *Rīgas Balss.* — 1994. — 11.okt. — Nr.199: il.

Skadina M. Noliktavas [Vecrīgā] // *Tava Pasaule.* — 1994. — 31.maijs / 6.jūn. — Nr.23.

Smilšu vārti // *Jaunie Stāsti un Romāni.* — 1994. — Nr.6. — 9.lpp.: il.

Šmate Z. Finansu un banku centra atjaunošana: [Par ēku Kaļķu ielā 15] // *Labrīt.* — 1994. — 1.febr. — Nr.26: il.

Tur bija arī viens mazs krodziņš: / E.Valters par seno Vecrīgu, Melngalvju namu, Rātsnamu; [Pierakst. M.Zelmenis, J.Freimanis] // *SestDiena: Dienas piel.* — 1994. — 1.okt. — Nr.229: il.

Vinteršēids F. Ieroču noliktava ir laba lieta, bet teātris ir labāks: [No "Arsenāla" ēkas vēst.] // *Diena.* — 1994. — 14.jūl. — Nr.161: il.

Vizule V. Kaķu mājai dzīvība sīksta: [Par ēku Meistaru ielā 10] // *Tava Pasaule.* — 1994. — 8./14.febr. — Nr.7: il.

Андерсонс У. Возродится двор Конвента // *Ригас балсс.* — 1994. — 5 авг. — Nr.152.

Берзиня А. Будет восстановлена Конвента сета // *Диена.* — 1994. — 19 авг. — Nr.192: il.

Винтершайд Ф. Оружейный склад — хорошая вещь, но театр лучше: [Из ист. здания "Арсенал"] // *Диена.* — 1994. — 16 июля. — Nr.163: il.

Дименштейн И. Новая старая площадь: [О Замковой площади] // *Ригас балсс.* — 1994. — 5 сент. — Nr.173: il.

Дорофеева О. Площади старого города // *Балт. газ.* — 1994. — 22 июля. — Nr.28: il.

Лейниекс Я. Биржа: [О здании Биржи] // *Суббот. день: Прил. к газ. Диена.* — 1994. — 9 апр. — Nr.82: il.

Лейниекс Я. Средневековые Риги и день сегодняшний: [О Екабовских казармах и восстановлении квартала располож. между бульваром Бастея и ул. Торню и

Екаба] // *Суббот. день: Прил. к газ. Диена.* — 1994. — 29 янв. — Nr.24: ил.

Сестуле А. Что же, собственно, происходит на улице Марсталю, 1? [О реставрации здания] // *Ригас балсс.* — 1994. — 11 окт. — Nr.199: ил.

Там был и один маленький кабачок...: / Э.Валтерс о Доме Черноголовых, Ратуше и Старой Риге; [Записали М.Зелменис, Я.Фрейманис] // *Суббот. день: Прил. к газ. Диена.* — 1994. — 1 окт. — Nr.229.

Тамаркин М. Порталы Старой Риги // *Celtne* — 1994. — Nr.9-10 (maijs); *Диена.* — 1994. — 27 авг. — Nr.199: ил.

Федотов А. Была в Риге "Русская деревня" // *Панорама Латвии.* — 1994. — 17 мая. — Nr.94.

Холцманис А. Образец репрезентативного островка: [О Старой Риге: Беседа с А.Холцманисом / Записала А.Антоновича] // *Ригас балсс.* — 1994. — 13 июня. — Nr.115.

Rīgas pils

Cikuža S. Rīgas pils: klusā atjaunotne // *Izglīt. un Kult. Piel. Kultūrvēstis.* — 1994. — 18.aug. — Nr.30.

Dreiblats U. Valsts prezidents saimniekos Rīgas pili: [Par pils remonta darbu izcenojumu] // *Rīgas Balss.* — 1994. — 9.nov. — Nr.220: il.

Grīnберgs А. Kas notiek Rīgas pilī? [Par remonta darbiem pilī] // *Atmoda Atpūtai.* — 1994. — 10.sept. — Nr.70 (274): il.

Kaminska I. Vai Rīgas pils jau gatava? [Par ēkas restaurēšanas probl.] // *Neatkarīgā Cīņa.* — 1994. — 15.aug. — Nr.187: il.

Krapāne L. Rīgas pils vārtu ģērbonis atgriezies Rīgas pilī // *Diена.* — 1994. — 23.martā. — Nr.69: il.

Laufenbergs H. Rīgas pils stāsts: {No pils vēst.} // *Atmoda Atpūtai.* — 1994. — 8.janv. — Nr.2 (206): il.

Meierovics S. Rīgas pilij šonedēļ būs jauns jumts: [Par pils restaurāciju: Stāsta S.Meierovics / Pierakst. O.Vizbulis] // *Vakara Ziņas.* — 1994. — 27.sept. — Nr.225: il.

Vītola T. Rīgas pirmās bīskapa pils arhitektūras meklējumu pēdās // *Latvijas ZA Vēstis. A daļa.* — 1994. — Nr.1. — 7.-11.lpp.: zīm.—Kopsav. vācu val.

Дрейблатс У. Президент страны переедет в Рижский замок: [О расценках ремонтных работ замка] // *Ригас балсс.* — 1994. — 9 нояб. — Nr.220: ил.

Крапане Л. Возвращение герба на воротах Рижского замка // Диена.— 1994.— 25 марта.— Nr.71: ил.

Melngalvju nams

Caune A. Jaunākais arheoloģiskajos izrakumos Rīgas Melngalvju namā // Zinātniskās atskaites sesijas materiāli par arheologu 1992. un 1993.g. pētīj. rezultātiem.— R., 1994.— 38.—43.lpp.: il.

Caune A. Melngalvju nams — drupās atsegtie gadsimti: [Par Melngalvju nama arheol. izpēti / Pierakst. l.Ose]// Labrīt.— 1994.— 15.nov.— Nr.266: il.

Caune V. Cik tālu esam ar Melngalvju namu // Celtne.— 1994.— Nr.11 (jūn.).

Holcmanis A. Vēlreiz par Melngalvju namu: [Par atjaunošanas probl.]// Diena — 1994.— 5.janv.— Nr.3: il.

Melngalvju nama kompleksa atjaunošanas projekts, 1994./ E.Pučīņa zīm. un anot.// Celtne.— 1994.— Nr.21 (nov.): zīm.

Melngalvju nams tiks atjaunots: [Uzsākti Melngalvju nama atjaunošanas priekšdarbi]// Celtne.— 1993.— 22.dec.— Nr.1.

Ose I. Reiz Rīgā bija kāds nams: [Par Melngalvju nama arheol. izpēti]// Labrīt.— 1994.— 8.aug.— Nr.181: il.

Šmate Z. Rīgai viens gabals pazudis: [Par Melngalvju nama kompleksa atjaunošanas probl.]// Labrīt.— 1994.— 15.nov.— Nr.266: il.

Холцманис А. Еще раз о Доме Черноголовых: [О проблемах восстановления] // Диена.— 1994.— 6 янв.— Nr.4: ил.

b) Rīgas centrālā daļa

Āboltina Dz. Atjaunots Bastejkalna tiltiņš // Diena.— 1994.— 20.okt.— Nr.245: il.

Andersons U. Atklāts konts "Latvijas jūgendstils" [Rīgas centra kultūrvēsturiskās apbūves atjaunošanai un restaurācijai]// Rīgas Balss.— 1994.— 9.nov.— Nr.220.

Andersons U. Rīgas Domes māja: [Par ēku Valdemāra ielā 3]// Rīgas Balss.— 1994.— 12.dec.— Nr.241: il.

Apsītis V. Rīgas jūgendstils Gracā: [Par izstādi Gracā]// Lit. un Māksla.— 1994.— 14.okt.— Nr.39.

Banga V. Arhitektūras un mākslas piemineklis Rīgā, Antonijas ielā 2: Interjeri // Izglīt. un Kult. Piel. Kultūrvēstis.— 1994.— 1.dec.— Nr.45: il.

Banga V. Savrupmāja — bibliotēka — medicīnas iestāde: [Par ēku Skolas ielā 3]// Izglīt. un Kult. Piel. Kultūrvēstis.— 1994.— 10.febr.— Nr.6.

"Berga bazāra" otrā elpa: [Sakarā ar "Berga bazāra" atjaunošanu]// Rīgas Balss.— 1994.— 8.nov.— Nr.219: il.

Dimenšteins I. Sveiks, vecais jaunais tiltiņ! [Restaurēts Ahtes tiltiņš pie Bastejkalna]// Rīgas Balss.— 1994.— 19.okt.— Nr.205: il.

Gabre A. Kolonāde — "Opera cafe" atdzimst jaunās krāsās: [Atjaunots Kolonādes kiosks]// Rīgas Balss.— 1994.— 9.dec.— Nr.240: il.

Grosa S. Vestibils — mājas vizītkarte: [Par Rīgas jūgendstila ēku interjeriem]// SestDiena: Dienas piel.— 1994.— 15., 29.okt.— Nr.241, 253: il.

Kad pilnība tuvojas pilnībai...: [Saruna par RLB nama piebūves telpu kompleksa rekonstrukciju / A.Kronbergs, A.Kleinbergs, A.Bisenieks, A.Gribuste; Sarunu vada T.Suta] // Neatkarīgā Cīņa.— 1994.— 24.okt.— Nr.247: il.

Kalniņš T. Latvijas Nacionālās Operas rekonstrukcijas gaita // Celtne.— 1994.— Nr.18 (okt.): il.

Krastinš J. Arhitektūras un pilsēt būvniecības pieminekļu saglabāšana [Rīgā]// Latvijas ZA Vēstis. A daļa.— 1994.— Nr.4.— 31.—33.lpp.

Krastinš J. Latvijas Universitātes nami // Latvijas Vēsture.— 1994.— Nr.4.— 3.—7.lpp.

Kibilds M. Nams dzimst otrreiz: [Ēkas Vilandes ielā 1 restaurācija]// Diena.— 1994.— 7.okt.— Nr.234: il.

Lagzdina I. Jūgendstila izpausmes Jaņa Rozentāla dzīvojamā interjerā [Alberta ielā 12]// Izglīt. un Kult. Piel. Poza.— 1994.— 7.jūl.— Nr.27: zīm.

Lejnieks J. Berga bazārs // SestDiena: Dienas piel.— 1994.— 30.jūl.— Nr.175: il.

Levina M. Saimnieki mainās. Ēkas paliek: [Arhitekt. un mākslas piemineklis Rīgā, Antonijas ielā 2 (tag. Krievijas sūtn. ēkas)]// Izglīt. un Kult. Piel. Kultūrvēstis.— 1994.— 19.maijā.— Nr.20: il.

Paupe I. "Lielā Mēmā" greznais mājoklis Rīgā: [Kinoteātra "Splendid Palace" 70 dz.d. atcerei]// Maskas.— 1994.— Nr.1 (janv.).

Raubiško E. Latvijas Nacionālā Opera: Kā notiek rekonstrukcija // Celtne.— 1994.— Nr.3 (febr.): il.

Rīga — jūgendstila metropole: [Raksti]// Labrīt.— 1994.— 2.dec.— Nr.279: il.

Saturs: Zakis G. Kāpēc tieši jūgendstils? Lejnieks J. Rīgas jūgendstila vārdnīca.

Rokpelnis J. Kā nokļūt Hospitāļu ielā: [No Rīgas vēst.] // Labrīt. — 1994. — 7. maijā. — Nr. 106.

Rokpelnis J. Skolas ielas pirmajā klasītē: [Par Skolas ielu] // Labrīt. — 1994. — 6. dec. — Nr. 282: il.

Šmate Z. Ar vērtības un stabilitātes izjūtu: [Par ēkas lācplēša ielā 70a pārbūvi] // Labrīt. — 1994. — 19. okt. — Nr. 243.

Upleja S. Pie Laimas pulksteņa Kolonādē: [Par Kolonādes kioska atjaunošanu] // Diena. — 1994. — 29. nov. — Nr. 278: il.

Zakis G. Jaunie centieni un nacionālais romantisms: [Par E. Laubi un viņa projektētajām ēkām Rīgā] // Labrīt. — 1994. — 19. okt. — Nr. 243.: il.

Андерсонс У. Здание Рижской думы [на улице Валдемара, 3] // Ригас балсс. — 1994. — 12. дек. — Nr. 241: ил.

Второе дыхание "Базара Берга" // Ригас балсс. — 1994. — 8. нояб. — Nr. 219: ил.

Габре А. Колоннадный киоск возрождается в новом обличье: [Колоннадный киоск восстановлен] // Ригас балсс. — 1994. — 9. дек. — Nr. 240: ил.

Гросса С. Вестибюль — визитная карточка дома: [Об интерьерах зданий стиля модерн] // Суббот. день: Прил. к газ. Диена. — 1994. — 22. окт.; 5. нояб. — Nr. 147, 259.

Дименштейн И. Здравствуй, старый новый мостик!: [Реставрирован мостик Ахте возле Бастионной горки] // Ригас балсс. — 1994. — 19. окт. — Nr. 205: ил.

Дорофеева О. О парках, памятниках и немного о любви // Балт. газ. — 1994. — 22. апр. — Nr. 16: ил.

Крастиньш Я. Единственный и неповторимый: Таков рижский югендстиль: [Беседа с Я. Крастиным / Записала Л. Анисимова] // Панорама Латвии. — 1994. — 19. янв. — Nr. 12: ил.

Лейниекс Я. Базар Берга // Суббот. день: Прил. к газ. Диена. — 1994. — 13. авг. — Nr. 187.

Лукин В. Мужские и женские имена в названиях улиц Риги // Рус. газ. Балтии. — 1994. Nr. 5: ил.

Уплея С. В Колоннаде у часов Лаймы: [О восстановлении kiosка Колоннады] // Диена. — 1994. — 29. нояб. — Nr. 278: ил.

Федотов А. Верманский парк — вчера, сегодня, завтра // Панорама Латвии. — 1994. — 11. янв. — Nr. 6: ил.

Федотов А. Вперед, кладоискатели!: [О найден. кладях в Верман. парке: Из газ. "Сегодня вечером", 1927] // Панорама Латвии. — 1994. — 13. апр. — Nr. 70.

Федотов А. Если бы сфинксы на улице Альберта заговорили... // Панорама Латвии. — 1994. — 18. февр. — Nr. 34: ил.

Федотов А. Парк Немецких стрелков: [Об ист. Стрелкового сада] // Панорама Латвии. — 1994. — 30. марта. — Nr. 62: ил.

Шихман А. Рига: эркеры, эркеры, эркеры... [на зданиях города] // Суббот. день: Прил. к газ. Диена. — 1994. — 11. июня. — Nr. 136: ил.

c) Rīgas priekšpilsētas

Gustsone V. Strazdumuižas parks un celtnes // Rosme. — 1994. — Nr. 2. — [16.] pp. — Vāka 3. pp.

Kapenece I. "Ziemeļblāzma" gadu gaitā // Ziemeļblāzma. — 1994. — Nr. 34 (apr.): il.

Mežaparks

Mežaparks: nami, cilvēki, likteni: [Raksti] // Rīgas Balss. — 1994. — 7. febr.; 16. marts; 31. maijs; 21. jūl. — Nr. 26, 53, 106., 141: il.

Rokpelnis J. Mežaparka pavasara stilistika: [Ezermalas ielā] // Labrīt. — 1994. — 14. maijā. — Nr. 112: il.

Strods A. Pastaiga pa Mežaparku // Vakara Ziņas. — 1994. — 13. jūl. — Nr. 160: il.

Межапарк: дома, люди, судьбы: [Статьи] // Ригас балсс. — 1994. — 7. февр.; 16. марта; 31. мая; 21. июля. — Nr. 26, 53, 106, 141: ил.

Pārdaugava

Antoneviča S. Nordeķu muižas jaunajam saimniekam nav naudas: [Muižas ēkām nepieciešama restaurācija] // Vakara Ziņas. — 1994. — 3. okt. — Nr. 230.

Blūms P. Kājām pa Daugavgrīvas ielu // Pašvaldības Ziņas. — 1994. — Nr. 1, 2 (janv.), 4 (febr.): il.

Caune V. Vecā Āgenskalna koka apbūve // Neatkarīgā Cīņa. — 1994. — 14. dec. — Nr. 290: il.

Jānsone A. Pārdaugavas puikas pastāsti: [Atmiņu skices] // Pašvaldības Ziņas. — 1994. — Nr. 6 (marts), 7, 8 (apr.), 9 (maijs): il.

Johansons E. Rīgas spoku muižiņas: [Nostāsti par Švarcmuižu un Šampētera muižiņu] // Jaunie Stāsti un Romāni. — 1994. — Nr. 15 (aug.) — 14. pp.

Klupša I. Lappuses no Pārdaugavas kultūras vēstures: [Par ēku M. Altonovas ielā 6] // *Atmoda Atpūtai*. — 1994. — 14. dec. — Nr. 96 (300): il.

Lielmeža B. Annīnmuīža // *Pašvaldības Ziņas*. — 1994. — Nr. 6 (marts).

Liepiņš J. Torņakalns, šā gadsimta četrdesmito gadu otrā puse // *Labrīt*. — 1994. — 16. dec. — Nr. 291: il.

Minde G. [Valsts arhīva ēka Slokas ielā un tās vēsture] // *Latvijas Arhīvi*. — 1994. — Nr. 3. — Vāku 2. un 3. lpp.: il.

Pučinš E. Vecais Āgenskalns — priekšpilsētas relikts Pārdaugavā // *Neatkarīgā Cīņa*. — 1994. — 14. dec. — Nr. 290: il.

Rokpelnis J. Skats no Torņakalna acīgā torņa // *Labrīt*. — 1994. — 18. jūn. — Nr. 142: il.

Блумс П. Пешком по улице Даугавгривас // *Пашвалдибас зиняс*. — 1994. — Nr. 1, 2 (янв.), 4 (февр.): ил.

Лиелмежа Б. Анниньмуйжа // *Пашвалдибас зиняс*. — 1994. — Nr. 6 (март).

Янсонс А. Рассказывает пардаугавский мальчишка: [Зарисовки] // *Пашвалдибас зиняс*. — 1994. — Nr. 6 (март), 7, 8 (апр.), 9 (май).

d) Daugavas salas

Blūms P. Ķīpsala — brīnums Rīgas un vēstures vidū // *Pašvaldības Ziņas*. — 1994. — Nr. 20 (nov.).

Čalpa I. Par Daugavas salām pie Rīgas: [Raksti] // *Tava Pasaule*. — 1994. — 25./31. janv.; 1./7., 8./14., 15./21. febr. — Nr. 5–8: il.

Saturs: Ceļojums pa Daugavas salām; Zaķusala; Daugavas salas; Par Kazas sēkli, Lucavsala, Kliversala, Ķīpsala, Kundziņsalu.

Grava V. Par Ķīpsalas nākotni domājot; Kā es braucu Ķīpsalu lūkoties: [Par Ķīpsalas vēst. un šodienu/ Tekstā G. Švarca stāstījums] // *Pašvaldības Ziņas*. — 1994. — Nr. 20 (nov.): il.

Grinbergs A. Daugavgrīvas sala // *Rīgas Balss*. — 1994. — 29. jūn. — Nr. 125: il.

Grinbergs A. Doles salā // *Atmoda Atpūtai*. — 1994. — 2. martā. — Nr. 17 (221): il.

Grinbergs A. Rīga — salu pilsēta // *Rīgas Balss*. — 1994. — 11. maijā. — Nr. 92.

Grinbergs A. Zaķusala un Lucavsala // *Rīgas Balss*. — 1994. — 15. jūn. — Nr. 117: il.

Hincenberga D. Kundziņsalas BUB likteņgaitas, [1909–1941] // *Ugunsdzēsējs*. — 1994. — Nr. 7/8: il.

Jansons A. Senatnīgi akordi: [Atskats Ķīpsalas pagānē/ Tekstā B. Rozenberga stāstījums] // *Pašvaldības Ziņas*. — 1994. — Nr. 21 (dec.): il.

Блумс П. Кипсала — жемчужина посреди Риги // *Пашвалдибас зиняс*. — 1994. — Nr. 20 (нояб.).

Грава В. Думая о будущем Кипсалы; Место, откуда не хочется уезжать: [О прошлом и настоящем Кипсалы / В тексте рассказа Г. Шварца] // *Пашвалдибас зиняс*. — 1994. — Nr. 20 (нояб.): ил.

Гринбергс А. Заключала и Луцавсала // *Ригас балсс*. — 1994. — 15 июня. — Nr. 117: ил.

Гринбергс А. Остров Даугавгрива // *Ригас балсс*. — 1994. — 29 июня. — Nr. 125: ил.

Гринбергс А. Рига — город островов // *Ригас балсс*. — 1994. — 11 мая. — Nr. 92.

Янсонс А. Старинные акорды: [О прошлом Кипсалы / В тексте рассказ Б. Розенберга] // *Пашвалдибас зиняс*. — 1994. — Nr. 21 (дек.).

e) Baznīcas

Botiča N. Baznīcas klusā ielā: [Par Sv. Trīsvienības baznīcu Pārdaugavā] // *Pašvaldības Ziņas*. — 1994. — Nr. 1 (janv.).

Ceple R. Rīgas Svētā Jāņa baznīca // *Rīgas Balss*. — 1994. — 5. jūl. — Nr. 129: il.

Ceple R. Svētā Ģertrūde: [Par Veco un Jauno Sv. Ģertrūdes baznīcu] // *Rīgas Balss*. — 1994. — 8. jūn. — Nr. 112: il.

Dauge K. Mežaparkā iecerēts būvēt jaunu baznīcu: [Par Mežaparka Gustava Ādolda kapellas tapšanas vēsturi un ieceri celt jaunu baznīcu] // *Rīgas Balss*. — 1994. — 27. okt. — Nr. 211: il.; *Elpa*. — 1994. — 23. dec. — Nr. 46:

Jakušenoka E. Brūk Dievnams pilsētas putekļos: [Par Vecās Ģertrūdes baznīcas saglabāšanu un restaurāciju] // *Izglīt. un Kult.* — *Piel. Kultūrvēstis*. — 1994. — 22. sept. — Nr. 36: il.

Jēkabsons J. Vecrīgas baznīcas // *Tava Pasaule*. — 1994. — 3./9. maijā. — Nr. 19: il.

Krēslina A. Dekoratīvi lietišķās mākslas muzejs: [Par muzeja ēkas — Sv. Jura baznīcas priekšvēst., pārbūvi, piemērošanu muzeja vajadzībām] // *Doma: R.kr.* — R., 1994. — 2. laid. — 92.–99. lpp.

Podgaiska S. Altārglezna Rīgas Sv. Pāvila baznīcā "Augšāmcelsšanās": [Aut.] Jānis Roberts Tilbergs // *Svētdienas Rīts*. — 1994. — 11. sept. — Nr. 23/24: il.

Rīgas Sāpju Dievmātes baznīca // *Ejiet un māciet*. — 1994. — Nr. 2. — 59.–62. lpp.

Rīgas Sv. Franciska baznīca // Ejiēt un māciet.— 1994.— Nr.1.— 56.—58.lpp.: il.

Ботвич Н. Церковь на тихой улице: [Св. Троица — Задвинская церковь] // Пашвалдибас зиняс.— 1994.— Nr.1 (янв.).

Дауге К. В Межапарке предполагается строительство новой церкви: [О капелле Густава Адольфа и намерении построить новую церковь] // Ригас балсс.— 1994.— 27 окт.— Nr.211: ил.

Мороз Г. Михайло-Архангельскому храму [в Риге] исполняется сто лет // Рус. газ. Балтии.— 1994.— Nr.9: ил.

Нижевясова Н. Заросла ли тропа к храму?: [К 110-летию со дня освящения православ. церкви Всех Святых] // СМ-сегодня.— 1994.— 1 июля.— Nr.124.

Цепле Р. Святая Гертруда: [О старой и новой церквях св.Гертруды] // Ригас балсс.— 1994.— 8 июня.— Nr.112: ил.

Цепле Р. Храм святого Иоанна // Ригас балсс.— 1994.— 5 июля.— Nr.129: ил.

Чертков А. Благовещенский храм [в Московском форштате]: Воспоминания // Рус. газ. Балтии.— 1994.— Nr.11.

Doms

Grosmane E. Doma baznīca: Rīgas Doma ansamblis: 6.pastaiga: XVII gadsimts // SestDiena: Dienas piel.— 1994.— 3., 10.sept.— Nr.205., 211: il.

Meinarte A. Latvijas Vēstures muzeja materiāli par Rīgas Doma baznīcas restaurāciju 1885.-1910.g. // Māksla.— 1994.— Nr.9/10.— 27.-31.lpp.: il.

Zvans no Šelburnas baznīcas torna: [Rīgas Domam dāvināts zvans] // Svētdienas Rīts.— 1994.— 27.nov.— Nr.31: il.

Гросмане Э. Домский собор: Ансамбль Риж.Дом. собора: Прогулка шестая. XVII век. // Суббот. день: Прил. к газ. Диена.— 1994.— 8 окт.— Nr.235: ил.

Шихман А. DOMS: версии, версии, версии // Суббот. день: Прил. к газ. Диена.— 1994.— 19 марта.— Nr.66: ил.

Kristus Piedzimšanas (Pareizticīgo) katedrāle

Brikere I. Pareizticīgo baznīca svin Kristus Piedzimšanas katedrāles 110.gadskārtu // Labrīt.— 1994.— 13.okt.— Nr.238.

Kiope M. Vēl ilgi pirms domāt par vaska svecēm...: [Kristus Piedzimšanas katedrālei — 110] // Solis.— 1994.— 28.okt.— Nr.44: il.

Klecko L. Katedrāles atdzimšana: [Kristus Piedzimšanas katedrālei — 110] // Latv. Dzelze/niēks.— 1994.— 10.dec.— Nr.49: il.

Амбросий, игумен. Возрождение святыни: [О рижском Кафедр. соборе Рождества Христова] // Диена.— 1994.— 12, 13, 15, 17 окт.— Nr.238, 239, 241, 242: ил.

Анисимова Л. Новое рождение собора // Express.— 1994.— 14/20 окт.— Nr.41: ил.

Кабанов Н. "Святость Господь показывает сам": В ожидании юбилея Христорождественского собора: [О восстановлении собора] // СМ-сегодня.— 1994.— 13 окт.— Nr.198: ил.

Мороз Г. Светло—голубые купола: К 110-й годовщине освящения Рижского Кафедр. Собора // Рус. газ. Балтии.— 1994.— Nr.12: ил.

Семенов А. И в радости, и в горести: [О Кафедр. соборе Рождества Христова] // Рус. путь.— 1994.— 30 апр.— Nr.17: ил.

Соле В. Возвращение храма: [О Кафедр. соборе Рождества Христова] // Ригас балсс.— 1994.— 17 янв.— Nr.11: ил.

Упманис Э. Символ возрождения: [Об установке крестов на куполах Кафедр. собора Рождества Христова: Рассказывает архитектор / Записала Л.Анисимова] // Панорама Латвии.— 1994.— 7 янв.— Nr.4: ил.

f) Kapsētas

Budže A. Katoļu kapi Sarkandaugavā // Katoļu kalendārs 1995.gadam.— R., 1994.— 220.—226.lpp.

Grebzde D., Birkova S. Krematorija — ceļš uz mūžību caur liesmām: [Par topošo krematoriju Rīgā] // Vakara Ziņas.— 1994.— 29.sept.— Nr.227.

Krastina A. Melanholiskais valsis Mārtiņa kapos: [Par Mārtiņa kapiem, pieminekļiem Mārtiņa kapos un kapu atjaunošanu] // Diena.— 1994.— 13.dec.— Nr.290: il.

Šaitere T. Sēru nams sērās: [Par celtn. darbu nobeigšanu krematorijā] // Diena.— 1994.— 14.sept.— Nr.214: il.

Upmanis E. Neārdi kapus — tapsi nolādēts! [Par lielajiem kapiem: Saruna ar E.Upmani / Pierakst. A.Zvirgzde] // Neatkarīgā Cīņa. Piel. Tālrunis. Tālrāde.— 1994.— 27.jūn.— Nr.145: il.

Upmanis E. "Tur, kur izzūd visas sāpes elpā": [Par Lielajiem kapiem: Saruna ar E.Upmani / Pierakst. L.Meķe] // Skola un Ģimene.— 1994.— Nr.8.— 48.— vāka 3.lpp.; Nr.9.— 48.—vāka 3.lpp.: il.

Zakis V. Pa kuru ceļu uz aizsauli?: [Par Rīgas krematorijas rekonstrukciju] // Diena.— 1994.— 17.martā.— Nr.64: il.

Zvirgzde A. Ko slēpj aizmirstība: [No Lielo kapu vēst.] // Neatkarīgā Cīņa. Piel. Tālrāde. Tāldzirde.— 1994.— 14.maijā.— Nr.111: il.

Zvirgzde A. No murgiem augšāmceltie: [Par Jaunās kapellas atjaunošanu Lielajos kapos] // Neatkarīgā Cīņa. Piel. Tālrāde. Tāldzirde.— 1994.— 27.aug.— Nr.198: il.

Крастиня А. Меланхолический вальс на кладбище Мартина: [О кладбище Мартина, памятниках на кладбище и восстановлении кладбища] // Диена.— 1994.— 13 дек.— Nr.290: ил.

5. Pieminēji

Ābele E. Brāļu kapi iet bojā: [Par Brāļu kapu pašreizējo stāvokli] // Vakara Ziņas.— 1994.— 11.nov.— Nr.264: il.

Apsītis V. Brīvības pieminēklis — 60 // Dabas un vēstures kalendārs 1995.gadam.— R., 1994.— 59.—62.lpp.: il.

Apsītis V. Brīvības pieminēkļa un mūsu laiks: [Saruna ar V.Apsīti / Pierakst. D.Terzena] // Lauku Av.— 1994.— 17.jūn.— Nr.48.

Gailītis O. Ar [latviešu strēlnieku] Jēkabu Timmu sākās Brāļu kapi // Atmoda Atpūtai.— 1994.— 19.okt.— Nr.81 (285).

Grīnbergs A. Rīgas parku greznums — strūklakas // Atmoda Atpūtai.— 1994.— 24.sept.— Nr.74 (278): il.

Heinrihsons A. Mans neparastais dzīvesstāsts: [Arī par līdzdalību Brīvības pieminēkļa veidošanā: Tēlnieka atmiņas] // Jaunā Balss.— 1994.— Nr.7 (jūl.)— 17. (dec.).

Heinrihsons A. No zella līdz banketam prezidenta pilī: [Par līdzdalību Brīvības pieminēkļa veidošanā: Stāsta tēlnieks / Pierakst. I.Jēriņa] // Diena.— 1994.— 8.martā.— 56.lpp.: ģīm.

Ivanovskis J. Bumbu kalns — brīvības simbols: [Par piemiņas zīmi Rīgas atbrīvošanai Bolderājas Bumbu kalnā] // Pašvaldību Ziņas.— 1994.— Nr.19. (nov.).

Kostanda O. Krusta kazarmās iznīcināti Latvijas vēstures pieminēkļi // Neatkarīgā Cīņa.— 1994.— 16.aug.— Nr.188: il.

Rīgas pieminēkļi: [Pēc 30.g. ceļveža: lesp. saīs.] // Tava Pasaule.— 1994.— 31.maijs/6.jūn.— Nr.23: il.

Siliņš A., Belska L. Rīgas strūklakas: Kādas tās bija un ir pašlaik... // Vakara Ziņas.— 1994.— 11.aug.— Nr.185.

Spārītis O., Kaufmanis A. Bronzas cilvēks — vēstures daļa vai cilvēces lāsts?: [Par politiskajiem pieminēkļiem: Saruna ar O.Spārīti / Pierakst. A.Kaufmanis] // Diena.— 1994.— 22.jūl.— Nr.168: il.

Spārītis O. Rīgas kultūras simbolu likteņi konjunktūras svārstībās: [Par arhit. un tēln. pieminēkļu restaurāciju un saglabāšanu] Izglīt. un Kult.— 1994.— 13.janv.— Nr.2: il.

Štamgute I. Vienkārši Pēteris: [Par Pētera I pieminēkļi] // Rīgas laiks.— 1994.— Nr.3/4— 24.—27.lpp.: il.

Zauers A. [Vēsturēs] Pieminēklis atgriežas: [Par 19.gs. cietokšņa lielgabalu Krusta baznīcas kazarmās] // Rīgas Balss.— 1994.— 30.aug.— Nr.169.

Zvirgzde A. Viena Rīga — tev un citiem: [Par tēln. A.Folca darbiem] // Neatkarīgā Cīņa. Piel. Tālrāde. Tāldzirde.— 1994.— 18.jūn.— Nr.141: il.

Дорофеева О. Помятая память: [О памятниках в Риге] // Балт. газ.— 1994.— 14 окт.— Nr.40: ил.

Зауэрс А. Памятник [истории] возвращается на свое место: [Крепостная пушка 19-ого века — в казармы на ул. Крустабазницас] // Ригас балсс.— 1994.— 30 авг.— Nr.169.

Ивановскис Я. Бомбовая горка — символ борьбы за независимость: [О памятной доске на Бомбовой горке в Болдерае в честь освобождения Риги] // Пашвалдибас зиняс.— 1994.— Nr.19 (нояб.).

Хейнрихсонс А. От подмастерья до банкета в президентском дворце: [Скульптор о работе над памятником Свободе / Записала И.Эриня] // Диена.— 1994.— 9 марта.— Nr.57: портр.

6. PERSONĀLĪJAS

Antonoviča A. [Johana Gotfrīda Herdera] Rīgas godā // Latvijas Vēstnesis.— 1994.— 25.aug.— Nr.99: il.

Daija G. Kristaps Morbergs un Latvijas Universitāte // Labrīt.— 1994.— 30.sept.— Nr.227: il.

Dimenšteins I. Iz smiltīm pacēlās pils...: [Par A.Dombrovski un "Ziemeļblāzmu"] // Rīgas Balss.— 1994.— 23.febr.— Nr.38: il.

Grunte M. Tev jāuzņemas Rīga...: [Saruna ar Rīgas vēst. pētn. arheol. A.Cauni; Sarunu vada M.Grunte] // Izglīt. un Kult.— 1994.— 17.nov.— Nr.43: portr.

7. Rīgas attīstība arhitekta skatījumā

Neilands A. Atcerēsimies Kristapu Morbergu // Jaunā Balss.— 1994.— Nr. 13 (okt.)— 15. (nov.).

Neilands A. Augusts Dombrovskis un "Ziemeļblāzma" // Jaunā Balss.— 1994.— Nr. 2(3)—5: il.

Rīgas gaišrēģis Eizens Finks: Raksti par viņu, dokum. mater. / Sast. A.Vardins.— R.: Preses nams, 1994.— 189 lpp.: il.

Rec.: Beke V. Par cilvēku, kas redzēja pāri laikam un telpai // Neatkarīgā Cīņa.— 1994.— 25.nov.— Nr.274.

Zanders O. Atraišot personību un talantu: J.G.Herders Rīgā, 1764—1769 // Karogs.— 1994.— Nr.8.— 220.—228.lpp.

Zarina V. Georgs Armitsteds un viņa dzimta [Rīgā] // Rīgas Balss.— 1994.— 27.okt.— Nr.211: portr.

Zeile P. Vairāk nekā Latvijas muižnieki simt gados: [J.G. Herdera darbība Rīgā] // Labrīt.— 1994.— 22.aug.— Nr.193: il.

Zvirgzde A. Rīdzinieks un arhitekts [Jānis Fridrihs Baumanis] // Neatkarīgā Cīņa.— 1994.— 11.jūn.— Nr.135: il.

Zvirgzde A. Vai mēs mākam dot un neprasiņt atpakaļ: [Par K.Morbergu] // Neatkarīgā Cīņa.— Piel. Tālrāde. Tāldzīrde.— 1994.— 6.aug.— Nr.180.

Zvirgzde A. Vai mēs to gribam vai ne — mēs esam bagāti, pat pārlieku: [Par J.K.Brocī] // Neatkarīgā Cīņa.— Piel. Tālrāde. Tāldzīrde.— 1994.— 21.maijā.— Nr.117: il.

Вересова Т. Они строили Ригу: [Об архит. И.Д.Фелско и К.И.Фелско] // Панорама Латвии.— 1994.— 9.июня.— Nr.111.

Дименштейн И. И поднялся дворец среди песка: [О А.Домбровском и "Зиёмельблазме"] // Ригас балсс.— 1994.— 23.февр.— Т0 38: ил.

Журавлев С. Как Рига встречала и провожала Леонида Собинова // Диена.— 1994.— 18.окт.— Nr.243: портр.

Зариня В. Георг Армитстед и его род [в Риге] // Ригас балсс.— 1994.— 27.окт.— Nr.211: портр.

Лоук Ф. Иван Крылов: Годы в Риге // Панорама Латвии.— 1994.— 26.нояб.— Nr.229: портр.

Шмид В. Традиция Гердера: [И.Г.Гердер в Риге] // Даугава.— 1994.— Nr.4 с. 149—155: портр.

Ābele E. Pār Daugavu plānoti vienpadsmit tilti // Vakara Ziņas.— 1994.— 26.okt.— Nr.250.

Andersons U. Rīgas attīstības plāna pirmā redakcija ir gatava // Rīgas Balss.— 1994.— 25.okt.— Nr.209.

Apsītis V. Lai patvaļa negūst virsroku: [Par Rīgas attīst. probl.] // Māksla.— 1994.— Nr.5.— 33.—35.lpp.

Bākule I. Kādam būt Rīgas vizuālajam tēlam // Izglīt. un Kult. Piel. Kultūrvēstis.— 1994.— 27.janv.— Nr.4: il.

Kipere Z. Un atnāca mazs vīriņš: [Par Rīgas pilsētas attīst. virzieniem] // Zvaigzne.— 1994.— Nr.1.— 18.—19.lpp.: il.

Krastinš J. Pilsēta mums: [Par Rīgas pilsētas centra attīst. plāniem]. Pielikums: Rīga — jūgendstila metropole // Māksla.— 1994.— Nr.6.— 23.—26.lpp.: il.

Lejnieks J. Rīgas tēls: Seja un maskas // Māksla.— 1994.— Nr.8.— 23.—31.lpp.: il.

Mūmieks I. Vai Rīga būs dārzu un parku pilsēta? // Labrīt.— 1994.— 27.apr.— Nr.97.

Roze A. Rīga augs pāri savām robežām: [Saruna ar A.Rozi / Pierakst. M.Miķelsone] // Diena.— 1994.— 27.sept.— Nr.225.

Strautmanis I. Demokrātijas citadele // Māksla.— 1994.— Nr.4.— 35.—37.lpp.: il.

Šmate Z. Domas par Rīgas pārbūvi: [Par Rīgas attīst. plānu] // Labrīt.— 1994.— 21.dec.— Nr.295.

Андерсонс У. Готова первая редакция плана развития Риги // Ригас балсс.— 1994.— 25.окт.— Nr.209.

План развития Риги: Первая редакция: Фрагменты: Транспорт // Авто неделя.— 1994.— 11/18 нояб., 19/24 нояб., 25 нояб./ 1 дек., 2/8 дек.— Nr.44—47.

Розе А. Рига — для людей, но и автомобилям найдется место: [О новом плане развития Риги: Беседа с А.Розе / Записал Ю.Чернявский] // Авто неделя.— 1994.— 17/23 авг.— Nr.33: ил.

Розе А. Рига не останется в своих границах: [Беседа с А.Розе / Записала М.Микелсоне] // Диена.— 1994.— 27.сент.— Nr.225.

* Ārpus Latvijas izdotā literatūra nav norādīta.

Sastādīja C.Caune

1995

Rīga 800

de
pr
G

la
li
pr

ka
gc

rik
mc
gr

ar
H.
tra
lio

jut
or

sic
la

bil
"R

rik
ko

pr
Re
tas
izp
80
"ri

10.janvāris:

Rīcības komitejas sēde, kurā apstiprina 1995.gada darba plānu.

Tiek izskatīti apkopotie Rīgas 800 gadu jubilejas programmai iesniegtie priekšlikumi un akceptēts Gadagrāmatas Rīga-800 (1994) saturs.

9.marts:

Paplašināta Rīcības komitejas sēde, kurā piedalās Latvijas TV raidījuma "Rīgas kalendārs" veidotāja I.Lepeško un Latvijas Grāmatizdevēju asociācijas priekšsēdētājs M.Ozoliņš.

Rīcības komiteja nolemj atbalstīt TV raidījumu "Rīgas kalendārs" un ierosina raidījumā popularizēt Rīgas 800 gadu jubilejas programmu.

Tiek nolemts kopā ar Grāmatizdevēju asociāciju rīkot izstādi "Grāmatas par Rīgu", kā arī iepazīstināt grāmatizdevējus ar Rīgas jubilejas programmai iesniegtajiem grāmatu projektiem.

6.aprīlis:

Paplašināta Rīcības komitejas sēde, kurā piedalās arhitekti J.Lejnieks, E.Pučīņš, mākslas zinātnieces H.Demakova, G.Cēbere, Sorosa Mūsdienu mākslas centra pārstāvis I.Runkovskis, Latvijas Akadēmiskās bibliotēkas direktora vietniece V.Kocere.

Rīcības komiteja nolemj ietvert Rīgas 800 gadu jubilejas programmā Sorosa Mūsdienu mākslas centra organizēto akciju "Pieminekļi".

Pēc Rīgas Domes ierosinājuma tiek izskatīts profesionāļu viedokļi par Uzvaras parka pārveidošanu un latviešu strēlnieku pieminekļa pārvietošanu.

Rīcības komiteja nolemj rīkot Latvijas Akadēmiskajā bibliotēkā izstādi "Grāmatas par Rīgu" un lasījumus par "Rīgas grāmatu".

12.aprīlis:

Ar Latvijas Republikas Ministru prezidenta M.Gailļa rīkojumu tiek izveidota Rīgas 800 gadu jubilejas rīcības komiteja 22 cilvēku sastāvā:

Ministru prezidenta rīkojums Nr.164

Rīgā 1995.gada 12.aprīlī

Par Rīgas 800 gadu jubilejas rīcības komitejas izveidošanu

1. Lai nodrošinātu Rīgas 800 gadu jubilejas programmas sagatavošanu, kā arī lai veicinātu Latvijas Republikas galvaspilsētas Rīgas — Eiropas kultūras pilsētas — attīstību, sekmētu tās vēsturiskās lomas un nozīmes izpratni un aktivizētu pilsētas sakopšanu, izveidot Rīgas 800 gadu jubilejas rīcības komiteju (turpmāk tekstā — "rīcības komiteja") šādā sastāvā:

rīcības komitejas priekšsēdētājs

M.Gailis — Ministru prezidents

rīcības komitejas līdzpriekšsēdētāji:

A.Caune — Latvijas Vēstures institūta zinātniskās

domes priekšsēdētājs

J.Dripe — kultūras ministrs

V.Kulbergs — Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kameras prezidents

M.Purgailis — Rīgas domes priekšsēdētājs

R.Umblija — Latvijas Kultūras fonda priekšsēdētāja Rīcības komitejas loceklis:

G.Asaris — Rīgas pilsētas galvenais arhitekts

B.Avramecs — Rīgas Senās mūzikas centra direktors

L.Azarova — literāte

M.Baltiņa — Latvijas Universitātes pasniedzēja

G.Baumanis — Rīgas pilsētas kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcijas priekšnieks

P.Dambis — Latvijas Kultūras akadēmijas pasniedzējs, profesors

A.Freimanis — kinorežisors

M.Ķimele — režisore

L.Ose — Rīgas domes Kultūras, mākslas un reliģijas lietu komitejas priekšsēdētāja

P.Pētersons — Rīgas Latviešu biedrības priekšsēdētājs

K.Radziņa — Rīgas vēstures un kuģniecības muzeja direktore

Dž.Skulme — Latvijas Jaunrades fonda prezidente

J.Stradiņš — Latvijas Zinātņu akadēmijas viceprezidents

L.Šēnbergs — mākslinieks

J.Treile — Kultūras ministrijas Kultūrpolitikas departamenta stratēģijas nodaļas vadītāja

M.Zālīte — žurnāla Karogs redaktore.

2. Rīcības komitejas uzdevumi:

2.1. koordinēt jubilejas programmas sagatavošanā iesaistīto institūciju un ieinteresēto pušu darbību;

2.2. izstrādāt un iesniegt Ministru kabinetam apstiprināšanai Rīgas 800 gadu jubilejas pasākumu programmu;

2.3. iesniegt noteiktā kārtībā priekšlikumus par nepieciešamo valsts un pašvaldības budžeta līdzekļu piešķiršanu;

2.4. apkopot informāciju, kas saistīta ar Rīgas 800 gadu jubilejas sagatavošanu, un izveidot attiecīgo datu bāzi.

3. Rīcības komitejai regulāri sniegt Ministru prezidentam informāciju par Rīgas 800 gadu jubilejas pasākumu programmas izpildes gaitu.

Ministru prezidents M.Gailis

14.aprīlis:

Reformātu baznīcā notiek cikla "Rīgas komponistu mūzika 15.-18.gs." koncerts — Paulus Bucenus Philorodus "Passio Domini Nostri Jesu Christi". Piedalās kamerkoris "Sacrum", diriģents Andris Veismanis.

Koncertu organizē Latvijas Kultūras fonds un Rīgas Senās mūzikas centrs.

26.aprīlis:

Latvijas Kultūras fondā notiek preses konference, kas veltīta senās mūzikas sērijas "Musica Rigensis" pirmajam izdevumam – Paulus Bucenus Philorodus "Passio Domini Nostri Jesu Christi". Izdevumu sagatavojis Rīgas Senās mūzikas centrs un izdevniecība "Musica Baltica Ltd."

11.maijs:

Paplašināta LKF Rīcības komitejas sēde, kurā piedalās Rīgas muzeju pārstāvji.

Rīcības komiteja nolemj sadarbībā ar Rīgas muzejiem 1997.gadā organizēt izstādi "Rīga pirms 100 gadiem".

18.maijs:

Rīgas vēstures un kuģniecības muzejā atklāj izstādi "Jūgendstils Rīgas mākslā un sadzīvē 19.gs. beigās un 20.gs. sākumā".

Rīgas Arhitektūras centra filiālē iekārtota neliela ekspozīcija, kas veltīta Rīgas 700 gadu jubilejas izstādes atcerei.

8.jūnijs:

LKF Rīcības komitejas sēde, kurā apstiprina Rīgas 800 gadu jubilejas minimālo programmu 1998. un 2001.gadam.

14.jūnijs:

Latvijas Kultūras fondā notiek pirmā jaundibinātās Rīgas 800 gadu jubilejas rīcības komitejas sēde, kuru vada Ministru prezidents M.Gailis.

Tiek precizēta pienākumu sadale starp Rīgas 800 gadu jubilejas programmas sagatavošanā iesaistītajām institūcijām.

Rīcības komiteja nolemj līdzās valdības izveidotajai Rīgas 800 gadu jubilejas rīcības komitejai veidot darba grupas, kuras vadīs Rīcības komitejas līdzpriekšsēdētāji, bet līdzšinējās LKF un Rīgas Domes rīcības komitejas pārdēvēt par darba grupām.

Māksliniķa G.Lūša veidotā grafiskā zīme apstiprināta par Rīgas 800 gadu jubilejas zīmi. Autortiesības zīmes izmantošanā tiek piešķirtas Rīgas 800 gadu jubilejas rīcības komitejai.

19.jūnijs:

Latvijas Akadēmiskajā bibliotēkā atklāj izstādi "Visi Rīgas nami skan" (Grāmatas par Rīgu), un notiek "Lasījumi par Rīgas grāmatu". Referē A. Poriete, V. Zanders, M. Brancis, M. Ozoliņš. Pasākuma rīkotāji – Latvijas Kultūras fonda Rīgas 800 gadu jubilejas Rīcības komitejas darba grupa, Latvijas Akadēmiskā bibliotēka un Latvijas Grāmatizdevēju asociācija.

28.jūnijs:

Latvijas Kultūras fondā notiek Rīgas 800 gadu jubilejas rīcības komitejas līdzpriekšsēdētāju sēde, kuru vada kultūras ministrs J.Dripe.

Rīcības komitejas līdzpriekšsēdētāji uzdod Latvijas

Tirdzniecības un rūpniecības kamerai izstrādāt Rīgas 800 gadu jubilejas norises saimnieciskā plāna principu projektu.

Tiek izskatīti Rīgas 800 gadu jubilejas programmai iesniegtie priekšlikumi un izveidots priekšlikumu reģistrs.

29.jūnijs:

Melngalvju nama pamatu sienā tiek iemūrēta kapsula ar vēstījumu nākamajām paaudzēm.

21.augusts – 21.septembris:

Rīgas pilsētvīdē notiek izstāde "Piemineklis".

21.-22.septembris:

Kongresu namā notiek Rīgas domes organizēta Starptautiska konference "Rīga ceļā uz nākamo gadsimtu", kurā tiek apspriests Rīgas attīstības plāns.

29.augusts:

Rīcības komitejas sēde, kuru vada Rīcības komitejas priekšsēdētājs Māris Gailis.

Sēdē tiek izskatīti un apstiprināti Rīgas 800 gadu jubilejas programmai iesniegtie priekšlikumi.

V.Kulbergs (Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kameras prezidents) informē par darbu pie Rīgas 800 gadu jubilejas norises saimnieciskā plāna principu projekta izstrādes.

5.decembris:

Rīgas 800 gadu jubilejas Rīcības komitejas LKF darba grupas sēde, kurā tiek izskatīti Rīgas jubilejas programmai iesniegtie projekti:

1) Rīdzenes upes gultnes iezīmēšana Vecrīgā (ziņo arhitekte A.Skujina),

2) Rīgas 700 gadu jubilejas izstādes pastkartīšu komplekta izdošana (ziņo kolekcionārs A.Zujevs),

3) Izstādes "Rīga pirms 100 gadiem" teorētiskās koncepcijas izveide (ziņo Rīgas vēstures un kuģniecības muzeja direktore K.Radziņa).

12.decembris:

Ar Rīgas domes lēmumu Nr. 2819 tiek pieņemts Rīgas attīstības plāns 1995.-2005. gadam.

21.decembris:

Rīcības komitejas LKF darba grupas sēde, kurā tiek izskatīti Rīgas jubilejas programmai iesniegtie projekti:

1) Rakstu krājuma "Jūgendstils: laiks un telpa. Baltijas reģions 19.-20.gs.mijā" izveide un starptautiskas konferences rīkošana (ziņo mākslas zinātniece S.Grosa),

2) Latvijas Amatniecības kameras izstrādātais projekts "Rīga – amatu pilsēta" (ziņo V.Kazāks – Latvijas Amatniecības kameras priekšsēdētājs).

Latvijas Banka, atsaucoties Latvijas Kultūras fonda Rīgas 800 gades programmai, katram Rīgas gadsimtam savu sudraba 10 latu monētu.

Pēc izšķirīgā lēmuma pieņemšanas sākās šo astoņu monētu komplekta vizuālās (sīzētiskās) koncepcijas izstrādāšana, ko veica LB monētu sīzētiskā un mākslinieciskā risinājuma komisija (M.Čelzis, J.Stradiņš, L.Šēnbergs, R.Umblīja, B.Rubess) sadarbībā ar Rīgas vēstures un kuģniecības muzeja numismātikas nodaļas vadītāju M.Eihi. Māksliniecisko koncepciju izstrādāja mākslinieks L.Šēnbergs.

Vēsturiskā materiāla (tajā skaitā dažādu laiku, veidu un izcelsmes ar Rīgas vārdu saistītu monētu un zīmogu) lielās bagātības dēļ atlasīti veikt nebija viegli, taču gala rezultātā radās koncepcija:

monētu aversā būs attēlots Rīgas ģerbonis tā vēsturiskā attīstībā, sākot no pirmā – bīskapa Alberta laika zīmoga līdz mūsdienu – 1925.g. apstiprinātajam Rīgas ģerbonim. Gadsimtu gaitā, atbilstoši pilsētas vēsturei, ģerboņa detaļas mainās vai tiek papildinātas;

monētu reversā attēlots katru konkrēto gadsimtu raksturojošs sīzets:

- XIII gs. – Bīskaps Alberts,
- XIV gs. – Lielās Gildes ģerbonis,
- XV gs. – Lielais Kristaps,
- XVI gs. – Rīgas panorāma,
- XVII gs. – Rīgas nocietinājumi,
- XVIII gs. – Melngalvju nams,
- XIX gs. – Latviskās tradīcijas Rīgā (zāļu vakars Daugavmalā vai Dziesmu svētku gājiens)
- XX gs. – Brīvības pieminekļa fragments.

Ramona Umblīja

RĪGAS ASTOŅI GADSIMTI MONĒTĀS

Lai izteiksmīgāk izceltu mākslinieciskās koncepcijas ideju – jaundarinātā monētā "iestrādāt" vēsturiska gadsimta fragmentu, lausku ar konkrēto sīzetu – monētas kalšanā tiek izmantoti divi atšķirīgi virsmas matējuma veidi. Šis pretstatījums starp "laika zoba sagrauzto" un mūsdienu materialitāti pakāpeniski sarūk, līdz pēdējā – 20.gs. monētā tā vairs nav, un Brīvības pieminekļa fragments kalts uz spožas, mūsdienu monētas pamatnes.

Monētu sēriju veido grafiķi G.Ciltiņis un L.Šēnbergs, tēlnieki L.Franckēviča-Ulmane un J.Strupulis, izmantojot konkrētā gadsimta vēsturiskos materiālus un ievērojot to māksliniecisko stilistiku.

Monētas tiek kaltas Lielbritānijas naudas kaltuvē "Royal Mint". Tās kaltas proof kvalitātē 38,61 mm rādiusā. 1996.g. tiks sagatavotas pirmās trīs, 1997. – nākamās trīs, un 1998.g. – pēdējās divas monētas.

Monētām būs trīs veida iesaiņojumi:

- katra monēta atsevišķā kārbīnā;
- 8 monētu komplekts kārbā;
- katra monēta kartona iesaiņojumā, kas vienlaikus ir arī prospekts ar tekstu un attēliem no konkrētā gadsimta ("Rīgas mazā vēsture").

Tekstu gatavo A.Caune, J.Treile un B.Rubesa; iesaiņojuma dizaina autors L.Šēnbergs. Iespēšana: RHINO DESIGN.

Pēc savas sīzētiskās un mākslinieciskās koncepcijas šis uzskatāms par unikālu projektu

Latvijas valsts numismātikas vēsturē un, cerams, tas iemantos plašu atsaucību Eiropas un citu kontinentu numismātu un interesentu vidū. Rīgas 800 gadu vēsture astoņās monētās – jauns stāsts par mūsu seno pilsētu uz trešā gadu tūkstoša sliekšņa.

Latvijas Akadēmiskās bibliotēkas Misiņa nodaļā iekārtotajā literatūras izstādē "Visi Rīgas nami skan" ieskatījāmie grāmatu klāstā, kuras iznākušas simtgadē, kopš Rīga nosvinēja savu 700 gadu jubileju. Tāpat drukātas no 1901. līdz 1995. gadam, dažādās vietās un dažādās valodās. Izstādes uzdevums bija parādīt, kā pilsēta un pilsēnieki ierakstīti grāmatās, kā laiks izmainījies pašas grāmatas izskatu.

Rīgas vēsturi pirmie sākuši rakstīt senie hronisti: Indriķa Livonijas hronika, Atskaņu hronika, B. Rusova Livonijas hronika. Šajā simtgadē hronikas izdotas vairākkārt, topot arī grāmatas un komentāriem bagātākas. Līdzās hronikām savu vietu ieņēma 1936./37. gadā apgāda "Grāmatu Draugs" izdotā Jāņa Strauberga "Rīgas vēsture" sešās daļās. Tajā aptverts laiks no Rīgas dibināšanas līdz Latvijas Valsts proklamēšanai.

Apskatot grāmatas par Rīgas vēsturi, redzams, ka visos laikos bijuši vēsturiski notikumi un valsts vīri, kuriem par godu vai negodu izdotas grāmatas. Vienmēr kaut kur līdzās Latvijai, austrumos vai rietumos, jūta kāda svešinieka roka, kura sniedzas pēc pilsētas atslēgām. Mūsu Rīga – šis piederības vietniekvārds atrodams grāmatu nosaukumos blakus dažādu laiku varas simboliem un ģerboņiem. 1910. gadā plaši svinēta Rīgas un Vidzemes 200 gadu pievienošana Krievijai; izdotas vismaz septiņas grāmatas, no tām divi jubilejas albumi.

Pilsētas kopējā ainava veidojas, aplūkojot vienkopus tās vēsturi, arhitektūru, būvniecību, saimniecību, izglītību, kultūru un mākslu. Šīm prasībām atbilst rakstu krājums "Rīga kā Latvijas galvaspilsēta", izdots 1932. gadā un veltīts Latvijas Republikas 10 gadu pastāvēšanas atcerei. Izdevēji jubileju gan nokavējuši par četriem gadiem, toties krājums ir 842 lappušu biezs.

Savu pirmo enciklopēdiju Rīga saņēma 1988. gadā latviešu valodā, 1989. gadā krievu valodā. 1990. gadā iznāca minienciklopēdija "Rīga", kuras saturs pielāgots izmaiņām valsts un galvaspilsētas dzīvē. Latvijas Zinātņu akadēmijas Vēstures institūts izdevis pētījumus par Rīgas pilsētu 3 krājumos: "Feodālā Rīga" (1978. g.); "Rīga 1860-1917" (1978. g.) un "Rīga sociālisma laikmetā 1917-1975" (1980. g.).

Priekšstatu par pilsētas saimniecisko darbību varam gūt no Rīgas pilsētas budžetu izdevumiem, pārskatiem par pilsētas ienākumiem un parādiem. Laikā no 1901. līdz 1915. gadam tiek publicēti Rīgas tirgotāju arhīvi, statistikas krājumi. Šie izdevumi pārstāj iznākt, sākoties Pirmajam pasaules karam. 20.-30. gados daudz drukāti Rīgas pilsētas tirdzniecības firmu un rūpniecības uzņēmumu saraksti, akciju sabiedrību atskaite un bilances. Lietišķa, krāsaina, noskaņām bagāta pasaule ir adrese grāmatas. Reklāmas un sludinājumi atspoguļo pilsētas saimniecību no sīkākās krāmu bodes līdz nozīmīgiem uzņēmumiem.

1931. gadā Rīgas pilsētas valde izdeva pirmo un vienīgo "Rīgas pilsētas gada grāmatu" (600 lappušu

biezu). Tajā sniegta atskaite par saimniecisko darbību laikā no 1918. līdz 1930. gadam.

Kari postījuši un izlaupijuši pilsētu, bet vienmēr tā atjaunota un turpināta celt. Daudz grāmatu izdots par Rīgas arhitektūras stiliem un būvniecību. Grāmatas ir ne tikai par Rīgu kā vienotu apbūves ansambli, bet arī par atsevišķām ēkām, baznīcām, sabiedriskām būvēm, dzīvojamām mājām. Piemēram, par Doma baznīcu un draudzi izdotas vairāk nekā desmit grāmatas.

Kā īpaši vērtīgu dāvanu Rīgas pilsēta 1903. gadā saņēma greznu grāmatu "Riga und seine Bauten". Savus darbus Rīgai veltījuši: Vilhelms Neimanis (Neumann), Pauls Ārends, Pauls Kampe, Andrejs Holcmanis, Andris Caune, Jurijs Vasiljevs. Grāmatu autoru saraksts varētu būt ļoti garš. Tajā savu vietu ieņēma arheologi, vēsturnieki, mākslas zinātnieki, arhitekti, dzejnieki un gleznotāji. Gaumīgas un bagātīgi ilustrētas ir izdevniecības "Zinātne" sērijas "Latvijas arhitektūras un mākslās pieminekļi" grāmatas. Tajās atrodami izmantotās literatūras saraksti un pieminēto personu rādītāji.

Arta Poriete

VISI RĪGAS NAMI SKAN

(IESKATS RĪGAS
GRĀMATĀS)

Rīgas skolu vēsturi pētījuši Andrejs Vičs, Marģers Stepmanis, Roberts Bērziņš. Skolas izdekušas savus darbības pārskatus, absolventu sarakstus. 1912. gadā, atzīmējot Rīgas vecākās augstskolas piecdesmitgadi, izdots "Album Academicum" vācu un krievu valodās. 1938. gadā Latvijas Universitāte izdevusi grāmatu "Rīgas Politehnikums 1862-1919".

Interesantas ir bijušo audzēkņu atmiņu grāmatas par savām skolām, skolotājiem un pašu audzēkņu gaitām pasaulē.

Rīga aug. Nams pie nama, iela pie ielas. Kā iespējams tajā atrast vajadzīgo iestādi? Plašs ir izdevumu klāsts, kurus nosacīti varētu dēvēt par tūrisma ceļvežiem. Nereti tās ir pamatīgas, labi ilustrētas grāmatas, kurām pievienoti ielu, valsts iestāžu, advokātu, viesnīcu saraksti, arī pilsētas plāns. Trīsdesmitajos gados Rīgu varēja iepazīt no Mārtiņa Celmiņa, Zelmāra Lancmaņa, Kārļa Vanaga un Arnolda Puriņa grāmatām. Mainās laiki un 1941. gadā pa Rīgas ielām soļo vācu armijas karavīri ar viņiem domātu ceļvedi, bet 1970. gadā Rīgas milicijas apakšpulkveži sastādījuši ceļvedi saviem darbiniekiem.

Bet ko Rīgas ciemiņi aizveda sev līdzī – vai tikai ūdenskliņģerus un nostāstus? Te noderēja atklātnes, pastkartes, skatu albumi. Mūsdienās izdoti skaisti, krāsaini foto albumi ar plašiem vēstures faktiem, attēlu komentāriem dažādās valodās. Grāmata ir viens no ceļiem, kā Rīgai ieiet pasaulē. Un pasaule iepazīst mūsu baznīcu smailes, augstprātīgos torņus gaiļus, Rīgas pils drukno siluetu.

Rīgai ir tās Baltais nams, Zvēru dārzs, Vāru ielas republika, Gaisa tilts un Ņezardārzs. Rīga ir īsta, bagāta un nopietna pilsēta, tādēļ arī grāmatu un to izdevēju vienmēr ir bijis daudz. Grāmatas, gluži kā Rīgas nami, ir vecas un jaunas, greznas un vienkāršas, bet katrai no tām ir savs skanējums.

Gatavojoties Rīgas 800 gadu jubilejas svinībām, arvien vairāk pieaug interese par pilsētas iepriekšējo apaļo jubileju 1901. gadā. Tās galvenais pasākums bija vērienīga rūpniecības un amatniecības izstāde Esplanādē, kurai bija ievērojama nozīme visā tālākajā Rīgas attīstībā.

Rīgas 700 gadu jubilejai veltītā izstāde dokumentēta apjomīgā monogrāfijā "Rigaer Jubilaеums — Ausstellung 1901", R. 1902. Tās autors — Amatniecības skolas direktors arhitekts Maksis Šervinskis (1859 — 1909), pēc kura projekta bija veidota arī izstāde Esplanādē. Līdzās šai grāmatai saglabājušās M.Šervinska dēla arhitekta Vladimira Šervinska (1894 — 1974) atmiņas par izstādi, kas sarakstītas 1954.gadā, izsūtījumā, un vēl daži citi materiāli, kas atrodas V.Šervinska mazdēla arhitekta Eižena Upmaņa personīgajā arhīvā. Ir pieejams kolekcionāra Andreja Zujeva savāktais izstādei veltīto pastkartīšu komplekts, kā arī daži atsevišķu izstādes celtnu būvprojekti, kuri glabājas Rīgas attīstības departamenta Arhitektūras pārvaldes tehniskajā arhīvā.

Izmantojot un apkopojot šos materiālus, tika izveidota neliela ekspozīcija, kuru apmeklētāji 1995.gada maijā varēja skatīt Rīgas Arhitektūras centra filiālē Skārņu ielā 4, 2.stāva zālītē. Šī ekspozīcija deva ierosmi veidot plašāku izstādi "Rīga pirms 100 gadiem", kas iekļautos Rīgas 800 gadei veltīto pasākumu klāstā.

Rīgas 700 gadu jubilejas izstāde aizņēma visu Esplanādes laukumu. Toreiz tur atradās vienīgi pareizticīgo Katedrāle. Tagadējās Mākslas akadēmijas un Mākslas muzeja ēkas vēl nebija uzceltas. Izstādes galvenā ieeja ar plašu puslokā veidotu priekšlaukumu bija pavērsta pret Totlēbena (tagad Kalpaka) bulvāri. Centrā pacēlās liels rūpniecības paviljons ar krāšņu kupolu. No rūpniecības paviljona tūlīt pa labi atradās celtniecības, bet tālāk — mazais rūpniecības paviljons, pa kreisi — restorāns un konditoreja. Visas šīs būves puslokā savienoja segta galerija. Rūpniecības paviljona priekšā atradās grezna monumentāla strūklaka, kuru bija veidojusi pazīstamā Rīgas tēlnieku firma "S.Otto un O.Vassil". Priekšlaukumā bija arī ornamentālas puķu dobes, zālieni un dekoratīvu augu stādījumi. Izstādes labiekārtojumu un apzāļošanu veica Rīgas dārzu direktora Georga Kūfalta (1853 — 1938) vadībā. Aiz lielākajām būvēm bija virkne mazāku paviljonu un paviljoniņu, no kuriem 25 piederēja dažādām privātfirmām, bet paralēli Elizabetes ielai atradās lielā mašīnhalle. Vienīgi mūrniekmeistara K.Ķergalvja paviljons atradās nevis Esplanādē, bet Strēlnieku dārzā. Šis paviljons saglabājies līdz mūsdienām, tikai bez kupola.

Ideja sarīkot šādu izstādi bija radusies jau 1898.gada oktobrī kādā Amatnieku biedrības rīkotā

diskusiju vakarā. Šo ideju pirmoreiz izteica būvinženieris Florians fon Viganovskis. To pārtvēra un sāka attīstīt tālāk Amatnieku biedrības priekšsēdētājs Johans fon Ekarts. 1899.gada 28.aprīlī viņa vadībā notika sēde, kurā piedalījās pilsētas valdes, Biržas komitejas, Lielās un Mazās ģildes, Tehniskās biedrības, Arhitektu biedrības un Amatnieku biedrības pārstāvji. Sanāksmē tika nolemts kooptēt RPI profesorus K.Lovisu un E.Pfūlu, Amatnieku skolas direktoru M.Šervinski un citus speciālistus, kā arī griezties rūpnieku un amatnieku aprindās, lai rastu līdzekļus izstādei. Par piemērotu vietu tai izraudzījās Esplanādi. Tika izsūtīts apkārtraksts.

1899. g. 12. maijā Amatnieku biedrības lielajā zālē sapulcējās ap 150 cilvēku — rūpnieki, fabrikanti, amatnieki un nolēma rīkot izstādi, kas ilgtu divus, divarpus vasaras mēnešus. Atsevišķas firmas garantētu līdzekļus izstādes sarīkošanai, katrs 500, 1000 vai vairāk rubļus, un būtu tiesīgas deleģēt savus pārstāvjus izstādes padomei. Atklāts palika jautājums par izstādes sarīkošanas vietu, jo Esplanāde atradās militārā resora pārziņā, un tas radīja zināmas grūtības.

1899. g. 13. maijā izveidoja īpašu izstādes rīcības komiteju, kuras uzdevumos ietilpa savākt no firmām un uzņēmējiem garantijas par piedalīšanos izstādē. Izstādes laiku noteica no 1901.g. 1.jūnija līdz 15.augustam un apsvēra iespējas to veidot Grīziņkalnā, pilsētas ganībās

(tagadējā preču stacijas teritorijā), Andrejsalā, Ķeizardārzā (tagadējā Mežaparkā) vai Torņakalna stacijas rajonā.

Izstādes ideju konkursu izsludināja 1899.g. beigās. Izmantojamā teritorija — Torņakalna stacijas rajons. Konkursa termiņš bija 1900.g. 1.februāris. No iesniegtajiem deviņiem projektiem zūrija, kuras sastāvā bija arhitekti J.Hagens, V.Neimanis, V.Bokslafs, O.Hofmans, G.Kūfalts, RPI profesors E.Pfūls, un inženieris F.Viganovskis, kā labāko atzina arhitekta M.Šervinska projektu. Otro vietu ieguva arhitekta H.Hartmaņa, trešo — arhitekta F.E.Šefela priekšlikumi. Tā kā iepriekšpiedāvātā teritorija izrādījās izstādei nepiemērota, beidzot tika rasta iespēja izstādi rīkot Esplanādē un M.Šervinskim uzticēja izstrādāt galīgo projektu šai novietnei. Projekta realizācijā M.Šervinskis darbojās kopā ar arhitektu Alfrēdu Ašenkampfu (1858—1914). Pēc abu arhitektu projektiem Esplanādē koka konstrukcijās uzcēla gandrīz visas galvenās izstādes būves. Sevišķi izcēlās jūgendstila formu daudzveidībā darinātie galvenie paviljoni un tajos izvietotie uzņēmumu un firmu stendi, kurus veidoja daudzi pazīstami tā laika mākslinieki — A.Folcs, E.Tode, N.Ļebedevs, H.Zīke u.c., kā arī arhitekti A.Ašenkampfs, M.Šervinskis, R.Donbergs u.c.

Rīgas arhitekts B.Bīlenšteins savās atmiņās rakstīja: "Izstādes mērķis, proti, pārliecināt Krievijas valdību par

Zenta Krastiņa

PAR RĪGAS 700 GADU JUBILEJU

Rīgas amatniecības skolas direktors arhitekts Maksis Šervinskis

Arhitekts Alfrēds Ašenkampfs

Rīgas dārzu direktors Georgs Kūfals

to, ko spēj Rīga, tika sasniegts pilnībā. Uzaicināja finanšu ministru un viņš arī personīgi ieradās uz izstādes iesvētīšanu. Viņš bija pārsteigts par to, ka visas celtnes ir laikus uzbūvētas un nobeigtas."

Izstādes veidotāji Krievijas finanšu ministram S. Vitem pasniedza piemiņas albumu, kas pēc M. Šervinska skices bija darināts ādā ar sudraba emaljas rotājumiem.

Izstāde bija sevišķs notikums visiem rīdziniekiem — gan lieliem, gan maziem. V. Šervinskis, kas tolaik bija septiņus gadus vecs, savās atmiņās raksta:

"Beidzot pienāca izstādes atklāšanas diena. Kādā no nākamajām dienām mēs, bērni, tikām izvadāti pa visiem paviljoniem. Atceros krāšņo galveno paviljonu ar milzīgo vestibulu un milzīgu palmu tā vidū. Viena no istabām šajā paviljonā tika nodota papa rīcībā. Tur bija izvietotas mēbeles, kas tika izgatavotas pēc papa zīmējumiem, bet sienas viscaur bija nokarinātas ar papa projektiem. Papa darbi bija guvuši pilnīgu atzīnību, un papam tika piešķirta zelta medaļa (...). Izstādes objekti bija visādas mašīnas, visdažādākās rūpniecības preces, un visi stendi bija tik skaisti iekārtoti. Visur mašīnas darbojās, varēja vērot dažādus ražošanas procesus. Kādā no paviljoniem bija izstādīts vesels tramvaja vagonis — izstādes atklāšanas dienā bija atklāta arī pirmā tramvaja līnija Rīgā pa Aleksandra (tagad Brīvības) bulvāri un Aleksandra ielu līdz dzelzceļam (...). Vakarā izstādes teritorijā pastaigājās daudz publikas, kas apmeklēja izstādes restorānus, un galvenā paviljona tornīša prožektors apgaismoja visu šo raibo un uzpostu ainu."

Iepretim Esplanādei, diagonāli pāri Valdemāra (torreiz Nikolaja) ielai, Strēlnieku dārzā, apmēram tur, kur tagad atrodas Kongresu nams, bija uzbūvēta "Senā Rīga". Tā bija improvizācija par Vecrīgas tēmu — Rātslaukums ar

tam pieguļošajām ēkām un ieliņām. Pretējā kanāla pusē bija uzceltas izpriecu vietas — tā sauktā "Venēcija" un "Putnu plava". "Vecrīga" bija viens no neparastākajiem veidojumiem visā jubilejas būvju kompleksā. Tā izveidošanā liela nozīme bija komisijai, kuras sastāvā ietilpa mākslas vēsturnieks, arhitekts V. Neimanis, arhitekts A. Reinbergs un gleznotājs E. Tode. "Vecrīgu" uzcēla pēc arhitekta A. Reinberga projekta, bet vēsturisko pamatojumu sniedza V. Neimanis. Ēkas bija celtas koka sastaņņu konstrukcijā no viencollīgiem dēļiem ar apmetumu uz skalīņiem. Ķieģeļu sienu imitāciju panāca, sarkani krāsotajā apmetumā ievielkot šuves. Namu apakšējos stāvos,

kur tie bija pieejami, atradās veikali un krodziņi.

Ierosinājumu šādam maketam deva līdzīgi pasākumi citur Eiropā, piemēram, "Vecā Berlīne", "Vecā Stokholma", "Vecā Parīze" u.c.

"Vecrīgas" centrā atradās Rātslaukums ar renesanses un baroka formās stilizētu Rātsnamu. Melngalvju namam bija gotiska fasāde bez raksturīgajiem renesanses rotājumiem, bet celtnes Kaļķu un Kungu ieliņās tika atveidotas pēc J. K. Broces skicēm vai arī stilizētas viduslaiku arhitektūras garā. Pilsētiņu apjoza mūris ar torņiem. Dienvidaustrumu galvenās ieejas galā pacēlās Šāļu tornis ar Šāļu vārtiem, bet pretējā pusē — Sv. Jura tornis, Kaļķu

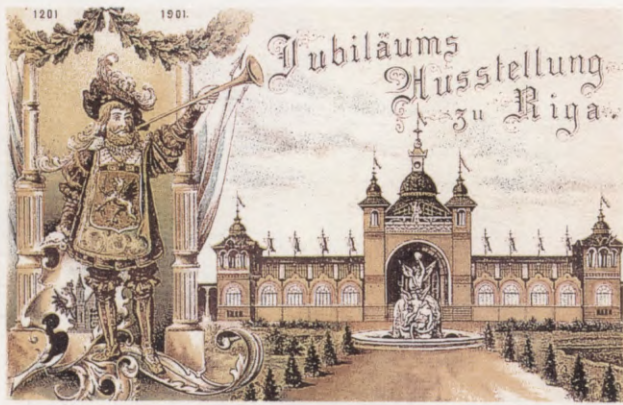
- A - Esplanāde. Rūpniecības un amatniecības izstāde;
- B - Strēlnieku dārzs (tagad Kronvalda parks)
- C - "Vecrīga"
- D - "Putnu plava"
- E - "Venēcija Rīga"

Rīgas 700 gadu Jubilejas izstādes būves mūsdienu apbūvē. Plāns. Izstrādāja J. Elksniņš prof. J. Krastiņa vadībā.

Jubilāums
Ausstellung Alt Riga.

"Vecrīga". Pastkarte

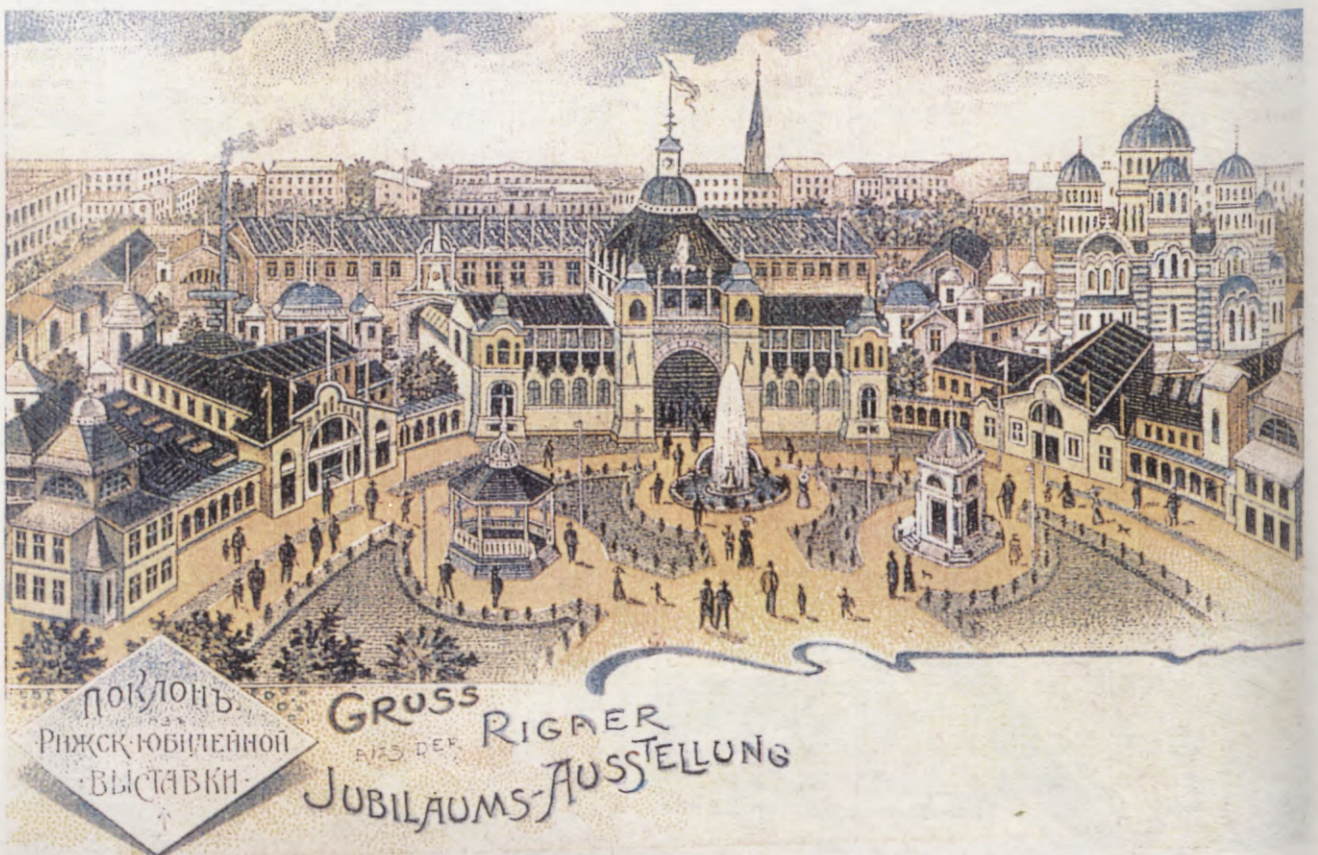
Rūpniecības paviljons. Pastkarte

Rīga dimd! Rīga dimd!
Kas to Rīgu dimdināja?

Izstādes plakāts. Autors R. Zariņš. Pastkarte

Esplanāde. Izstādes kopskats. Pastkarte

Rātsnams Vecrīgas maketā

Šāļu vārti un Šāļu tornis Vecrīgas maketā

"Venēcija", "Vecrīga", pa labi "Putnu pļava". Pastkarte

vārti un Kaļķu tornis. Pavisam bija uzcelti pieci torni. Visas celtnes bija nedaudz samazināta izmēra butaforijas, bet darinātas tik meistarīgi, ka atstāja patiesu iespaidu. Kanāla pretējā pusē atradās "Putnu pļava" un "Venēcija".

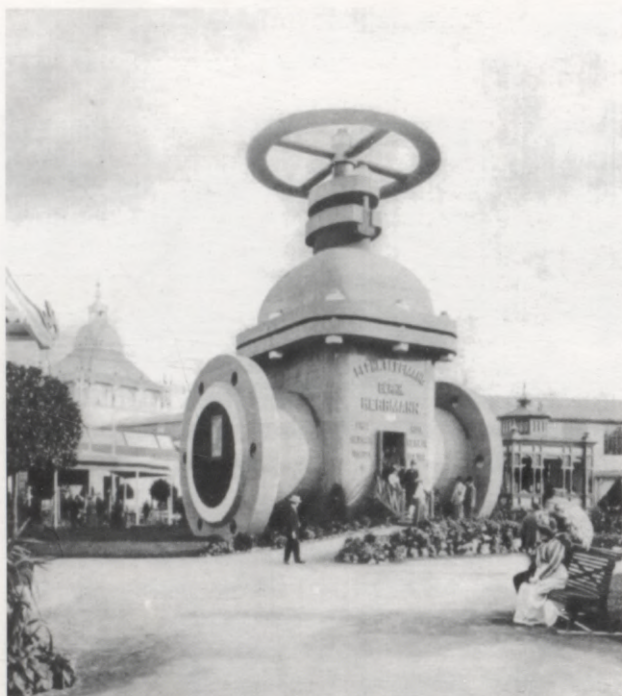
Arhitekts V. Šervinskis savās atmiņās raksta: "Apskatījām "Seno Rīgu" un pa tiltu pāri kanālam devāmies uz Putnu pļavu. Uz Venēciju mūs neveda, teica, ka tur ir tikai restorāni un mums, bērniem, tur nav ko skatīties. Taču no tālienes Venēcija bija ļoti skaista un mums ļoti gribējās turp.

Putnu pļavā, protams, bija ļoti interesanti: karuseļi, greizie spoguļi, dažādi spēka mērāmie, cirka priekšnesumi. Bet visi šie prieki bija jau mūsu agrāk izmēģināti gadatirgos. Taču, kas pilnīgi jauns, ne tikai mums bērniem, bet arī pieaugušajiem, — tas bija pirmais kinematogrāfs Rīgā. Jāsaka, ainas bija diezgan blāvas, un tās šķērsoja svītras, it kā visu laiku lītu lietus. Bet tomēr cilvēki šajās ainās kustējās un iespaids bija tik spēcīgs, ka šis šodienas skatījumā pilnīgi niecīgais seanss palicis atmiņā uz visu mūžu.(...). Kas īpaši jauns mums, bērniem, kā arī vispār visiem ridzeniekiem, bija "Āfrikas stūrītis" — Dahomeja. Kādam bija ienākusi prātā divaina doma — atvest no Āfrikas dažas nēģeru ģimenes un demonstrēt tās publikai. Taču tas katrā ziņā bija interesanti. Āfrikāņi paši uzcēla sev vairākas būdas, iekārtojās tur gluži kā savā dzimtenē, dzīvoja sev raksturīgā veidā un pievērsa visai maz vērības viņus apstājušajiem ziņkārīgajiem ridzeniekiem, kamēr tie stāvēja un blenza."

Esplanādi ar izstādes turpinājumu Strēlnieku dārzā savienoja gājēju tilts, kas bija uzbūvēts pāri Nikolaja (tagad Kr.Valdemāra) ielai. Strēlnieku dārzā atradās arī gliemežnīcas formas mūzikas estrāde, kas bija darināta pēc arh. M.Šervinska projekta, bet "Venēcija" — pēc būvinženiera F. fon Viganovska projekta un bija veidota zināmā mērā analogi "Vecrīgai". Pa "Canale Grande" (pilsētas kanālu) gondoljēru pavadībā varēja doties braucienā ar gondolām cauri "Rialto tiltam", garām fantastiskajai "Vecrīgai", kas vakaros tika spoži izgaismota, un tālāk gar Bastejkalnu līdz pat pilsētas teātrim (tagadējai Nacionālajai operai).

"Venēciju" izveidoja pēc Šampētera restorāna nomnieka F.Šindlera ierosinājuma. Viņš arī no saviem līdzekļiem pa lielākai daļai sedza restorāna un deju grīdas izbūvi.

Visa "Vecrīga" izmaksāja ap 27 000 rbļ., bet izstāde kopumā 328 738 rbļ. Ienākumi nesedza izdevu-

B. Hermana sanitārtehnisko iekārtu firmas paviljons

Mūrniekmeistara K. Ķergalvja paviljons. Daļēji saglabāties līdz mūsdienām Strēlnieku dārzā

V. Eikerta kokvilnas vērpšanas un aušanas firmas stends. Projekta skices autors M. Šervinskis

mus, un deficītu — 76 000 rbj. nosedza ar iepriekš garantētajām rūpnieku iemaksām.

Tika izdotas daudzas atklātnes par izstādes celtnēm. Daļa no izstādei veltītajām atklātnēm saglabājušās līdz mūsdienām privātkolekcijās.

Skaisti jūgendstila dekoratīvās mākslas paraugi ir mākslinieka R. Zariņa veidotie izstādes plakāti.

Rīgas 700 gadu jubilejas izstāde demonstrēja Rīgas rūpniecības izaugsmi. Izstādei sekoja straujas izmaiņas visās tautsaimniecības nozarēs.

Ievērojamais kultūras darbinieks J. Asars 1904. g. rakstīja, ka beidzamajos gados vērojamas būtiskas izmaiņas gan jaunuzcelto namu fasādēs, gan skatlogos izliktajās precēs, gan cilvēku apģērbos. Mēbeles, trauki, grāmatu vāki, plakāti un citas lietas izskatās pavisam citādi nekā pirms pāris gadiem: "šī jaunā garša, kura Rīgā tikusi pie vārda īpaši ar 1901. gada jubilejas izstādi, ir tiešām kas jauns".

Rūpniecības izaugsme gāja roku rokā ar tirdzniecības attīstību, kas vienoja Rīgu ar Krieviju, Vāciju un citām zemēm. Strauji pieauga preču eksports. Rīgā savas filiāles atvēra daudzas firmas. Divpadsmit gados pilsētas iedzīvotāju skaits dubultojās — pieauga no 250 000 līdz 500 000. Uzplauka būvniecība. Koka ēkas nomainīja mūra nami. Pēc 1904. gada Rīgā tās cēla tikai jūgendstilā, un šodien Rīgas centra jūgendstila apbūve ir guvusi starptautisku skanējumu.

Izstāde ar šādu nosaukumu 1995.gadā tika atklāta Rīgas vēstures un kuģniecības muzejā. Šī vienam vēsturiskam stilam veltītā izstāde tapa ar Sorosa fonda atbalstu. Projekta autore Dace Strazdiņa, līdzautore Inta Štamgute, dizainmākslinieki Jānis Spalviņš un Voldemārs Lazdiņš.

Tuvojoties Rīgas 800 gadu jubilejai un gadsimtu mijai, arvien vairāk gribam zināt, kāda bijusi mūsu galvaspilsēta pirms 100 gadiem un vēl senākā pagātnē. Kāpēc tieši jūgendstils – šis gadsimtu mijas stils, kas dzima un izplatījās Eiropā un arī Amerikā, kļuva Rīgai tik nozīmīgs?

Latvijā lietotais jūgendstila apzīmējums cēlies no vācu termina "Jugendstil". Pasaulē biežāk tiek lietots franču cilmes vārds "Art nouveau" – jaunā māksla. Mūsu vēsturiskajā kontekstā šī stila ziedu laiki sakrīta ar Rīgas uzplaukuma laiku. Pēc krāvu apgrozījuma skaita Rīgas tirdzniecības osta kļuva par lielāko toreizējā Krievijas impērijā, strauji attīstījās arī rūpniecība. Uzkrātie naudas līdzekļi lielā mērā tika ieguldīti celtniecībā. Tā 20.gs. sākumā izveidojās mūsdienu Rīgas centrs. Vairāk nekā 40% visas tā laika apbūves ir jūgendstila celtnes. Jūgendstils strauji ienāca Rīgas dzīvē un aptvēra visus mākslas veidus: arhitektūru, tēlotājmākslu, lietišķo mākslu un lietišķo grafiku – plakātu, grāmatu un albumu māksliniecisko apdari, kā arī fotogrāfiju.

Eiropā jūgendstils radās kā pretstats stingušajam eklektismam jeb historicismam, tas ir, pagātnes stilu atdarināšanas modei. Latvijā vēsturiskie apstākļi noteica to, ka jūgendstils izpaudās ne vien kā jauna no Eiropas nākusi māksla, bet arī kā latviešu māksla. Rīgā jūgendstilam bija arī sociāla nokrāsa, jo tas iestājās pret pilsonisko sastingušo gaumi. Ne velti J.Rozentāls žurnāla "Vērotājs" 1903.gada pirmajā numurā rakstīja: "Nevajag tikai būt aklam, bet mazākais tik lepnam, ka vienkāršo un īsto zin vairāk cienīt nekā mulķīgi lielmanīgo un neīsto greznumu, būt tiktāl nopietnam, ka nemēģināt pārnest vecas, aristokrātiskas kultūras formu atliekas uz šā laika pilsonisko dzīvi, caur to padarot taisni acis kritošu savu sīkpilsonisko niecību."

Tāpat kā Eiropā, arī šeit, Rīgā, mākslinieki un arhitekti izmantoja jūgendstilam raksturīgus dekorēšanas paņēmienus. Neizsmejams avots stila dekoratīvo elementu veidošanā bija daba. Floras un faunas dinamika, organismu augšana un vairošanās, asimetriski vijņveidīgo līniju un formu ritms kļuva par tipiskāko jūgendstila pazīmi. Jūgendstils radās kā avangardisko estētu māksla, strauji uzplauka, bet ātri banalizējās, jo tā paņēmienus plaši izmantoja dažāda rakstura un mākslinieciskā līmeņa darbos. Uz veselu pusgadsimtu šis stils tika aizmirsts. Tikai 50.-60.gados Eiropas mākslas zinātnieki to sāka uzlūkot par atsevišķu mākslas virzienu. Tomēr pretrunas vērtējumā

joprojām nav pārvarētas, jo šis stils vienmēr modinājis dažādas izjūtas. Rīgā jūgendstils tikai pēdējā desmitgadē sāk piedzīvot savu atzīšanu, kas aizsākās ar profesora J.Krastiņa grāmatu "Jūgendstils Rīgas arhitektūrā" (1980). Plašākus pētījumus jūgendstila izpētē kavējuši 50 okupācijas gadi, jo šī stila mākslinieciskos paņēmienus piedēvēja dekadentu mākslai, kuras vērtība tika noliegta. Tāpēc nav arī neviena apkopojoša pētījuma par jūgendstila tendencēm latviešu mākslā un kultūrā kopumā. Ir tikai dažu mākslas entuziastu raksti atsevišķos krājumos un periodiskos izdevumos. Taču, tuvojoties gadsimtu un gadu tūkstošu mijai, jēdziens "dekadence" mūsdienu sabiedrībā atkal izraisa sajūsmu, protams, jaunā izpratnē.

Apsverot iepriekš minētos faktus un pārskatot muzeja fondus, radās doma veidot jūgendstilam veltītu izstādi. Bija skaidrs, ka tikai ar mūsu muzeja materiāliem vien nevarēsim iekārtot laikmetu raksturojošu izstādi, tādēļ nācās izmantot arī Valsts Mākslas muzeja, Latvijas Valsts arhīva, Latvijas Akadēmiskās bibliotēkas, Raiņa literatūras un mākslas vēstures muzeja un privātpersonu krājumus.

Izstrādājot izstādes koncepciju, pievērsāmies šādām tēmām: 1. Rīgas jūgendstila apbūve un tās stilistiskie novirzieni. 2. Ēku eksterjeru un sabiedrisko interjeru dekors. 3. Rīgas 700 gadu jubilejai veltītā rūpniecības, amatniecības un mākslas izstāde. 4. Sadzīves priekšmeti jūgendstila interjerā. 5. Jūgendstils poligrāfijā. 6. Jūgendstils lietišķajā mākslā.

Ārpus izstādes palika grāmatu grafika – ilustrācijas, kas pelna īpašu apskatu atsevišķā izstādē. Kad tēmas bija izvēlētas, vajadzēja rast tām izteiksmīgu pasniegšanas veidu. Iecere bija veidot tematiskus ansambļus, izceļot priekšmetu autentiskumu. Priekšmetu izvēlē un sakārtojumā tas izdevās, taču interjera ansambļu veidošanā autentiskuma idejai varējām pietuvoties tikai nosacīti, jo Rīgā nav saglabāties neviens jūgendstila dzīvokļa vai sabiedrisko telpu interjers, tāpēc nācās izmantot butaforiskus elementus, kas, protams, izslēdz vēsturisko pēctecību.

Jūgendstila veidošanās gaitu Rīgā noteica raibais iedzīvotāju sastāvs un, protams, ekonomiskie apstākļi. Lielākie naudas līdzekļi atradās vāciešu, krievu un ebreju tautības iedzīvotāju rokās. Šīs tendences vērojamas arī arhitektūrā. 20.gs. sākumā vienlaicīgi sastopami vairāki stipri atšķirīgi jūgendstila novirzieni: eklektiskais, dekoratīvais, romantiskais, nacionāli romantiskais un "stateniskais" jūgendstils. Rīgas centra apbūves projektu autori bija galvenokārt vietējie arhitekti, taču ar dažādu izcelsmi A.Ašenkampfs, M.Eizenšteins, R.Šmēlings, E.Laube, E.Pole, J.Alksnis, J.Vanags u.c. Tā Rīgas centra neparasti savdabīgajā arhitektūrā mijas pasaules pieredze ar vietējām tradīcijām. Uzceltajos īres namos būvplastikas,

Dace Strazdiņa

JŪGENDSTILS RĪGAS MĀKSLĀ UN SADZĪVĒ 19.GS. BEIGĀS UN 20.GS. SĀKUMĀ

Izstādes kopskats

vitrāžu un metālkalumu izpildītāji bija Rīgā dzīvojošie cittautieši, pārsvarā vācu mākslinieki un amatnieki – A.Folcs, S.Otto, O.Vasils, V.Štols, M.Loce u.c.

Grīdas un sienu panelu flīzes lielāko tiesu ievada no Vācijas, bet krānsnis un kamīnus izgatavoja Rīgā plaši pazīstamajā uzņēmumā "Zelm&Boehm" (Celms un Bēms). Interjeru izveidē lielu vērību pievērsa tādām materiālam kā stikls. Tāpat metālam bija gan strukturāla, gan dekoratīva nozīme – tā eleganci un vieglumu pretstatīja akmens smagnējībai. Metāls ir neatņemams materiāls balkonos, vārtos, logos, tas izmantots arī ēku interjeros, dažreiz pat mēbeļu dekoros. Arī vitrāžas bija visur – dzīvojamās mājās, viesnīcās, kafējnīcās, restorānos, veikalos. Parasti tika izmantots augu un ziedu motīvs. Jūgendstila interjers bija labiekārtots, atklāts un gaišs. Stikla pielietojums logos un durvīs ļāva panākt šo delikāto, netveramo vieglumu, pat rotalīgumu, kas piederēja pie jūgendstila interjera augstvērtīgākajiem sasniegumiem.

Jūgendstila attīstības vēsturē nozīmīga parādība bija vispasaules izstāde Parīzē 1900.gadā. Rīgā šāds robežpunkts bija Rīgas 700 gadu jubilejai veltītā plašā rūpniecības un amatniecības izstāde 1901.gadā, kuras koptēlu noteica divu arhitektu – projekta galvenā autora M.Šervinska un A.Ašenkampa sadarbība. Izstāde bija iekārtota 40 paviljonos, kuri aizņēma visu Esplanādi. Rīgas dārzu un parku direktors G.Kūfalts rūpējās par dekoratīvo augu un puķu stādījumiem. Paviljonu dekoratīvajā apdarē un puķu stādījumos dominēja jūgendstilam raksturīgās līnijas, arī izstādes standos nenoliedzami bija jūtama jaunā stila klātbūtne. To veidošanā piedalījās

Terine un cepeša šķivis, 1908-1915. Rīga, M.S. Kuzņecova fabrika

daudzi tā laika ievērojami mākslinieki un tēlnieki – A.Folcs, V.Ļebedevs, E.Ļebedevs, E.Tode, E.Borherthe u.c. Izstādes plakātu ar lidojošu eņģeli veidoja mākslinieki R.Zariņš. Apmeklētāju interesi īpaši piesaistīja izstādes atrakciju daļa. Strēlnieku dārzā izveidotais viduslaiku Vecrīgas modelis deva iespēju pastaigāties pa vecpilsētu un pat iegriezties krodziņos. Prefī, pāri pilsētas kanālam, atradās, tā sauktais, "Putnu dārzs" ar dažādām atrakcijām. Tomēr visieciņītākā atrakcija bija Venēcijas modelis un vizināšanās gondolās. Triju mēnešu laikā izstādi apmeklēja 800 tūkstoši skatītāju.

Rīgas 700 gadu jubilejas izstāde tālu pārsniedza savu laika ietvarus un ietekmēja visu Rīgas pilsētvidi. Šis nozīmīgais pasākums atainots pastkartēs, suvenīros, plakātos, diplomos, medaljās. Daudzas no šīm liecībām saglabājušās Rīgas vēstures un kuģniecības muzeja fondos.

Ja pēc lielajām Parīzes, Minhenes, Berlīnes izstādēm šo pilsētu muzejiem tika atvēlēti līdzekļi jaunās mākslas un sadzīves priekšmetu iepirkšanai, tad Rīgā tā nebija. Tādēļ arī muzeju fondos nav izstrādājumu, kas būtu nākuši tieši no izstādes.

Rīgas iedzīvotāju interese par jūgendstila mēbeļiem un interjeru sāka rasties tieši pēc 1901.gada jubilejas izstādes, kurā pirmo reizi bija iespēja iepazīties ar mēbeļiem, kas domātas dažādām telpām. Gadsimtu mijā rīdzinieku dzīvojamās mājās pārsvarā bija historismam raksturīgas mēbeles un vide, maksimāli piesātināta ar porcelānu, stiklu, sudrabu, metālu un lietišķās mākslas priekšmetiem. Jūgendstils pretstatā historisma piesātinātībai, radīja jaunas attiecības starp priekšmetiem un vidi. Telpā mēbeļējums sāka veidot pēc ansambļa principa, un visam pārējam – sienu un griestu krāsojumam, tēlniecības, glezniecības un lietišķās mākslas darbiem, kā arī ikdienas sadzīves priekšmetiem – bija jābūt saskaņotam. Šādā veidā jūgendstils centās realizēt savu augstāko uzdevumu – mākslu sintēzes principu. Agrāko telpu iedalījumu salonos un ikdienas telpās pakāpeniski nomainīja telpu dalījums pēc to funkcijas: ēdamistaba, guļamistaba, kabinets, viesistaba. Viens no šādu garnitūru autoriem bija izstādes projekta autors M.Šervinskis. 1903.gadā lietišķās mākslas izstādē Rīgas mākslas salonā bija skatāma pēc J.Madernieka zīmējumiem darināta advokāta F.Alberta dzīvokļa iekārta. Ar šo J.Madernieka oriģinālo mēbeļu komplektu aizsākās nacionāli savdabīgi meklējumi interjeru veidošanā jūgendstila ietvaros, kas guva atspoguļojumu R.Zariņa un J.Rozentāla daiļradē. Rīdziniekiem tolaik J.Madernieka piedāvājums šķita visai

Spieķis, 20. gs. sākums. Vācija

Kāpņu telpu logu vitražs, 20. gs. sākums

neparasts. Tādēļ arī saprotams, kāpēc 1901.gada jubilejas izstādē zelta medaļu ieguva Mārtiņa Pagasta mēbeļu firmas interjera iekārta vācu neorenesanses stilā. Mēbeļu ražotāji vadījās no pasūtītāju gaumes.

Jugendstilam veltītajā izstādē eksponētas trīs interjera grupas. Divas viesistabu iekārtas ražotas Rīgā, viena – Pēterburgā. Visi mēbeļu komplekti izceļas ar elegantu, nepārsātinātu līniju ritmu. Apjomīgākā (11 priekšmeti) viesistabas iekārta ar Jugendstilam raksturīgo mīkstā kokā griezto atzveltnu ornamentu un metāla apkalumiem ir Rīgas mēbeļnieku darbs. Izstādē šīs mēbeles iekļaujas relatīvi izspēlētā gadsimtu mijas interjerā.. To veido tapetes ar vīnogu ķekaru motīvu un ģeometrisku ornamentu (izpildīti ar trafaretu), kā arī tradicionālās fotogrāfijas un J.Rozentāla gleznas pie sienām. Vides autentiskuma pastiprināšanai izmantota arī lāčāda, kas 20.gs. sākuma interjeros sastopama itin bieži, un manekens gadsimtu mijas tērpā. Jaunā stila ietekmē mainījās rīdziņu apģērbs – modē bija kleitas ar "S" veida siluetu un cepures ar platām malām. Ziemā tās rotāja ar spalvām, bet pavasarī un vasarā ar mākslīgiem ziediem un augļiem. Šajā laikā parādījās arī apģērbs, ko dēvē par

klasisku – svārki, blūze, žakete, kas reizē kļuva par sporta tērpu. Gadsimtu mijas Jugendstilā blūzes milēja nēsāt Aspazija. Vīriešu apģērbs sāka līdzināties mūsdienu vīriešu uzvalkam – žaketi un bikses darināja no viena auduma.

Interjeru kompleksus papildina J.Rozentāla un J.Valtera gleznas no Valsts Mākslas muzeja. Cilvēcīgo kaislību atklāsmē J.Rozentāls gleznās "Kārdināšana" (1909), "Ādams un leva" (1909) izmanto sava laika populāros Bībeles sižetus, bet folkloras elementi atrodami darbā "Teika" (1899). Vijīgās sieviešu figūras un Jugendstila simbolu – augošu koku – J.Rozentāls attēlojis skatuves priekšmeta metā Aspazijas lugai "Vaidelote" (1909). Sajūsmu par sievietes skaistumu, cilvēka un dabas vienotību redzam divos "Arkādija" gleznojumos. Šie darbi liecina par J.Rozentāla cenšanos izrauties no dzīves ikdienības, meklējot laimes zemi, teiksmu pasauli. Formu noplacinātība, līkumotās līnijas, fantastika liecina par Jugendstila ietekmēm.

Simboliskus tēlus J.Rozentāls izmanto arī savā monumentālajā gleznojumā – dekoratīvajā frīzē Rīgas Latviešu biedrības nama fasādē. Trijās centrālajās daļās tēlots Spēks, Skaistums, Gudrība, kurus simbolizē latviešu mitoloģiskie tēli. Izstādē redzami divi pastela zīmējumi no šīs frīzes – "Pērkons" un "Skaistums" (1910). J.Rozentāla radītie tēli paceļas pāri ikdienībai un ietiecas nākotnē. Pati interesantākā, Jugendstila mākslinieciskai koncepcijai atbilstošākā J.Rozentāla glezna "Princese un pērtiķis" izsauca lielu sajūsmu laikabiedru vidū. Pašreiz tā ir Valsts Mākslas muzeja ekspozīcijā. Savā laikā tās reproducēšanas tiesības ieguva viena no vadošajām Vācijas izdevniecībām "Velhagen&Clasing". Iespējams, šeit simboliski rādītas mākslinieka (pērtiķis) un sabiedrības (princese) attiecības, taču ir arī citi šī darba skaidrojumi.

Tāpat kā glezniecībā, arī grāmatu grafikā Jugendstila tendences galvenokārt ienesa Štiglica Pēterburgas centrālās tehnikās zīmēšanas skolas beidzēji – J.Rozentāls, J.Valters, V.Purvītis, J.Jaunkalniņš, J.Madernieks, G.Šķilters. Ar šo mākslinieku iesaistīšanos grāmatu izdošanā pirmo reizi latviešu grāmatniecībā māksliniecisko veidojumu un ilustrācijas sāka uzskatīt par tikpat nozīmīgiem kā darba literāro saturu. Blakus lielajiem vācu grāmatrūpniecības uzņēmumiem – J.V.Hekera, Stefenhāgenu, A.Grotusa, E.Platesa, J.Millera firmām – darbojās latviešu grāmatu izdevēji: A.Gulbis, J.Ozols, J.Meļķis, "Derīgu grāmatu nodala", "Dzirciemnieki", "Golts-Zeltiņš", "Zalktis". Nacionālās grāmatu mākslas attīstības sākumā nozīmīgākā bija izdevniecības "Zalktis" darbība (1904–1914). "Zalkša" grāmatas un daudzos periodiskos izdevumus greznoja J.Rozentāla, J.Madernieka, V.Purvīša, G.Šķiltera, J.Zēgnera vinjetes, ilustrācijas un vāki, kas bija veidoti Jugendstila ietekmē. Īpaša uzmanība tika pievērsta salikuma, tipogrāfiskā raksta, iniciāļu saskaņai. "Zalktis" arī pirmo reizi sāka lietot Jugendstila burtu garnitūras ar nosaukumu – Ekmanis burti (O.Ekmanis (1863-1902) – grāmatu un periodisku izdevumu grafikis Vācijā, žurnālu "Pan" un "Jugend" līdzstrādnieks).

Rietumeiropā jaunās mākslas popularizēšanai izdeva daudzus žurnālus, Rīgā tādi bija divi. Arhitektu biedrības izdevums vācu valodā "Jahrbuch für Bildende Kunst in den Ostseeprovinzen" (1907-1918) apskatīja visa Baltijas reģiona mākslas tendences. Literatūras un

Klavieres, 20. gs. sākums. Firma "Arnold Neumann & Co" Rīga

Bufete, 20. gs. sākums. Rīga

mākslas almanahs "Zalktis" bija tā laika modernāko uzskatu paudējs latviešu kultūrā, pēc ievirzes līdzīgs daudzajiem modernās mākslas izdevumiem Eiropā.

Runājot par stikla un porcelāna izstrādājumiem, vietā būtu citēt ievērojamā beļģu jūgendstila perioda arhitekta un lietišķās mākslas meistara Henrija van de Veldes autobiogrāfiskās atmiņas par Rīgu. 1910. gadā, kad viņš Rīgā projektēja Pētera baznīcas pastorāta būvi, H. van de Velde tika ielūgts daudzos saviesīgos pasākumos: "Dzīres bija bagātīgas, un galda piederumu greznība tālu pārspēja krāšņumā visu, ko biju redzējis Veimāras galmā, aristokrātu un finanšu magnātu dižmānīgajās mājās. Galdi bija pārblīvīti ar glāžu un vāžu vērtīgajiem dārgumiem, kas līdzinājās neizsmejamiem, milzīgiem pārpilnības ragiem, kādus redz svētku un karnevālu gājienos, zeltkaļu darbiem, kurus iecerējusi atraisīta fantāzija un istenojušas virtuozas rokas, ekstravaganšu, alegorisku porcelānu, paplātēm un šķīvjiem, izgreznotiem ar vareņiem, turpat vai jutekliskiem austrumnieciskiem ornamentiem vai nevainīgām sentimentālām puķītēm, pompozām viru un sakņu blodām, slīpētām vāzēm un vina glāzēm, galda piederumiem, kas pārslogoti ar reljefu rotājumu. Man vajadzēja sacelties pret visu šo neīsto greznību, ko es nosodīju savos rakstos un izsmēju savos priekšlasījumos. Bet mana nodevība – gardēdība, ēdienu un vīnu smarža aptumšoja manu apziņu un es padevos velnišķīgam kārdinājumam." *Dižmānīgā, birģeriskā Rīga dzīvoja tieši tā.*

Stikla un porcelāna izstrādājumus ievada gan no Rietumeiropas, gan arī no Pēterburgas un Maskavas. Tie nereti bija veidoti pompozās, eklektiskās formās, taču bija

Postaments, 20. gs. sākums. Rīga, firma "Zelm & Boehm"

arī skaisti jaunās mākslas paraugi.

Rīgā darbojās divas lielas porcelāna fabrikas – M.S.Kuzņecova sabiedrības porcelāna un fajansa fabrika un J.C.Jesena porcelāna fabrika. Stikla ražošanā lielākā bija Ilģuciema stikla fabrika. Vēl darbojās porcelāna apgleznotava "J.Kakšs un Ko". Baltos traukus ievada galvenokārt no Vācijas, bet apgleznoja Rīgā. 1901.gada Rīgas 700 gadu jubilejas rūpniecības un amatniecības izstādē firma demonstrēja savu produkciju, kas pa lielākai daļai bija veidota jūgendstila formās un dekorā, taču šī firma, tāpat kā J.C.Jesena fabrika, savus ražojumus izlaida bez zīmoga un nereti kopēja Francijas un Vācijas fabriku paraugus, tāpēc grūti noteikt šo ražojumu identitāti. Arī muzeja fondos atrodas šādi izstrādājumi. M.S.Kuzņecova fabrika pati gatavoja savu produkciju un apmierināja dažādu pieprasītāju gaumi. Te, piemēram, izgatavots mazgājamo trauku komplekts, kas izceļas ar ģeometriskā jūgenda ornamentu.

Tāda pati aina bija vērojama arī stikla ražošanā. Greznāki trauki tika ievesti no ārzemēm, bet no vietējās produkcijas vistuvāk jūgenda tendencēm bija Ilģuciema stikla fabrikas ražojumi – garās, slaidās vāzes ar auga kāta stiegrojumu, mazi stikla nieciņi ar ziedu dekoru un gravēti dekoratīvi stikla izstrādājumi.

19.gs. beigās un 20.gs. sākumā Francijā Nansī pilsetā kļuva par franču stikla izstrādājumu mākslas centru. Mākslinieki E.Galē un E.Daums šai skolai atnesa starptautisku slavu, un viņu darinājumi kļuva par sinonīmu labākajiem jūgendstila paraugiem. Arī to izgatavošanas tehnoloģija bija jauna un sarežģīta: dažādi krāsaina stikla slāņi tika sapludināti un tad ar gravēšanas riteni vai ar skābēm iestrādāts raksts vai ornamenti. Izstādē redzami trīs šādi darbi.

Arī sudraba un metāla izstrādājumus lielāko tiesu ievada no Vācijas, Polijas, Zviedrijas, Krievijas. Reizēm uz šiem traukiem dažādas Rīgas biedrības iegravēja savas zīmes. Piemēram, Rīgas Lielās ģildes kausi izgatavoti Vācijā. Latviešu meistaru darbi vairāk attiecas uz 20.gs. 20.gadiem. Piemēram, 1920.gadā izgatavotā vāze, kuru veidojis vietējais meistars R.Mickēvičs, vai somiņa (meistars G.Taube).

Eiropas muzejos glabājas ievērojams daudzums šī laika lietišķās mākslas darbu. Rīgas vēstures un kuģniecības muzeja fondos nav jūgendstila formās darinātu mākslinieku autordarbu, maz tādu arī citos Rīgas muzejos. No privātkolekcijas izstādē redzamas divas J.Cīruļa vāzes ar stilizētu augu ziedu ornamentu. Tieši lietišķajā mākslā mūsu mākslinieki nepaspēja apgūt jūgenda ornamentu. Latvijas apstākļos tas ienāca ar novēlošanos un drīz to pārtrauca Pirmais pasaules karš. Vēlāk lietišķās mākslas meistari sāka pievērsties tautas mākslas izkopšanai. Tomēr bija arī tādi, kas kavējās gadsimtu mijas jūgendstila tradīcijās. Piemēram, A.Bērnieks savu spoguļi darinājis 1925.gadā. Jūgenda tendences vēl labu laiku bija jaušamas tautas mākslā – bufetēs, skapjos ar grieztu jūgenda augu motīvu, izšūtās sedziņās, kas bija vai katrā vidusšķiras dzīvoklī, jo īpaši laukos.

Dodot ieskatu 19.gs. beigu un 20.gs. sākuma mākslas un sadzīves norisēs, izstāde – veltījums Rīgas astoņsimtgadei – veidota cerībā dot ierosmi pētījumiem, jaunām izstādēm un atraktīviem ceļojumiem pagātnē.

Kara un pēckara darbības rezultātā Vecrīga zaudēja savu centru, plānojuma un telpiskās struktūras vienojošo mezglu – Rātslaukuma ansambli. Pilsētas vēsturiskā centra atjaunošana kļuva par turpmāko gadu Vecrīgas reģenerācijas pamatproblēmu, kas nav atrisināta līdz šai dienai.

REIZ RĀTSLAUKUMĀ BIJA NAMS...

Rātslaukuma ansambļa dominante bija izcilais arhitektūras piemineklis – Melngalvju nams, kura formās atspoguļojās visa Rīgas arhitektūras attīstība. Kopā ar Rātsnamu tas veidoja Rātslaukuma ansambļa savdabību.

Melngalvju nams minēts vēstures avotos jau 1334.gadā kā Lielās gildes Jaunais nams. Pēc pilsētas neveiksmēm cīņā ar ordeni gilde, uz ilgāku laiku zaudējusi pamatmītni, uzcēla sev namu tirgus laukumā. Vēlāk Jauno namu iznomāja "viesu", t.i. iebraucēju tirgoņu brālībai, kas, izraudzījusi par savu patronu svēto Maurīciju, dabūja Melngalvju nosaukumu. 1713.gadā Melngalvju sabiedrība ieguva namu savā īpašumā.

Tirgotāji Melngalvju namā kārtoja darījumus, noturēja sanāksmes, izmantoja to svētku sarīkojumiem un svinībām. Namā glabājās vērtīgas mākslas darbu kolekcijas, gleznas, vēsturiskais Melngalvju nama sudrabs un relikvijas. Vēlāk grezno nama zāli izmantoja koncertiem un reprezentabliem sarīkojumiem.

Vairākkārt pārbūvēta, ēka saglabāja savu gotisko kodolu: plašo svētku zāli otrajā stāvā, vairākstāvu bēniņus un pakāpņveida zelmīni. Gotikas izskaņa bija 1522.gadā uzstādītie piedurvju akmeņi.

17.gs. sākumā Nīderlandes meistari pārveidoja nama galveno fasādi nīderlandes stilā. Gotiskā zelmīņa pakāpes papildināja ar akmeni kaltiem dekoratīviem elementiem, skulptūrām, metālkalumiem. Fasādi bagātināja grezns pulkstenis-kalendārs un baroka formās veidots, skulptūrām rotāts portāls.

Turpmākajās nama pārbūvēs 19.gs. uzcēla sānu piebūves, paaugstināja svētku zāli, pārveidoja galveno ieeju un piebūvi nama priekšpusē, fasādes gotiskajās nišās uzstādīja Hanzas pilsētu ģerboņus un alegoriskas skulptūras.

Laika gaitā Rātslaukuma stūrī brīvi stāvošais Jaunais nams saauga ar citām tuvumā celtām ēkām. Laukuma dienvidaustrumu pusē izveidojās kvartāls, kurā paplašinātais Melngalvju nams saslēdzās ar 16.gs. celto veco svaru māju (vēlāk – Zilās gvardes mantnīca), "vecu pilsētas māju" vai policijas namu (vēlāk – Švābes nams). 17.gs. tiem pievienojās vēl trīs ēkas pie Svaru un Kungu ielām.

Laukuma ziemeļu pusi veidoja gotiskā (14.gs.) Rātsnama ēka. 16.gs. to paplašināja Tirgoņu ielas virzienā, bet 1765.g. nomainīja ar jaunceltni – pirmo kla-

sicisma paraugu Rīgā.

Ap laukumu rindojās arī daži dzīvojamie nami. Vēl 19.gadsimtā laukuma vidū pastāvēja jaunā svaru māja, kuru nomainīja strūklaka, bet 1894.g. – Rolanda skulptūra.

Rātslaukuma ansamblis gāja bojā 1941.gada 28.jūnijā. Melngalvju nama un Rātsnama mūri pastāvēja vēl dažus gadus pēc pārējo drupu novākšanas.

CEĻŠ UZ ATDZIMŠANU.

Līdztekus totālai sagrauto Vecrīgas daļu tīrīšanai un rekonstrukcijas projektēšanai, daži pēckara gadu lēmumi un projekti iezīmēja vēlēšanos atjaunot Rātslaukumu ar Rātsnamu un Melngalvju namu. Tomēr 1948.g. tika iznīcinātas Melngalvju nama atliekas, bet pēc dažiem gadiem arī Rātsnama spēcīgie mūri. Varēja domāt, ka Rātslaukums uz mūžiem izsvītrots no Vecrīgas plāna. Taču 1954.g. Vecrīgas centra izbūves projekts netika realizēts līdz galam.

Otrais pēckara Rīgas ģenerālais plāns krasi mainīja pilsētas centra izbūves koncepciju un Vecrīgas statusu. Tāpēc 60-os gados, pārvarot sarežģījumus, kas radās sakarā ar Strēlnieku memoriāla izvietojumu, izdevās pasargāt no apbūves Rātslaukumu un Melngalvju nama vietu un mērķtiecīgi izvirzīt ansambļa atjaunošanas sagatavošanu. Pārvarot ideoloģiskus un metodoloģiskus aizspriedumus, 70-os gados tika izstrādāts Vecrīgas

reģenerācijas projekts un tās vēsturiskā centra atjaunošanas koncepcija. 80-tos gados Melngalvju nama un Rātslaukuma atjaunošanas ideju legalizēja, apstiprinot Vecrīgas reģenerācijas projektu. Saskaņā ar valdības un pašvaldības pieņemtām programmām plaši izvērsās Vecrīgas reģenerācijas darbi. Tomēr izšķirošais reģenerācijas uzdevums – Vecrīgas vēsturiskā centra atjaunošana – palika novārtā.

Redzot, ka projekti un lēmumi nedod iecerētos rezultātus, sabiedrībā sāka veidoties aktivistu grupa sistemātiskam darbam Melngalvju nama atjaunošanas labā. 1987.g. beigās notika zinātnieku sanāksme Zinātņu Akadēmijas Organiskās sintēzes institūtā, kura arī ievadīja ziedojumu vākšanu nama atjaunošanai. Zinātniekiem pievienojās vairāki citi darba kolektīvi un atsevišķi rīdzinieki. Sekoja plaša rakstu sērija par Melngalvju sabiedrību, par Melngalvju nama arhitektūru, māksliniecisko vērtību, kultūrvēsturisko lomu, par tā atjaunošanas pilsētībūvniecisko nozīmi /1.-5./.

Celtniecības zinātniskās pētniecības institūta kolektīvs griezās pie Rīgas pilsētas izpildkomitejas un Kultūras ministrijas ar priekšlikumu ieslēgt Melngalvju nama atjaunošanu Rīgas 800 gadu jubilejas svarīgāko pasākumu programmā un piedāvāja naudas līdzekļus nama atjaunošanas koncepcijas projekta izstrādāšanai.

1990.g. Latvijas Kultūras fonda ietvaros tika dibinā-

Edgars Pučiņš

"JA MAN KĀDREIZ SAGRŪT BŪS, MANI ATKAL CELIET JŪS"

ta Melngalvju nama atjaunošanas kopa. Tās pamatlicēji bija akadēmiķis J.Stradiņš, deputāts J.Freimanis, arheologs prof. J.Graudonis, aktrise D.Kuple, arhitektūras pieminekļu restaurācijas veterāni L.Plauciņš, P.Saulītis, G.Jansons, G.Zīnis, arhitekti E.Pučīņš, A.Holcmanis, J.Piešiņš, G.Melbergs, V.Caune, E.Burkovskis. Kopa nosprauda sev uzdevumu veicināt Melngalvju nama atjaunošanu, sākot to ar izskaidrošanas darbu, izpētes un projektēšanas organizāciju.

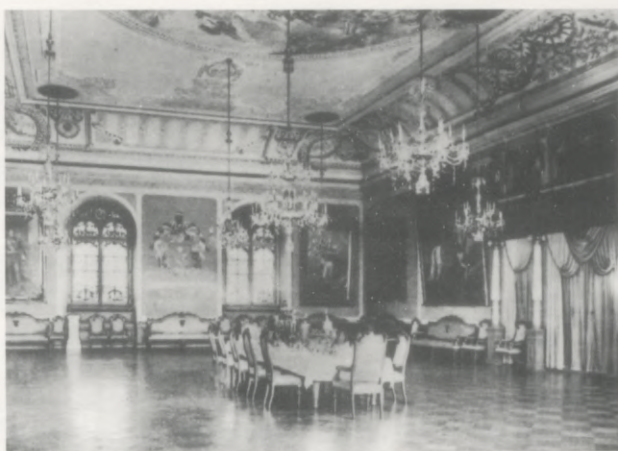
Kopas biedru grupa sagatavoja izejmateriālu Melngalvju nama atjaunošanas projektēšanai. Piecas arhitektu grupas (G.Jansons un G.Zīnis; J.Lejnieks un I.Lejniece; E.Pučīņš, V.Caune un E.Burkovskis; I.Dzene, I.Kulikovska, U.Bratuškins un M.Celmiņa; I.Strautmanis un J.Krastiņš kopā ar studentu grupu) Kultūras fonda uzdevumā izstrādāja Melngalvju nama kompleksa atjaunošanas koncepcijas projekta variantus. Koncepcijas projekti precizēja Melngalvju nama pilsēt būvniecisko lomu un Jāva vienoties par tālākai projektēšanai svarīgiem jautājumiem: par nama un citu objektu reģenerācijas pakāpi, par oriģinālo (apakšzemes) daļu saglabāšanu un izmantošanu, par kompleksa ietilpību un tā izmantošanas programmu /6./.

1991.gada vasarā līdz ar Rīgas vēstures un kuģniecības muzeju, Rīgas arhitektūras centru un Vācu kultūras biedrību, kopa piedalījās plašas Melngalvju namam veltītas izstādes sarīkošanā Sv.Pētera baznīcā.

Izstādes sakarā kopa un muzejs sagatavoja un izdeva pēc daudzajiem noklusēšanas gadiem pirmo Melngalvju namam veltīto grāmatu /7./. Izstādes atklāšanā piedalījās arī viesi no Vācijas, jo Latvijas sabiedrības rūpes par Melngalvju nama atjaunošanu tur bija guvušas aktīvu atsaucību.

Kopas iniciatīvas atbalstīja Arhitektu savienības valde un Rīgas pilsētas galvenais arhitekts, sniedzot Latvijas valdībai informāciju par Melngalvju nama atjaunošanas nozīmi un problēmām. 1991.g. jūlijā valdība pilnvaroja Rīgas pilsētas izpildkomiteju "Latvijas Republikas Ministru Padomes vārdā risināt jautājumus par Melngalvju nama atjaunošanas projekta izstrādāšanu un starptautisko palīdzību šī projekta realizācijā" /8./.

1992.gada pavasarī Rīgas pilsētas izpildkomiteja ar savu lēmumu par Melngalvju nama atjaunošanas priekšdarbu pasūtīja nozīmēja Rīgas kultūras pieminekļu aizsardzības inspekciju (G.Baumanis, A.Holcmanis), izveidoja Melngalvju nama atjaunošanas darbu konsultatīvo padomi (priekšsēdētājs akadēmiķis J.Freimanis),

Melngalvju nama Svētku zāle

Melngalvju nama zelmiņa skulptūras modelis. Izgatavojis Rīgas Lietišķās mākslas koledžas diplomands K.Ķlaviņš, vadītājs G.Vagners

Rātslaukums 20.-30.gados

apstiprināja kopas ierosināto priekšdarbu programmu 1992.-1993.gadiem, kuras galvenie pasākumi bija apbūves zonas arheoloģiska izpēte un Melngalvju nama kompleksa projektēšanas aizsākšana /9./.

Melngalvju nama atjaunošanas kopas un Rīgas kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcijas sastādīto kompleksa izmantošanas un arhitektūras plānošanas uzdevumu projektēšanas programmu Rīgas pilsētas valde akceptēja 1993.g. vasarā, pieņemot arī kopas ieteikumu par projektēšanas organizāciju.

Melngalvju nama kompleksa atjaunošanas projektu institūtā "Komunālprojekts" izstrādāja autoru kolektīvs, kas apvienoja dažu koncepcijas projektu autorus: I.Dzeni, I.Kulikovsku, U.Bratuškinu, E.Zīli, M.Celmiņu no Komunālprojekta grupas, E.Pučīņu un V.Cauni no Celtniecības ZPI grupas /10./ Atjaunojamo ēku būvvēstures izpēti projektam veica G.Jansons /11./.

1994.gada maijā projektu saskaņoja Melngalvju nama atjaunošanas konsultatīvā padome, Latvijas Republikas Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcija, izskatīja un akceptēja Rīgas galvenās arhitektūras pārvaldes pilsēt būvniecības padome un ar īpašu lēmumu apstiprināja Rīgas pilsētas valde. Par turpmāko Melngalvju nama atjaunošanas darbu pasūtītāju un organizētāju nozīmēja SIA "Rīgas nami" (A.Lācis).

Sabiedriskais atbalsts Melngalvju nama atjaunošanas priekšdarbiem izpaužas dažādi. Visbiežāk jautā par līdzekļiem. Priekšdarbiem miljoni nebija vajadzīgi, tāpēc lielāko izdevumu daļu varēja segt no ziedotiem līdzekļiem. Ar pateicību jāmin Zinātņu Akadēmijas institūtus, Celtniecības ZPI, Neredzīgo biedrības, Rīgas rajona patērētāju biedrību, zvēraudzētavas "Ādaži" un citus darba kolektīvus un atsevišķus pilsoņus. Prāvāko personīgo ziedojumu sniegusi Vaivades kundze. Lielākas naudas summas piešķīra Pareks bankai un Somijas-Vācijas uzņēmēju apvienība "Pro Baltica forum". Daži ziedojumi saņemti "graudā". Rīgas osta nodeva pieminekļu inspekcijai kuģu konteineru, kas labi kalpo arheologiem kā noliktava un ģērbtuve. J.Jurjāņa kungs uzdāvināja pēc nama bojā ejas saglabāto pulksteni. Lietišķās mākslas koledžas diplomandi pasniedzēja G.Vagnera vadībā izgatavoja modeļus četriem nama fasāžu skulpturāliem veidojumiem. Uzņēmējs Folkers fon Zengbušs no Vācijas uzdāvināja Rīgas pašvaldībai 10 kg sudraba Melngalvju nama medaļu vai monētu kalšanai. Tomēr, iesākot celtniecības darbus, līdzekļu jautājums jārisina daudz nopietnāk. Daļu no tiem varētu sastādīt arhitektūras pieminekļu nomas nauda. No visiem, kas būvējas Vecrīgā (ieskaitot esošo ēku rekonstrukcijas), varētu pamatoti prasīt līdzdalības naudu pilsētas vēsturiskā centra atjaunošanai. Slikti, ka līdz šai dienai nav izpildīts pilsētas valdes lēmums par Melngalvju nama atjaunošanas fonda dibināšanu un nav uzņemti regulāri sakari ar potenciāliem ziedotājiem Vācijā.

Svarīgs kopas darba lauks – Melngalvju nama kultūrvēsturiskās un pilsēt būvnieciskās nozīmes izskaidrošana. Līdzās daudzajām publikācijām un lekcijām īpaši atzīmējama Melngalvju nama un Rātslaukuma ansambļa atjaunošanai veltītā izstāde, kuru pieminekļu inspekcijas atvēlētās telpās sabiedriskā kārtā iekārtoja un aprūpē Celtniecības ZPI arhitekti. Izstādes vajadzībām sastādīti un izdoti arī prospekti par namu un tā atjaunošanas pro-

jektu /12.13./ Izstādes materiāli varētu būt sākums Melngalvju nama muzeja fondam un ekspozīcijai.

Sevišķa nozīme Melngalvju nama atjaunošanas darba pareizai virzīšanai ir sabiedriskai konsultatīvai padomei, kas akadēmiķa J.Freimanža vadībā apvieno regulāram darbam arheologus J.Graudoni, A.Cauni, arhitektūras pieminekļu pētniekus un restauratorus G.Jansonu, E.Kalniņu, V.Šmitu, arhitektus E.Pučīņu, V.Cauni, G.Baumanu, A.Holcmani, G.Melbergu, J.Piešīņu.

Svarīgākie jautājumi, kurus padome izskatījusi, sniedzot rekomendācijas pasūtītājiem un projektētājiem:

- Melngalvju nama kompleksa izmantošanas programma;

- arhitektūras plānošanas uzdevums Melngalvju nama kompleksa atjaunošanas projektēšanai;

- Melngalvju nama kompleksa projektēšanas organizācija;

- Melngalvju nama kompleksa atjaunošanas priekšprojekta pamatrisinājumi;

- Melngalvju nama kompleksa pirmās kārtas objektu plānojuma pilnveidošana;

- Melngalvju nama viduslaiku pagrabu nostiprināšanas un aizsargāšanas konstruktīvā risinājuma koncepcija;

- Strēlnieku muzeja ēkas rekonstrukcijas risinājums saskares punktā ar atjaunojamo Melngalvju namu;

- Melngalvju nama un Švābes nama skulpturālo un arhitektonisko detaļu izgatavošanas materiāli un tehnoloģija;

- Melngalvju nama svētku zāles transformācijas nodrošināšana dažādiem pasākumiem (t.i. zāles inventāra nomenklatūra, uzglabāšanas telpas un pārvietošanas līdzekļi);

- Melngalvju nama kompleksa otrās kārtas objektu izmantošanas iespējas.

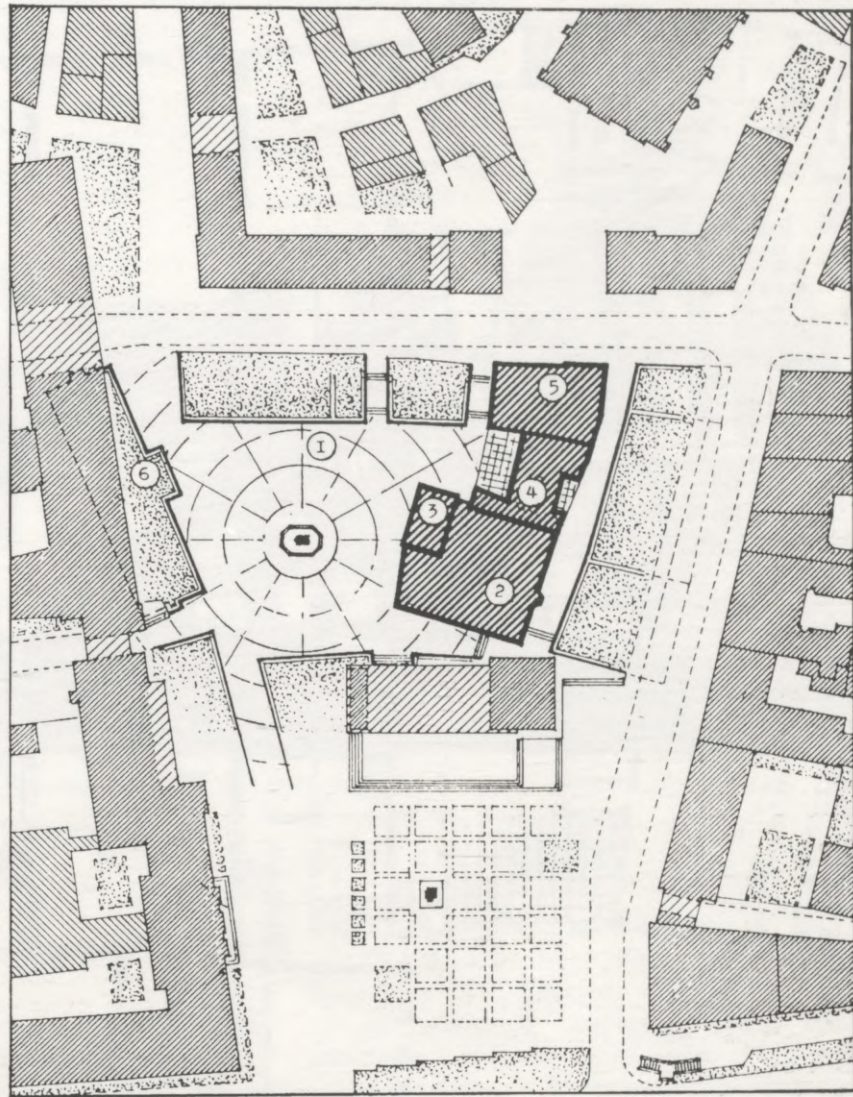
ATJAUNOŠANAS PROJEKTS

Pilsētas valdes apstiprinātā projektā Melngalvju namu paredzēts atjaunot kā pilsētas Svintu namu ar plašu reprezentācijas un kultūras funkciju diapazonu. Svētku zāli būs iespējams iekārtot pieņemšanām, konferencēm, koncertiem. Plašāku programmu īstenošanai Melngalvju namam varēs pieslēgt Švābes nama kluba telpas, restorāna banketu zāli Zilās gvardes mantnīcas ēkā, caur to – arī vairāklīmeņu universālo sarīkojumu zāli namos Kungu ielā 7/9. Melngalvju nama pagrabstāvā pēc atrakto viduslaiku mūru restaurācijas iekārtos nama muzeju. Reprezentācijas un muzeja vajadzībām paredzēts atjaunot un iekārtot arī kādreizējos kabinetus un seifu. Ēku pirmajos stāvos pret Rātslaukumu izvietosies Melngalvju nama suvenīru veikals, izstāžu zāle Švābes namā, kafējnīca ar terasi Zilās gvardes mantnīcas ēkā. Ievērojot Melngalvju brālības starptautisko raksturu un vēsturi, telpas Švābes namā paredzēts piedāvāt vācu kultūras biedrībām. Kungu ielas namu augststāvu telpas var iekārtot Latvijas Kultūras fonda mītnē vai citām iestādēm. Kompleksa pakārtoto ēku piemērotu izmantošanu nākotnē atvieglos brīvā plānojuma iespējas.

Izpētes materiāli un 1991.g. koncepcijas projektu izvērtējums deva pamatu lēmumam – atjaunot Melngalvju namu un tā galvenās telpas pirmskara izskatā, kas at

Projektējamās teritorijas
GENERĀLPLĀNĀ :

- 1 Rātslaukums
ar Rolanda skulptūru
- Melngalvju nama
komplekss
- 2 Melngalvju nams -
- Svinību nams
- 3 Švābes nams - vācu
kultūras biedrību
mītne
- 4 Zilās gvardes mant-
nīca - restorāns
- 5 Nami Kungu ielā, 7/9
- sarīkojumu zāle,
Latvijas kultūras
fonda mītne
- Citu atjaunojamo
namu zemes gabali
ar pagaidu labie-
kārtojumu, t.sk.
6 - Rātsnama vieta

Melngalvju nama situācijas plāns. Parādīts Rātslaukuma un tā apkāmes reģenerācijas tuvākais posms

CIK TĀLU ESAM TIKUŠI ŠODIEN?

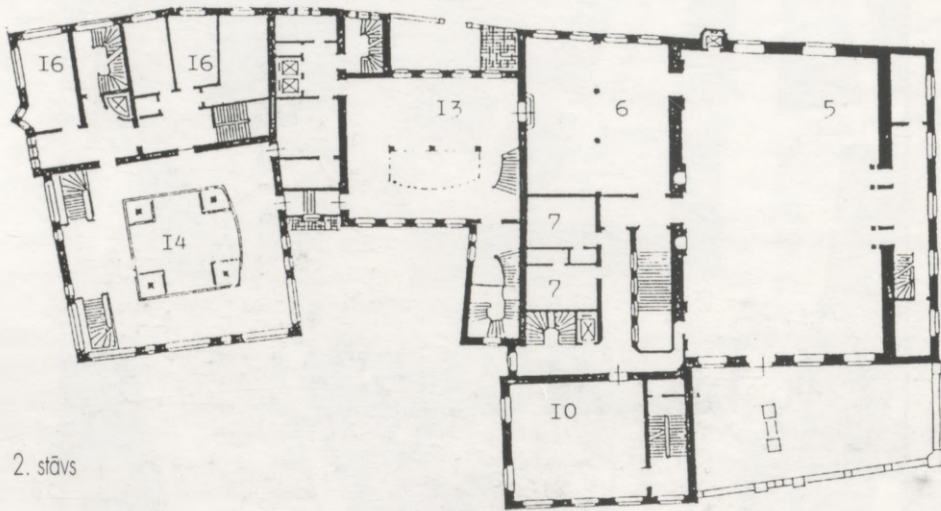
spoguļo visus nama veidošanas posmus un ieguvis simbola nozīmi. Lēmums izšķīra arī jautājumu par Švābes nama ārskata atjaunošanu oriģinālformās un par brīvākiem būvvestures atskaņu meklējumiem Zilās gvardes mantnīcas un Kungu ielas namu apjomu un detaļu kompozīcijā.

Projektā paredzētais kompleksa funkcionālo bloku vertikālais norobežojums saskan ar Vecrīgas reģenerācijas koncepciju un apbūves noteikumiem. Vienlaicīgi tas atvieglo kompleksa celtniecību un apsaimniekošanu: iespējamas divas vai trīs celtniecības kārtas, bet apsaimniekošanai var izdalīt četras patstāvīgas daļas, no kurām visas, izņemot pašu Melngalvju namu, iespējams iznomāt uzņēmējiem ar noteikumiem, kas nodrošinātu epizodisku šo daļu apvienošanu plašākiem reprezentācijas vai kultūras pasākumiem.

Kopā ar Melngalvju namu projektā paredzēts atjaunot arī Rātslaukuma pirmskara apveidu un virsmas līmeni, kas ļautu uzstādīt agrākajā vietā Rolanda skulptūru. Tā tiktu radīti priekšnoteikumi visa Rātslaukuma ansambļa atjaunošanai.

1995.g. vasarā A.Caunes vadībā tika pabeigta Melngalvju nama vietas arheoloģiskā izpēte /14., 15./, G.Jansons uzņēmēja atrakto pagrabu mūrus un telpas, Celmiņa būvkonstrukciju projektēšanas birojs paveica inženierģeoloģisko izpēti. Izstrādāti darba zīmējumi pirmās kārtas objektu, t.i. Melngalvju nama un Švābes nama celtniecībai (bez agrāk minētiem projekta autoriem arhitektonisko detaļu zīmējumu izstrādāšanā piedalījās arī arhitekti I.Batraga, M.Batrags un O.Šorins).

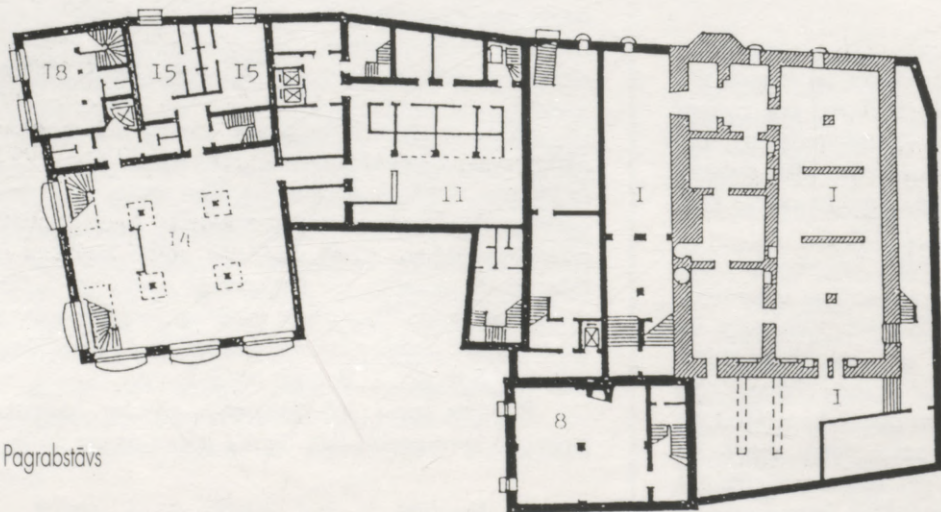
Pienācis brīdis likt Melngalvju namam "pamatakmēni", jo laika sprīdis līdz Rīgas jubilejai arvien sarūk.

2. stāvs

1. stāvs

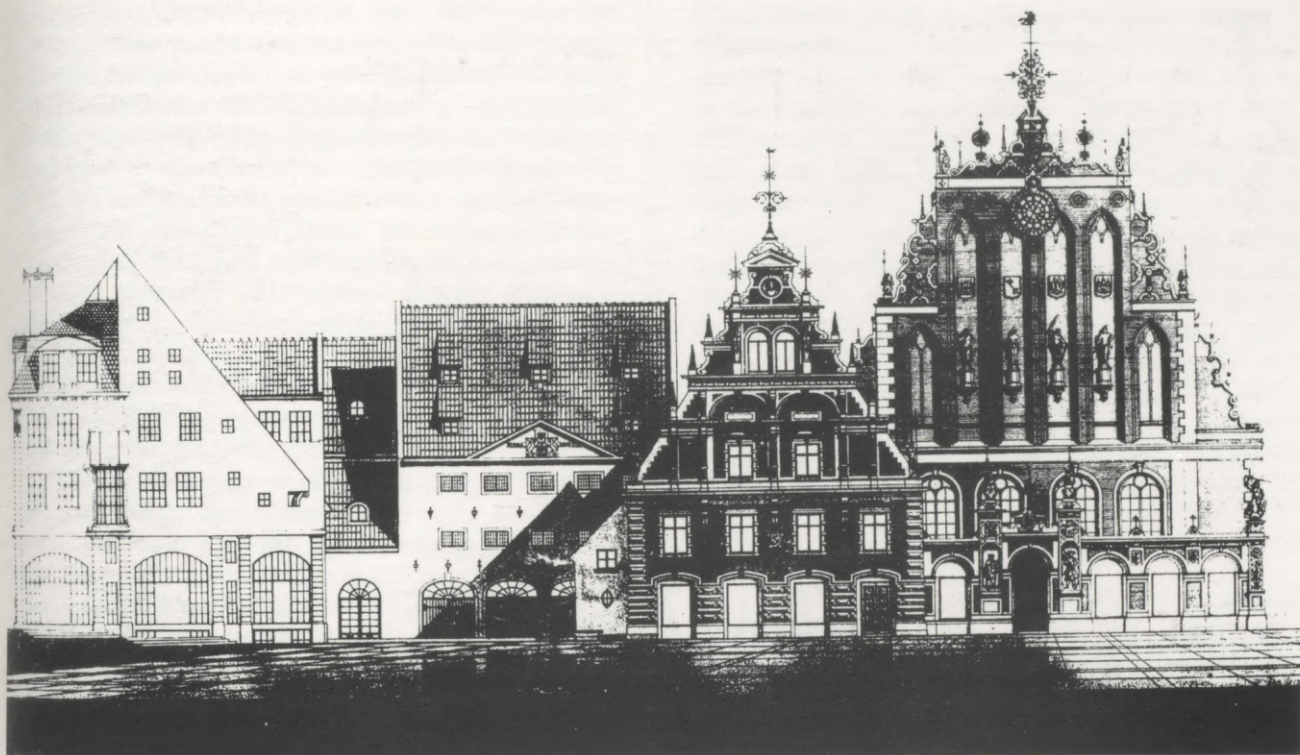

Pagrabstāvs

EKSPLIKĀCIJA:
Melngalvju namā:

1. MN muzejs
  2. "Kabineti", "Seifs"
  3. Direkcija
  4. MN suvenīru veikals
  5. Svētku zāle
  6. Foajē
  7. Aktieru telpas
- Švābes namā:
8. Saviesību zāle
  9. Izstāžu zāle
  10. Darba telpa
- Zilās gvardes mantnīcā:
11. Virtuve
  12. Kafejnīca
  13. Restorāns
- Kungu ielas namos:
14. Universāla zāle
(3 līmeņos)
  15. Aktieru telpas
  16. Direkcija
  17. Palīgtelpas
  18. Veikals

Melngalvju nama kompleksa ēku apakštāvu plāni apstiprinātā atjaunošanas projektā

Melngalvju nama kompleksa ēku fasādes pret Rātslaukumu apstiprinātā atjaunošanas projektā

AVOTI:

1. Bankovskis P. Melngalvju nams. *Literatūra un Māksla*. 1988.g.26.febr.
2. Holcmanis A. Melngalvju nams – Rīgs lepnums un tā bojā eja. *Literatūra un Māksla*. 1988.g. 26.febr.
3. Stradiņš J. Rīgas Melngalvju nams laika gaitās. *Literatūra un Māksla*. 1988.g.26.febr.
4. Freimanis J. Par Rīgas Melngalvju namu. *Literatūra un Māksla*. 1988.g.26.febr.
5. Pučiņš E. Negaidīt nākamo gadsimtu. *Literatūra un Māksla*. 1989.g.13.maijā.
6. Melbergs G. Kāpēc mums vajadzīgs Melngalvju nams. *Māksla*. 1992. Nr.3, lpp.44-49.
7. Melngalvju nams Rīgā. Sastādītājs Pučiņš E., R. 1991. 24 lpp. (arī vācu un krievu valodās).
8. Latvijas Ministru Padomes rīkojums Nr.262 - 1991.g.15.jūlijā.
9. Caune V. Atjaunošanas priekšdarbi sākušies. *Rīgas Balss*. 1992.g.6.jūlijā.
10. Pučiņš E. Melngalvju nama kompleksa atjaunošanas projekts – 1994. *Celtne*. 1994.g. Nr.21.
11. Jansons G. Melngalvju nama pirmie gadsimti. *Latvijas Zinātņu Akadēmijas vēstis*. 1993.g. Nr.1, 29-34 lpp.
12. Melngalvju nams Rīgā. Sastādītājs Pučiņš E., R. 1993.g. 6 lpp. (arī vācu, krievu un angļu valodās).
13. Melngalvju nams Rīgā. Atjaunošanas projekts. – 1994. E.Pučīņa zīmējumi un anotācija. R. 1995.g. 8 lpp.
14. Caune A. Melngalvju nama arheoloģiskie izrakumi. Rīga – 800. *Gadagrāmata – 1993. R. 1994.* 21-24 lpp.
15. Melngalvju nams – drupās atsegtie gadsimti. A.Caunes intervija I.Osei. *Labrīt*. 1994.g.15.novembrī.

Trīs vasaras ilga Otrā pasaules karā nopostītā Rīgas Melngalvju nama ar gruvešiem aizbērtu pagrabu atrakšana. Rokot ar lāpstām, jauniešiem – studentiem un vidusskolēniem ar rokām bija jāpārcilā vairāk nekā 1500 kubikmetru būvgružu, līdz pilnībā atklājās 600 gadu vecās ēkas pagrabu sienu mūri (1.att.). 1995.gada vasarā sākās celtniecības darbi nama atjaunošanai. Viduslaikos celtās ēkas senākā daļa līdz rudenim tika pārklāta ar biezu dzelzbetona plātni, tā paglābjot atraktos, gadsimtu gaitā daudz cietušos mūrus no turpmākās lietus un sala postošās iedarbības, kā arī izlīdzinot jauncelamā nama slodzi uz senajiem pamatiem. Būvdarbu laikā visapkārt Melngalvju nama viduslaikos celtajai daļai ar ekskavatoru izraka būvbedri, likvidējot 17.-19.gs. ierīkoto piebūvju sienu pamatus un pagrabu mūrus, jo šīs pamatu paliekas vairs nebija spējīgas nest jauno sienu smagumu. To vietā nama atjaunošanas projektā paredzēts guldīt jauncelamās ēkas betona pamatus. Rūpīgi attīrīja un saglabāja t.s. Švābes nama pagrabus, kas pieslēdzas Melngalvju namam vienos sānos Rātslaukuma pusē. Šajā vietā vēl jāpēta izmantotie būvmateriāli, lai noskaidrotu, vai pagrabī saglabājušies no 19.gs. sākumā pirms Švābes nama celtās divstāvu ēkas, vai ir vēl agrāki. Jau šobrīd pētniekiem ir skaidrs, ka pagrabī ir vecāki nekā 19.gs. otrajā pusē celtā t.s. Švābes nama virszemes daļa.

Melngalvju nama viduslaiku daļas pagrabu mūrus atsedza pilnībā gan no iekšpuses, gan ārpusē un pirms to konservācijas darbu sākuma arī rūpīgi izpētīja. Zem vēlākiem piemūrējumiem un sienu apmetumiem atklājās ēkas kādreizējie mūri. Tie jāva izsekot un grafiski restaurēt celtnes sākotnējo plānojumu. Neapstiprinājās autoru iepriekš izteiktais pieņēmums, ka 14.gadsimtā, uzsākot nama celtniecību, daļēji būtu izmantotas kādas senākas, šajā vietā jau pastāvējušas ēkas daļas. Visas Melngalvju nama pagrabu sienas celtas no jauna vienlaicīgi kopējā, apmēram 2,4 m dziļā būvbedrē. Nama būvniecības laikā Rātslaukumā jau bija izveidojies apmēram 70 cm biezs kultūrlānis, kas klāja pirmatnējo smilšaino augsni, kura atsedzās pie augstuma atzīmes +3,2 līdz +3,3 m. Par zemes līmeni nama būvēšanas laikā uzskatāmi liecināja seno pagrabu durvju sliekšņu augstumi. Ēkas celtniecības laikā tās priekšā jau atradies neapbūvētais Rātslaukums un aizmugurē stiepusies no apbūves brīvā Lielā Svaru iela. Jaunais nams celts kā brīvi stāvoša ēka, kurai arī ziemeļaustrumu pusē nav bijušas piebūves. Tuvākā blakus celtnē – iespējamā senākā svaru ēka – atradusies no jaunceltā nama apmēram 10 m attālumā.

Vairāk nekā 2 m dziļā pamatu būvbedrē jaunceltnē rakta smilts slānī. Lai izraktās būvbedres stāvās sienas neiebruktu, tās nostiprinātas ar iedzītiem 10-18 cm

resniem pāļiem, aiz kuriem horizontāli guldīti plēsti apalkoki vai dēļi. Cieši pie koku nostiprinājuma mūrētas pagraba sienas. Būvbedres malu nostiprinājuma koki palikuši zemē un satrūdējuši. Vietām to nospiedumi vēl ir saskatāmi no ārpusē atsegtajās Melngalvju nama pagraba sienās. Tās mūrētas no dolomīta un laukakmeņiem treknā kaļķu javā, iekšpusē apšūjot ar ķieģeļiem. Daļēji no akmeņiem būvēta arī centrālā kapitālsiena, turpretī starpsienām izmantoti pārsvarā tikai ķieģeļi. Pagraba sienām vertikālā virzienā nav viscaur vienāds biežums. Apakšdaļā tās ir platākas un sašaurinās līdz cokola līmenim. Iekšpusē sienas ir vertikālas, bet to ārpusē vērojams neliels slīpums. Sākotnēji arī sienu virszemes daļa cokola augstumā bijusi mūrēta no apskaldītiem akmeņiem. Vēlāk, kultūrlāņa biežumam ap celtni pieaugot, ēkas apakšējā daļa vairs nebija redzama, un radās maldīgais priekšstats, ka Melngalvju nams būvēts tikai no ķieģeļiem.

Melngalvju nama senākā daļa plānā veido neregulāru četrstūri, kura iekšējās telpas sienu garumi ir 22,35x14,25x23,49x14,70 m. Rātslaukuma pusē atsegtajām pagraba sienām pieslēdzas lielo ārējo kāpņu pamati. Kāpnes vedušas no laukuma uz otrā stāva svētku zāli. Aizmugures sienai, kas vērsta pret Lielo Svaru ielu, piebūvēti divi mūra izvirzījumi, kuru nozīme vēl jānoskaidro. Sākotnēji lielā četrstūrainā pagraba telpa gareniski bijusi pārdalīta ar masīvu kapitālo sienu. Tajā no paša pirmā būvperioda labi

saglabājušās vairākas no ķieģeļiem izmūrētas lielas nišas (2.att.). Ārējās sienās arī bijušas dažāda lieluma nišas, diemžēl vēlākās pārbūvēs vairums no tām aizmūrētas vai iznīcinātas.

Laika gaitā Melngalvju namā notikušas vairākas pār-būves. Tās skārušas ne vien celtnes virszemes daļu, bet atstājušas savas pēdas arī pagrabā, kura sākotnējais plānojums mainīts ar vairākām starpsienām. Šīs dažādos laikos iemūrētās starpsienas ar atšķirīgiem apzīmējumiem parādītas 3.attēlā. Par vēlākām pārbūvēm liecina arī sienās liktie ķieģeļi, kuru izmēri ir atšķirīgi un markas dažādas (4.att.).

Pagraba sienu ķieģeļu mūrējums gandrīz visur ir neregulārs. Lietota gaiša kaļķu java, šuves gludināti aizziežot (līdzīgi kā nama zeltiņu mūrējumam bēniņu pusē). Vērojams, ka laika gaitā pagraba sienas sedzis gan balsinājums, gan pārziedums ar "ķelles gludu" javas kārtu. Dažās nama virszemes daļu mūra atlūzās bija konstatējami vismaz trīs atšķirīgi šuvojuma veidi, kādi lietoti ķieģeļu arhitektūrā risinātajās fasādēs.

Pagraba austrumu pusē visu nama pastāvēšanas laiku atradusies siltā gaisa apkures krāsnis, kas pa sienās iemūrētiem kanāliem apsildījušas svētku zāli otrajā stāvā. Laika gaitā apkures ierīces vairākkārt uzlabotas un

Andris Caune,
Gunārs Jansons,
Ieva Ose

KO UZZINĀJĀM JAUNU PAR MELNGALVJU NAMU, ARHEOLOGISKOS IZRAKŪMUS BEIDZOT

mainījušas savu atrašanās vietu. Šķiet, ka pirmā šī tipa krāsns atradusies pagriba dienvidaustrumu stūrī. Diemžēl pagriba sienas par to līdz mūsu dienām saglabājušas relatīvi maz liecību. Otrā krāsns ap 18.gadsimta vidū izvietota pagrabtelpas ziemeļaustrumu galā (5.att.). Šeit vēl bija saglabājusies no ķieģeļiem mūrēta krāsns pamatne un grīdā ierīkoti gaisa pievadkanāli. Beidzamā – jau uzlabotas konstrukcijas silta gaisa krāsns būvēta 19.gadsimta vidū pagriba austrumdaļas vidustelpā. Šī krāsns kalpojusi otrā stāva zāles apkurei līdz pat Melngalvju nama bojāejai 1941.gadā. Kā liecina atrastie 16.gadsimta beigu krāsns podiņi ar melno un zaļo glazūru (6.att.), pirmā stāva telpu apsildei tolaik izmantotas arī podiņu krāsnis. Vai pirmais stāvs arī iepriekšējos gadu simteņos bijis apkurināts, varam tikai minēt.

Melngalvju nama pastāvēšanas beigu posmā uz pagrabu vedušas tikai vienas iekšējās koka kāpnes austrumu sienā un mūrētas ārējās kāpnes no Mazās Grēcinieku ielas puses. Daudz vairāk ieeju pagrabā bijis 14.gadsimtā. Piecas kāpnes vedušas pagrabā tieši no āra. Ar Rātslaukumu pagrabu savienojušas divas ieejas. Tās atradušās zem platajam mūrētajam ārējām kāpnēm (7.att.), kas savukārt vedušas uz otrā stāva svētku zāli. Vēlāk ieejas no pagriba puses aizmūrētas. Interesanti, ka tas noticis pēc kāda lielāka ugunsgrēka, par kuru rakstītie vēstures avoti klusē. Zem būvgružu aizbērums slāņa ieejas ailu vietā zemē saglabājušās pārogļoto kāpņu paliekas. Kā tas viduslaikos bijis parasts, ieejas ailu ķieģeļu sienās abās pusēs tikušas ierīkotas nelielas taisnstūra nišas gaismekļu ievietošanai.

No Mazās Grēcinieku ielas uz nama pagrabstāva rietumdaļu vedušas divas mūrētas kāpnes caur ārsienā ierīkotām ailām. Vienas no tām pārbūvētas saglabājušās kā vienīgā ieeja pagrabā līdz pat 20.gadsimtam. Piektā ieeja pagrabā bija ierīkota ēkas aizmugurē, Lielās Svaru ielas pusē. Diemžēl šīs aizmūrētās kāpnes sapostītas vēlākās pārbūvēs.

Ar pirmo stāvu plašās pagriba telpas savienojušas trīs sienā iebūvētas pusvītņu jeb pakavveida kāpnes. Vēlākās pārbūvēs austrumu ārsienas senās kāpnes stipri cietušas. Vienās no tām ticis ierīkots dūmvads beidzamajai siltā gaisa krāsnij. Protams, iebūvējot dūmvadu, kāpņu ķieģeļu pakāpieni tikuši izlauzti.

Otras pakavveida kāpnes līdzās esošajā sienā 19.gadusimtenī pārbūvētas par taisnām koka kāpnēm, kas vedušas uz krāsns kurtuves telpu pagrabā no blakus esošās t.s. kalpotāju ēkas. Zem jaunajām kāpnēm bija

1.att. Melngalvju nama atraktie pagrabi 1994.gada vasarā

saglabājusies vairāki seno kāpņu pakāpieni (8.att.). Tie jāva restaurēt vecās kāpnes, un pēc nama atjaunošanas pa šīm restaurētajām ķieģeļu kāpnēm apmeklētāji no pirmā stāva varēs nokļūt muzeja telpās nama pagrabā.

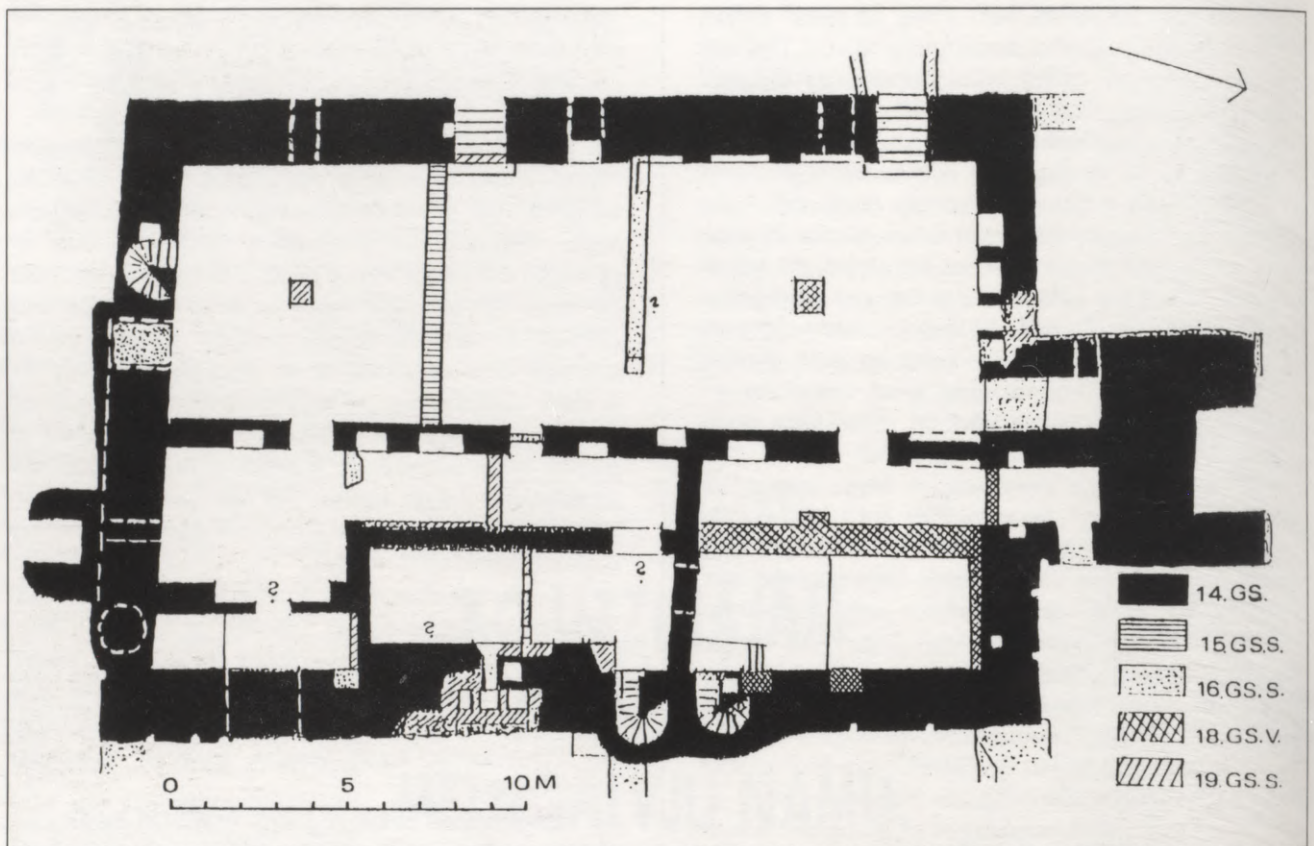
Negaidīts pārsteigums bija jaunatklātās pakavveida kāpnes Melngalvju nama aizmugures sienā. Kādā no kārtējām ēkas pārbūvēm tās atzītas par nevajadzīgām. Ieejas aila pagriba sienā tikusi rūpīgi aizmūrēta un apmesta. No pagrabtelpas puses nekas vairs neliecināja par uzeju, kas kādreiz te vedusi uz pirmo stāvu. Mūsdienas celtnieki šīs kāpnes nejausi atklāja, nojaucot irideno pagriba sienu augšdaļu, lai virs senajiem mūriem veidotu drošu dzelzsbetona pārsegumu. Izrādījās, senie amatnieki pakavveidīgo kāpņu telpu bija rūpīgi piebēruši ar smiltīm, nevis aizmūrējuši. Izsmelot smiltis, atklājās labi saglabājušās 14.gs. kāpnes. Tās būs viens no interesantākajiem autentiskajiem eksponātiem Melngalvju nama pagrabā izveidotajā muzejā.

Celtnes daudzās ieejas kāpnes liek domāt, ka viduslaikos pagrabtelpas bijušas sadalītas ar vairākām starpsienām un katrs nodaļījums kalpojis par atsevišķu izīrējama preču noliktavu. Protams, šādām noliktavām bija nepieciešama tieša satiksme ar blakus esošajām ielām vai Rātslaukumu, tāpēc katram tīnikam vajadzēja atsevišķu ieeju.

Spriežot pēc atšķirīgā grīdas līmeņa un sienu izveidojuma, nelielais pagrabs Melngalvju nama priekšpusē nebūs radies agrāk par 16.gs. Ierīkojot šo telpu, likvidēta viena no pagriba ieejām zem ārējām kāpnēm

2.att. 14.gs. ierīkotās nišas pagriba starpsienā

3.att. Melngalvju nama pagrabstāva plāns

Rātslaukuma pusē.

Sākotnēji pagrabtelpām Melngalvju namā nav bijušas mūrētas pārseguma velves, izņēmums bija tikai velve virs domājamās senākās siltgaisā krāsns. Pārējais dienvidastrumu stūrī mūrētais pārsegums virs pagraba ierīkots tikai 19.gadsimtā. Sākotnēji pagraba griestus veidojušas koka sijas. Iespējams, ka resnās koka sijas bijušas novietotas blīvi cita citai līdzās. Divu pagrabtelpu vidū esošie atbalsta stabi mūrēti 18.-19.gs., lai ar īpašu pasīju pastiprinātu seno griestu pārsegumu.

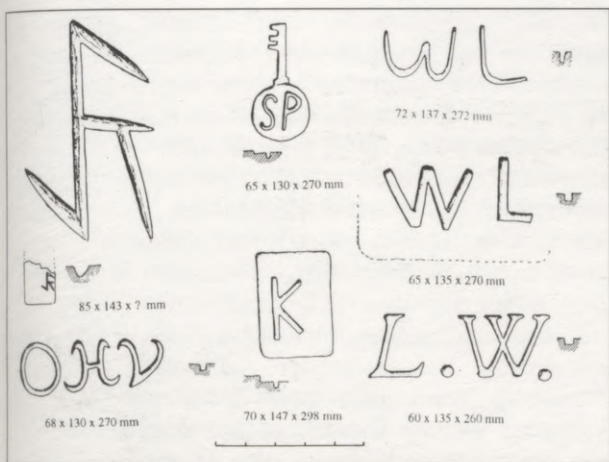
Atsevišķās vietās pagraba sienu senāko ķieģeļu mūrējumu aizsedzis jauns 19.gadsimta ķieģeļu klājums. Ja noņemtu šo vēlāko ķieģeļu apšuvumu, iespējams, atsegtos vēl kāda nezināma viduslaiku sienās bijusi aila vai niša.

Kādreiz Melngalvju nams Rīgā starp laicīgajām celtnēm izcēlies ar visbagātāko dekoratīvo akmenskalumu rotājumu. Pēc ēkas bojāejas ugunsgrēkā 1941.gadā jau tajā pašā vasarā tika atraktas drupas. Šo darbu laikā savāktas arī daudzu akmenskalumu paliekas. Diemžēl to lielākās daļas atrašanās vieta nav zināma. Tāpēc sevišķi nozīmīgi ir vairāku dekoratīvo akmens fragmentu atradumi 1993.-1995.g. arheoloģiskajos izrakumos. Tie palīdzēs daudz precīzāk atjaunot kādreizējās fasādes skulptūras, nekā tas būtu izdarāms, izmantojot tikai senos fotoattēlus. Īpaši nozīmīgs ir kāds fragmentārs skulptūras atradums. To nejausi uzgāja celtnieki, rokot būvbedri Melngalvju nama ziemeļrietumu stūrī. Apaļskulptūras fragmentā redzama akmens kalta vīrieša galva ar pagariem viņņotiem matiem, nopietnu seju, izteiksmīgām acīm un spēcīgām uzacu līnijām. Galvu sedz rūpīgi darināts kronis, kura augšmalas robojumu veido stilizētu akanta lapu

rinda, bet apakšmalā izkalta josla ar perfektām regulāru dārgakmeņu fasetēm (9.att.). Melngalvju nama fasādei brūkot, skulptūrai nolūzusi galva, nošķelts deguns, daļēji bojāts kronis un frizūra. Ugunsgrēka laikā sakarsušais akmens, vēlāk atdziestot, ir daļēji saplaisājis. Skulptūra gatavota no pelēka smilšakmens, kam virspusē vietām ir iesārta nokrāsa, iespējams, krāsojuma paliekas. Atrastā fragmenta augstums ir 35 cm, platums pretstatā 23 cm un sānskatā 21 cm.

Atradums ir daļa no Melngalvju nama fasādes zeltiņa augšējās pakāpes labajā stūrī novietotās kareivja figūras. Arhitekta P.Ārenda 1943.gadā par Melngalvju namu izdotās grāmatas shēmā – 9.attēlā gan parādīti visi 1941.gada izrakumos atrastie fasādes akmenskalumi, starp tiem arī minētajā vietā bijusi kareivja skulptūra, toties kā pazudusi atzīmēta līdzīgas kreisās puses figūras galva. Tomēr šī norāde ir kļūdaina. Saglabātajos nama fasādes fotoattēlos redzams, ka kreisās puses kareivim ir gara bārda un tā skats vērst uz labo pusi. Toties 1995.gadā atradums rāda bezbārdainu jaunekli, kuram, šķiet, bijušas vienīgi ūsas. Tikai labajā pusē esošai figūrai kompozicionāli pamatots ir izteikts galvas pagrieziens uz kreiso pusi, tas ir, pret nama priekšā stāvošo skatītāju. P.Ārends 1941.gadā atrastās kareivja galvas izgatavošanu attiecinājis uz 17.gs. 20.gadiem. Tādam pašam jābūt arī 1995.gadā uzietās otras skulptūras galvas datējumam.

Gan šis, gan vairāki citi sīkāki Melngalvju nama pēdējo gadu izrakumos atrastie akmenskalumu fragmenti dod nelielu, tomēr jaunu informāciju. Tā ne vien palīdzēs senās ēkas atjaunošanā, bet arī papildinās ar jaunu materiālu Latvijas tēlniecības vēsturi.

4.att. Melngalvju nama celtniecībā un vēlākās pārbūvēs lietoto ķieģeļu markas. Zīmējis arhitekts I.Dirveiks

5.att. 18.gs. būvētās silta gaisa apkures krāsns klona attīrīšana

6.att. 18.gs. beigu krāsns podiņa fragments ar Jēzus Kristus attēlu

7.att. Viena no aizmūrētajām ieejām pagrabā no Rātslaukuma puses

1995.gadā līdztekus celtniecības darbiem Melngalvju namā notika arī nelieli izrakumi kādreizējā Rātslaukuma teritorijā. Šeit, Rātslaukuma dienvidaustrumu stūrī, blakus Melngalvju namam līdz Otrajam pasaules karam atradās kāda jau viduslaikos celta ēka – Rīgas jātnieku gvardes mantu noliktava, saukta arī par Zilās gvardes mantnīcu. 19.gadsimtā tā tika piemērota ugunsdzēsēju depo vajadzībām. Celtnē gāja bojā reizē ar Melngalvju namu 1941.gada vasarā. Kā liecina seni fotoattēli, pret Rātslaukumu vērsto noliktavas fasādes zelmīni rotājis Rīgas ģerbonis no 1554.gada un uzraksts, ka celtnē pārveidota 1735.gadā. Toties nebija zināms, kad īsti šī viduslaiku ēka būvēta. Izrakumos 1995.gada vasarā pilnībā atsedza noliktavas 14,9 m garās ziemeļu sienas pamatus un apmēram 4 m platā joslā aiz šīs ārsienas – daļu no pagrabā telpām. Melngalvju nama atjaunošanas darbu laikā, rokot būvbedri ar ekskavatoru, pilnībā no ārpuses atklāja arī senās noliktavas rietumu sienu apmēram 15 m garumā.

Ēkas sienas saglabājušās apmēram 1,5 m augstumā. Ārsienu pamatu biezums ir 90 cm. Noliktavas pamati bijuši tikai nedaudz ierakti pamatzemē un atradušies daudz augstāk nekā Melngalvju nama pamata pēda. Noliktavas sienu pamats mūrēts no skaldītiem gaiši pelēkiem dolomītakmeņiem. Ziemeļu sienas rietumgalā apmēram 7 m garā joslā virs apakšējām 2-4 akmeņu kārtām pacēlies ķieģeļu mūris. Pretī šai sienas daļai atrodas pagrabtelpa. Ķieģeļi sienā mūrēti t.s. vendlu sējumā, to izmēri ir 27,5-29 x 8-9 x 15 cm.

8.att. Ķieģeļu kāpnes, kas viduslaikos pagrabu savienojušas ar pirmo stāvu

9.att. Nama gruvešos atrastā akmens skulptūras galva

Ēkas ziemeļrietumu stūrī sākotnēji atradusies apmēram 1,3 m plata ieeja pagrabā. Zem zemes saglabājušās šīs izvirzītās ieejas sānu sienas, kas mūrētas no ķieģeļiem. To platums ir tikai 30 cm. Pieaugot apkārtējam kultūras slānim, ārējā ieeja likvidēta un durvju aila aizmūrēta. Pagrabs, kas sākotnēji gan bijis puspagrabs, ierīkots tikai zem ēkas rietumdaļas. Telpu pārsedz lēzena mucas velve. Telpas augstums vidusdaļā bijis ap 2 m. Pēc zemē iedzījināto ārējo kāpņu likvidēšanas ieejas pakāpieni ierīkoti pagrabtelpas iekšpusē.

Izrakumu laikā iegūtie novērojumi ļauj izteikt dažus apsvērumus par noliktavas celtniecības laiku. Ja Melngalvju nams sāks būvēt laikā, kad apkārtējā kultūrslāņa biezums Rātslaukumā bija pieaudzis līdz 70 cm, tad noliktavas būvbedre rakta jau apmēram 1,5 m biezā kultūrslānī un sienu pamati pamatzemes smilts slānī tikpat kā nav iedzījināti. Par noliktavas samērā agru celšanu it kā liecinātu mūrī lietotais ķieģeļu t.s. vendu sējums – tāds pats, kāds varēja būt izmantots, būvējot Melngalvju namu. Diemžēl mēs precīzi nezinām šī ķieģeļu sējuma veida pielietojuma beigu datējumu. Iespējams, ka sākotnēji šeit bijusi pilsētas pirmā svaru ēka un tikai vēlāk tajā ierīkota Rīgas jātnieku gvardes mantu noliktava.

Noliktavas celtniecības laikā starp to un Melngalvju namu nekāda apbūve vēl nav bijusi. Ceļot noliktavu, tās ziemeļrietumu stūrī atstāti ķieģeļu galu ierāvumi, kas kalpoju nākošās ēkas fasādes sienas iesiešanai pie jau esošā mūra. Tomēr 16.gadsimtā, ceļot Melngalvju nama pirmo piebūvi, šie ķieģeļu gali iesējumam vairs nav izmantoti, jo jaunceltnes ārsiena tikusi atvirzīta tālāk uz ziemeļpusi.

Nobeidzot šo īso pārskatu par atklājumiem atraktajā Melngalvju nama pagrabā, autori izsaka pateicību SIA "Rīgas nami" un it īpaši tās direktoram A.Lāča kungam par pētījumu finansiālo nodrošinājumu un tehnisko palīdzību izrakumu gaitā.

Pabeigts darbs pie jaunā Rīgas attīstības plāna izstrādāšanas. Par to tika spriests starptautiskajā konferencē "Rīga ceļā uz nākamo gadsimtu", kuru Rīgas dome organizēja 1995.gada 21.-22.septembrī Kongresu namā. Tajā piedalījās pilsētplānotāji un arhitekti no Zviedrijas, Dānijas, Somijas, Vācijas, ASV, Kanādas, kā arī no Lietuvas un Igaunijas.

Konferences pamattēma – pilsētas nākotnes vīzija, pilsētas tēls, kādu mēs to vēlētos redzēt.

Rīgai vajadzētu būt

1. veselīgai un labestīgai;
2. līdzsvarotai;
3. kultūrvēsturiski bagātai;
4. vitālai un turīgai;
5. saskaņotai;
6. skaistai un latviskai;
7. vienotai ar kaimiņiem.

Kā veselīgai un labestīgai —

tai jābūt pilsētai, kur rūpējas par iedzīvotāju labklājību, veselību un sociālo drošību. Galvenais uzdevums ir veidot pilsēvidi, kas būtu piemērota Rīgas iedzīvotāju veselīgai demogrāfiskai attīstībai, radīt sociālus un ekonomiskus priekšnoteikumus dzimstības palielināšanai, atbalstot jaunās ģimenes un ģimenes ar bērniem, lai līdzsvarotu iedzīvotāju nacionālo sastāvu un veicinātu latviešu tautības īpatsvara palielināšanos.

Rīga kā **līdzsvarota** pilsēta nozīmē to, ka rīdzinieki saudzē dabas bagātības un savā darbībā ir videi draudzīgi.

Paldies Dievam, Rīgai vēl saglabāties spēcīgs dabas karkass. No kopējās pilsētas teritorijas (307,17 km²) 35,9% (110,3 km²) aizņem mežu un apstādījumu teritorijas, bet 17,6% (54,0 km²) — ūdens virsma.

Struktūra, ko veido Daugavas, Bullupes, kā arī lielo ezeru palienas, līča piekraste, meži, plavas, apstādījumi, mazās ūdenstilpnes, atmatas, ģimenes dārziņi, ir pilsētas līdzsvarotas un ilgaicīgas dzīvotspējas indikators.

Rīga ir **kultūrvēsturiski bagāta** pilsēta. Tai ir pilsēt-
būvniecības, arhitektūras un mākslas pieminekļi, unikāls viduslaiku pilsētas siluets, tā saglabā, saudzē un aizsargā savu kultūrvēsturisko mantojumu, latviskās identitātes pazīmes un kultūrvidi. 1993.g. Rīgā notikušās UNESCO konferences "Rīgas centrs — pilsēt-
būvniecības pieminekļi" rezolūcijā ieteikts Rīgas centra vēsturisko daļu ietvert UNESCO pasaules kultūras mantojuma sarakstā.

Ir ierosināts valsts nozīmes pilsēt-
būvniecības pieminekļu sarakstā ielaut arī Teikas rajonu un citas teritorijas ar raksturīgu 19. vai 20.gadsimta sākuma celtniecību, vēsturisko koka apbūvi.

Tādiem nozīmīgiem jaunbūvju objektiem kā Nacionālajai bibliotēkai, Valsts bankai, jaunam kultūras, sporta un atpūtas centram, izstāžu tirdzniecības centram jāpapildina pilsētas centra arhitektoniskais veidols.

Rīga kā **vitāla un turīga** pilsēta — Latvijas galvaspilsēta, Eiropas nozīmes pilsēta. Baltijas jūras baseina

reģiona valstu attīstības stratēģijā tā iekļauta vienā pilsētu kategorijā ar Stokholmu, Hannoveru, Helsinkiem un Kopenhāģenu.

Tieši Rīgas ģeogrāfiskais stāvoklis, Rīgas ostas, lidosta, dzelzceļi un autoceļi var veicināt pilsētas ekonomisko rosību un nodrošināt tās iedzīvotāju turību. Vēl priekšā sāpīgs rūpniecības pārprofilēšanas un modernizācijas process. Nākotnes Rīgai būs daudz efektīvākas, teritoriāli kompaktākas rūpniecības zonas, specifiski piemērotas Latvijas un Rīgas iespējām.

Rīgai jāklūst par **saskaņotu**, sakārtotu pilsētu, jo valsts tautsaimniecība un sadzīve nevar funkcionēt bez sakārtotas likumdošanas un pārvaldes struktūras. Ir nepieciešama attīstību veicinoša nodokļu sistēma, nokārtotas īpašuma tiesības. Jābūt loģiskam tiesību, pienākumu un kompetences sadalījumam pilsētas institūciju un organizāciju starpā.

Mēs visi it kā darbojamies viena mērķa labā — redzēt Rīgu **skaistu un latvisku**. Protams, par skaistumu nestrīdas. Taču Eiropa būs bagāta tikai tad, ja katra tās nācija to bagātinās ar savu skaistuma izjūtu. Latvieši — ar zināmu mērenības, atturības un cēlas pieticības izjūtu, kas pārlietu komerciālajā rietumu kultūrā sāk jau pietrūkt. Rīgai ir visas iespējas kā lielās lietās (siluets, apzajumojuma principi), tā detaļās (sabiedrisko telpu interjeri, mazā arhitektūra, labiekārtojums) saglabāt un attīstīt pašai savu kultūrvidi, kas to atšķirtu no Parīzes, Hamburgas vai Londonas.

Rīga ir pilsēta Daugavas abos krastos. Nākotnē strauji pieaugs kreisā krasta loma, dodot pilsētai jaunus attīstības iespējas. Rīgā, tās centrā strauji ienāk (var teikt — atgriežas) darījumu un finansu funkcijas. Bankas, apdrošināšanas kompānijas, dažāda veida biroji un finansu iestādes kļūst par būtisku ekonomisku dzinējspēku. Rīgas attīstības plānā darījumu un finansu aktivitātēm paredzētas jaunus teritorijas Zaķu un Lucavsalā, Krasta rajonā, kā arī Pārdaugavā.

Rīgas dzīvojamie rajoni vēsturiski veidojušies gan dzelzceļa loka iekšpusē abos Daugavas krastos, gan gar radiālajām maģistrālēm ārpus tā. Lielpaneļu daudzdzīvokļu rajoniem jāuzlabo ne tikai ēku tehniskā un sociālā kvalitāte, bet arī estētiskā pievilcība.

Attīstības plānā paredzēta mazstāvu ēku, galvenokārt ģimenes māju būvniecība brīvajās teritorijās Rumbulā, Dreiliņos, Aplokciemā, daļēji neapbūvētajās teritorijās Jaunciemā, Katlakalnā un Juglā.

Pēdējā Rīgas vīzijas koncepcija ir tās **vienotība ar kaimiņiem** — tā attīstās harmoniskā sistēmā ar aglomerāciju — Jūrmalu, Rīgas rajonu, rajona pagastiem. Šādai sadarbībai vēl nav radīti nepieciešamie tiesiskie pamati, bet Rīgas reģiona plānojuma izstrādāšanai — finansiālais nodrošinājums.

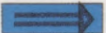

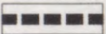
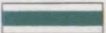

* Pirmpublicējums laikrakstā "Diena" - 21. 09. 1995.

Gunārs Asaris

RĪGAS NĀKOTNES VĪZIJA*

Rīgas attīstības plāns 1995.-2005.gadam

- DAUGAVA- RĪGAS TĒLA UN TĒLPISKĀS KOMPOZĪCIJAS PAMATELEMENTS
- ESOŠĀ AKCENTĒTĀ VĒSTURISKĀS APBŪVES SILUETA GRUPA- VECRĪGA
- PROJEKTĒTĀS APBŪVES SILUETA GRUPAS AR LATVĪSKAS MENTALITĀTES METAFORĀM
- TELEVĪZIJAS TORNIS- ĪPAŠS AKCENTS PILSĒTAINAVĀ
- SVARĪGĀKĀ KOMPOZĪCIJAS ŠĶĒRSASS
- BULVĀRI, GATVES
- VĒSTURISKĀ CENTRA APBŪVE
- LIELCEĻI AR SKATUPUNKTIEM (AINAVĀM) UZ APBŪVES AKCENTIEM
- DAUGAVMALU PARKI
- "RĪGAS VĀRTI"

Vijolnieks un muzikologs Boriss Avramecs, muzikoloģe un izdevniecības "Musica Baltica" direktore Solvita Sējāne, klavesīniste Aina Kalnciema, Latvijas senās mūzikas ansambļa "Canto", "Ludus", "Sacrum", "William Byrd Consort", "Collegium Musicum Riga" "Rīgas Kamermūziķi", mākslinieki – viņus visus vieno ne tikai senās mūzikas mīlestība, bet kopš 1992.gada pavasara arī kopīgi dibinātais Rīgas Senās mūzikas centrs (RSMC).

RSMC ir sabiedriska bezpeļņas organizācija. Tas nozīmē, ka tā darbinieki un atbalstītāji ir vai nu entuziasti, vai mecenāti, tikai – ja pirmie – tādi kā Centra direktors B.Avramecs un izpildsekretāre S.Sējāne, atrodas, tad to otro ļoti pietrūkst... Negaidot atmaksu par savu darbu, profesionāli mūziķi un amatieri iespēju robežās cenšas veicināt viduslaiku, renesanses un baroka laikmetu mūzikas atdzimšanu Latvijā.

Bieži vien mūsu priekšstati par Eiropas mūzikas vecumu ir visai pieticīgi. Nereti pat mūzikas zinībās iesvaidītie dos tai ne vairāk kā 300 gadus. Taču muzikālo tradīciju attīstība Eiropā mērojama nevis trijos, – vismaz deviņos gadu simtos.

Runājot par tik plašu laika periodu, būs vien jāizvairās no pierastās un ērtās iedalīšanas kāres – slikts, labāks, pavisam labs, jo māksla un progress ir nesavienojami jēdzieni. Mūzikas attīstības gaitu varētu salīdzināt ar varenu upi. Tā laiku pa laikam pārplūst, veidojot plašas ūdenskrātuves, kas virknējas cita aiz citas, būdamas vienlaikus patstāvīgas un savā starpā saistītas. Šie savienotie ezeri ir mūzikas stili. To krastus – laika robežas – iezīmē tie, kas visu klasificē un saliek pa plauktiņiem: "klasicisma ezers", "baroka ezers", "renesanses ezers". Bet starp tiem ir straujas krāces – lūzuma periodi, vērtību pārvērtēšana, pārejot no viena laikmeta uz otru. Pēc katra šāda pagriezienu modes plūsmām līdzīgrozījūšies arī ļaužu prāti – viss, kas šķitīs vecs un nedomdēns, vieglu roku ticis pamests, aizmirsts un nozaudēts. Arī mūzikai bija lemts šāds liktenis. Viegļprātīgie klausītāji un izpildītāji atmeta un aizmirsta skaņdarbus, kas skanēja vēl nesenā pagātnē. Tikai Gregorisko korāļu "reitings" ilgu laiku saglabājies ļoti augsts, jo baznīcas liturģijās korāļi dziedāti gadsimtiem. Taču beigu beigās atmiruši arī tie.

Cauri laika kulīšēm, kas aizsedz viena otru, grūti meklēt pagājībā zudušās vērtības. Mūzikā tāpat kā arheoloģijā ļoti uzmanīgi jāattīra viens slānis no otra. Liekas gluži neticami, ka pat Johans Sebastians Bahs – ģēnijs, kura vārdu šodien zina nosaukt vai ikviens, savu laik grimis aizmirstībā. Baroka vērtību apzināšana sākās tikai romantisma laikā – 19.gs. 80.gados. Bet "atrasto" komponistu skaņdarbu pilnskanībai pietrūka instrumentālo krāsu. Klasicismā nostabilizējies simfoniskais orķestris

nespēja autentiski atskaņot "jauno" mūziku, jo klasiskie instrumenti zaudēja dažādības un daudzkrāsainības sacensībā ar renesanses un agrīnā baroka laika muzicēšanas rīkiem. Tādēļ 19.gs. beigās muzikologu spriedums par seno mūziku bija apmēram šāds – labāk pētiit un izzināt, nekā spēlēt, jo šī mūzika paredzēta prātām, nevis dvēselei...

Tikai mūsu gadsimts var lepoties gan ar pamatīgu pētniecības darbu, gan senā skanīgā mantojuma izpratni. Šobrīd jau pašsaprotama šķiet seno instrumentu atjaunošana, autentiskās dziedāšanas manieres apgūšana, iedzīljināšanās senajos traktātos. Beidzot viduslaiki, renesanse, baroks atdzimuši īstās, dzīvās savu laikmetu skaņās. Daudziem par lielu pārsteigumu izrādījies, ka senā mūzika ir dzīvespriecīga, melodiska, svaiga, krāsaina un ļoti vitāla.

Rietumzemju mūziķi jau pirms vairākiem gadu desmitiem ar apbrīnas vērtu enerģiju ķērās pie senās mūzikas popularizēšanas, ieviesdami to augstskolu mācību programmās, organizējot senās mūzikas kursus, vasaras akadēmijas, meistar-klasses, festivālus, pārpublicējot senos manuskriptus un nošu izdevumus, izgatavojot seno instrumentu kopijas utt. Vēl dažus gadus atpakaļ latviešu publikai senā mūzika bija "terra incognita". Kā birstošo pārmaiņu vēstneši radās "Canto" un "Ludus" – pirmie senās mūzikas ansambļi Latvijā. Bet kopš 1992.gada nu jau aizvien pieaugošo mūzikas

"reanimācijas" kustību koordinē Rīgas Senās mūzikas centrs.

RSMC uzmanības lokā galvenokārt ir senās mūzikas koncertu rīkošana. Reformātu un Doma baznīcās, Vāgnera zālē izskanējuši daudzi lieliski gan Latvijas kolektīvu, gan viesmākslinieku priekšnesumi. Īpašs RSMC nopelns ir latviešu klausītāju iepazīstināšana ar izciliem senās mūzikas speciālistiem no ārzemēm. Savu prasmi un seno muzicēšanas stilu smalkumu koncertos un meistar-klasēs Latvijā demonstrējuši izcilais agrīnā baroka mūzikas interprets no Vācijas Manfreds Kordess, internacionālais Baroka mūzikas ansamblis "Rekonstrukcija", duets no Lielbritānijas – dziedone Evelina Taba un lautists Maikls Fīlds, ansamblis "The Hilliard Ensemble", dziedātājs un pasniedzējs Maikls Prokters (Lielbritānija), baroka vijolniece Odila Eduāra un klavesīnists Fredijs Eihelbergers no Francijas, diriģents un muzikologs no Šveices Marsels Otts un daudzas citas slavenības. Blakus atsevišķiem koncertiem tiek rīkotas arī tematiskās programmas. Piemēram, 1995.gadā Henrija Persela mūzikas koncertu sērijā uzstājās mūsu slavenākie kolektīvi "Sacrum", "Ludus", "William Byrd Consort" un "Collegium Musicum Riga" ar angļu lautistu Stjuartu Makkoju. Ļoti būtiski, ka gandrīz visa mūzika, kas līdz šim atskaņota

leva Zelmane

RĪGAS SENĀS MŪZIKAS CENTRS RĪGAS ASTOŅSIMTGADĒI

Rīgas Senās mūzikas centra organizētajos koncertos, Rīgā skan pirmoreiz!

Tuvojoties Rīgas 800 gadu jubilejai, RSMC gatavo daudzus pasākumus. Vispirmāmkārtām tie ir trīs koncertu cikli: 15.-18.gs. Rīgas komponistu (tādu, kuri šeit dzīvojuši un strādājuši) skaņdarbu atskaņošana, 16.-18.gadsimtā Rīgā skanējusi mūzika un 13.-18.gs. Hanzas pilsētu un Rīgas sadraudzības pilsētu mūzika. Šo vērienīgo koncertmaratonu jau aizsākuši "Ludus" ar Hanzas pilsētu mūzikas priekšnesumu, Rīgas Doma zēnu koris kopā ar "Collegium Musicum Riga", atskaņojot Rīgas vācu komponistu J.V.Mēdera un J.Fišera sacerējumu, un kamerkoris "Sacrum" ar P.Bucēna "Passio Domini Nostri Jesu Christi." 16.gs. Doma Katedrāles skolas kantora Paula Bucēna Filoroda "Pasijas" "atrasana" (ar Solvitas Sējānes, Pola Medžvika un daudzu citu entuziastu palīdzību) un publicēšana izvērtās par ievērojamu notikumu Latvijas mūzikas dzīvē. Tas ir pirmais izdevums senās mūzikas sērijā "Musica Rigensis", kas veltīta Rīgas jubilejai, kuru gatavo RSMC ar Latvijas Kultūras fonda atbalstu. Paraleli tiek gatavotas publikāciju sērijas – mūsdienīgi populārzinātniski apskati par Rīgas mūzikas kultūru un komponistiem no 13. līdz 18.gadusimtenim (pašlaik intensīvi top Lolitas Fūrmanes grāmata, kas veltīta 17.gs.beigu–18.gs. Rīgas vācu komponistam Johanam Valentīnam Mēderam, kā arī levas Liepiņas-Šarkovskas pētījums "Rīgas mūzikas kultūra no viduslaikiem līdz renesansei"). Jāmin arī skaņu ierakstu sagatavošanu un producēšanu – plašam klausītāju lokam jau pieejama kasete ar 2.Senās mūzikas festivālā (Bauskā un Rundālē) atskaņotās mūzikas fragmentiem, drīz būs gatavs pirmais kompaktdisks ar Rīgas Doma zēnu kora un "Collegium Musicum Riga" izpildīto 17.-18.gs. Rīgas komponistu mūziku. Speciālas mūzikas hrestomātijas audiokasetes (kopā ar nošu krājumiem) paredzētas dzīvākai un efektīvākai mūzikas apmācībai vispārizglītojošās skolās.

Taču vislielāko publikas atsaucību un mīlestību, neapšaubāmi, izpelnījušies RSMC rīkotie Senās mūzikas festivāli. Jau trīs vasaras pēc kārtas Bauskas un Rundāles pils tiek atmodinātas no gadsimtu snaudas ar viduslaiku, renesanses un baroka laiku mūzikas skaņām, dejām, dziesmām, dzīrēm un uguņošanu. Līdzās mūsu māksliniekiem uzstājušies arī ārzemju viesi – kā spilgtākos no tiem var minēt deju kolektīvu no Lietuvas "Banchetto Musicale", duetu no Zviedrijas "Laude Novella", slaveno baroka vijolnieku no Anglijas Džonu Holoveju. Par centrālajiem un savijņojošākajiem notikumiem izvērtās G.F.Hendeļa "Karaliskās uguņošanas mūzikas" atskaņojums Rundāles pils pagalmā īsta feijerverka pavadījumā un H.Persela divu operu "Didona un Enejs" un "Feju karaliene" uzvedumi. Plašu sabiedrības rezonansi nodrošināja TV un radio ieraksti.

Kā redzams no šī Rīgas Senās Mūzikas Centra darbības virzienu ieskicējuma, tā ir organizācija, kurā apvienojušies cilvēki, reiz atklājuši brīnišķu dārgumu pārpilno pasauli vārdā – senā mūzika, nesavtīgi palīdz garīgi bagātināties arī citiem Rīgas un Latvijas iedzīvotājiem.

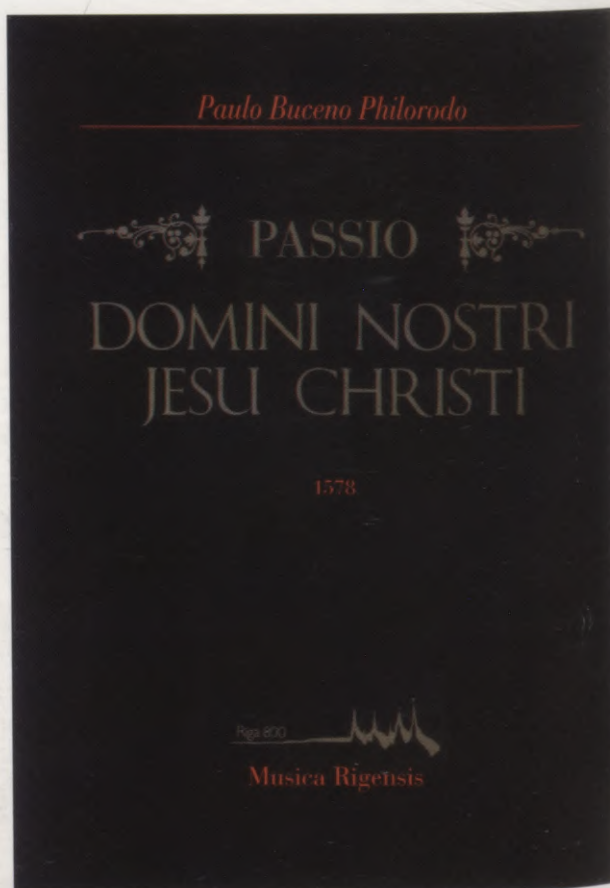
Pirmais izdevums senās mūzikas sērijā "Musica Rigensis"

3. Starptautiskais Senās mūzikas festivāls. Bauskas pils 1995. g. 22. jūlijā

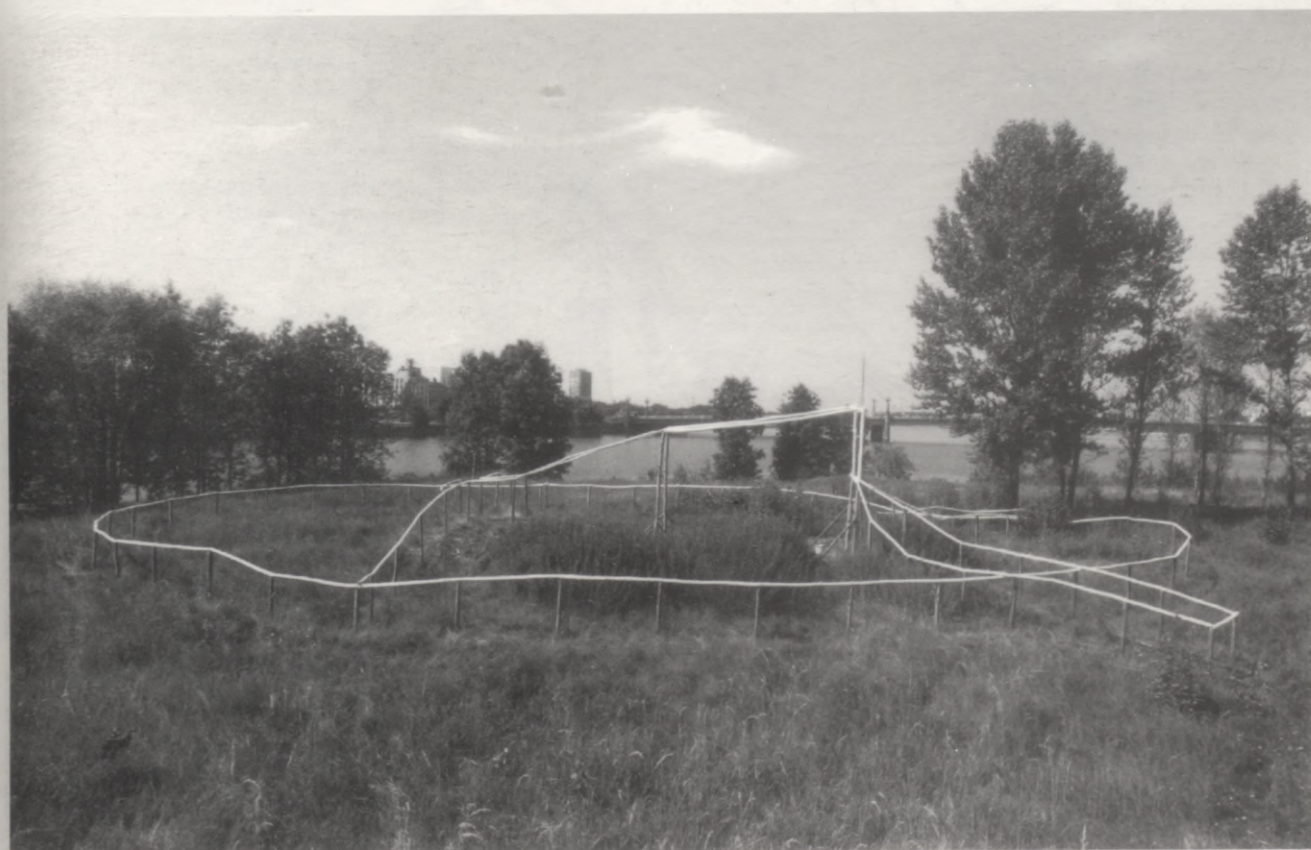
Muzicē ansamblis "Ludus"

Rīgas pilsētas vidē no 1995.gada 21.augusta līdz 21.septembrim notika Rīgas 800 gadu jubilejai veltīta izstāde "Piemineklis". Mākslas darbi tika novietoti gan kādreizējo vēsturisko pieminekļu, gan Rīgas stratēģiskajā plānā paredzētajās vietās. Pilsētas vidē tika realizēti 13 latviešu mākslinieku (vai mākslinieku grupu) un 4 ārzemju mākslinieku projekti, kurus raksturoja spilgta poētiska ietilpība un zināms izaicinājums komunikācijā ar Rīgas iedzīvotājiem. Ārvalstu mākslinieki tika ielūgti no zemēm, kuras vēstures gaitā ir ietekmējušas Rīgas likteni. Izstādē piedalījās: Kārlis Alainis, Gatis Blunavs, Ēriks Božis, Andris Breže, Andris Frīdbergs, Sarmīte Māliņa, Jānis Mitrēvics, Ojārs Pētersons, Juris Putrāms, Oļegs Tillbergs, Aija Zariņa, Aigars Zemītis, Edgars Mucenīks, Dzintars Zilgalvis, Jānis Bērze (visi Latvija), Dmitrijs Gutovs (Krievija), Roberts Rumass (Polija), Ulfs Rollofs (Zviedrija), Rafaels Reinsbergs (Vācija). Paraleli izstādei pilsētas vidē notika izstāde Latvijas Fotomuzejā Mārstaju ielā 8, kurā bija aplūkojami 90 izstādes "Piemineklis" konkursam iesniegtie projekti. Izstādi sarīkoja Sorosa Mūsdienu mākslas centrs—Rīga sadarbībā ar Sorosa Fondu—Latvija, Latvijas Mākslinieku savienību, Gētes institūtu un Zviedru institūtu.

Izstādes sakarā tika veidots arī apjomīgs katalogs, kas darba gaitā pārtapis par apjomīgu, 440 lpp. biezu, bagātīgi ilustrētu kultūrvēsturisku grāmatu, kas vēl gaida savu izdošanu. Grāmatā sīki aprakstīti 195 Rīgas vēsturiskie pieminekļi, sākot no pilsētas dibināšanas. Šo grandiozo darbu veicis mākslas vēsturnieks Ojārs Spārītis. Viņš ne vien apraksta visus Rīgas pieminekļus, bet arī dod dažādu vēstures laikmetu un dažādas tematikas pieminekļu izvērtējumu. Savukārt, Latvijas pieminekļu stilistikas vēsturei un to pasūtīšanas mehānismiem dažādos vēstures periodos veltīti Dr. Rutas Čaupovas un Gundegas Cēberes pētījumi. Grāmatā būs redzami visu izstādē "Piemineklis" realizēto darbu attēli, kā arī visu izstādei iesniegto projektu attēli ar autoru skaidrojumiem. Tādējādi te būs atrodamas četru latviešu mākslinieku paaudžu pārdomas par Rīgas vizuālo tēlu. Tas arī bija izstādes realizētāju sākotnējais mērķis — demokrātiskā veidā dot priekšstatu par 20.gadsimta beigu visu paaudžu Latvijas mākslinieku stilistisko daudzveidību. Šis būs enciklopēdisks izdevums par Rīgas pieminekļu vēsturi un šodien, kas, cerams, iznāks līdz 1996.gada beigām. Grāmatu rotās Rīgas 800—gades emblēma. Izdevuma dizaina autors — mākslinieks Kristaps Ģelzis.

RĪGAS PIEMINEKĻI CELĀ NO PAGĀTNES UZ NĀKOTNI

Aija Zariņa. PIEMINEKLIS JĀNIM RAINIM

1995. gada ziemas saulgriežos notika teatralizēts gājiens pa Vecrīgas ielām. Tas

sākās krastmalā – vietā, kur pirms vairākiem simtiem gadu Daugavā ietecēja Rīdzenes upe. Gājiens virzījās paralēli upītes gultnei līdz Basteja kalnam, pa ceļam virs aizbērtās straumes, starp bruģakmeņiem tika nostiprinātas plāksnītes ar uzrakstu "Rīdzene". Dziedāja "Skandinieki". Līdzi nesa gaismu – ugunsuros un lukturos.

Tas varētu būt sākums kādam lielam notikumam – Rīdzenes upes paliekošai iezīmēšanai Vecrīgas telpiskajā struktūrā. Šo darbu ir aizsākuši grupas "Māja" arhitekti, etnogrāfi un vēsturnieki.

Grupa MĀJA 1995. gada ziemas saulgriežos

Ausma Skujiņa

PRIEKŠLIKUMI RĪDZENES GULTNES IEZĪMĒŠANAI

A KANĀIMALAS APSTĀDĪJUMI. Upes vietu iezīmē ar ceļiņu segumiem un stādījumiem;

B FILHARMONIJAS SKVĒRS. Vietu iezīmē stādījumi, ceļiņu segumi, kuģa makets-skulptūra;

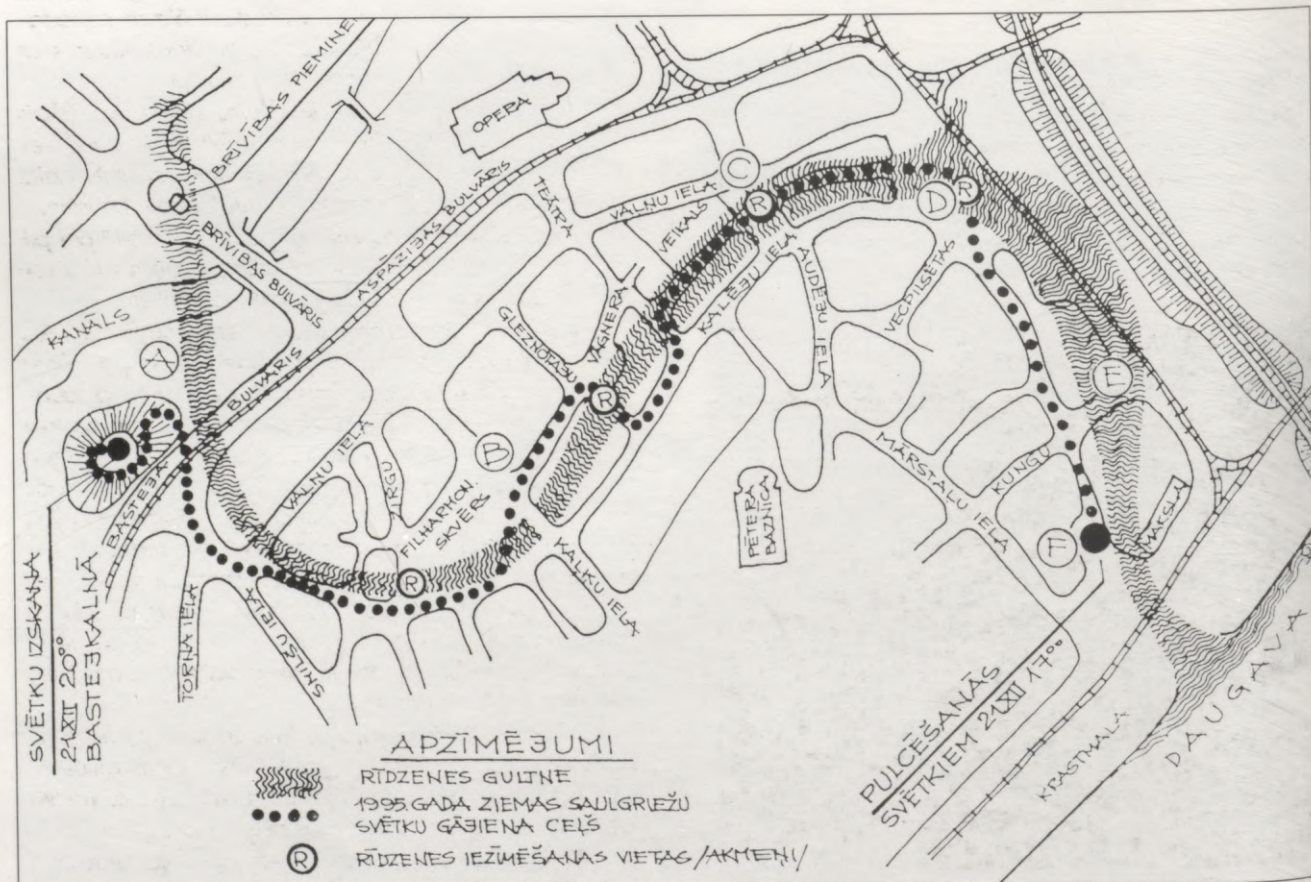
C UNIVERSĀLVEIKALA APKĀRTNE. Upes vietu iezīmē lauku ma segumi, fasāžu krāsojums, dizains;

RĪDZENES IEZĪMĒŠANA

D SKVĒRS PIE 13. JANVĀRA IELAS. Upes vietu iezīmē laukumu līmeņi, segumi, stādījumi, tēlniecības darinājumi;

E KALĒJU-KUNGU IELU STŪRIS. Šeit iespējama ostas krastu nostiprinājumu mākslinieciska maketēšana;

F MĀRSTALU-MINSTERIJAS IELU STŪRIS. Mārstaļu torņa atjaunošana, iekļaujot to projekta apbūvē.

Arh. A. Skujiņas zīmējums

TV RAIDĪJUMS "ZĪMES"

Raidījuma "Zīmes" ietvaros 1995.gadā par Rīgu tika izveidoti divi tematiski cikli: "Uz Pārdaugavu" un "Vidzemes priekšpilsētā".

Ciklā "Uz Pārdaugavu" Ojārs Spārītis iepazīstināja ar Pārdaugavas muižām; Zigmunds Skujiņš ar Mārtiņa kapiem, Mārtiņa baznīcu, Zundu; Pēteris Blūms ar Ķīpsalas koka arhitektūru; Jānis Kušķis ar "Bellacord" skaņu plašu fabriku. Tika noteikta precīza Filozofu alejas atrašanās vieta, to norādīja Lizete Stankovica, kura kopā ar vecākiem tur ir dzīvojuši. Oskars Caune stāstīja par ievērojamiem Pārdaugavas cilvēkiem, bet Ludmila Vāciete-Azarova fiksējusi ievērojamas vēsturiskās vietas Pārdaugavā. "Zīmes" parādīja Emīla Dārziņa atjaunotā pieminekļa uzstādīšanu un atklāšanu. Guntis Zemītis un citi Bolderājas pamatiedzīvotāji iepazīstināja ar Bolderāju.

Ciklā "Vidzemes priekšpilsētā" par Vidzemes priekšpilsētu – vieta un telpa šodien un atskats vēsturē – stāstīja filozofe Dace Bormane. Normunds Pēterkops, Dāgs Auzuleja, Māra Zvaigzne, Oļģerts Dunkers, Ivars Siliņš u.c. iepazīstināja ar Vidzemes priekšpilsētas vēsturi, vietām, cilvēkiem un nākotni. Arhitekts Elizabete Meņģele deva ieskatu Vidzemes priekšpilsētas arhitektūrā. Mākslinieks Juris Jurjāns izvadāja pa Berģiem, profesors Ivars Siliņš, Guntis Krasts stāstīja par Purvciema ielu nosaukumu rašanos, bet Spīdolas stipendiāte Daina Tetere par Rīgas poētiku.

TV raidījuma "Zīmes" radošā grupa:
V. Bērziņa, H. Petrockis (sēž priekšā), I. Kokars, L. Eglīte, Ā.Laua, R. Blaua

"SAULE RĪGAS ZELTA GAIĻOS"

Divas reizes mēnesī turpināja skanēt Latvijas Radio raidījums "Saule Rīgas zelta gaiļos". Katrā pārraidē – LKF aktualitātes Rīgas astoņsimtgades sakarā, jaunami izdevējdarbībā, ieskats jauniznākušās Rīgai veltītās grāmatās. Klausītāju piekrišanu guva K.Pamšes atmiņas par piedzīvojumiem un pārdzīvojumiem 30.gadu Rīgā, S.Vieses pētījumi par Mežaparka vēsturi un kultūras darbiniekiem, kuri dzīvojuši šajā rajonā. Gan Rīgas vēstures, gan tagadnes mirkli rosinājuši daudzus rīdziniekus dalīties savās pārdomās ar raidījuma veidotājiem par pilsētu, kurā viņi dzīvo.

TV RAIDĪJUMS "RĪGAS
KALENDĀRS"

Latvijas TV raidījums "Rīgas kalendārs" ēterā sāka iziet 1994.gada oktobrī, tāpēc 1995.gads bija sava vārda, tematikas un skatītāju uzticības iegūšanas un nostiprināšanas laiks.

Katrs 25 minūšu raidījums bagāts ar 30-40 sekunžu īsiem vizuāli interesantiem un nozīmes ziņā svarīgiem faktiem Rīgas dzīves gadsimtu gaitā. Tā raidījums nostiprināja savas sadarbības saites ar Rīgas vēstures un kuģniecības muzeju.

Raidījumu sižetu tematiskais loks gada laikā tapis daudzvei-

dīgs, bet vienmēr Rīgas dzīves notikumi gadsimtu gaitā piemēroti un saskaņoti atbilstoši kalendārajām norisēm.

Rīgas vēsturiskie notikumi atspoguļojās sižetā par pilsētas 700 gadu jubilejas lielo izstādi, raidījums tika veidots, balstoties tikai uz tā laika foto materiāliem.

Interesanti sižeti stāstījuši par vietām un lietām, kas kādreiz bijušas, bet šodien jau pazudušas: par Vīnes kafejnīcu Bastejkalnā, par Gaisa dārziem, kas top sadarbībā ar Rīgas kultūras pieminekļu aizsardzības inspektoru Gunāru Armani, Rīgas erudītu. Viņš ir arī savdabīgas akcijas "Rīgas kalendārs" – "Rīgas Balsij", "Rīgas Balss" – "Rīgas kalendāram" iniciators. Tā no aprīļa līdz jūlijam raidījumā un vakara avīzē parādījās materiāli, kas pazuduši, aizgājuši nebūtībā un jautājums ir viens – vai kāds var pastāstīt, atgriezt, uzstādīt? Cilvēki rakstīja un izteica savas versijas. Ir arī rezultāti: 1996.gada pavasarī uzstādīts vecais Rīgas robežstabs, par kuru raidījumā runāja pirms gada.

"Rīgas kalendārs" šajā gadā savu skatu pievērsa arī Rīgas Piliij, Saeimas ēkai, Rīgas Domam, Gulbju mājiņai Bastejkalnā. Tas dodas uz "tālo"-tuvo Bolderāju u.c. Vasarā tas devās uz Rīgas sadraudzības pilsētu Norčepingu.

Visu gadu Rīgai, rīdziniekiem strādāja redaktore Iveta Lepeško, režisore Inguna Aare, kuru nākamā, 1996.gada iecere ir TV projekts "Rīgai 800".

Mana dzimtā puse ir Pārdaugava, kur pāri plašajiem laukiem un Spilves plavām brīvi šalc spīrgtie Daugavas vēji. Vītolu gatves un nelielas mājiņas ar koka slēģiem pavīd atmiņā no bērnības.

Pirmās ziņas par mana tēva dzimtu Podragā¹ atgādina tēva pusbrālis Jēkabs Taube, saukts "vecais saimnieks". Viņš dzīvoja mūsu sētā, atsevišķā mājiņā (tā sauktā "ērbēģī"), kuru no ceļa nošķīra vītolu rinda, bet visapkārt mājiņai auga dzeltenās puīšu puķes. Tās viņš bija sevišķi iemīļojis un mēdza noplūktos ziedus blīvi sabāzt vāzē – lielgabala lādiņa čaulā. Bērniem viņš bija "leļļu dakteris", bet pieaugušiem pielaboja darba rīkus, trina nažus un izkaptis, turklāt mums, bērniem, lika griezt tecilu. Jaunībā "vecais saimnieks" bija kalpojis uz dzelzceļa par mašīnistu. Viņš labprāt mums stāstīja par seniem notikumiem Rīgā.

Kādā vasaras svētdienā, gērbies savos baltajos svārkos, salmu cepuri galvā un spieķīti pie rokas viņš, pārnācis no Mārtiņa baznīcas, ienāca pie mums parunāties. Vai mēs zinot, ka Taubes ģimenes saknes meklējamas zvejnieka Baloža dzimtā, kas plaši sazarojusies? Mūsu uzvārds agrāk bijis Balodis un tagadējais Taube iegūts pavisam īpašā kārtā.

Pārdaugavā, Rīgas pilsētas pagastos vai ciematos jau senos laikos dzīvojuši brīvie latvieši – pārcēlāji, enkurnieki, zvejnieki u.c., kā to savos aprakstos min arī pazīstamais novadpētnieks Johans Kristofs Broce. Viņš zīmējis ne tikai nelielās zvejnieku–zemnieku mājiņas, bet arī viņu laivas un sadzīves ainas, piemēram, lašu tīklu žāvēšanu Podraga dambī². Citos Broces zīmējumos redzamas Podraga dzirnavas un dambis³.

Līdzīgi citiem latviešu amatiem arī zvejnieki apvienojās brālībā vai ģildē, lai aizstāvētu savas juridiskās un ekonomiskās tiesības pret feodālu virskundzību, kā arī lai atbalstītu savus amata brāļus dažādās dzīves likstās. Jau 15.gs. zvejnieku amata noteikumos (šrāgās) lasām par amata brāļa izpirkšanu no gūsta ar maisu sāls⁴. Līdzās pienākumam piedalīties bērēs un amata sanāksmēs (amata dzīrēs) pilsēta amata brāļiem uzlika ne vien nodevas, bet arī sabiedriskas klausas – piedalīties pilsētas aizsardzībā un uzturēt Daugavu tīru no ledus – bija jāizcērt ledus ap tilta posmiem. Kara laikā zvejnieku amatam vajadzēja izpalīdzēt ar savām laivām⁵. Līdzīgas klausas zvejnieku amata brāļiem bija jāpilda arī vēl 19.gs. Tas bija ierakstīts arī dokumentā, kuru mums tai tālajā vasaras svētdienā iedeva "vecais saimnieks". To

Rīgas rāte bija izsniegusi Jēkabam Balodim, zvejniekam–zemniekam ("Fischerbauer"), par drosmīgu rīcību kara laikā, sagaidot Napoleona uzbrukumu Rīgai. Kā atziniību rāte piešķīrusi viņam uzvārdu Taube. Šajā uzvārdā bija tiesības saukties arī viņa sievai Vilhelmīnei (atraitnei Martinovai)⁶.

Rātes izsniegtais dokuments un ģimenes tradīcijas ierosināja mani uzsākt pētījumus arhīvos par zvejnieka Baloža dzimtu.

Meklējot Latvijas Valsts vēstures arhīvā datus par Rīgas zvejniekiem, skatīju vecu, ādas vākos ie-sietu zvejnieku amata grāmatu. Tajā lasām, ka 1627.gada pavasarī⁷ notikusi zvejnieku sanāksme amata vecākā (eltermāņa) Pētera Žagara (Schaggar) mājā Pārdaugavā⁸. Pēc senas tradīcijas protokols sākas ar svinīgu teicienu: "Svētās Trīsvienības vārdā", kam seko pateicība amata vecākajam par viņa krietno, ilggadīgo darbu. Tā kā vecuma un nespēka dēļ viņš atsakās no amata pildīšanas, par amata vecāko viņa vietā tiek ievēlēts Baložu Gerts (Gert Ballosch), tālāk protokolos saukts – "Ballods", bet par viņa palīgu – Dīriķis Dipens (Dippen) un citas amata personas. Jāņa baznīcas mācītājs Gregorijs Bauers nolasa amata šrāgu – "cik no tās vēl bijis saglabāties". Tad seko amata

brāļu parādnieku saraksts – cik katrs samaksājis un kas vēl jākārtu. Par amata vecāko Balodis bijis 17 gadus⁹.

Zvejnieka Baloža vārds minēts arī 17.gs. rātes noteikumos par lašu nodevām¹⁰. Rīgas Patrimoniālā apgabālā esot pavisam 12 vadu¹¹: no tiem viens piederot amata vecākajam Balodim (Balloden). Minēti arī citi zvejnieki. Ja ik gadus pavasarī virsfogts zvejniekiem samaksānot 18 markas un dodot pūru rudzu, tad savukārt ikvienam no viņiem jādod pretī 11 laši (ieskaitot brokast-lasi "Frühstück oder Brokostlachs"), tātad kopskaitā 132 laši. No tiem pirmie pienākoties birģermeistariem un citām rātes amatpersonām, arī virsmācītājam u.c.

Balodis minēts Rīgas zvejnieku vidū arī Rīgas pilsētas strīdū ar Daugavgrīvu (1646.g.) par zvejas vietām Daugavā. Izlīgumā minēts, ka pilsētai ir 18 vadi, uzrādāt arī zvejnieku uzvārdus, zvejas novadus un vadu skaitu¹².

Zvejnieku amatā dažkārt uzņēma arī zvejnieku dēļus. Iepriekš minētajā zvejnieku amata grāmatā 1630.gada oktobra sanāksmē (senjūdu dienā) minēts, ka ģildē iepircies amata vecākā Gerta Baloža (Ballods) dēls Hermans Balodis, nesamaksājot tomēr visu iepirkšanās naudu¹³.

1640.g. zvejnieku amatā uzņemts Baloža dēls Berents Balodis, kas kalpojis pie sava tēva¹⁴. Minēts arī

Meta Taube

ZVEJNIEKU SADZĪVE PĀRDAUGAVĀ 19.GS.

(ATMIŅU STĀSTĪJUMS)

Zvejnieks Ādolfs Taube (ap 1890. gadu Rīgā)

Toms Balodis, kas iepērkas zvejnieka amatā¹⁵ un 1650.gadā – Jānis Balodis¹⁶.

Baložu zvejnieku dzimta turpinās arī 18.gs. Citā zvejnieku grāmatā 1708.g. 27.septembrī atrodams ieraksts, ka amatā iepircies Johans Balodis¹⁷, samaksājot 6 albertdālderus, turklāt vēl dodot mucu alus un glāzi, bet 1754.g. 27.oktobrī zvejnieka amatā uzņemts Hermanis Balodis¹⁸.

Zvejnieku dzimtas sazarojās arī pa citiem latviešu amatiem. Zvejnieku 1755.g.sarakstā minētie uzvārdi: Balodis, Dāls, Dumpe, Dzenis, Gailis, Kaijs, Kalniņš, Kīsis, Krastiņš, Nariņš, Peiksts, Puriņš, Priede, Ozoliņš, Raņķis, Sēlis, Šteinhauers u.c. sastopami arī latviešu tirdzniecības palīgamatos.

Zināmu ieskatu par Pārdaugavas zvejnieku dzīvi 19.gs. sniedz mana tēva Georga Ādolfa Taubes (1871–1959) atmiņas.

Viņš cēlies no Baložu dzimtas, dzimis Podragā, Cementfabrikas tuvumā. Tēvs labprāt stāstīja par bērnību. Savu tēvu, zvejnieku, viņš neatcerējās, jo bijis mazs zēns, kad tēvs miris, pārstiepies ar balķu celšanu, kā to tēvam stāstīja viņa vecais draugs, Ilģuciema kuģīša kapteinis Mārtiņš Lagzdiņš. Viņš arī atcerējās kādu senu zvejnieku tradīciju tēva tēva bērēs. Kad nests zārks, nesējiem bijis jāiet līganā solī, lai zārks līgotos kā pa vijņiem.

Mans tēvs uzaudzis trūcīgos apstākļos, jo ģimenē bijuši 6 bērni – 4 meitas un 2 dēli. Mātei, atraitnei, bijis ļoti smagi jāstrādā, lai uzturētu lielo bērnu pulciņu. Nelielais, nomātais zemes gabals Daugavmalā bija ļoti

Zvejnieka Jēkaba Baloža-Taubes sieva Vilhelmine (ap 1860. gadu Rīgā)

rūpīgi jāapstrādā, lai iegūtu kādu ražu, jo nereti nācās atbalstīt vēl radu bērnus – bāreņus. Bērni agri sākuši strādāt, jo ģimenes devīze bijusi: "darbs un goda prāts". Manam tēvam jau pusaudža gados bijuši jāstrādā smagi lauku darbi. Kad viņš aris zemi un vēl nav varējis noturēt arklus rokās, tas viņam uzkārtis kaklā. Tēvam pašam gan prāts nesies uz Daugavu. Kādu laiku viņam izdevies pastrādāt par kuģa puiku. Kapteinis bijis ar viņu ļoti apmierināts, jo tēvs veikli rāpies mastos un, būdams labs peldētājs, niris zem kuģiem un dažkārt atbrīvojis kuģa dzenskrūvi no zvejnieku tīkliem, kas tajā bija iepinušies.

Kapteinis gribējis viņu paturēt darbā, bet ieradusies māte un to noliegusi, jo viņai neesot, kas strādā zemi. Mātei bijis jāpaklausa. Vienīgi šad tad viņš dabūjis iet līdzi zvejniekiem uz lašu zveju.

"Mūsu mājā bija stingra disciplīna," stāstīja tēvs, "Gara runāšana nebija. Par nedarbiem mēs, zēni, dabūjām īsi un ātri pa ausīm, pēc nopelniem. Mans brālis Vilis – galvenokārt par melošanu, ko māte necieta pagalam, bet es – par neatļautu skraidīšanu uz Daugavmalu pie saviem draugiem – zvejniekiem Strēļu Kārlīša un Ozoliņu Džona, lai pabrauktos ar laivu. Arī lielu taupību māte ievēroja un allaž mēdza teikt: "Nepērc to, ko tev nevajag, lai nav jāpārdod to, ko vajag."

Un tomēr māte gādāja, lai mēs vienmēr būtu paēduši. Galdā allaž kūpēja kartupeļu bloda un sautētas pupas, tāpat nekad netrūka rupjas maizes klaipa un skābputras. Ēdiens, kaut vienkāršs, bija veselīgs un garšīgs. Ar saviem spēcīgiem zobiem māte sakoda cuku-

Ādolfs Taube mājas pagalmā Podragā ar izpalīgu (ap 1920. gadu)

ra galvu un sadalīja mums, bērniem, katram pa gabaliņam. Ēdiena nepietrūka, jo mātes uzskats bija – labāk izdod bodē nekā aptiekā. Viņa pati bija fiziski ļoti spēcīga sieviete, kas "lauza" darbus laukā un pļavā. Ja siena vezums draudēja apgāzties, viņa palika apakšā plecu, un vezums noturējās."

Spilgtā atmiņā tēvam bija palikuši ūdensplūdi. Lai gan 18.gs. bija uzcelts Podraga dambis, tomēr plūdu laikā tas visbiežāk tika pārrauts. Arī Broce, parādot savos zīmējumos Podraga dambi, savās piezīmēs piebilst: "plūdos bieži saplosītais Podraga dambis"¹⁹.

Rīga jau kopš seniem laikiem smagi cieta no ūdensplūdiem, īpaši Pārdaugava un salas, kur dzīvoja galvenokārt latvieši. Smagi ūdensplūdi vēstures avotos minēti vairākkārt, kad briesmu brīžos cilvēki glābušies koku zaros un uz jumtiem. Tā 1615.g. martā, kad ūdensplūdos gāja bojā ne vien materiālās vērtības (pagrabos – sāls, noliktavās – kaņepāji un lini), bet arī dzīvnieki un cilvēki²⁰.

Arī vēl 1880-os gados spēcīgos ūdensplūdus Podraga dambis nespēja aizsargāt iedzīvotājus, kā to savā bērnībā piedzīvojis mans tēvs:

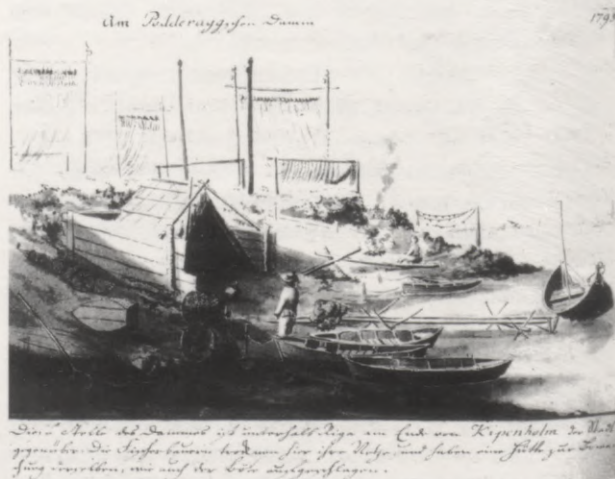
"Man bija laikam septiņi gadi. Mēs toreiz dzīvojām netālu no Daugavas, Cementfabrikas tuvumā. Tā kā bija gaidāmi lieli plūdi, māte jau laikus izcepa maizi. Lopus, cik nu toreiz mums to bija, aizdzina uz augstākām vietām, pie kaimiņiem. Bērnus, nepieciešamos produktus un drēbes novietoja bēniņos. Mēs tur sēdējām kā zvirbulji un skatījāmies pa lūku, kā Daugavā iet ledus, kas spēcīgi sitās gar mūsu mājiņas sienām. Apakšējā stāva istabā ieplūda ūdens. Mēs vēl toreiz briesmas nenojautām un mums, zēniem, bija interesanti skatīties, kā ledus masas paceļ gaisā, saspiež un aiznes uz jūru mūsu Daugavmalas kioskiņu "Dollija". Kad piebrauca glābšanas laivas un aicināja, lai māte ar bērniem brauc līdz, viņa atteicās. Tad māti mēģināja pierunāt, lai laiž vismaz bērnus līdz. "Nē," viņa teica, "kur es, tur mani bērni," un tā mēs palikām uz vietas visi kopā".

Skolas gaitas

"Bērni auga un mātei bija jādomā par to skološanu. Lai arī ģimenes apstākļi bija trūcīgi, māte tomēr centās pēc iespējas dot bērniem labu izglītību. Kaut gan tuvākā skola bija baroneses Sofijas Bukšhevdēnas²¹ iekārtotā privātskola Baltā muižā, tomēr māte mūs sūtīja nevis tur, bet Rīgā. Par to māte dabūja ciest. Viņai uzlika lielāku nomas naudu par zemi – "ja jau Taubiene var bērnus sūtīt Rīgā skolā, tad var arī vairāk maksāt". Atceros, ka tajās reizēs, kad barons pats ieradās "iekasēt" nomas naudu un ar savu spieķīti klausīnāja pie vārtiem, māte mūs tomēr nesauca un nelika viņam bučot roku. Par to mēs viņai bijām ļoti pateicīgi".

Ceļš uz skolu bija grūts, īpaši ziemā, kad negāja kuģītis un vienīgā iespēja tikt skolā bija iet vai nu ar lielu apkārceļu pa dzelzs tiltu vai pāri Daugavai pa ledu. Tomēr šis ceļš bija smags un nedrošs. Šajā sakarībā par savām skolas gaitām stāstīja mana tēva māsa krustmāte Marija: "Atceros kādu salnas rītu, kad Daugavā ledus vēl nebija izgājis un es devos uz skolu pāri Daugavai, turot pret vēju un puteni sejai priekšā krustmātes aizdoto uzroci. Cīnoties pret vēju, nebiju pamanījusi, ka noēju no parastās takas, ledus ielūza, un es iekritu Daugavā, pašā dziļākajā vietā pie eksportostas. Mana vienīgā doma bija glābt krustmātes uzroci, lai tas nenoslīktu, un es to visiem spēkiem turēju virs ūdens. Tad vairs nekā neatceros. Kad nācu pie samaņas, jutu, ka guļu siltā gultā un ka man ir labi. Kāda māmuļa man deva dzert karstu zāļu tēju. Izrādījās, ka naktī kāds kuģis pie eksportostas bija izlauzis ledu; ūdens pā nakti bija viegli aizsālis un putenis pārdzinis pāri sniegu, kādēļ izlauztais kuģa ceļš nebija pamanāms, un es biju ielūzusi plānajā ledū. Par laimi pretējā krastā bijuši zvejnieki, kas ievērojuši, ka bērns tecējis pa ledu un tad pēkšņi pazudis. Viņi steigšus skrējuši turp, jo redzējuši bērna pacelto rociņu ar uzroci, kas bija piesālis pie ledus malas. Kad sastingušo bērnu aiznesuši uz savām mājām, pazinuši, ka tā ir zvejnieka Taubes meitiņa Marija. Tā krustmātes uzroci izglāba man dzīvību. Kā par brīnumu, toreiz pat nesaslimu.

Gatavot skolas uzdevumus nebija viegli, jo bija jāpalīdz mātei mājas darbos un dārzā. Ravējot nēmām līdz vagā grāmatu, tāpat, šķinot pupas un zirņus, turējām grāmatu uz celgaliem un mācījāmies.

Tiklu žāvēšana Podraga dambī 1795. g.

Bermonta uzbrukums

Karš skāra arī manu dzimto pusi – Podragu. Mūsu māja atradās bermontiešu apšaudes krustugunīs (1919). Toreiz biju vēl maza meitene, tomēr dziļi atmiņā iespiedušās drūmās kara ainas. Dzirdēju mājiņu satrauktās balsis, fronteī tuvojoties. Kur palikt? Tēvs, būdams liels fatālists, nolēma nekur nebēgt, bet palikt uz vietas. Nosprieda, ka mātēm ar bērniem jābēg pāri laukiem uz Zēberga mājas pagrabiem. Kaut arī šī māja atradās Daugavmalā, tomēr tā bija stipra mūra ēka ar labi izmūrētiem pagrabiem. Bet kur likt lopus? Lai paglābtu zirgus no patvaļīgas paņemšanas, tos nobēdzināja malkas šķūnīšos un vienu pat apgāztā kāpostu skābējamā vātē. Zirgiem nolika auzas un labu barību, lai tie būtu mierīgi, un pēdas nolīdzināja. Dārdēja lielgabali, un mēs skrējām pāri laukiem un grāvjiem uz Zēberga māju. Tikko sasniedzām pagalmu, sākās spēcīga apšaušana, un mēs vēl laimīgi paspējām iebēgt pagrabā.

Mums par lielu pārsteigumu pagrabā bija ūdens. Par laimi bija izlikta laipas, pa kurām mēs, bērni, bailīgi staigājām, lai neiekristu ūdenī. Sevišķi pretīgas man bija vārdes, kas no laipas lēca ūdenī, kur ne reti peldējās arī kāda žurka. Mūs novietoja apcirknī, kur bija iebērti kartupeļi. Māte uz tiem uzlika gultas veļu, tomēr gaiss bija drēgns un neveselīgs. Šad tad paslimojām. Bez mums, citos pagraba nodalījumos, bija patvērušies mūsu kaimiņi – Vilškeri, Bauģi, Strēļi un Zemītis. Dzirdējām bumbu sprādzienus. Gaismu degt nedrīkstēja. Tikai šad un tad iededza sveci, lai paēstu. Ja pietruka dzeramā ūdens, dzesējām slāpes ar āboliem.

Kādā dienā dzirdējām karavīru soļus gar pagraba logu. Izrādījās, dārzā apbedīja kādu kareivī.

Kā smags slogs novēlās, kad dzirdējām saucienu, ka bermontieši atkāpušies un mēs varam atstāt savu drēgno patvertni un atgriezties atkal mājās, kur tēvs mūs sagaidīja. Viņš arī bija dabūjis bitītes, jo tuvumā sprāgusi bumba, kuras šķemba bija norāvusi viņam cepuri un ieskrāmbājusi galvu. Tomēr viss bija laimīgi beidzies.

Brauciens Ziemassvētkos uz Bāriņnamu

Gatavojoties svētkiem, dzirdēju vecākus runājam, ka būtu jāaizbrauc uz Bāriņnamu un jāaizved bērniem kādas svētku dāvanīņas. Jau pati gatavošanās šim braucienam mums, bērniem, bija notikums, jo drīkstējām palīdzēt piparkūku cepšanā. Un tad, kad grozs ar dāvanām, izceptiem pīrāgiem un piparkūkām bija sagatavots, tajā ielika vēl ābolus un saldumus. Tēvs izvilkā no šķūņa goda ragavas. Ar prieku vērojām, kā viņš rīkojās svētku braucienam – pie kamanu ilksīm piesēja zvaniņus un zirgam kaklā uzkāra zvārguļu virteni. Mēs sēdējām vecākiem klēpī zem ādas segas, kuru abās pusēs piepogāja pie kamanām. Brauciens bija priecīgs, skanēja zvārguļi, vizēja sniegs uz piesnigušajiem kokiem celmalā. Bāriņnamā atceros lielo egli, kas sniedzās līdz griestiem un mirdzēja sveču liesmiņās. Tad audzinātāja paskandināja zvaniņu, atvērās lielās zāles durvis un pa pāriem ienāca bērniņi. Visām meitenēm bija vienādas pelēkas kleitas ar baltām apkaklītēm. Viņas nāca diezgan skumjas, bet meiteņu actiņas iemirdzējās, raugoties eglītē un saņemot pa dāvanīņai. Atskanēja Ziemassvētku dziesmas, un bija ļoti svinīgi.

Atpakaļceļā braucām ātri, tā ka sniegs vien putēja zem zirga kājām, jo tēvs bija labs braucējs un mūs mājā arī gaidīja svētku eglītē un svētku prieks.

Tālajās pļavās

Priecīgi lēkāju pa sētu, jo tēvs apsolījis mūs, bērnu, ņemt līdzī uz tālajām pļavām pie Rātsupītes, no kurienes viņš vedīs sienu. Tur mēs arī pārnakšosim teltī. Brauciens pa Spilves pļavām ir diezgan garš. Tilts pāri Rātsupītei ļoti vecs un caurumains, jābrauc uzmanīgi, sevišķi atpakaļceļā ar siena vezumiem.

Pēc karstas darba dienas siena pļavā tēvs vakarā uzceļ telti, iekur ugunsgrū, lai glābtos no odiem, jo laiks ir karsts. Mēs bieži padzeramies no tēva skābputras kaniņas, bez kuras viņš nekad uz pļavu nedodas. Zirgus tēvs nepiesien, jo tie viņam ir ļoti draugi un projām neskrien. Sprakšķ ugunsliesmas, kaut kur griež grieze, sīsina sienāži un smaržo vīgrieži. No rīta vispakārt kūp migla, zāle rasota – tā tad būs labs sienalaiks. Tēvs iziet no būdas, pasauc zirgus, paceļot rokā auzu tarbu. Nav ilgi jāgaida – zirgi ir klāt un bubina, gaidot auzas. Kad rasa nokritusi un siens pārcilāts, sākās vezumu kraušana. Tēvs krauj vezumu, es lēkāju gar zirgu, jo zirgs man ļoti mīļš. Kad zirgam apnīcis ēst pasniegtos zāles kušķiņus, es rotālādamās saplūcu smildziņas un glāstu zirgam purniņu. Viņš to savēl maigās krunciņās. Tomēr viņam tāda kutināšana apnīk, un zirgs pieglauž ausis. Tēvs mani nevar redzēt, bet viņš pamana, ka zirgs pieglauž ausis. "Ko tu tur dari?", viņš jautā. "Neko", es nebēdnīgi atbildu. "Ej nost no zirga", tēvs saka. Bet mani it kā nelabais dīdītu, un es atkal esmu klāt pie zirga. Kad zirgam tāda rotāļa apnīk, viņš ar priekškāju iesper man pa ceļi. Tagad man jāatkāpjas. Kāja puša. Tēvs to pārsien ar savu kabatas lakatu. Nolemjam mātei nestāstīt par notikušo, citādi mani vairs nelaidīs tēvam līdz uz pļavu. Tēvs mani uzceļ uz vezuma. legrimstu smaržīgajā sienā kā pasakā.

Līgo vakarā

Liela rosība šorīt mūsmājā, visi pošas uz Līgo vakaru. Mājiņeki neiet lauku darbos, neejam arī uz šķūni siet redīsu buntītes Bērnu slimnīcai. Māmiņa mīca svētku pīrāgus un biežpiena karašas. Saldskābmaizi viņa izcepusi jau iepriekšējā vakarā, tāpat sasējusi jāņu sieru. Māmiņas audžu māsa "dusmīgā" Dore uzpoš istabas un virtuvi – berž saimes galdū un solus ar salmu vīkšķi. Tad tikai lai neviens nemaisās viņai pa kājām! Mani viņa pieliek pie plīts: "Tu, mazais skuķi, nāc maisīt putru, kamēr es izmazgāšu istabas. Vēlāk varēsi nākt līdz dārzā pīt vītni." Manam tēvam Jāņos dzimšanas diena. Tāds solījums mani iepriecina. "Bet es nevaru aizsniegt lielo katlu", iebilstu. "Tas nekas", nosaka Dore, piebīda man soliņu, kur pakāpties, un iedod koka menti, ar ko maisīt lielā saimes katlu. Sākumā jau vēl nekas, kamēr putrai nav sabrieduši. Uztraukums sākās vēlāk, kad putra kļūst arvien biezāka. "Es vairs nevaru", iebilstu. "Maisi tikai dūšīgi, lai nepiedeg", atskan Dore komanda. Prieks toties lielāks, kad vēlāk var izlekt pa logu dārzā, lai piedalītos slepenā vītnes pīšanā. Pasniedzu Dorei puķu būkšķiņus.

Vakarā nāk no lauka līgotājas ar jāņu zālēm un vaināgiem. Atskan mūsu jaukā līgo dziesmas, notiek arī aplīgošana. Tēvs iznāk durvīs un priecīgi saņem līgotājas,

kas piekaisu grīdu ar biezu jāņuzāju kārtu un kalmēm. Jāņu vainagus liek galvā ne vien tēvam, bet mums visiem. Māmiņa iznāk cienāt ar jāņu sieru un tēva māsa ar pīrāgiem. Tēvs ieļej jāņu alu un dažām līgotājām, uz viņu vēlēšanos, arī kaut ko stiprāku.

Atkal atskan līgošana. Nāk ganu meitene ar ganāmpulku. Visām govīm vainagi uz ragiem vai kaklā: pat aitām ir vainadziņi²⁵, tomēr tās cenšas cita citai apēst garšīgos āboliņu vainadziņus.

Puiši gatavo darvas mucu jāņugunīm, ko vakarā uzcelš kārtsgalā. Mums šovakar jāiet vēl līgot pāri laukiem uz Zēberga māju, kurā dzīvo mans krusttēvs Jānis. Negribas nemaz aiziet no mājām, kur viss ziediem piebiris un smaržo jāņu vainagi.

Atmiņas pamazām izgaist. Kļūst skumji, jo nav vairs manu dzimto māju, nav vairs skaistā augļu dārza – viss nolīdzināts ar zemi, – visu pārņēmis aerodroms, Spilves lidlauks. Izmainījusies arī Podraga ciemata dzīve un sadzīve.

Palikušas vienīgi atmiņas par manu mīlo bērnu dienu zemi, kaut arī tur nebija augstu krastu un krāšņu dabas skatu.

ATSAUCES:

1) Podrags – Daugavas kreisajā krastā, lejpus Ilģuciema, avotos minēts jau 17.gs. – Piņķu muižas revīzijas protokolā 1656.g., runājot par plaušanas tiesībām Spilves plavās.–Bulmerincq August. Vier Bücher der Landvogtei der Stadt Riga. R., 1831, Bd.III, S.426 ("Podrack oder Pode Hewschlag").

Skat. arī Gutzeit W. Wortschatz der deutschen Sprache. R., 1889, 2.teil, S.374 – "Poderagge...Ufergegend...unterhalb Riga auf welcher die Schmidtsche Cementfabrik sich befindet";

2) Brotze, Johan Christoph. "Sammlung verschiedener Lieflandischer Monumente..." (turpmāk – "Monumente") Bd.VI, S.69;

3) Turpat, Bd.VI, S.128, Bd.VI, S.129, Bd. VIII, S.27;

4) Stieda W., Mettig C. Schragen der Gilden und Amter der Stadt Riga bis 1621. R., 1896, S.276;

5) Turpat, S.706, Anhang;

6) Diemžēl 1946.gadā man šo dokumentu līdz ar

rokassomu izzaga no portfeļa ceļā uz Vēstures institūtu;

7) "Esto mihi" dienā (t.i. 50 dienas pirms Lieldienām) – LVVA 4038.fonds, 2.apr., 2151.lieta, 1.lpp.;

8) Kīpsalā, kas agrāk saukta par Žagarsalu zvejnieku amata vecākā Žagara vārdā, kuram pie Kīpsalas bijis zvejas novads (loms).– Bulmerincq A. Vier Bücher der Landvogtei der Stadt Riga. Bd.III, S.536;

9) Vēl 1644.g. protokolā viņš minēts kā amata vecākais – LVVA, 4038.f., 2.apr., 2151.l., 19.lpp.;

10) "Lachsz-Memorial" – Bulmerincq A. Vier Bücher der Landvogtei der Stadt Riga. Bd.I, R., 1923, S.337;

11) Vads – velkams fikls; Karulis K. Latviešu etimoloģijas vārdnīca. R., 1992, 2.sēj., 465.lpp.;

12) Bulmerincq A. Vier Bücher der Landvogtei der Stadt Riga. Bd.III, S.36;

13) LVVA, 4038.f., 2.apr., 2151.l., 3a lpp. – iemaksā 5 markas, paliek parādā – 35 markas;

14) Turpat, 10a lpp. – jāmaksā 50 markas, paliek parādā – 40 markas;

15) Turpat, 11., 12.lpp.;

16) Turpat, 21.lpp.;

17) LVVA, 4038.f., 2.apr., 2150.l., 46a lpp. – iepērkas "uz mazajiem fikliem";

18) Turpat, 98.lpp. – iepērkas par 15 albert dālderiem, samaksā 10, paliek parādā 5 dālderus, arī mucu alus un glāzi; vēlāks ieraksts, ka alus muca samaksāta;

19) Brotze Joh.Chr., "Monumente", Bd.VI, S.128;

20) Latvijas Akadēmiskā bibliotēka, Ms. 559, Rigensia 30, 197.lpp. Skat. arī M.Taube, Plūdu briesmas senajā Rīgā – Dabas un vēstures kalendārs 1992.gadam. R., 1991., 274.–275.lpp.;

21) Richter A., Baltische Verkehrs – und Adressbücher, Bd.I, Livland, 1909, R., S.257;

22) Enciklopēdija "Rīga", 1988.g., R., 702.lpp. – Šie svētki Rīgai pazīstami jau kopš 17.gs. Mana tēva laikā tie notika Esplanādē, pie toreizējās Aleksandra ielas;

23) Akciju sab. Mantel R.H. – "Maschinenbase", Dünamunde Strase 35.– Richter A., Fremdenführer durch Riga. R., 1906., S.336;

24) "Mazveisu" mājas drupās vēlāk vācu karaspēks izbūvēja bunkurus un blindāžas cīņām ar latviešu strēlniekiem. Par šo notikumu skat. A.Čaka "Mūžības skartie";

25) Skatot J.Brocēs attēloto līgo vakaru Zundā ("Monumente", V, 122), jāpriecājas, cik labi viņš to parādījis.

RĪGAS VĒSTURE UN KULTŪRAS MANTOJUMS

1995.GADA PUBLIKĀCIJAS*

BIBLIOGRĀFIJA

I. GRĀMATAS

Apsītis V. Brāļu kapi. -2., pārstr.izd.- R.: Zinātne, 1995.-196.lpp.: il.- (Latvijas arhit. un mākslas pieminekļi). -Kopsav. angļu val.

Lit.: Apsītis V. Brāļu kapi // Zinātnes Vēstnesis.-1995.-Nr.20 (dec.).

Beināre A. Das Kloster der Mutter Gottes zu Riga: Kulturhist.Roman.-R., 1995 ("Svētdienas Rīts"). - 365 S.: ill.

Lit.: Beināre A., Bisenieks V. Vēsturei pāri stāvošs senlaicīgums: [par grām.: Saruna ar A.Beināri un V.Bisenieku/ Pierakst. R.Mežavilka] // Karogs.-1995.-Nr.10.-236.-243.lpp.

Gērmanis U. Zili stikli, zaļi ledi: Rīgas piezīmes.-R.: Zinātne; Stokholma: Memento, 1995.-295 lpp., 20. lpp. il., ģīm.

Melngalvju nams Rīgā: Rakstu krāj. un albums/ Sast. un zin. red. M.Siliņa; zin.konsultants I.Lancmanis.-R.: SIA "Rīgas nami"; Rīgas vēstures un kuģn.muzejs, 1995.-323 lpp.: il.-Teksts paral. latv., vācu, angļu val.

Saturs: Šplīts H. Rīgas Jaunā nama, t.s. karaļa Artusa pagalma jeb Rīgas Melngalvju nama vēsture. Holcmanis A. Rīgas Melngalvju nama būvēsture. Spārtis O. Melngalvju biedrības kolekcijas. Vilīte V. Rīgas Melngalvju biedrības sudrabs. Gailīte Z. Koncertdzīve Melngalvju namā. Pučiņš E. Ceļā uz atdzimšanu.

Rīgas gaišreģis Eižens Finks: Raksti par viņu, dokum., materiāli/ Sast. A.Vardins.-R.: Preses nams, 1995. 2.grām. - 303 lpp.:il., ģīm.

Rīgas vagonu rūpnīca: [1895-1995]/ Sast.: J.N.Kaņepe, M.Valdusa, V.Strods.- R.: Valsts a/s "RVR", 1995.-[120] lpp.:il.-Kopsav.kr., angļu val.

Vīlandes iela 1: 1898-1995.: Kāda nama biogr.-R., 1995.-32 lpp.: krās.il. - Teksts paral. latv., vācu, angļu val.

II. RAKSTI NO PERIODIKAS UN GRĀMATĀM

1. Gatavošanās Rīgas 800 gadu jubilejai

Geibaks M. Rīgai - Eiropas un pasaules pilsētas elpu: [Par Rīgas 800 gadu jub. rīcības komit. pirmo sēdi]// Latvijas Vēstnesis.-1995.-15.jūn.-Nr.92.

Poriete A. Visi Rīgas nami skan: [Par Rīgas 800 g. jubilejai veltīto grām. izst.Latv.Akad.b-kā]// Grām. Apsk.-1995.-Nr.13/14.-14.-15.lpp.:il.

Remmerts V. Rīga jubilejas gaidās, un [Rīgas] restaurācijas birojs tai palīdz: [Saruna ar V.Remmertu/ Pierakst. A.Bergmanis] // Atmoda Atpūtai.-1995.-9.aug.-Nr.61.

Ābolina D. Rīdziniekus aicina piedalīties izstādes veidošanā: [Par izst.-atskatu uz Rīgas 700 g.jub.svinībām 1901.g.] // Diena.-1995.-2.maijā.-Nr.101.

2. Konferences

Daukste-Silasproģe I. Nedēļa Pārdaugavas zīmē: [Par konf. "Pārdaugavas vēsture un kultūras mantojums"] // Izgl. un Kult.-1995.-5.janv.-Nr.1.

Starptautiskā konference "Rīga ceļā uz nākamo gadsimtu" (Rīgā, 1995.g.sept.)

Kalniņš T. Rīga ceļā uz nākamo gadsimtu: [Par konf.]// Cēlme.-1995.-Nr.18 (sept.).

Roze A. Rīgas reģiona saskaņota plānošana: [Ref.] // Latvijas Vēstnesis.-1995.-5.okt.-Nr.153.

Rīga XXI: [Raksti] // Nekustamais īpašums Latvijā.-1995.-Nr.4.-[1.-30.] lpp.:il.- teksts paral. latv. un angļu val.

Saturs: Asaris G. Rīgas nākotnes vīzija: [Saīs.ref.]. Cilinskis E. Vide un līdzsvarota attīstība: [Saīs.ref.]. Roze A. Rīgas reģiona saskaņota plānošana. Paegle J. Rīga nav pabeigta. Jermoloviča V., Bērziņš D. Konventa sētas jaunā dzīve. Bukingolts N. Jēkaba kazarmas. Lācis A. Arī Rīgas vīzija prasa aritmētiku...

Rīga XXI: Starpt. aut. konf. Rīga ceļā uz nākamo gadsimtu: [Raksti] // Pašvaldības Ziņas.-1995.-Nr.17/18 (okt.).

Saturs: Raiņulis J. "Divas dienas - 21. un ...". Dišlers V. Rīgas ģenerālpilāna izstrādes.

Vēl Rīga nav gatava: [Raksti] // Latvijas Vēstnesis.-1995.-28.sept.-Nr.148: il.

Saturs: [Par konf.] / Mater. sagat. A.Rozeniece. Asaris G. Rīgas nākotnes vīzija: [Ref.].

Кабанов Н. "Мы видим Ригу красивой и латышской": [О перспективе развития Риги] // СМ-сегодня.-1995.- 22 сент.- Nr. 185.

Rīga XXI: [Международ.конф.] /E.Райпулис, В.Дишлерс // Пашвалдибас зиняс.-1995.-Nr. 17/18 (окт.).

3. Raksti par Rīgas pagātni

a) Arheoloģiskie atradumi Rīgā

Caune A. Latvijas vēstures institūta ieguldījums Rīgas arheoloģiskajā izpētē 1938.-1996.gadā // *Latv. Vēst. Inst. žurn.*-1995.-Nr.4.-92.-102.lpp.-Kopsav. vācu val.

Caune A. Senie Rīgas kuģi // *Latv. Vēst. Inst. žurn.* - 1995.-Nr.1.-[11.]-23.lpp.:zīm.-Kopsav. vācu val.

Celmiņš A. Zem Dannenšterna nama pamatiem: [Par arheol.izrakumiem] // *Neatkarīgā Rīta Av. Piel. Literatūra. Māksla. Mēs.* - 1995.-21.dec.-Nr.295.:il.

Zalsters A.E. Kad un kas būvējis Rīgas kuģi: [Par 1939.g. Vecrīgā atrasto Rīgas kuģi] // *Jūras Vēstis.*-1995.-26.okt.-Nr.41: il.

Залстерс А.Э. Кто и когда строил рижский корабль: [О рижском корабле найденном во время раскопок в Вецриге в 1939 г.] // *Морские Вести.*-1995.-26 окт.-Nr. 41: ил.

b) Rīga 13.-17.gs.

Bormanis V. Rīgai - 800: [Par Maija grāfa svētkiem] // *LaBA.*-1995.-28.apr.-Nr.17.

Čalpa I. Ieskats Rīgas aptieku vēsturē // *Tava Pasaule.*-1995.-13./19.apr.-Nr.15.

Čalpa I. Kur Rīga dzimusi? : [No pilsētas pirmsāk.] // *Tava Pasaule.*-1995.-5./11.janv.-Nr.1.

Čalpa I. Sveiks, bīskaps Albert! : [No Rīgas vēst.: Par senajiem mūriem, torņiem, bastioniem] // *Tava Pasaule.*-1995.-9./15.febr.-Nr.6: il.

Štrauhmanis J. Rīga senajos plānos un kartēs // *Rīgas Balss.*-1995.-11.apr.-Nr.72: il.

Zandbergs A. Kad sākās Rīga?: [Kontrversāla versija par Rīgas sākotni] // *Latvijas Arhitektūra.*-1995.-Nr.2.-48.-50.lpp.: il.

Шихман А. Королевская тропа в Риге: [Из истории г.Риги] // *Диена. Прил. Суббот. день.* -1995.-22 и/ня.-Nr. 145: ил.

Шихман А. Рига и королева Кристина // *Диена. Прил. Суббот.день.*-1995.-22 янв.-Nr. 24: ил.

Шихман А. Тропа королевы Кристины: [Из истории г.Риги] // *Диена. Прил. Суббот. день.* -1995.-29 июля.-N 175: ил.

Штраухманис Я. Рига на первых картах и планах // *Ригас Балсс.*-1995.-13 апр.-Nr. 74: ил.

c) Rīga 18.-20.gs.sāk.

Āboliņš O. Osvalds Āboliņš pret Bermontu: [Atmiņas par cīņām Rīgā 1919.g.] // *Latviešu Strēlnieks.* -1995.-Nr.9 (sept.).

Baltause R. Rīgas skolas 19.gadsimta 30.-50. gados // *Latv. Vēst. Inst. žurn.*-1995.-Nr.2.-[51.] - 71.lpp.-Kopsav. vācu val.

Dripe J. Rīgas jūgendstila radu raksti // *Latvija - Baltijas valsts.*-1995.-Nr.3.-49.-52.lpp.: il.

Krastinš J. Rīga Eiropas jūgendstila ceļā // *Latvijas Arhitektūra.*-1995.-Nr.2.-30.-32.lpp.: il.

Lejnieks J. Rīga - uzceltā un nosapņotā: [Par Rīgas arhitektūru: Saruna ar J.Lejnieku/ Pierakst. A.Cālīte] // *Neatkarīgā. Piel. Literatūra. Māksla. Mēs.*-1995.-29.jūn.-Nr.146.

Meinarte A. Ziemeļu karš gravīrās: [Kara notikumu atspoguļojums Rīgai veltītajās gravīrās] // *Māksla.* -1995.-Nr.3.-56.-61.lpp.: il.

Radziņš P. Uzbrukumu [Rīgas atbrīvošanai 1919.g.okt.-nov.] vadīja Krišjānis Berķis: [Fragm. no P.Radziņa grām. "Latvijas atbrīvošanas karš" (R., 1990)] // *Pašvaldības Ziņas.*-1995.-Nr.4. (febr.).

Rīgas tramvaji: [No vēst.] // *Mater.sagat. Z.Rītiņš* // *Tava Pasaule.*-1995.-18./24.maijā.-Nr.20.

Stašāns A. Rīgas pašvaldības aizņēmumi gadsimta garumā // *Neatkarīgā Cīņa.*-1995.-24.apr.-Nr.92.

Stinkulis V. 1914.gada augusts [Rīgā]: No tēva atmiņu stāstiem // *Latviešu Strēlnieks.*-1995.-Nr.8 (aug.).

Zilgalvis J. Rīgas arhitekti un Daugavas krastu muižu apbūve 18.gs. beigās - 20.gs. sākumā // *Izgl. un Kult.*-1995.-30.martā, 13.apr., 11.maijā, 8.jūn.-Nr.12, 14, 18, 22.

Zommers-Vasarietis F. Piemiņas plāksne pie Dzelzs tilta: [Par Stud. bataljona lomu bermonta karaspēka apturēšanā Daugavas kreisajā krastā pie Rīgas 1919.g.okt.: Atmiņas] // *Neatkarīgā Rīta Av.* -1995.-11.nov.-Nr.262.

Брянцева А. Мы простимся на мосту: [О мостах Риги] // *Рус.путь.*-1995.-14 окт.-Nr. 39: ил.

Бульмеринг В.фон. Воспоминания [бургомистра Риги о городе в конце 19-го и нач.20-го вв.] // *Даугава.*-1995.-Nr. 4.-С.132-160; Nr. 5.-С150-160.

Гофт И. Ветка сирени на мостовой: [О воен.событиях в Риге в февр.-мае 1919 г.] // *СМ-сегодня.*-1995.-23 мая.-Nr. 99.

Заварина А. Русские [в Риге] в рисунках гуманиста Иоганна Бротце // Диена. Прил. Суббот. День.-1995.-1 апр.-Nr. 78: ил.

Радзиньш П. Наступлением [освобождения Риги в 1919 году] руководил Кришянис Беркис: [Фрагм. из кн. П.Радзиньша "Освободительная война в Латвии" (Рига 1990)] // Пашвалдибас зиняс.-1995.-Nr. 4 (февр.).

Ростовцев А. "О трудолюбивых русских": [О рус. купцах и предпринимателях в Риге в XVIII-XIX вв.] // Рус.путь.-1995.-8 июля.-Nr. 25.

d) Rīga 20.gs.20.-40.gadu sāk.

Azarova L. Ar īstenas rīdzinieces pietāti: [Par Rīgu: Saruna ar L.Azarovu/ Pierakst. I.Alksnītis] // Rīgas Balss.-1995.-25.maijā.-Nr. 102.

Briežkalns I. Par [A.Pētersona] rakstu "Rīgas virziens" žurnālā "Militārais apskats" [1994., Nr.2: Sakarā ar pad.armijas "Rīgas operāciju" 1944.g. sept.-okt.] // Latviešu Strēlnieks.-1995.-Nr.2 (febr.); Militārais Apskats.-1995.-Nr.1.-104.-105.lpp.

Daugmalis V. Kā tika organizēta 1940.gada tautas manifestācijas // Neatkarīgā Cīņa.- 1995.-4.apr.-Nr.77: il.

Grunte L. Mēs no Vēja ielas: [Ugunsdzēsības dienesta darbin. atmiņas/ Pierakst. S.Smiltene] // Ugunsdzēsējs.- 1995.-Nr.3/4, 5/6, 7/9: il.

Jansons J. Allo, allo! Rīgas radio mēģina! : Pirms 70 gadiem Rīgas radiofona stacija sāka regulāras pārraides // Sakaru Vēstis.-1995.-Nr.3.-4.-5.lpp.

Jansons J. Radiofonam - 70 // Neatkarīgā Rīta Av. Piel. Tālrāde. Tāldzīrde.-1995.-28.okt.-Nr.250: il.

Krastiņš O. Profesoru ielas: [Par LU māc. spēku dzīves vietām Rīgā 1938./39.g.] // Izgl. un Kult.- 1995.-26.okt.-Nr.38: il.

Pormalis R. Kā tas toreiz notika: [Par PSRS karaspēka ienākšanu Rīgā 1940.g.17.jūn.] // Latviešu Strēlnieks.-1995.-Nr.6 (jūn.).

Rauhvarģers E. Kā Rīgas ģimnāziju mazpulki strādāja 30.gados // Mazpulks.-1995.-Nr.5.-9.-10.lpp.

Rīgas kultūrvides postījumi: [Dokumenti] // Izpostītā zeme: PSRS okupācijas armijas nodarītie zaudējumi latvijas kultūrvidei.-R., 1995.-35.-78.lpp.

Sestule A. Laikmetu pēdas Rīgas ģerbonī // Rīgas Balss.-1995.-1.dec.-Nr.236: il.

Šteins V. Salūti un realitātes: [Par 1941.g.pad. armijas Rīgas okupāciju] // Rīgas Apr.Av.-1995.-16.-sept.-Nr.72.

Vārpa I. Kā vācu karaspēks 1941.gadā ieņēma Rīgu // Latviešu Strēlnieks.-1995.-Nr.7 (jūl.).

Zīderblats T. Mājokli meklējot: [Par dzīves apstākļiem Rīgā 20.gados: Pēc grām. "Kas darīts citās zemēs un pie mums dzīvokļu krīzes novēršanā (Rīga, 1927)] // Rīgas Balss.-1995.-3.jūl.-Nr.127.

Азарова Л. С пиететом истинной рижанки: [О Риге: Беседа с Л.Азаровой/ Записал И.Алкснитис] // Ригас балсс.-1995.-25 мая.-Nr. 102.

Аизенштадт-Железнов М. Мемуарные юморески о рижской старине: Гл. из книг // Даугава.-1995.- Nr. 5.-С. 118-136.

Зидерблатс Т. В поисках пристанища: [О жилищ. условиях в Риге 20-х г.: Из кн. "Что делается в других странах и у нас по преодолению квартирного кризиса" (Рига, 1927)] // Ригас Балсс.-1995.-3 июля.-Nr. 127.

Сальников В. Знать и помнить!: О славных делах и традициях предпринимателей Риги в 20-30-е годы // Диена.-1995.-11 мая.-Nr. 109.

Сальников В. Какую литературу предпочитали брать [в библиотеках] жители Риги 70 лет тому назад? // Диена.-1995.-25 сент.-Nr. 224.

Сальников В. Культурное наследие прошлого: Рус. библиотеч. кружок в Риге в период 20-30-х годов прошлого века // Диена.-1995.-20 июня.-Nr. 143.

Сальников В. О Риге и о рижанах 80 лет тому назад // Диена.-1995.-15 и/ня.-Nr. 139.

Сальников В. Предпринимательство в Латвии. XX век: [О предпринимателях Риги] // Диена.-1995.-9 мая.-Nr. 107.

e) Rīgas muzeji, biedrības, iestādes

Ābolinš J. Rīgas pilsētas 2.slimnīca un tās darbinieki: No slimnīcas vēst. / A.Vīksnas priekšv. // Latvijas Ārsts.-1995.-Nr.2.-6.-11.lpp.: il.

Burmeister H. Pārdaugava Rīgas vēstures un kuģniecības muzejā: [Izstāde par Pārdaugavas vēst. un attīstību] // Pašvaldības Ziņas.-1995.-Nr.1 (janv.).

Dziluma M. Jūgendstils Rīgas mākslā un sadzīvē: 19.gs.beigās - 20.gs. sākumā: [Par t.p. nos. izst. Rīgas vēst. un kuģn. muzejā] // Atmoda Atpūtai.- 1995.-31.maijā.-Nr.41.

Hincenberga D. Rīgas BUB - 130 gadi // Ugunsdzēsējs.-1995.-Nr.3/4.

Meinarte A. Jūgendstils Rīgas mākslā un sadzīvē: 19.gs.beigās - 20.gs. sākumā: [Par t.p. nos. izst. Rīgas vēst. un kuģn. muzejā] // Izgl. un Kult.- 1995.-25.maijā.-Nr.20.

Miklāva I., Štrauhmanis J. Rīgas vēstures un senatnes pēitāju biedrības kartogrāfiskā kolekcija // Latvijas Vēstnesis.-1995.-21.jūn.-Nr.95.

Pētersone D. Rīgas dabaspētnieku biedrības izcilās personības // Dabas un vēstures kalendārs 1996.gadam.-R., 1995.-120.-125.lpp.

Rāma G. Stila izstāde: [Par izst. "Jugendstils Rīgas mākslā un sadzīvē 19.gs. beigās un 20.gs. sākumā" Rīgas vēst. un kuģn. muzejā] // Labrīt.- 1995.- 31.maijā.-Nr.103: il.

Raudsepa I. Unikālā Holanderu dzimtas gleznu kolekcija Rīgā: [No Ārziemju mākslas muzeja pirmsākumiem] // Latvijas Vēstnesis.-1995.-21.sept.-Nr.144.

Resnais G. Izstāde "Pārdaugava" Rīgas vēstures un kuģniecības muzejā // Muzeju Vēstnesis.-1995.-Nr.1 (janv.).

Šmite E. Dzimšanas diena bez svinībām: Valsts Mākslas [bij. Rīgas pilsētas] muzejam - 90 // Diena.-1995.-2.okt.-Nr.230.

Štrauhmanis J. Rīgas vēstures un senatnes pēitāju biedrības veikums karšu kolekcionēšanā // Latv. Vēst. Inst. Žurn.-1995.-Nr.1.-[39]-44.lpp.-kopsav. vācu val.

Timms O. Rīgas loču biedrība // Latvijas jūrniecības gadagrāmata'94.-Ogre, 1995.-47.-53.lpp.: il.

Vīksna A. Kā tapusi Paula Stradiņa [bij. Rīgas pilsētas 2.] slimnīca? // Lauku Av.-1995.-10.febr.-Nr.12: il.

Vīksna A. Paula Stradiņa Valsts klīniskā slimnīca [bij. Rīgas pilsētas 2.slimnīca] šā gadsimta pirmā pusē // Latvijas Ārsts.-1995.-Nr.3.-43.-45.lpp.: il.

Zanders O. Bibliotheca Rigensis - pirmais gadsimts // Grām. Apsk.-1995.-Nr.7.-22.-23.lpp.: il.

Бурмейстар Х. Пардаугава в Музее истории Риги и мореходства: [Выставка посвященная истории и развитию Пардаугавы] // Пашвалдибас Зиняс.-1995.- Nr. 1 (янв).

Сальников В. Храм русского искусства: [Риж.] Театр рус. драмы в середине 20-х гг. нашего века // Диена.-1995.-22 июля.-Nr. 169.

4. Rīgas atsevišķas vietas un celtnes

Andresons U. Ar ūdeni pildītie arhitektūras pieminekļi: [Par Rīgas ūdenstorniņiem] // Rīgas Balss.-1995.-2.martā.-Nr.58: il.

Armans G., Lejnīeks J. Rīgas vēsturiskās viesnīcas // Latvijas Arhitektūra.-1995.-Nr.2.-52.-53.lpp.: il.

Grosa S. Fasāde - stila spogulis: [Par ornamentu Rīgas jūgendstila arhit. laika posmā līdz 1906.g.] // Neatkarīgā Cīņa.-1995.-3.martā.-Nr.50: il.

Grosa S. Krāsns: [Par krāsnīm un kamīniem XX gs. Rīgas īres namos] // Diena. Piel. SestDiēna.-1995.-7.janv.-Nr.6: il.

Muula A. "Par zemi, par brīvi, par labāku dzīvi": [Par Latviešu strēlnieku laukuma un Uzvaras parka pārveidošanu Rīgā] // Atmoda Atpūtai.- 1995.-17.maijā.-Nr.37.

Priede G. Glāžu durvis, glāžu logi: leejas risinājums arhit. A.Vanaga darbos [Rīgā] // Diena. Piel. SestDiēna.-1995.-11.martā.-Nr.60: il.

Spāriņis O. Būt vai nebūt piemineklim: [Par Uzvaras parka un Latv. strēlnieku laukuma pārveidošanu] // Diena. Piel. SestDiēna.-1995.-20.maijā.-Nr.117: il.

Андерсонс У. Архитектурные памятники, наполненные водой: [О водонапорных башнях г.Риги] // Ригас Балсс.-1995.-22 марта.-Nr. 58: ил.

Приеде Г. Стекланные двери, стекланные окна: Решение парад. входа в работах архит. А.Ванагса // Диена.-1995.-1 апр.-Nr. 78: ил.

a) Vecrīga

Audere I. Mencendorfa namam šogad - 300 // Izgl. un Kult.-1995.-16.nov.-Nr.40: il.

Baumanis G., Armans G. Kas notiek zem Rīgas ielām? [Par senajām pazemes ejām: Stāsta G.Baumanis un G.Armans/ Mater. sagat. I.Kuzmina] // Vakara Ziņas.-1995.-30.janv.-Nr.25: il.

Čalpa I. Vecrīgas šauro ielu noslēpums // Tava Pasaule.-1995.-9./15.martā.-Nr.10: il.

Dirveiks I. Dannenšterna nama logi: Restaurācijas probl. // Latv. ZA Vēstis. A daļa.-1995.-Nr.1/2.-74.-80.lpp.: il.-Kopsav. angļu val.

Dirveiks I. Garākais nams Vecrīgā: [Jēkaba kazarmas Torņa ielā 4]. Zilgalvis V. Jēkaba kazarmu konkursa projekts. Sarma V., Blūms P. Jēkaba kazarmu rekonstrukcija // Latvijas Arhitektūra.-1995.-Nr.2.-54.-57.lpp.: il.

Holcmanis A. Vāgnera iela: [Saruna ar A.Holcmani / Pierakst. U.Tīrons] // Rīgas Laiks.-1995.- Nr.10.-44.-49.lpp.: il.

Kārkliņa G. Bruģētie vaibsti Rīgas sejā: [Par Rīgas bruģi] // Rīgas Balss.-1995.-4.sept.-Nr.172: il.

Kuzmina I. Kas notiek zem Rīgas ielām?: [Par pazemes ejām un Rīgas rātes vīna pagrabu] // Vakara Ziņas.-1995.-30.janv.-Nr.25: il.

Lejnieks I. Viesnīca "Man-Ķess" Rīgā: [Restaurēta ēka Teātra ielā Nr.6] // Latvijas Arhitektūra.-1995.-Nr.2.-7.-10.lpp.: il.

Lipša I. Vecrīgas akmens portāli brūk kopā // Rīgas Balss.-1995.-23.okt.-Nr.207: il.

Mihailova I. Šaurajās Vecrīgas ieliņās: Pirms septiņiem gadsimtiem // Latvijas Zeme.-1995.-15.aug.-Nr.33: il.

Muzikante D. Pieņemti Vecrīgas aizsardzības noteikumi // Labrīt.-1995.-15.febr.-Nr.39.

Neilande G. Rātslaukums atjaunojams tā kādreizējā veidolā // Rīgas Balss.-1995.-24.maijā.-Nr.101: il.

Poga I. Viesnīca Vecrīgā - "Radi un draugi": [Rekonstruēta ēka Mārstaļu ielā 1] // Latvijas Arhitektūra.-1995.-Nr.2.-4.-5.lpp.: il.

Reiterna namam - 310 // Latvijas Zeme.-1995.-5.dec.-Nr.49.

Rikarde S. Valņu iela // Neatkarīgā Cīņa. Piel. literatūra. Māksla. Mēs.-1995.-20., 27.apr.-Nr.89, 95: il.

Spārītis O. Strēlnieku pieminēklis: [Par Rīgas Rātslaukuma rekonstrukciju un Strēlnieku pieminēkla pārvietošanas variantiem] // Latviešu Strēlnieks.-1995.-Nr.10 (okt.).

Блумс П. "Я сын этого города": [Беседа с П.Блумсом: Также о реставрации зданий Старой Риги/ Записала И.Михайлова] // Диена.-1995.-24 мая.-Nr.120.

Веверс Л. Американцы обживают казармы в Риге: [О реконструкции Яковлевских казарм на улице Торню] // Express.-1995.-20 марта.-Nr.45.

Гусев И. Там, на неведомых дорожках: [О подземной тюрьме позади Известковой башни] // СМ-сегодня.-1995.-2 дек.-Nr.236.

Дому Рейтерна - 310 // Земля Балтии.-1995.-5 дек.-Nr.49.

Заварина А. Русская деревня в Риге // Диена. Прил. Суббот. день.-1995.-25 февр.-Nr.48: il.

Карклина Г. Брусчатка Риги // Ригас Балсс.-1995.-4 сент.-Nr.172: il.

Липша И. Порталы Старой Риги приходят в негодность // Ригас балсс.-1995.-23 окт.-Nr.207: il.

Март Д. Дворец Петра: Нужна всенародная помощь! : [О необходимости восстановления Дворца Петра Первого] // СМ-сегодня.-1995.-22 нояб.-Nr.228: il.

Михайлова И. В узких уголочках Риги: За семь веков до нас // Земля Балтии.-1995.-15 авг.-Nr.33: il.

Нейланде Г. Ратушная площадь - в первоначальном виде // Ригас балсс.-1995.-24 мая.-Nr.101: il.

Ростовцев А. Русский квартал в Старой Риге // Рус.путь.-1995.-8 апр.-Nr.14.

Федосеев Л. Русской улице - 650: [О русской улице в Риге] // СМ-сегодня.-1995.-23 авг.-Nr.163.

Konventa sēta

Ābolina D. Konventa sētai - spāru svētki // Diena.-1995.-14.okt.-Nr.24: il.

Andersons U. "Mirusajā pilsētā" atgriežas dzīvība: [Par Konventa sētas rekonstrukciju] // Rīgas Balss.-1995.-25.apr.-Nr.81: il.

Bulina I. Konventa sēta - mirušais Vecrīgas kvartāls // Dienas Bizness.-1995.-17 febr.-Nr.21: il.

Luette J. Old Convent Yard Gets Face-lift // The Baltic Observer.-1995.-19/25 okt.-Nr.41: il.

Zvirbule I. Konventa sēta: sirds darbība atjaunojusies // Rīgas Balss.-1995.-16.okt.-Nr.202: il.

Аболиня Д. Конвента сета - реставрационные работы // Диена.-1995.-16 окт.-Nr.242: il.

Андерсонс А. "Мертвый город" возвращается к жизни: [О реконструкции двора Конвента] // Ригас балсс.-1995.-25 апр.-Nr.81: il.

Звирбуле И. Двор Конвента: сердце уже бьется // Ригас балсс.-1995.-16 окт.-Nr.202: il.

Melngalvju nams

Ābolina D. Melngalvju nama pamatos iemūrēts veltījums nākamajām paaudzēm // Diena.-1995.-30.jūn.-Nr.150.

Ābolina D. Melngalvju nams nesader ar Strēlnieku pieminēkli // Diena.-1995.-9.jūn.-Nr.134.

Andersons U. Augšāmcelšanās ir sākusies!: Vakar atjaunotajā Melngalvju nama pamatos svinīgi tika guldīts pirmais akmens // Rīgas Balss.-1995.-30.jūn.-Nr.126: il.

Celminš V. Melngalvju nama vēsturiskā kodola pazemes būvkonstrukciju atjaunošana // Celtne.-1995.-Nr.15 (aug.).

Krievina R.I. Will This Building Remain A Haunting Memory? // The Baltic Observer.-1995.-26.janv./1.febr.-Nr.4: il.

[Melngalvju nama atjaunošana: Raksti] // *Celtne*.-1995.-Nr.13 (jūl.): il.

Saturs: Melngalvju nama pamatos tika guldīts pirmais akmens. Pučiņš E. Domas, uzsākot celtniecību. Avīzes "Celtne" redakcijas intervija ar Edgaru Pučiņu. Caune V. Konsultatīvās padomes loma Melngalvju nama atjaunošanas priekšdarbos.

Muzikante D. Gatavos likumprojektu par Melngalvju kompleksu // *Labrīt*.-1995.-30.martā.-Nr.76.

Muzikante D. Melngalvju nama atjaunošanai ziedo divus sudraba ķieģelus // *Labrīt*.-1995.-10.apr.-Nr.85.

Pučinš E. Rātslaukumā reiz bija Melngalvju nams... // *Rīgas Balss*.-1995.-28.jūn.-Nr.124: il.

Purgailis M. Melngalvju nama atjaunošana vairs nav tikai sapnis: [Stāsta M.Purgailis/ Pierakst. A.Sestule] // *Rīgas Balss*.-1995.-3.jūl.-Nr.127.

Rozeniece A. Lai Rīga atkal atgūst savu krāšņo rotu!: [Pamatakmens likšana] // *Latvijas Vēstnesis*.-1995.-28.jūl.-Nr.112: il.

Vakar Melngalvju namam ielikts pirmais pamatakmens: / [Stāsta J.Freimanis, A.Holcmanis. Pierakst. S.Antoņeviča] // *Vakara Ziņas*.-1995.-30.[1] jūn.-Nr.149 [!].

Аболиня Д. В фундамент Дома Черноголовых замуровано послание будущим поколениям // *Диена*.-1995.-30 июня.-Nr. 150: ил.

Аболиня Д. Дом Черноголовых не сочетается с Памятником стрелкам // *Диена*.-1995.-9 июня.-Nr. 134.

Андерсонс У. Возрождение началось!: [Закладка капсулы в фундамент Дома Черноголовых] // *Ригас балсс*.-1995.-30 июня.-Nr. 126: ил.

Анисимова Л. Дом для холостяков: [Из ист. Дома Черноголовых] // *Рус.путь*.-1995.-15 июля.-Nr. 26: ил.

Пургайлис М. Реставрация Дома Черноголовых – уже не только мечта: [Рассказывает М.Пургайлис / Записала А.Сестуле] // *Ригас балсс*.-1995.-3 июля.-Nr. 127.

Пучиньш Э. Стоял когда-то на Ратушной площади Дом Черноголовых... // *Ригас балсс*.-1995.-28 июня.-Nr. 124: ил.

Цауне А. Дом Черноголовых – столетия под развалинами: [Рассказывает А.Цауне / Записала И.Осе] // *Лабрит*.-1995.-13 янв.-Nr. 11: ил.

Rīgas pils

Caune M. No Rīgas pils torņu vēstures // *Latvijas Arhīvi*.-1995.-Nr.2.-8.-14.lpp.: il.-Kopsav. vācu val.

Elksne I. Latvijas valsts prezidenta rezidence: [Par pils restaurāciju] // *Labrīt*.-1995.-25.janv.-Nr.21: il.

Fārts D. Prezidenti sēdēs uz stipriem pamatiem: [Sakarā ar pils restaurāciju: Stāsta D.Fārts/ Pierakst. E.Zīmis] // *Diena. Piel. SestDiena*.-1995.-29.apr.-Nr.100: il.

Fārts D. Rīgas pils kļūst par Prezidenta pili: [Stāsta D.Fārts/ Pierakst. S.Birkova] // *Vakara Ziņas*.-1995.-17.martā.-Nr.65: il.

Mucenieks A. Valsts prezidenta pils spožums un posts // *Nedēļa Tev*.-1995.-29.maijā/4.jūn.-Nr.9: il.

Pēc 55 gadiem Latvijas Valsts prezidents atgriežas Rīgas pilī // *Latvijas Vēstnesis*.-1995.-13.jūn.-Nr.90: il.

Rozeniece A. Valsts prezidenta rezidence Rīgas pils: [Par interjeru pēc restaurācijas] // *Latvijas Vēstnesis*.-1995.-22.jūn.-Nr.96: il.

Valsts prezidents atgriežas Rīgas pilī: [Restaurētās pils interjera attēli] // *Latvijas Vēstnesis. Piel. Spogulis*.-1995.-9./12.jūn.-4.burtn.

Воронцов А., Ошкая И. В поисках золотого унитаза: [О Риж.замке] // *СМ-сегодня*.-1995.-15 нояб.-Nr. 224: ил.

Фартс Д. Над гнездом президента: [О реконструкции Риж. замка: Рассказывает Д.Фартс/ Записал А.Серышев] // *Бизнес & Балтия*.-1995.-27 сент.-Nr. 112.

Фартс Д. У резиденции президентов крепкий фундамент // *Диена. Прил. Суббот.день*.-1995.-29 apr.-Nr. 100: ил.

Элксне И. Резиденция президента Латвийского Государства: [О реставрации Рижского замка] // *Лабрит*.-1995.-26 янв.-Nr. 9: ил.

b) Rīgas centrālā daļa

Anteniške A. 5.[tramvaju] depo kā vēsturisks ansamblis // *Satiksmes Darbin*.-1995.-31.aug.,21.sept.,19.okt.-Nr.12-14: il.

Banga V. Nams Brīvības ielā 62 // *Svētdienas Rīts*.-1995.-8.janv.-Nr.1/2: il.

Buls J. Renovēts īres nams Vilandes ielā [1] // *Latvijas Arhitektūra*.-1995.-Nr.1.-[26.]-28., 30.-31.lpp.: il.

Burovs A. Liela dāvana uzliek lielus pienākumus: [Par dāvinājumu Jēzus draudzei – ēku Brīvības ielā 62] // Svētdienas Rīts.–1995.–12.febr.–Nr.4/5: il.

Danosa A. Kolonādes kioskā // Elpa.–1995.–9.dec.–Nr.44: il.

Dimenšteins I. Avīzes pirkšim kaut desmitos vakarā: [Atjaunots kiosks Kr.Barona ielas un Aspazijas bulvāra krustojumā] // Rīgas Balss.–1995.–31.aug.–Nr.170: il.

Dimenšteins I. Timma tiltiņš – kā no vecām fotogrāfijām // Rīgas Balss.–1995.–20.sept.–Nr.184: il.

Elksne I. Gājēju tiltiņš pie Operas no 9.marta tiks slēgts // Labrīt.–1995.–8.martā.–Nr.57.

Kāla L. Lepna māja turīgiem Jaudīm: [Restaurēta ēka Vīlandes ielā 11] // Rīgas Balss.–1995.–19.okt.–Nr.205.

Kārkliņa G. Senatnīgais kiosks [Kr.Barona un Merķeļa ielas stūrī] atgriezīsies // Rīgas Balss.–1995.–10.nov.–Nr.221: il.

Kibilds M. Tur: [Par Berga bazāra restaurāciju] // Diena. Piel. SestDiena.–1995.–28.janv.–Nr.24: il.

Lejnieks J. Kā saglabāt Rīgas vēsturisko patinū?: [Stāsta J.Lejnieks/ Pierakst. J.Andersons] // Izgl. un Kult.–1995.–2.martā.–Nr.8: il.

Lejnieks J. Latvijas laika labākais: [Tautas nams Bruņinieku ielā 29/31] // Māksla.–1995.–Nr.2.–73.–78.lpp.: il.

Mucenieks A. Rīgas kanāls var izzust // Rīgas Balss.–1995.–25.okt.–Nr.209: il.

Muzikante D. Izsludinās konkursu Bastejkalna paviljona kafējnīcas būvei // Labrīt.–1995.–10.apr.–Nr.85.

Priede G. Nāc uz manām trepēm spēlēties! Kārņu telpa Rīgā un citur // Diena. Piel. SestDiena.–1995.–20.maijā.–Nr.117: il.

Rīga – jūgenda metropole: [Raksti] // Labrīt.–1995.–10.janv.,21.febr.,22.martā.–Nr.8.,44.,69.

Saturs: Lejnieks J. Alberta iela. Žeivāte I.Vilhelms Bokslafs. Lejnieks J. Mihails Eizenšteins. Kļaviņš K. Rīga – jūgendstila "enciklopēdija". Banga V. Augusts Francis leberehts Folcs. Grosa S. Mākslu un formu mijiedarbība.

Rupenheite I. Mani griesti, manas debesis: [Par jūgendstila griestiem ēkā Skolas ielā 22] // Diena. Piel. SestDiena.–1995.–4.nov.–Nr.259: i.

Rupenheite I. Veikalu iela – Cēsu iela // Diena.–1995.–21.okt.–Nr.247.

Skaistās sakrītības un brīvības izjūta: [Par ēkas Strēlnieku ielā 4a rekonstrukciju] // Latvija – Baltijas valsts.–1995.–Nr.3.–53.–54.lpp.: il.

Šodnaks J. Konservatorija atradās blakus: [Par Rīgas ēku restaurāciju: Stāsta restaurators/ Pierakst. M.Papēdis] // Diena.–1995.–19.aug.–Nr.193.

Zakis G. Toreiz un tagad: Racionāli un emocionāli: [Sakarā ar bankas "Olimpija" jūgendstila namu atjaunošanas progr.] // Neatkarīgā Cīņa.–1995.–12.janv.–Nr.9.

Zilgalve A. Rīgas arhitektūra ir bagāta ar visu, kas kādreiz uzcelts: [Par ēkas Vīlandes ielā 1 restaurāciju] // Neatkarīgā Rīta Av.–1995.–3.nov.–Nr.254.

Zirnis E. Uz Ļeņina un Brīvības stūra: [Par "Laimas" pulksteni] // Diena. Piel. SestDiena.–1995.–14.janv.–Nr.12: il.

Антенишке А. 5-е [трамвайное] депо как исторический ансамбль // Работник транспорта.–1995.–31 авг., 21 сент., 19 окт.–Nr. 12-14: ил.

Дименштейн И. Даже в десять вечера будем покупать газету!: [Восстановлен киоск на перекрестке ул. К.Барона и бульвара Аспазияс] // Ригас балсс.–1995.–31 авг.–Nr. 170: ил.

Дименштейн И. Мостик Тимма – как со старых фотографий // Ригас балсс.–1995.–20 сент.–Nr. 184: ил.

Дорофеева О. "Via magna" – Большой путь: [Из ист. ул.Бривибас] // Балт.газ.–1995.–7 апр.–Nr. 14: ил.

Кала Л. Великолепный дом для богатых людей: [Реставрирован дом на ул. Виландес 1] // Ригас балсс.–1995.–19 окт.–Nr. 205: ил.

Карклиня Г. Возвращение старинного киоска [на углу улиц Кр.Барона и Меркеля] // Ригас балсс.–1995.–10 нояб.–Nr. 221: ил.

Приеде Г. Приходи играть на мою лестничную площадку!: Лестничная площадка в стиле модерн в Риге и других местах // Диена. Прил. Суббот.день.–1995.–20 мая.–Nr. 117: ил.

Муцениекс А. Рижский канал может исчезнуть // Ригас балсс.–1995.–25 окт.–Nr. 209: ил.

Nacionālā opera

Andersons U. Baltais nams lielās atklāšanas priekšvakarā // Rīgas Balss.–1995.–27.sept.–Nr.189: il.

Apsītis V. "Pilsēta – tēlotājām mākslām": No opera ma vēst. // Izgl. un Kult. Piel. Kultūrvēstis.–1995.–14.sept.–Nr.33: il.

Banga V. Operas interjers 1863.g. un 1887.g. // Latvijas Arhitektūra.-1995.-Nr.1.-22., 24.lpp.: il.

Dripe J. Lielu ideju krustpunktos: [Par rekonstruēto Operu un tās atklāšanu: Saruna ar J.Dripi/ Pierakst. J.Andersons] // Izgl. un Kult. Piel. Kultūrvēstis.-1995.-14.sept.-Nr.33: il.

Ermansons E. Operas otrā, svinīgā atklāšana // Neatkarīgā Rīta Av.-1995.-30.sept.-Nr.226.

Gertmanis J. Latvijas Nacionālās operas attīstība: [Saruna ar J.Gertmani/ Pierakst. J.Lejnieks] // Latvijas Arhitektūra.-1995.-Nr.1.-16.-18., 20.lpp.: il.

Iz Latvijas Nacionālās operas dzīves: [No LVA dokum.] / publ. M.Žvīgule // Latvijas Arhivs.-1995.-Nr.1.-57.-60.lpp.

Jansons A. 220 toni operai: [Stāsta A.Janons] // Latvijas Arhitektūra.-1995.-Nr.1.-72.lpp.: il.

Krastiņš J. Baltais nams laiku griežos // Latvijas Arhitektūra.-1995.-Nr.1.-48.-50.lpp.: il.

Lāce I. Operas nams ar diviem kilogramiem zelta // Vakara Ziņas.-1995.-21.martā.-Nr.68: il.

Lauters E. Operas mēbeles - no projektiem līdz realitātei // Latvijas Arhitektūra.-1995.-Nr.1.-40.-41.lpp.: il.

Markova L. Operas interjeri: [Saruna ar L.Markovu/ Pierakst. J.Lejnieks] // Latvijas Arhitektūra.-1995.-Nr.1.-5.-6., 8., 10.-12.lpp.: il.

Neilands V. Nacionālās operas kvartāla rekonstrukcija // Latvijas Arhitektūra.-1995.-Nr.1.-56.lpp.: il.

Organizācijas un individuālās personas, kas atbalsta Nacionālās operas rekonstrukciju: Saraksts // Latvijas Arhitektūra.-1995.-Nr.1.-34.-35.lpp.

Pētersone O. Opera atklāta, remonts turpinās // Rīgas Balss.-1995.-2.okt.-Nr.192.

[Raksti sakarā ar Nacionālās Operas atklāšanu] // Neatkarīgā Rīta Av. Piel. Opera.-1995.-22.,28.sept.-Nr.219, 224: il.

Salina A. Rīgai - muzikālas pilsētas slavul: [Par Nac.operas pirmsākumiem] // Ceļotprieks.-1995.-Nr.[1], okt.-4.-5.lpp.: il.

Smilģe S. Mūzikas un dzīves triki Rīgas operā // Diena. Piel. SestDiena.-1995.-30.sept.-Nr.229.

Spertāle D. Nacionālā opera būs gatava drīz // Izgl. un Kult.-1995.-18.maijā.-Nr.19.

Ulmanis G. Visai Latvijai būtu jāklūst par Mūsu Balto, Skaidro, Mīļo Namu: Valsts prezidenta G.Ulmaņa uzruna // Latvijas Vēstnesis.-1995.-30.sept.-Nr.150: il.

Viļuma A. MaRK - Operas iekšējā un ārējā apdare: [Par celtn. firmu MaRK] // Latvijas Arhitektūra.-1995.-Nr.1.-36.lpp.: il.

Viļuma A. Operas atjaunošanas aizkulisēs // Latvijas Arhitektūra.-1995.-Nr.1.-54.lpp.

Viļuma A. Restauratoru ieguldījums Latvijas Nacionālās operas rekonstrukcijā // Latvijas Arhitektūra.-1995.-Nr.1.-32.lpp.: il.

Zabrauskis A. Akustiskās problēmas vakar un šodien: [Par akustiku Nac.operā] // Latvijas Arhitektūra.-1995.-Nr.1.-38.-39.lpp.

Zveja A. Lēnām top Nacionālā Opera: [Par labdarības akcijām Operas nama atjaunošanai] // Neatkarīgā Cīņa.-1995.-4.apr.-Nr.77.

Андерсон У. Белый дом накануне большого открытия // Ригас балсс.-1995.-27 сент.-Nr. 189: ил.

Берзиньш И. Оперу снова закроют. Чтобы открыть навсегда: [Беседа с И.Берзиньшем / Записала Н.Морозова] // СМ-сегодня.-1995.-28 сент.-Nr.189.

Вилюманис А. Национальная опера: открытие зала: [Беседа с А.Вилюманисом / Записал С.Николаев] // Бизнес & Балтия.-1995.-27 сент.-Nr. 112.

Зенгбуш Ф.фон. Немецкие страницы латвийской Оперы: [Рассказывает Ф.фон Зенгбуш / Записала Р.Бельская] // СМ-сегодня.-1995.-30 сент.-Nr. 191.

Петерсон О. Опера открыта. Ремонт продолжается // Ригас балсс.-1995.-2 окт.-Nr. 192.

c) Rīgas priekšpilsētas

Bērziņš A. Krievi atkāpjas, Mīlgrāvis deg... [I Pasaules kara laikā] // Bērziņš A. Kara laika puikas.-R., 1995.-26.-31.lpp.

Bula Z. Grīziņkalna "Apollo" teātris // Latgales Priekšpilsēta.-1995.-Nr.17 (marts): il.

Dimenšteins I. Aleksandra vārti - Zemitāni - Oškalni...: [Dzc.st.vēst.] // Rīgas Balss.-1995.-12.apr.-Nr.73: il.

Gunārs Birkerts rekonstruē Rīgas Centrālo tirgu // Latvijas Arhitektūra.-1995.-Nr.2.-62.lpp.

Kancere S. No fabrikas "S.T.Kuzņecovs" līdz akciju sabiedrībai "Rīgas porcelāns" // Latgales priekšpilsēta.-1995.-Nr.18 (apr.): il.

Kočāne S. Restaurēs Centrālirtgu // Diena.-1995.-8.nov.-Nr.262.

Miklāva I. Kengarags // Latgales priekšpilsēta.-1995.-Nr.19 (maijs): il.

Rīga – kalniešu pilsēta: [Par kultūrvēst. vietām Rīgā: Sarunas/ Pierakst. P.Raudonis // Atmoda Atpūtai.-1995.-15.febr.; 1., 15., 29.martā; 19.apr., 24.maijā, 19.jūl.- Nr.13., 14., 25., 29., 39., 55.

Saturs: Eglītis M. [Āgenskalns]. Neibarts A. [Torņakalns]. Garklāva I., Miltiņš A. Katlakalnā ir apburtais mežs. Kesteris G. Rīgas sirds: [Par Bastejkalnu]. Grīnšteine I. Bērnība, kas aizvadīta blakus Vārnu ielas republikai: [Par Grīziņkalnu]. Auns A. Pa Čiekurkalnu alnis staigā.

Rusmanis S. Pastaiga Rīgas nomalē [Bīkernieku baznīcas apkārtnē] // Sveiks un Vesels.-1995.- Nr.11/12.-32.-36.lpp.: il.

Severīna L. Īss ceļojums pa Maskavas "forštati" // Latgales Priekšpilsēta.-1995.-Nr.22 (aug.).

Дименштейн И. Александровские ворота – Земитаны – Ошканы...: [Из истории ж-д.ст.] // Ригас балс.-1995.-12 apr.-Nr. 73: ил.

Mežaparks

Kur krokodili nedzied dziesmiņas un lauvas nestaigā uz divām kājām: Rīgas Zooloģiskajam dārzam – 83 // Rīgas Balss.-1995.-11.okt.-Nr.199: il.

Mežaparks: nami, cilvēki, likteņi: [Raksti] // Rīgas Balss.-1995.-3.janv., 13.marts, 17.jūl.-Nr.2, 51, 137: il.

Vijupe I. Mežaparks daudzū ievērojamu cilvēku likteņos // Brīvība.-1995.-Nr.2.-14.lpp.; Nr.3.-22.lpp.: il.

Где крокодилы не поют песенку, а львы не ходят на задних лапах: [Рижскому зоопарку – 83] // Ригас балс.-1995.-11 окт.-Nr. 199: ил.

Межапарк: люди, судьбы, дома: [Статьи] // Ригас балс.-1995.-3 янв., 13 марта, 17 июля.-Nr. 2, 51, 137: ил.

Pārdaugava

Auziņš A. Pārdaugavas starojums: (Pašintervija) // Pašvaldības Ziņas.-1995.-Nr.12 (jūn.).

Kapeniece I. Dombrovska nams Bezdēlīgu ielā 3 // Pašvaldības Ziņas.-1995.-Nr.17/18 (okt.), 19/20 (nov.): il.

Lejas-Krūmina T. Lejas-Krūmiņu dzimtas atgriešanās [Pārdaugavā] // Pašvaldības Ziņas.-1995.-Nr.8 (apr.).

Lesīte A., Vahers J. Nodedzis ceturtais tramvaju depo // Labrīt.-1995.-8.martā.-Nr.57: il.

Liepīnš J. Zentas Mauriņas balss Kuldiģas un Hamāņa ielā // Pašvaldības Ziņas.-1995.-Nr.12 (jūn.).

Luķaža M. Purva iela – skaistākā un ievērojamākā // Pašvaldības Ziņas.-1995.-Nr.3 (febr.): il.

Poriete A. Pārdaugavas mozaika // Grām.Apsk.-1995.-Nr.2.-33.lpp.: il.

Radziņš V. 4.depo tramvaju vagonu apkopes ēkas atjaunošana Tipogrāfijas ielā 1 // Celtnē.-1995.-Nr.24 (dec.): il.

Rokpelnis J. Imanta lielās līnijās un rudenī // Labrīt.-1995.-18.janv.-Nr.15: il.

Rumjanceva N. Reiz kādā mājā: [No Pārdaugavas vēst.] // Pašvaldības Ziņas.-1995.-Nr.17/18 (okt.): il.

Rupenheite I. Orman, nedzen savu zirgu...: [Par izstādi par Pārdaugavu Latv.Akad.b-kā] // Diena.-1995.-2.janv.-Nr.1.

Zakiš G. Uzvaras laukums – lielo monumentu laiks: [Par Uzvaras laukuma projektu 30.gados] // Rīgas laiks.-1995.-Nr.7/8.-26.-29.lpp.: il.

Аузиньш А. Аура Пардаугавы: Интервью у самого себя // Пашвалдибас зиняс.-1995.-Nr. 12 (июнь).

Дорофеева О. Задвинье // Балт.Газ.-1995.-24 февр.-Nr. 8: ил.

Капенице И. Дом Домбровского на улице Безделігу 3 // Пашвалдибас зиняс.-1995.-Nr.17/18 (окт.), 19/20 (нояб.): ил.

Лесите А., Вахере Я. Пожар в трамвайном депо // Лабрит.-1995.-8 марта.-Nr. 57: ил.

Леяс-Крумина М. Возвращение рода Леяс-Круминой [в Пардаугаве] // Пашвалдибас зиняс.-1995.-Nr. 8 (апр.).

Лиєпиньш Я. Голос Зенты Маурини на улицах Кулдиģас и Хамāņa // Пашвалдибас зиняс.-1995.-Nr.12 (июнь).

Лукажа М. Улица Пурва – самая красивая и достопримечательная // Пашвалдибас зиняс.-1995.-Nr. 3 (февр.): ил.

Румянцева Н. Записки старого дома: [Из истории Пардаугавы] // Пашвалдибас зиняс.-1995.-Nr. 17/18 (окт.): ил.

d) Daugavas salas

Grava V. Mēs – no Burkānu salas: [Par Ķīpsalu] // Rīgas Balss.-1995.-17.janv.-Nr.12: il.

Lielmeža B. Dabas liegums "Vakarbulji" // Pašvaldības Ziņas.-1995.-Nr.15/16 (sept.): il.

Lielmeža B. Liegums Bullu salā // Pašvaldības Ziņas.-1995.-Nr. 17/18 (okt.): il.

Грава В. Мы – с острова Буркану: [О Кипсале] // Ригас балсс.-1995.-17 янв.-Nr. 12: ил.

Лиелмежа Б. Заказник на острове Буллю // Пашвалдибас зиняс.-1995.-Nr. 17/18 (окт.): ил.

Лиелмежа Б. Что на острове Буллю : [О природ. заказнике] // СМ-сегодня.-1995.-22 сент.-Nr. 185.

Лиелмежа Б. В природном заказнике "Вакарбулли" // Пашвалдибас зиняс.-1995.-Nr. 15/16 (сент.): ил.

e) Baznīcas

Budže A. Rīgas dekanāta Romas – katoļu baznīcas un kapsētas // Svilāns J. Latvijas Romas – katoļu baznīcas un kapelas.-R., 1995.-321.-445.lpp.

Saturā: Svētā Jēkaba katedrāle; Sāpju Dievmātes baznīca; Svētā Franciska baznīca; Svētā Alberta baznīca; Svētās Marijas un Magdalēnas baznīca; Svētā Antona baznīca; Kristus Karaļa baznīca; Dievmātes Debessuzņemšanas baznīca; Svētā Pētera un Pāvila baznīca; Svētā Jāzepa baznīca; Svētā Miķeļa katoļu kapi; Kristus apskaidrošanas kapi; Svētā Rafaēla kapi.

Budže A. Sv. Antona baznīca Rīgā // Katļu Dzeive.-1995.-Nr. 1.-18.-22.lpp.

Cinis E. Rīgas Sv. Jāņa baznīcai – jaunas ērģeles; [Dāvinājums no Zviedrijas] // Svētdienas Rīts.-1995.-8. janv.-Nr. 1/2.

Čalpa I. Kā Rīgas baznīcas ticību mainīja: [16.gs.] // Tava Pasaule.-1995.-15./21.jūn.-Nr. 24.

Dolenietis I. Sv.Pāvila baznīca Rīgā // Svētdienas Rīts.-1995.-9.apr.-Nr. 10/11: il.

Generalova N. Godinām Pēterbaznīcas gaili: [Sakarā ar 25 g jub.] // Rīgas Balss.-1995.-21.aug.-Nr. 162: il.

Grava V. Slava tiem, kuri cēla: [Sakarā ar Pētera baznīcas torņa atjaunošanas 25.gadad.] // Jaunā Balss.-1995.-Nr. 17/18 (sept.): il.

Kanepone A. Pareizticīgo katedrāle sāk atgūt seno spožumu // Vakara Ziņas.-1995.-13.nov.-Nr. 265: il.

Kaufmanis A. Dievišķais un laicīgais zem zeltītiem kupoliem: [Par Kristus dzimšanas Rīgas pareizticīgo Katedrāles atjaunošanu] // Diena. Piel. SestDiena.-1995.-22.apr.-Nr. 94: il.

Kovtunenko R. Kas aizdedzināja Pēterbaznīcu?: [1941.g.] // Latvijas Daugavas Vanagu Mēnesraksts.-1995.-Nr. 1 (janv./febr.).-45.47.lpp.

Rīgas katoļu Baznīcas Garīgais seminārs svin 75 gadu jubileju // Solis.-1995.-29.sept., 6.okt.-Nr. 34, 35.

Stinkulis V. Kas īsti nogāza [Pētera baznīcas] torni? // Latviešu Strēlnieks.-1995.-Nr. 12 (dec.).

Žeivate I. Svētā Jura baznīcas kripta // Izgl. un Kult.-1995.-19.janv.-Nr. 3: il.

Все дороги ведут к храму: [О церкви св. Екаба] / Материал подгот. И.Михайлова // Лабрит.-1995.-23 марта.-Nr. 70: ил.

Генералова Н. Чествуем "Петровского петушка": [К 25-летию восстановления] // Ригас балсс.-1995.-21 авг.-Nr. 162: ил.

Звезды и терни: [О рижском и Латвийском архиепископе Иоханне и его убийстве:] Из сб. "Христианос" Междунар. Благотвор. фонда им. А.Меня // Земля Балтии.-1995.-24 окт.-Nr. 43: ил.

Кротова Л. Дающая надежду на добро: [О храме Святой Троицы] // Рус. путь.-1995.-10 июня.-Nr. 22.

Лебедева Н. Как храм Спасителя для России: [О восстановлении интерьера Кафедр. собора Рождества Христова] // СМ-сегодня.-1995.-23 мая.-Nr. 99.

Михайлова И. Храм Иоанна Крестителя // Лабрит.-1995.-6 апр.-Nr. 82: ил.

Doms

Grosmane E. "Lībieša tēls" vai būvmeistara atveids Rīgas Doma austrumu apsidā // Materiāli latviešu literatūras un mākslas vēsturei.-R., 1995.-61.-64.lpp., 4.lp. il.

Grosmane E. Sensacionāls jaunatklājums Rīgas Domā: [Par 16.gs. kokgriezumiem] // Diena.-1995.-25.sept.-Nr. 224: il.

Strods H. Bīskaps Meinards: Vēsturiskas liecības par bīskapa Meinarda kapu un relikvijām [Doma baznīcas prezbitērijā] // Katļu Dzeive.-1995.-Nr. 8.-12.-14.lpp.

Survelis M. Ar spalgo Brīvības balsi: [Par Brīvības zvana uzstādīšanu Doma baznīcas tornī] // Neatkarīgā Rīta Av.-1995.-23.aug.-Nr. 193: il.

Гросмане Э. Сенсационное открытие: [Деревянная резьба 16-ого в. в Домском саборе] // Диена.-1995.-25 сент.-Nr. 226: ил.

f) Kapsētas

Čoldere D. Smilšu kaste: [Par Lielo kapu pārveidošanas projektu: Stāsta D.Čoldere/ Pierakst. V.Vējš] // Diena. Piel. SestDiena.-1995.-12.maijā.-Nr. 110.

Dišlers V. Latviešu farmācijas tēva Grindeļa piemiņai: [Restaurēta Grindeļu dzimtas kapliča Mārtiņa kapos] // Pašvaldības Ziņas.-1995.-Nr.11 (jūn.): il.

Dišlers V. Mārtiņa kapi: gaidām Rīgas domes lēmumu // Pašvaldības Ziņas.-1995.-Nr.1 (janv.).

Grava V. Anša Leitāna piemiņai: [Mārtiņa kapos sakopta kapa vieta un restaurēts krusts] // Pašvaldības Ziņas.-1995.-Nr.9 (maijs): il.

Grava V. Atdzimšana: [Par Mārtiņa kapiem] // Jaunā Balss.-1995.-Nr.16 (sept.): il.

Grava V. Emīls Dārziņš atgriezies: [Kapa piemineklim atjaunots bareljefs] // Pašvaldības Ziņas.-1995.-Nr.9 (maijs): il.

Lēbers D.A. Ugunsapbedīšana Latvijā 1925-1995: [Par Rīgas krematorijas būvi: Raksti no 20. un 30.gadu periodikas] // Dabas un vēstures kalendārs 1996.gadam.-R., 1995.-177.-180.lpp.

Pētersone D. Augšāmcelsšanās: [Par Jaunās kapelas atjaunošanu Lielajos kapos] // Svētdienas Rīts.-1995.-23.apr.-Nr.12: il.

Spandegis U. Torņakalna kapi - piemiņas vieta vai izgāztuve? // Vakara Ziņas.-1995.-23.janv.-Nr.19: il.

Грава В. Памяти Ансиса Лейтана: [Ухожена могила и восстановлен крест на кладбище Мартиня] // Пашвалдибас зиняс.-1995.-Nr. 9 (май): ил.

Грава В. Эмилс Дарзиньш вернулся: [Нагробному памятнику возвращен барельеф] // Пашвалдибас зиняс.-1995.-Nr. 9 (май): ил.

Дишлерс В. Кладбище Мартиня: ждем решение Рижской думы // Пашвалдибас зиняс.-1995.-Nr. 1 (янв.).

Дишлерс В. Памяти отца фармацевтики Латвии Гринделя: [Реставрирована усыпальница на кладбище Мартиня] // Пашвалдибас зиняс.-1995.-Nr. 11 (июнь): ил.

Упманис Э. На Братских кладбищах все равны - латыши, русские, немцы...: [Беседа с Э.Упманисом / Записала Н.Лебедева] // СМ-сегодня.-1995.-17 мая.-Nr. 95.

g) Parki, apstādījumi

Gaiševska M., Erdmane M. Vai dziesmotajai revolūcijai sekos zaļā?: [Par parku un apstādījumu aizsardz.] // Rīgas Balss.-1995.-16.maijā.-Nr.95.

Kraule E. Kronvalda parkam 136 gadi // Epra.-1995.-2.jūn.-Nr.20: il.

Mauriņš A. Kronvalda parks briesmās: [Sakarā ar ieceri būvēt tramvaja sliedes cauri parkam] // Rīgas Balss.-1995.-10.martā.-Nr.50: il.

Plaudis A. Jēru kalns, Avju kalns - Dzegužkalns // Pašvaldības Ziņas.-1995.-Nr.11 (jūn.): il.

Sestule A. Kalns, kurš pelnījis laimīgāku likteni...: [Par Bastejkalnu] // Rīgas Balss.-1995.-4.okt.-Nr.194: il.

Spandegis U. Arkādijas parks cer kļūt par vides aizsardzības un kultūras centru // Vakara Ziņas.-1995.-9.janv.-Nr.7.

Zemberga K. Arkādijas parkā vīri izzāgē kokus: [Parka kopšana] // Vakara Ziņas.-1995.-21.febr.-Nr.44.

Zvirgzds A. Rīgas kanālmalas apstādījumi - izdevusies noturīga sistēma // Latvijas Arhitektūra.-1995.-Nr.1.-42.-44., 46.-47.lpp.: il.

Гайшевска М., Эрдмане М. Придет ли за пенной революцией зеленная?: [О защите парков и насаждений] // Ригас балсс.-1995.-16 мая.-Nr. 95.

Звиргзд А. Зеленое наследие Георга Куфальта: [Беседа с А.Звиргздом / Записал С.Николаев] // Бизнес & Балтия.-1995.-16 авг.-Nr. 94.

Кайров И. Рай моего детства: [О парке "Аркадия"] // Земля Балтии.-1995.-2 мая.-Nr. 18.

Мауриньш А. Парк Кронвальда в опасности: [В связи с решением о прокладке трамвайного пути через парк] // Ригас балсс.-1995.-10 марта.-Nr. 50: ил.

Плаудис А. Овечья гора, Кукушкина гора // Пашвалдибас зиняс.-1995.-Nr. 11 (июнь): ил.

Сестуле А. Бастионная горка заслуживает лучшего... // Ригас балсс.-1995.-4 окт.-Nr. 194: ил.

5. Pieminekļi

Brolīša S. Pētera I piemineklis mainīs dzīves vietu // Vakara Ziņas.-1995.-6.jan.-Nr.5.

Upmanis E. Tautas svētumi sauc pēc naudas... [Par Brīvības pieminekļa un Brāļu kapu restaurāciju: Saruna ar E.Upmani/ Pierakst. U.Andersons] // Rīgas Balss.-1995.-29.marts.-Nr.63.

Zebris O. Brāļu kapi drīz atgūs savu vēsturisko seju // Neatkarīgā Rīta Av.-1995.-28.nov.-Nr.275.

Гусев И. Куда ускакал бронзовый всадник?: Еще раз о памятнике Петру // СМ-сегодня. Прил. Реклама для вас.-1995.-19 дек.-Nr. 247.

Гринько Т. Памятник у Домского собора: [О памятнике И.Г.Гердеру] // СМ-сегодня.-1995.-23 авг.-Nr. 163.

Журавлев С. К истории рижского Петра Великого: [О памятнике Петру I] // Диена.-1995.-22 сент.-Nr. 222.

Куда "ушел" памятник?: [О памятнике Барклаю де Толли / Материал подгот. И.Михайлова] // Лабрит.-1995.-2 марта.-Nr. 52: ил.

Март Д. Как дважды разрушили статую Петра Великого... // СМ-сегодня.-1995.-1 дек.-Nr. 235.

Памятник на острове [Луцава] // Земля Балтии.-1995.-24 окт.-Nr. 43: ил.

Упманис Э. Народные святыни нуждаются помощи: [О реставрации памятника Свободы и Братского кладбища: [Беседа с Э.Упманисом / Записал У.Андерсонс] // Ригас балсс.-1995.-29 марта.-Nr. 63.

Brīvības piemineklis

Latvijas brīvības dižākajam simbolam - jau sešdesmit/ Mater. sagat. S.Timšāns // Latvijas Vēstnesis.-1995.-17.nov.-Nr. 179: il.

Lipša I. Brīvības piemineklis grūst // Nedēļa Tev.-1995.-16./22.janv.-Nr.8: il.

Lipša I. Vai Brīvības piemineklis brūk? // Rīgas Balss.-1995.-20.sept.-Nr. 184: il.

Riekstiņš J. Par Brīvības pieminekli. Visos laikos dārgu: [Par aizsardzības pasākumiem 1944.g.] // Latvijas Vēstnesis.-1995.-15.nov.-Nr. 177.

Sestule A. Brīvības piemineklis: ērkšķi un zvaigznes, spožums un posts // Rīgas Balss.-1995.-17.nov.-Nr.226: il.

Дорофеева О. Милда - легкая и нежная // Балт.газ.-1995.-28 апр.-Nr. 17: ил.

Липша И. Разрушается ли памятник Свободы? // Ригас балсс.-1995.-20 сент.-Nr. 184: ил.

Ошкая И. Просто Милда // СМ -сегодня.-1995.-17 нояб.-Nr. 226: ил.

Сестуле А. Памятник Свободы: терни и звезды, блеск и пренебрежение // Ригас балсс.-1995.-17 нояб.-Nr. 226: ил.

Упманис Э. Главный памятник Латвии // Рус.путь.-1995.-17 нояб.-Nr. 44.

Федосеев Л. Карлис Зале: "Я хочу воздвигнуть памятник..." // Балт.газ.-1995.-28 апр.-Nr. 17: ил.

6. Personālijas

Andersons J. Piemiņas izstāde "ART-DECO" arhitektam un administratoram: [Rīgas arh. P.Dreimanim] // Izgl. un Kult.-1995.-16.nov.-Nr.40: il.

Andrejs Holcmanis [- Rīgas arhitektūras pieminekļu aizsardzības inspekcijas galvenais arhitekts] - arhitektūras doktors // Latvijas Arhitektūra.-1995.-Nr.2.-62.-63.lpp.: il.

Apsītis V. Osvalds Tilmanis darbā // Izgl. un Kult. Piel. Arhitekts un Arhitektūra.-1995.-20.apr.-Nr. 15.

Buls J. Administrators un "modes stila" arhitekts: [Par P.Dreimani] // Latvijas Arhitektūra.-1995.-Nr.2.-66.-67.lpp.: il.

Eižens Finks - leģendārs Rīgas gaišreģis/ Mater. sagat. M.Gulbe // Lauku Dzīve.-1995.-Nr.2.-44.lpp.

Gilba D. Haralds Kreicburgs un Rīgas Doms // Svētdienas Rīts.-1995.-27.aug.-Nr.22.

Lasmanis U. Berga bazāra cēlājs: [Par Bergu dzimtas vēst.] // Labrīt.-1995.-14.febr.-Nr.38.

Medžviks P. Rīgas kantors Pauls Bucēns un detektīvmāksla muzikoloģijā // Māksla.-1995.-Nr.2.-28.-31.lpp.

Nonācs O. Sirds izglītība: [Par A.Dombrovski] // Ziemeļblāzma.-1995.-Nr.46 (jūn.).

Priede G. No K.Barona ielas 12 līdz Augustārēm Jumpravas pagastā: Tēln. A.Folcs un Rīga // Diena. Piel. SestDiena.-1995.-22.apr.-Nr.94: il.

Priede G. Un tāpēc lādēts lai un slavēts...: [Par arhīt. M.Eizenšteinu un viņa projektētajām ēkām Rīgā] // Diena.Piel.SestDiena.-1995.-29.jūl.-Nr.175: il.

Priede G. Vai Bokslafs runāja latviski?: Skice Rīgas jūgendā līdzveidotāja portretam // Diena. Piel. SestDiena.-1995.-3.jūn.-Nr.129: il.

Rīgas arhitektūras skolā diplomētie arhitekti: [1874-1995: Saraksts] // Latvijas arhitektūras meistari.-R., 1995.-246.-262.lpp.

Šmits U. Mīlgrāvja kēniņš [Augusts Dombrovskis] // Lauku Av.-1995.-30.maijā; 2.,6.jūn.-Nr.43-45: il.

Vlasova T. Fjodors Šalāpins Rīgā // Atmoda Atpūtai.-1995.-5.apr.-Nr.26: il.

Zakis G. Kāpēc Eižens Laube šā gadsimta sākumā varēja tik ražīgi strādāt // Lauku Av.-1995.-21.febr.-Nr.15: il.

Zanders O. Upuris uz grāmatniecības altāra: [Par Rīgas grāmatiespiedēju G.Šrēderu] // Grām.Apskats.-1995.-Nr.19.-24.-25.lpp: il.

Zarina V. Alfrēds Andersons: [Par Rīgas pilsētas galvu 20.gados] // Rīgas Balss.-1995.-7.apr.-Nr.70: ģīm.

Zemzaris I. Senās Rīgas laika raksts: [Par H.Kreicburgu un viņa "Rekviēma" atskaņojumu Doma koncertzālē] // Neatkarīgā Rīta Av.Piel. "Literatūra. Māksla. Mēs."-1995.-14.sept.-Nr.212.

Žeivāte I. Vilhelms Bokslafs [un viņa projektētās ēkas Rīgā] // Labrīt.-1995.-10.janv.-Nr.8: il.

Журавлев С. "И рижских домов не узнаешь...": [А.И.Куприн в Риге] // Диена.-1995.-6 сент.-Nr. 208.

Зариня В. Алфредс Андерсонс: [О Риж. городском голове 20-ых гг.] // Ригас балсс.-1995.-7 апр.-Nr. 70: портр.

Куприн в Риге // СМ-сегодня.-1995.-25 авг.-Nr. 165.

Ласманис У. Строитель базара: [Из истории родни К.Берга] // Лабрит.-1995.-14 февр.-Nr. 38.

Михайлова И. Аугусту Домбровскому - 150 // Лабрит.-1995.-23 февр.-Nr. 46: ил.

Шпенглер в Риге: [В связи с лекцией О.Шпенглера в Риге 1924 г.: Статьи] // Даугава.-1995.-Nr. 4.-С.91-99.

7. Rīgas attīstība.

Asaris G. Rīgas nākotnes vīzija: Kā saglabāt un attīstīt kultūrvidi, kas atšķirtos no Parīzes, Hamburgas vai Londonas // Диена.-1995.-21.sept.-Nr.221.

Brežģis R. Katram savs stūrītis... [Par Rīgas attīstības plānu: Stāsta R.Brežģis/ Mater. sagat. Z.Šmate] // Neatkarīgā.-1995.-23.maijā.-Nr.116: il.

Cilinskis E. Rīgas līdzsvarota attīstība - nākotnes vīzija un šīsdiēnas realitāte: [Saruna ar E.Cilinski/ Pierakst. A.Rozeniece] // Latvijas Vēstnesis.-1995.- 27.okt.-Nr.167.

Dišlers V. Kā tikt pāri Daugavai: [Par Rīgas tiltiem] // Pašvaldības Ziņas.-1995.-Nr.3 (febr.): il.

Kāla L. Rīga vēl nav gatava: [Par Rīgas apbūves plāniem] // Rīgas Balss.-1995.-30.martā.-Nr.64.

Marana I. Darbs pie Rīgas attīstības plāna tuvojas noslēgumam // Celtne.-1995.-Nr.9 (maijs).

Marana I. Iesākam sarunu par Rīgas attīstības plāna sabiedrisko apspriežu rezultātiem // Celtne.-1995.-Nr.2 (janv.).

Melbergs G. Vai Rīga jau uzcelta? // Rīgas Centrs.-[1995.]-Nr.36 (febr.)-Nob. Sāk.: 1994.-Nr.33 (nov.).

Pētersone V. Pa Rīgu ar dzīvokli padusē: [Par Rīgas attīst. plānu] // Diena. Piel.SestDiēna.-1995.-20.maijā.-Nr.117.

Rīgas rītdienai: [Apstiprināts Rīgas attīstības plāns līdz 2005.g.] // Rīgas Balss.-1995.-18.dec.-Nr.247.

Roze A. Rīgas attīstības vīzijas siluets jau iezīmējies // Labrīt.-1995.-20.martā.-Nr.67.

Асарис Г. Какой быть Риге в 2020 году?: [Беседа с Г.Асарисом / Записал Л.Казарновский] // Бизнес & Балтия.-1995.-8 марта.-Nr. 28.

Асарис Г. Когда Рига будет построена?: [Беседа с Г.Асарисом / Записала И.Ошкая] // СМ-сегодня.-1995.-21 июля.-Nr. 140.

Асарис Г. Рига - облик в будущем // Диена.-1995.-22 сент.-Nr. 222.

Дишлерс В. Как перебраться через Даугаву?: [О рижских мостах] // Пашвалдибас зиняс.-1995.-Nr. 3 (февр.): ил.

Кала Л. Рига еще не готова: [О планах застройки] // Ригас балсс.-1995.-31 марта.-Nr. 65.

Ошкая И. Рижанам - под елочки...: Рижская дума утвердила план развития Риги на 1995-2005 годы // СМ-сегодня.-1995.-13 дек.-Nr. 243.

Петерсоне В. По Риге - с квартирой за пазухой: [О плане развития Риги] // Диена. Прил. Суббот. день.-1995.-20 мая.-Nr. 117.

Ради будущего Риги: [Утвержден план развития Риги до 2005 г.] // Ригас балсс.-1995.-18 дек.-Nr. 247.

* Ārpus Latvijas izdotā literatūra nav norādīta.

Sastādīja C.Caune

SUMMARY

While getting ready to celebrate the significant anniversary of eight hundred years of the foundation of Riga, the Latvian Culture Foundation is going to issue an annual which would reflect all the enterprises connected with the anniversary which have taken place in the current year. This book, the second in number, will summarize all the achievements during the past two years.

The volume is introduced by an essay dedicated to Pardaugava and written by poetess L. Azarova (*Marginals of historical magic words of the present and future*, p. 9). It is followed by a chronicle of 1994 (p. 11) and lists the suggestions handed in by the acting committee concerning books to be published, concerts to be arranged, conferences, exhibitions and parties to be held while anticipating the 800th anniversary of Riga (p. 13).

The annual presents a survey by E. Zalite on the conference held in May 24-25 on the theme "Riga as a financial metropolis at the turn of the century" (p. 19) as well as a view by V. Kocere about the activities of financial and credit institutions reflected in an exhibition which could be seen at the Academic library of Latvia (p. 20).

A number of articles were devoted to the conference "The history and cultural heritage of Pardaugava (a Riga suburb)" which took place in 1994 Dec. 15-16. A survey of this conference is to be found in the materials by A. Holste (p. 23). A. Poriete acquaints us with the exhibition of books dedicated to Pardaugava (p. 24), while G. Resnais has written an article "What an exhibit tells us about Pardaugava" with an exposition arranged at the Riga museum of history and navigation (p. 26).

The material of I. Stamgute, coworker of the Museum of History of Riga and Navigation enables us to view Pardaugava through postcards issued at the beginning of the century (p. 31), while the article by I. Miklava and J. Strauhmanis is dedicated to ancient maps of Pardaugava (p. 36). Architects E. Pucins (p. 40) and V. Caune (p. 43) familiarize us with the wooden architecture of old Agenskalns, which is a relict of Pardaugava. Materials by A. Viksna, historian of medicine, deals with medical establishments in Pardaugava up to the last World War (p. 47). Several articles deal with the lives of distinguished people whose lives and work was connected with Agenskalns. A. Rozkalne describes the life and work of prose-writer Karlis Zarins (p. 50), J. Stradins writes about his father - professor Paul Stradins, a long time head of the largest hospital in Pardaugava (p. 55). The article includes extracts from two articles written by P. Stradins in 1947, where he writes about the future of Pardaugava from the point of view of human health. R. Caupova's article acquaints us with the sculptors living in Pardaugava and their activities in humanizing the environment (p. 63).

The annual also includes an overview about Radio (p. 67) and TV (p. 68) transmissions which took place in 1994 and which were dedicated to the eight hundredth centenary of Riga.

The column "Memories of old Riga inhabitants" published for TV transmission "Signs" contains letters by TV viewers whose aged authors reminisce about their child-

hood in Riga and the suburb Pardaugava (p. 69). The annual balance is concluded by a bibliography (p. 74).

A retrospective view of the events of 1995 begins with a chronicle (p. 89). It is followed by R. Umblija's article about the intention of the Bank to issue a series of eight coins, each of which would be dedicated to one century in the history of Riga (p. 91). A. Poriete acquaints the viewer with a series of books dedicated to Riga (p. 92); those books could be seen at the Latvian Academic library. Z. Krastina reminisces about the Grand festivities which marked the 700 centenary of Riga in 1901 (p. 93). D. Strazdina's article is dedicated to the exhibition in the Riga Museum of History and Navigation "Art nouveau" in the art and every day life of Riga during the 19th and beginning of the 20th century (p. 99).

E. Pucins acquaints us with "The Pearl" of Riga architecture The House of the Blackheads (which unfortunately perished in the war), with its history and reconstruction (p. 104), while A. Caune, G. Jansons and I. Ose have published an article under the title "What new facts can we find out about The House of the Blackheads after the archeological diggings are over" (p. 110).

The article by G. Asaris enables us to envisage Riga's future - in its general plan for the next decade (p. 115). I. Zelmane's article deals with the plans of the Riga Early Music Centre for the future and its accomplishments in the past (p. 117). In August 1995 a large campaign "The Monument" that is a wide art exhibition was organized in Riga (p. 119). In December a pageant took place in Old Riga marking the old river bed of Ridzene (p. 120). The activities of TV and radio are reflected on page 121. "Reminiscences of Old Riga inhabitants" by historian M. Taube is a story about the 4 fishermen of Pardaugava (p. 122).

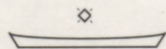
The annual is concluded by a bibliography of 1995 (p. 129).

The first part of the paper discusses the general principles of the method. It is based on the fact that the rate of change of the function is proportional to the function itself. This leads to the differential equation $\frac{dy}{dx} = ky$, where k is a constant. The solution of this equation is $y = Ce^{kx}$, where C is an arbitrary constant. This result is fundamental in many areas of science and engineering.

In the second part, we apply this method to a specific problem. We consider a population of organisms that grows at a constant rate. If $N(t)$ represents the number of organisms at time t , then the rate of change of N is proportional to N . This is modeled by the equation $\frac{dN}{dt} = rN$, where r is the growth rate. The solution is $N(t) = N_0 e^{rt}$, where N_0 is the initial population. This exponential growth model is widely used in biology and economics.

The third part of the paper deals with the application of the method to a physical system. We consider a radioactive substance that decays over time. The rate of decay is proportional to the amount of substance remaining. This is described by the equation $\frac{dN}{dt} = -\lambda N$, where λ is the decay constant. The solution is $N(t) = N_0 e^{-\lambda t}$, where N_0 is the initial amount. This exponential decay model is essential in nuclear physics and geology.

Finally, we discuss the numerical solution of the differential equation. The Euler method is a simple numerical technique that approximates the solution by using small time steps. The method involves calculating the derivative at each step and updating the function value accordingly. While the Euler method is easy to implement, it can be inaccurate for large time steps. More sophisticated methods, such as the Runge-Kutta method, provide better accuracy but are more complex to use.

LATVIJAS KULTŪRAS FONDS

Basteja Bulvāris 12, LV-1665, Rīga, Latvija

Ls 1,80

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTEKA

0301009560

Kontroleksemplärs

96-6
L 131